

మారి: ఓం

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ మదాంధ్ర
శ్రీనివాస రామాయణము
యుద్ధ కాండము

రచన :

శ్రీమాన్ శేషభట్టరు వేంకట శ్రీనివాసాచార్యులు

పాఠః ఓం

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

శ్రీ మ దాంధ్ర
శ్రీనివాస రామాయణము
యుద్ధ కాండము

రచన :

శ్రీమాన్ శేషభట్టరు వేంకట శ్రీనివాసాచార్యులు

తిరుమల తిరువతి దేవస్థానమువారి అర్థిక సహాయముతో
యుద్ధకాండము ముద్రింపబడినది.

మండ్రణ : 1985

మండ్రణ :

అమీర్ ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్,

కామారాజుగారి,

విజయవాడ-520 008.

శ్రీ వేంకటేశ్వరస్తుతి

సీ. శ్రీ శేషశైలాగ్ర శిఖర్నిపై తెలువొందు తిరుమలనా దివ్య దేశమందు
 వేంచేసియున్న శ్రీ వేంకటేశ్వర భూ పరమార్థ దంతనాపరు మిదియె
 జన్మసార్థకముగా నఫలత్వముండ శ్రీ రామాయణం బతిరమ్యముగను
 రచియించియుంటి ముద్రణ కార్యమునకు విఘ్నస్థింది యుష్కత్సహాయమునను
 తివిరి యుద్ధాభ్యుతాండ ముద్రించినాడ
 మాన్యతమలైన విటుధుల మన్ననలకు
 నర్హత ఘటించజేయు దయాద్వంద్వదయ
 శ్రీయ సుహృద్దానమౌచ్చాన శ్రీనివాస!

తిరుమల తిరుపతి వేవస్థానములవారి ఆర్థిక సహాయమున

ఈ గ్రంథము ముద్రింపబడినది.

క వి వ ం శా వ ల్లి

సీ. కాండిన్యగోత్ర సత్కవి శేషభట్టరు వేంకటాచార్య సద్విబుధవర్యు
 పోతుండ, కృష్ణార్య మండితవర్యుల కర్తాశ్మజాండ, విద్వత్సఖుండ
 ప్రబలపాండిత్య సంపన్నుండు శ్రీ పృసింహాచార్యవర్యు వీరయాశ్మజాండ
 శ్రీరామ పదపద్మ వేత్త్యుండ వేంకట శ్రీనివాస శుభాభిధానకవిని
 ఘనతరామాయణోత్తమకావ్య మలమి రచనగావించి శ్రీరఘురామవిభున
 కర్పణ మొనర్చితిని జన్మపార్థకతకు కవి వరేణ్యుల మున్నవ గాంతుగాశ.

ప రి చ య ము

శ్రీరామచంద్రుని ప్రభుత్వకాలమున బ్రహ్మానుమతంబున వాల్మీకిమహర్షి తొలుత సంస్కృతభాషయందు యిరువది నాలుగువేల శ్లోకములతో శ్రీరామ చరిత్రమును రచించెను. దానిని వాల్మీకి యనుమతంబున శ్రీరామచంద్రుని పుత్రులగు కుశలపులు శ్రీరామచంద్రుడు పేరొలగంబున మండ సభాస్థులెల్లరు హర్షానందములతో వినుచుండ గానమొనరించిరి.

శ్రీరామాయణమును ముముక్షుజనోపాధేయ గ్రంథముగ భారతీయులు పరిగ్రహించి పరన, పారాయణ, పురాణ శ్రవణములను వివిధరూపముల నారాధించుచు తరించుచున్నారు. శ్రీరామాయణమున సుందరకాండము మిగుల రమ్యమై సుందరమై ప్రభావవంతమై పారాయణయోగమై భక్తులను యానంద పారవశ్యమున తమ్ముతాము మరచునట్లు చేయుచూ, జీవాత్మ పరమాత్మ సంబంధములను చాటిచెప్పుచూ, జీవాత్మను పరమాత్మ యందైక్యమగుటకు మార్గము నేర్పరచుచున్నది. ఆధ్యాత్మచింతనాపరులకు సుందరకాండ పారాయణము మిక్కిలి శుభప్రదమై, కరతలామలకమై పారాయణ కాలముననే పారాయణ ప్రభావమురు కనపరచుచు భక్తులకు భగవదనుభూతిని గలిగించుచున్నది.

శ్రీమదాంధ్ర శ్రీనివాసరామాయణ గ్రంథకర్తగారగు శేషభట్టరు వేంకట శ్రీనివాసాచార్యులవారి పూర్వీకులందరూ సంస్కృతాంధ్రములందు మహాపండితులగుటచే వారిది పండితవంశము. తండ్రిగారగు శ్రీస్వసీంహాచార్యుల వారు కుమారునకు చిన్నతనముననే శ్రీరామమంత్ర ముపదేశించి, శ్రీరామభాషా ప్రాశస్త్యమును విపులముగా బోధించిరి. ఆ కారణమున శ్రీరామ కథయందు భక్త్యాదగములు దినదిన ప్రవర్ధమానములై వాల్మీకి విరచిత సంస్కృత రామాయణము ననేకపర్యాయములు చదివి హృద్గత మొనర్చుకొన్న కారణమున చిన్నతనమునుండియు రామాయణ పద్యరచన ప్రారంభమై శ్రీవాల్మీకి విరచితంబగు శ్రీరామాయణ ఘట్టములు మనోఘలకమందు ప్రతిబింబించుచుండ దానిననుసరించి యందందు స్వతంత్ర భావములు ప్రకటించుచూ కావ్యరచనయందు సాధ్యమైనంత వరకు దోషములురాకుండ శక్తివంచన లేకుండ శ్రీరామచరిత్రరచనవలననే తనకు ముక్తిలభించగలదను దృఢనిశ్చయముతో రచనను పూర్తి గావించిరి.

ఇట్టి మహా గ్రంథముల విషయమున మన యనుభవములతో పరిశీలించినచో కవియెచ్చటను ప్రచురణక ర్తయైనట్లు గోచరించదు. మాటికిమాటికి ఒకరుండిన యుండవచ్చును.

శేషభట్టరు వేంకట శ్రీనివాసాచార్యులుగారు నాకు ఆత్మబంధువులగుటయే గాక, వారి యాధ్యాత్మిక చింతన, నిరంతర 'హారేరామ'స్మరణ నన్నెంతయో యలరించి వారి పాదసన్నిధికి చేర్చినది.

శ్రీరామాయణమును ముద్రించి, శాశ్వత మొనర్చి, ధన్యుడను కావలెనను తలంపుతో బాల, అయోధ్య కాండలను స్వయముగ అచ్చువేయించి, ఆంధ్రదేశ వ్యాప్తి గావించితిని. కారణాంతరములచే తక్కిన గ్రంథము ఆ సమయమున ముద్రణ జరుగలేదు.

కాలము గడచిపోవుచున్నది. శ్రీనివాసాచార్యులవారు శ్రీతిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారి యార్థిక సహాయముతో సుందరకాండ ముద్రణ ప్రారంభింప సంకల్పించిరి. ముద్రణ కార్యక్రమము శ్రద్ధాసక్తులతోనూ, దీక్షతోడనూ నిర్వహించినగాని ఫలప్రదము కానేరదు. సుందరకాండ ముఖ్యనాయకుడైన శ్రీరామభక్త హనుమాన్ తమ కృపాకటాక్షములను నా పూర్వజన్మ సుకృత ఫలితముగా నాపై ప్రసరింపజేసి, శ్రీరామకార్యమును నిమిత్తమాత్రముగ నన్నుంచి వారే పూర్తిగావించుకొనిరి.

ఈ విధముగ సుందరకాండను శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారి ఆర్థిక సహాయముతో ముద్రించుట పూర్తియైనది.

అప్పటికి యీ మహాప్రబంధమున బాల, అయోధ్య, సుందరకాండములు ముద్రణ పూర్తిగావించబడినది.

తదుపరి విజయవాడ నివాసియు, ఆధ్యాత్మికచింతనాపరుడగు, శ్రీరామ చంద్రప్రభుభక్తులును అగు శ్రీకనకమర్ల పూడి సత్యనారాయణమూర్తియు, వారి కుటుంబసభ్యులును ఆత్యంత శ్రద్ధాసక్తులతో యీ మహాప్రబంధ ముద్రణమును

తమ జీవిత ధ్యేయముగ విశ్వసించి భక్తులనుండి విరాళములను శ్రద్ధాభక్తులతో ప్రోగుచేయుటయేగాక, తామును భూరివిరాళమొసంగి బాల, అయోధ్య, అరణ్య కిష్కింధ, సుందరకాండములను ద్వితీయముద్రణకార్యమును నిర్వహించుటకు నాకు అన్నివిధముల సహాయపడిరి ముద్రణకార్యక్రమము అంతవరకు పూర్తికావినప బడినది

మిగిలినది యుద్ధకాండము. అర్థిక సహాయపడ ఆగిపోయినది.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారిని యుద్ధకాండముద్రణార్థము అర్థిక సహాయమును అడుగగా వారందుల కంగీకరించి 5000 రూపాయలు మంజూరు చేసిరి. అంతలో మా గురుదేవులు భౌతికకాయమును వదిలి వైకుంఠమును అలంకరించిరి.

ఆచార్యదేవుల మనోరథమును పూర్తిగావించ నేనును, శ్రీ కనమల్ల పూడి సత్యనారాయణమూర్తిగారును, ఆచార్యదేవుల దత్తపుత్రుడును శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారిని యర్థించితిమి.

వారు ఉదారబుద్ధితో గ్రాంటును విడుదలగావించిరి. దానితో మహా ప్రబంధమున యుద్ధకాండము ముద్రణ పూర్తిగావించబడి పుస్తకరూపమునంది, ఆచార్యదేవులు మనోవాంఛితార్థము నెరవేరినది.

నాకీ యవకాశమును కలిగించి నా జన్మసాఫల్యమునందించిన శ్రీతిరుమల తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారికి అనేక సహస్రప్రణామము లర్పించుచున్నాను.

కరుణాసముద్రులును, భక్తజనాభీష్ట ప్రదాతయునగు ప్రగడవరమండు వేంచేసియున్న శ్రీరామచంద్రునకును, జగన్మాతయుగు సీతమ్మకల్లికిని, శ్రీరామ భక్తహనురూప్ వారికిని, మా ఆచార్యదేవులకును నా ప్రణామము లర్పించు చున్నాను.

యథాకాండ ముద్రణార్థము ఆర్థికసహాయముసంగిన శ్రీతిరుమల తిరుపతి
దేవస్థానముల నిర్వహణాధికారులకు మరల కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించుకొను
చున్నాము.

శిష్టు

దా పా టి నీ తా రా మా ను జా చా ర్యు లు
క న మ ర్ల పూ డి న త్య నా రా య జా

శ్రీసీతారామచంద్రపదవేదము:

శ్రీమదాంధ్ర శ్రీనివాస రామాయణము

యుద్ధ కాండము

శా. శ్రీరామాశుభనామ శ్రీరఘుకులక్షీరాబ్ధిసోమా మహా
త్కారుణ్యాదిగుణాభిరామ త్రిజగత్కల్యాణధామా సునా
శీరాద్విప్రముఖాభిలామరజనస్తేమా భయోద్విక్రదు
ర్వారోదగ్రనిశాచరప్రకర గర్వధ్వంస సంగ్రామా నీ
తారామా క్షితిభృల్లలామ తులసీదామా నమస్తే నమః.

క. శ్రీమృదవివంశాంబుధిసోమా సీతాభిరామ శుభగుణధామా
కోమలమేఘశ్యామా రామా రాక్షసవిరామ రాజలలామా.

గీ. అవధరింపుము కుశలవృలంత రామవిభుని పేరోలగంబున వేలజనులు
కౌతుకంబునవిస యుద్ధకాండకథను గాన మొనరించిరధిక ధీకౌశలమున.

గీ. జనకజనుగనివచ్చిన చరితమును వదించువవనజ నుడుల కచ్చెరువుదోప
వినిరఘూత్తము డంతయు మనములోన హర్షమిగురొత్త మఱియు నిట్లుని
వదించె.

—: సీతను గాంచినప్పిన హనుమంతుని శ్రీరాముడు క్లాపించుట :—

గీ. వసుధనేరికి సాధింపవశముగాని ప్రబలదుష్కరకార్యమీ పవనసుతుడు
బుద్ధిబలమున సాధింపబూనుటరయ నితనికీడగు సుగుణాఘ్య డెందుగలడు.

గీ. వైసతేయుడు మరియునీవాయుసుతుడు గంధవహుడును మువ్వరేకంధిదాట
కడునమర్థులు ద్రువమిది కాకయొరులకలవియే వార్ధిలంఘింప నలతికెందు.

చ. అనుపమకౌర్యవీర్య మహిమాన్వితం డీహనుమంతుడుద్ధతిన్
వనధివరించి దైత్యకులవల్లభుడేలు పురంబులోనికిం
జని సురసిద్ధసాధ్యసురనంతతికేని జయింపరాని దు
ర్దనుజుల జీరికింగొనక ధైర్యమునన్ విహరించె నెర్చునన్.

క. విలసత్స్వరుషమున భుజబలమున తేజోవిశేషప్రజ్ఞాధైర్యా
ద్యలఘు సుగుణముల పావనితులయనదగు మేటికార్యధుర్యుడుగలడే.

వ. అని పెక్కుతెరంగుల గీర్తించుచు శ్రీరామచంద్రుడు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.
 లక్ష్మణా వాయుభట్టారకున కారనపుత్తుండైన హనుమంతునితో సమాన
 బలవిక్రమతేజోవిశిష్టుండొక్కరుడు లేడని నాయాశయము. ఏలనన శతయోజన
 విస్తీర్ణమైన సముద్రమునులంఘించి దుష్టరాక్షసభూయిష్టంబగు లంకలో నిర్భ
 యుండై సంచరించి సీతనుసందర్శించి మనశ్శేమాదులామెకెరిగించి దైర్యోక్తు
 లతో నామెనూరడించి రక్షింపరుల ననేకులహతమార్చి లంకవహించి విజ
 యోత్సాహముతో నేతెంచి మనకీశుభవార్త నెరింగింపగలిగె గావున నిజ
 ముగా స్మగ్తపునకితడు తమభృత్యుండని ఖ్యాతిగడించె.

గీ. స్వామిచేతనియై కుడై సర్వగతుల నధికదుష్కరమైనకార్యముల బలిమి
 నిర్వహించెడు భృత్యుని సీతివిదులు పేర్కొనుడువుదురు తమ భృత్యుడనుచు.

చ. కరమతిదుష్కరమైన కార్యమునం బతిచేనియై కుడై
 సీరమతి నేర్పునన్ మిగుల ధీరతదీర్చెడు ధీరుడు తమం
 డరుదుగ నిర్ణయించువని నల్ల నదీర్చెడువాడు మధ్యముం
 డురువడిదీర్చ లేని నరుడుర్వర దానధముండనాబడున్.

క. కరమోహకారియగు యీహరివీరునివలనగాదె యందరమును ను
 సీరముగ్రుతకుంకంగలిగితి మిరవొందగ నితనిఋణము నెవ్వధిధీర్తున్.

వ. ఇట్లుదాశరథి వాసరసభూమధ్యమున హనుమంతుని క్రుభావమును బహువిధ
 ముల గొనియాడి దైర్యోత్సాహములు మనంబున బెనగొన హనుమంతుని
 చెంగటికిచేరందిగిచి నిజహస్తాబ్జంబును యతనియంసతలంబున నుంచి మెల్ల న
 నతనితో నిట్లనియె. వాయువందనా నీవొనర్చిన మహోపకారమున కీధరా
 తలంబునకంతటికి వట్టుభద్రునిగావించినను సీఋణమునుండి విముక్తుడను
 కాజాలను, రిక్తుడనుగనెదయ్యెడ నాచరింపవగు బహుమానంబిదియేనుమా
 యనినుడువుచు సకలలోకరక్షణీయంబులగు బాహువందంబులుసాచి

గీ. హర్ష పులకిత సర్వాంగుండగుచు రామచంద్రుడతిలోకబహుదైర్యసాహసమున
 నేగు దెంచిన హనుమంతు నెలమిగాఢముగ సమాలింగన మొనర్చె
 జగములుబ్బు.

వ. అనంతరంబ స్మగ్తపముఖులైన సకలవాసరవర్యు లత్యంతహర్షస్వాంతు
 లైరి వారలసంభాషణంబులాలకించుచుండు శంతశ్రీరామచంద్రుడు స్మగ్తపుని
 ముఖంబవలోకించి వెండియు తనమనంబున నుదయించిన సంశయవిచారము
 లతో నిట్లనియె.

ఉ. నీతనుగాంచివచ్చుట విశేషముదానహమయ్యెగాని యే
రీతిగ నీకపిప్రముఖులెవ్వధి వార్ధిదరింతురంచు మ
చేతమునందు తీవ్రమగు చింతరగుల్కొనగాన నింకనీ
వేతగుభంగి యుక్తముగ నెంతయుయోచన జేయుమి త్తరిన్.

— నీతావిచారమున దుఃఖించు శ్రీరాముని స్మగ్నివృథూరడించుట —

వ. ఇట్లుమిగుల దుఃఖివ్యాకులితచిత్తుండై శ్రీరాముడు భాషించుటయు మిత్ర
గుణసంపన్నుండగు స్మగ్నివుడు శ్రీరామునకు దుఃఖోపశమన వాక్యముల
నిట్లనియె.

కా. ఏలా మీరిటులం దపించెదరు మీహృత్పింకజంబందుం
జాలుంజాలును మీపరాక్రమము దోస్సాసుర్ధ్యమల్పంబొళో
మేలయ్యెంబగవానిజాడతెలసెన్ మిత్రాస్వయ్యుగామణీ
కాలాత్మికమమేల చెత్తుమిక మీకాంతాశిరోరత్నమున్.

వ. శ్రీరామచంద్రా నీవింకదై న్యమునువిడనాడి ధైర్యోత్సాహుడవై నిలిచినచో
సర్వకార్యములు మేమే నిర్వహింపగలము. విచారమునకిది సమయముకాదు
ఏలనన అవధరింపుడు.

గీ. అధికశోకపరీతాత్మ్యుడైనవాని కరయ సుత్సాహరహితున కమితదీను
డైనపురుషున కెల్లెడనాపదలును బొరయు సర్వార్థములు చెడిపోవుగాన.

ఉ. శ్రీరఘరామచంద్ర మదిజింతిలనేల భవాదృశుల్ కిడున్
ధీరతనిల్చి శాత్రవతతిన్ భయదాహవరంగమందు దు
ర్వార పరాక్రమస్ఫురణ పౌరుష మొప్పవధించి నవ్యశో
దారుడవై ప్రకాశిలెదు తద్దయునీకొరులీడ ధారుణిన్.

గీ. సర్వకాస్తార్థ తత్వవిశారదుడవు ప్రబలప్రజ్ఞాన్వితుండవు పార్ధి వేంద్ర
విక్లబంజేల వనచరవిరవరుల సాయమున జంపుచుఖిలనిశాచరులను.

వ. ఈ ప్లవంగముఖులు మిగులసమర్థులు కామరూపధరులు నీకు పీతిగలిగించుచు
నుత్సాహముతో సగ్నిలోనైన దుముకుటకు సహితము సంసిద్ధముగానున్నారు
గావున నముద్రముపై నేతునిర్మాణాది కార్యకలాపములతో నముద్రమును
లంఘించి సురాసురులడ్డగించినను లంకనుజయించిరాగలుగుదురు గావుననీవు
ధైర్యమవలంబించి పానరసహాయముతో లంకజొచ్చి శత్రుసంహార మొనరిం

సీతను పరిగ్రహించగలవు సర్వ కళారముల మనకు విజయసూచకములైన శుభ శకునంబుల నేకములు గోచరించుచున్నవి గావున మనమింక పర్యాణసన్నాహంబొనరించుటచింతంబని పలుకునుగ్రీవుని భాషణంబుల సంగీకరించి శ్రీరామ చంద్రుడు హనుమంతునిదిక్కు మొగంబై యిట్లనియె. వాయునందనా సముద్ర లంఘనమునకు నాకుతోచినయుపాయమును వచించెద నాకర్ణింపుము.

గీ. తక్షముచేస్త న సేతుబంధనమునైన సీంధుజలముల నింకింపజేసియై న సర్వవిధముల మనకపిసై న్యములును జలనిధిదరింపగలవని దలతునాత్మ్య.

వ. అని వచించి మెడియుహనుమంతునితో నిట్లనియె.

— శ్రీరాముడు హనుమంతుని లంకాపుర వృత్తాంతమడుగుట. —

ఉ. శాసరవర్య దైత్యకులవల్ల భుజేలెడు లంకలోపలన్
సైనికవర్గమంత బలనంపవలెట్టివి దుర్గగోపుర
స్థానముల్లేడియందనరు దత్పురిభేయము లెట్లుచొప్పుడున్
వానినసర్వముం దెలియబల్కుము నేవిననుత్సహించితిన్.

గీ. అనుచుబ్రష్నించు సూర్యకులాభిచంద్రుడైన శ్రీరామవిభునితో ననిలతనయు డంజలిఘటించి లంకాపురావతంస విషయములనెల్ల నిట్లనివిన్నవించె.

ఉ. ఆ లంకానగరీవిశేషములమీరాలింపుడో రామభూ
పాలా గేనర తుప్తపుష్పజననంబాధంబు హేమజ్వల
చ్చైలాభోన్నతరత్నచిత్ర విశిష్టస్యందనాందోళికా
జాలంబుదలగంధసింధుర ఖరాశ్వవ్యాఘ్రభూయష్టమున్.

సీ. కాంచనవహురత్న ఖచితమహోన్నత ప్రాసాదసౌధ వృక్షవశస్త
మందిరసుందర మంటపదివ్యవిమాన విచిత్రపార్శ్వస్థపచయము
వరచమూనిర్భేద్య పటువృధప్రాకార బంధురదుర్గిమద్వారనమితి
పురరక్షణకు శోటబురుజాలస్థిరముగా నిల్పియుంచిన శతక్షృప్తకరము
గలిగిపురినలుగడల నక్షరహాదివివిధజలజంతునహితగంభీరవారి
పూరితవిశాలపరిఘావ్రుపూర్ణ మగుచు దనరుడశకంధరుని రాజధానిలంక.

వ. శ్రీరామచంద్రా ! ఆ లంకాపట్టణసౌందర్యమును కనులారచూచితీరవలయును గానివర్ణించనలవిగాదు. సముద్రమధ్యమున నారోహణమునకు దుస్సాధ్య మగు త్రికూటాచలశిఖరమున విశాలముగా దేవదానవులకునహితము దుష్ప్రవేశంబైన దేవతానగరముతో తిల్యంబైన తత్పురవరమునకు నల్లువై పుల గునాలుద్వారములుగలవు పూర్వద్వారమున భీమవిక్రములగుఁడదివేలరాక్షసు

లును దక్షిణద్వారమున మహాబలపరాక్రమాపేతులగు లక్షసైనికులును
పశ్చిమద్వారమున రెండు లక్షల సైనికులును ఉత్తరద్వారమున దుర్వార
పరాక్రమాపేతులగు కోట్లసంఖ్యగల దుర్బయులగు రాక్షసులు సైనికులును
పురమధ్యమున పథికశూరులగు కోట్లకొలది రాక్షసులు రథగజాశ్వా
రోహకులై శత్రుక్షేప్రముఖనానావిధయంత్రాది వివిధశస్త్రాస్త్రసాధనో
పేతులై కాపాడుచుండుదురు. అట్టిదుస్సాధ్యులగు లంకాపట్టణమునను నే
ననాయానముగా జొచ్చి.

చ. పరిఘలమీదిమూర్ధముల భగ్న మొనర్చితి గుండలతోడ త
త్పరిఘలపూడ్చివైచితి ధృవంబుననాల్గిటశాక్షపాలు భీ
కరులగు దైత్యసైనికుల కాతుక మొప్పవధించి దైత్యరా
ట్పురవరమున్ దహించితి నపూర్వపుకోటల నుగ్గుజేసితిన్.

గీ. ఏయుపాయంబుచేసెనె సేవయోధి నతులితపరాక్రమాపేతు లై ననకల
కపివరేణ్యులు లంఘింపగలరుగాన చిత్తమునసంశయంబిట్లు చెందనేల.

చ. అతిబలశాలులైన ద్వివిదాంగదమైంహనలాది వాసర
ప్రతతి పయోధిసీది చని పర్యతకానన వప్రగోపురా
న్వితమగులంక నెల్లకడునేర్పు మెయిం బెకలించి తెత్తు ర
ద్యుతముగ సై న్యనాథులకు జాల్పుగనాజ్ఞనొసంగుడిమ్ములన్.

ప. మహాత్మా! యింక ప్రయాణమునకు సుముహూర్తమును నిశ్చయించి దండ
యాత్రసాగింపనాజ్ఞనొసంగుడనుటయు శ్రీరాముడు సుగ్రీవాదులతో నిట్లనియె.
సుగ్రీవా మనప్రయాణమునకిది మంచినమయమే వీలనన సూర్యుడివృడు
సూటిగా మధ్యంగతుడై యున్నవాడు గావుననిదియభిజన్మహూర్తము విజయ
యను యీ ముహూర్తమున మనముప్రయాణమొనర్చివో నవన్యము
మనకు కార్యసిద్ధికాగలదు. నేను త్రరాఫల్గుసీనక్షత్రము ప్రయాణమున
కెంతయో యోగ్యమైయున్నది. కావున రావణుడు నీతనుగొనిపోయియెచట
డాగివను జీవింపనేరడు దీనికనుగుణ్యముగా నుత్తమమైనశత్రుసములెన్నియో
పొడసూపుచున్నవి అందుచే రావణుని రణరంగమున హతమార్చి నీతనుగొని
వచ్చెదము మరియు నా కుడికన్నుపైభాగము యదురుచున్నది ఈ కారణముల
వలనను మనకు విజయమునమోపముననున్నట్లు స్ఫురించుచున్నదని యిట్లు
భావించు శ్రీరామునిభాషణములనెల్లరు శ్లాఘించిరసంతరంబ తమదండ
యాత్రా ప్రయాణవిధానమునుగురించి శ్రీరాముడు సుగ్రీవాది ప్రధానపురుషు
నతో నిట్లనియె. మనకివ్వడుమార్గమందు యాహారవస్త్రపులు నీరు, మొదలగు

వానియందు శత్రువులవలనవివృతయోగాది యుక్తవవాదులుగలుగకుండు విధమున మార్గాన్వేషణనేయుచు కొంతపై న్యముతో^క నిలుచుముందుగాజను చుండవలయు కల్లములయందును జలదుర్గములయందును శత్రువులుపొంచి యుందురు గాన నాయా స్తలముల బరిశోధించుచు కొండరరుగవలయు మరియను.

నీ. సారవిహీనమా న్యున్న నేనను పురనందక్షణార్థ ముంచంగవలయు బలయుతులగు చమూచతులు మహానంఖ్య పై న్యాభితోముగదు జనగవలయు జెలువొప్ప నేన దక్షిణపార్శ్వమును ఋషభుడుకాపాడుచుపోవవలయు గండేభనదృశుడిగంధమాదనుడు పై న్యమునుశ్రాద్ధి శిగాచు చరుగవలయు జిష్ణుడైరానతమునధిష్ఠించి చనెడుకరణి నేవాయునుశుభజన్మంధ మెక్కి కపికులశ్రేష్ఠులకుప్రీతిగడలుకొనగ పై న్యమధ్యంగునందుండి చనెదగాక.

గీ. అంతక నమానబలవిక్రమాధ్యుడైన నాయనుగుతమ్ముడి వాలినందనుని భు జంబుపై నునధిష్ఠించి చనెడుగాక సామజము నెక్కిచను ధనేశ్వరునివగిది.

గీ. సత్యవంశులైన జాంబవంతసుషేణ వేగవర్మయును కపిత్రయంబు నీకుజెనుకనిల్చి నిపుణత రక్షణనేయవలయు కుక్షి జ్ఞేయముగను.

వ. అని శ్రీరామచంద్రుడు నిర్ణయింప తదాజ్ఞానుసారముగా.

—: శ్రీరామడు వానరులతో లంకకు ప్రయాణమగుట :—

గీ. ఆహర్ని పవీరు లాహవోత్సాహులై శైలములకు వృక్షశాఖలకును బరువులిడుచుజనిరి బలదర్పితాంగులై సింహగర్జనములు నేయుచెలవి.

నీ. పవనజాభుజపీఠపై నెక్కి శ్రీరామభద్రుండు ముందుగా పయనయ్యె మించినుగ్రీవసౌమిశ్రులిద్యురు నిరుగడలందు కడువడిసడచుచుండ జయజయధావముల్ నలుపుచునంతోప భరితులై పై న్యముల్ పరువులిడుచు వినుపీధికెగురుచు వృక్షముల్ బ్రాకుచు తేనియల్ దాపుచు తృప్తికీర బహువిధాత్మంత మాధుర్యఫలవయమును దినుచు నదలననోవర తీర్థములను గ్రోలుచు నదీజలంబుల గ్రుంకులిడుచు కోట్లకపిసేన శ్రీరాముగొలిచినడువ.

వ. వాసరవాహిని ధైర్యోత్సాహములతో యధేచ్ఛగా దక్షిణదిశాభిముఖులై మహావేగముగా బోవుచున్న నమయమున శ్రీరాముని నన్నిధానమున నొండొరులు మిగిలి నగర్వముగా నిట్లనిరి.

- గీ. రావణునిజంపివై తుము రక్కసులను హతముగావించుమేనునేననుచు ప్లవగ
నత్తములు శౌర్యమున రామచంద్రునికడ బీరములనాడుచుండిరి పౌరుషముల.
- సీ. బహువానరులతోడ పథముశోధించుచు పొందుగానీలుండు ముందునడున
పదికోట్లనేనతో ప్లవగవాహినినెల్ల చక్కగానరయుచు శతవలిజన
శతకోటివాహినినహితుడై పననుండు పార్వభాగమునుకాపాడుచురుగ
జాంబవంతుడు ఋక్షపైన్యాళితోడ సుగ్రీవునిపిరుదరక్షించుచేగ
రామలక్ష్మణులును కపిరాజసింహు డమ్మహాకపిపై వ్యమిధ్యముననరుగ
దధిముఖులు పురికిల్పవక్షిణాభిముఖముగా జనుచుండిరమౌఘశక్తి.
- వ. శకునశాస్త్రమండితుండగు లక్ష్మణుడు అంగదుబుజస్కంధ మధిష్ఠించి జనుచు
పురోభాగంబున దృశ్యంబగుశకునముల వీక్షించుచు శ్రీరామచంద్రునితో
నిట్లనియె. రామచంద్రా మార్గమున మనకనేక శుభశకునములు పొడసూపు
చున్నవి గావున వీటికేవలితాంశము మనకుముఖ్యముగా విజయము సంప్రా
ప్తింపగలదు యెట్లనగా.
- ఉ. జానకినిన్ హరించిన నిశాచరుబట్టి హతంబొసర్చి నీ
పూనికనిర్వహించి వెనబోయెదవంగనతో పయోధ్యకున్
భానుకులావతంసమ నభస్థలి దిక్తలులన్ వసుంధరన్
గానగనయ్యె పెక్కుజయకారణభూతములొ నిమిత్తముల్.
- సీ. పరిమళశీతల పవనాంకురంబులు వీచుచున్నవి సైవ్యవితతిపైస
మంజూలవిస్ఫువ్వు మధురీన్దవంబుల గూయదొడంగె పక్షులుమృగములు
కడుప్రసన్నంబులై గ్రాలుచున్నవిదిశల్ దివమణిచక్కగా దీప్తిసలరె
విమలవదీప్తితో నెలుగుచుభార్గవుం డెలమినీకుపిరుంద నలరుచుండె
పరమతేజస్వలైన సప్తర్షిలోనర ధ్రువునిమండలమునుజూట్టి మార్గమునను
వచ్చుచున్నాడు రాజ్ఞివర్యుడొ త్రిశంకుడు పురోహితునితోడ చవలనొప్పి.
- వ. శ్రీరామచంద్రా మనకవస్యము విజయము సంప్రాప్తింపగలదు యేలనన
ఇత్యాదుకులప్రసూతులమగు మనకుముఖ్యమగు విశాఖానక్షత్రము క్రూర
గ్రహసంబంధములేక నిర్మలముగా ప్రకాశించుచున్నది రాక్షసపీరులకుముఖ్య
మగు నైరుతిదేవతాత్యక్తమైన మూలానక్షత్రము దుష్ప్రగమగు భూమి
శేతువుచే నాక్రమింపబడి మిగుల తపించుచున్నది కావున రాక్షసగణమున

తెల్ల వినాశముతప్పదు యేలవన మృత్యునన్ని హితులగు వారిసత్కుతము
క్రూరగ్రహములచే వీడింపబడుచుండును అదియునుంగాక సరోవరముల జల
ములు ప్రసన్నములై మధురముగానున్నవి. వనములు ఫలకుసుమభరితములై
మనోహరముగా ప్రకాశించుచున్నవి ఋతుసమయానుకూలములై వృక్ష
ములు చక్కగాపుష్పించి పరిమళముల వెదజల్లుచున్నవి తారకాసురసంహార
కాలమున దేవసేన ప్రకాశించినటుల మనవాసర ఋక్ష గోలాంగూల
పై న్యములత్యుత్సాహముతో తేజరిల్లుచున్నవిగావున మనకన్నవిధముల
శుభచిహ్నములే సూచించుచున్నవి తత్కారణమున నీవివ్వడు సంతోష
ముతో నుండవలయునని హెచ్చరించుచుండె తత్సమయమున.

- క. సునిశితసభుదంష్ట్రాయుధు లసుపమబలవిక్రమాధ్యులగు హరివీరులే
చనునెడ జరణోద్ధిత రజశుససె నభోవధమునెల్ల నిశమండలమున్.
- చ. అతులవిచిత్రహాగతుల నామహాసీయప్లవంగవాహినులే
చతురతతో న్వకీయబల శౌర్యవిశేషములుగ్గడించుచు
గుతుక మెలర్ప వైలములకున్ వడ్డిత్రాకుచు నార్చుచున్ మహా
ద్ధతి జనుచుండిరాకసము ధారుణి నెల్లెడ నాక్రమించుచున్.
- ఁ. ఇట్లు కప్పి న్యంబులు రెండవ సముద్రభూమంబుననుకరించుచు గిరిగుహలు
మార్మోయ బిట్టార్చుచు కూరమృగముల బ్రహరించుచు వృక్షంబుల
బెరుకుచు ద్రోణవ్రమాణంబులై న తేనెపెరల డుల్చి దావుచు సరోవరంబుల
నీడుచు నొండొరులు కలహించుచు నానావిధఫలంబుల భుజించుచు కిలకిలా
రావంబులుసేయుచురా తింబవళ్ళుబహుయోజనంబుల దూరముద్రయాణము
సేయుచు వందందు విశ్రమించుచు సహృదయత ప్రాంతకాంతారములజొచ్చి
యబనుండి మెల్ల న మలయవర్వతారణ్యమున వివిధఫలభరిత తరులతామండ
వంబుల విశ్రమించుచు నానావిధ పుష్పసారభరిత శీతలవాతపోత సుఖ
స్పర్శంబుననుభవించుచు మకరందరసాస్వాదనానంద ఝంకృతపుష్పంధయ
ఝంకారంబులాకర్ణింతుచు వివిధవిచిత్ర ధాతుమండిత వైలసానువుల విహ
రించుచు మెల్ల న మహేంద్రవనగంబునకుచేరిన శ్రీరామచంద్రుడు భయంకర
ధ్వనులతో నుత్తంగతరంగనంఘ్నణ సమాకులంబై కమరకచ్చవ భుజంగ
మహామీస నక్రగ్రహాది మహోగ్ర జలజంతు సంతతులతో భూమ్యంతరిక్ష
ములపర్యంతము వ్యాప్తంబై గంభీరవారిపూరిత జల్వార్ణవంబునుగని
స్సుగీవునితో నిట్లనియె.

— . శ్రీరామాదులు సముద్రతీరమునకు చేరుట :—

మ. అవలీలంజనుడేరగల్గితిమి యాయంభోనిధీతీరమున్

దివికింభూమికి నేకమై కడుభయోద్విగ్నంబుగా నొప్పెనో

ప్లవగాధీశ్వర యింకదీని తరణోపాయంబు చింతింపగా

తవిలెంబూర్వపుచింత వెండియును కర్తవ్యంబునూహింపుమా.

క. జలనిధితటమున నేతల నిలిపి ప్రియంబెనగ వారినిధిలంఘనకున్

సులభోపాయంబరయుడు జలమునశత్రువులనెరిగి చరియింపుడికన్.

వ. సుగ్రీవుడు రామానుమతంబున సైన్యముల వేర్వేరవిభజించి నాలుగు పక్షుల

నిలువునునుటయు రెండవసముద్రమాయన నుల్లశిల్లుసేనల నీలుడు తత్తదు

చిత్రఫలంబుల నిలువనియమించె నయ్యవసరంబున.

సీ. వనచరవీరు లావనరాశినయ్యెడ కడినంభమంబున గాంచిరంత

యుద్ధరమంటు మహోర్మిమాలలతోడ ప్రవిమలశీకర ప్రతతితోడ

పెరిగిదిబ్బలుడేరు ఫేసరాసులతోడ సైకతవేదికా స్తలులతోడ

నత్యంతభయద మహావర్తములతోడ పొగడొందుపవడంపుపాడలతోడ

కమలకచ్ఛపభుజగనక్రమముఖ్య జలచరావళితోనిండి సంతతప్ర

చండవేగంబుతోడరసాతలమున కంటిగంభీరవాఃపూర్ణమై వెలుంగ.

వ. అంతశ్రీరామచంద్రుడు సీతన్మరణకువచ్చి భార్యావియోగదుఃఖమున చింతిం

చుచు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

శా. హానాథా ననుదుష్టదైత్యుడతిధైర్యస్ఫూర్తి గొంపోవగా

బూనెన్ వీనివధించి బ్రోవమనుచేభూపుతి వాపోయెనా

దీనాలాపములనృదీయమదిలో తెల్లంబుగా దుర్విషా

పాసుం డార్తివపించువాని విధమత్యంతార్తితో మ్రగితిన్.

గీ. ప్రియవియోగేంధనముతోడ పెచ్చుపెరిగి ప్రబలచింతార్చిమాలతో

పవలురేయి

యెడతెరపితేక మదనాన్నియేచి కడువహించెసొమ్మితితనువునేమిసేతు.

ఉ. చందనగంధి చారురద చంకకపుష్పవర్ణ పూ

ర్ణేందునిభాస్య నాదుహృదయేశ్వరి బింబఫలాధరోష్ఠి యిం

దిందిరవేణి దివ్యమణిదీపితకుండలగండభాగ యే

చందమునం గృశించుచు విషాదవరంపరలండవించెనో.

- సీ. ననుగోరివరియించి జనకజ క్రూరదాసపులమధ్యమున ననాధవోలె
రక్షకుగానక రా తింబవల్పు యేతెన్నున గడుపుచు నున్నవొక్కొక్క
శరదృభమాలికా సమితిమధ్యమునుండి వెలిగరుదెంచు రేవెల్లకరణి
కర్కశులై సరక్కసిమూకలోనుండివై దేహియిటకెట్లువచ్చునొక్కొక్క
చతుర సహజకృతాంగియో జనకతనయ దేశకాలవివర్యయ స్థితులవలన
మరియు ననశనదీక్షుల మహితదుఃఖభారమున జిక్కిపోవకెప్పగిదిసలరు.
- సీ. రావణాసురునియురంబుల పంజీల్చి యెపుడు దెత్తునో నీతనింపుగదుర
నాకంఠ నీచజానకీకాగలించియానందబాష్పంబు లేనాడువిడుచు
మలినాంశుకముఖాయమాడ్కిమ్ర తేయసివిప్రయోగవ్యధ విడుచుటెపుడో
ప్రబలా ర్థిగుండు సదృశ్యమరక్షించి హస్తాద్ధిలోనోలలాడుటెన్న
డనుచు శ్రీరామచంద్రు డయ్యంబునిధితిటంబునందున నతివనటందపింప
భానుబింబంబురుచిమాసి పశ్చిమాద్ధిగృంకె శ్రీరామునగగాంచి ఖిన్నుడగుచు.
- ప. ఇట్లుదుఃఖాకులితచిత్తుండగు శ్రీరాముని సామితి సాంత్యనవచనంబుల
నోదార్చెనంతరంబ వారలుసాయంసంధ్యోపాసనాదుల సమాప్తినొందించి
స్కంధావారముననత్యంతతాగ్రతగా నిల్చియుండిరి. అటలంకాపురంబునరావ
ణుడు సభామండపంబునకీలించి కొలువుండి హనుమంతుడొసర్పి నయదృఢత
కర్మంబున కడెరువొంది సభానిదులనెల్లర నవలోకించి యిట్లనియె.
- : రావణుడు రాక్షసులతో యోచించుట —
- ఉ. అక్కట గాంచినారలె నిరాయధుడై కడుసాహసంబుతో
నొక్కపనాటమాత్రుడు మహాదధినే దైరదాటి లంకలో
రక్కసులన్ వధించి రఘురామునిభార్యనుగాంచి లంక పే
రుక్కునగాల్చిపోవుట నహాకడుయదృఢతమై వనర్చెడున్.
- ఉ. ఇట్టివిపత్తు చేకూరిన హేతువునన్ మనకెల్ల భంగులం
బటణముం బటిష్ఠమగు పద్ధతి రక్షణనేయుడిమ్యులన్
బెట్టినై న భీషణకపి ప్రముఖావధితోడ రాము డి
ప్పట్టన దండయాత్రనలుపన్ మనపైకరు దేరజూచెడున్.
- ప. అనివచింప రాక్షసులలోముఖ్యులుకొందరు రావణునితోనిట్లనిరి. రాక్షసరాజా
సీవునుహేంద్ర వరుణ కుబేరాది దిక్పతులనెల్ల నకురితసామర్థ్యమున నిర్జింప
గలిగితివి తక్కినదేవతా ప్రముఖులతో గూడిననమ స్తలోకములు నీ పరాక్ర
మాతిశయమునకు భయాకులత జెందుచున్నవి. అట్టికారణమున మనుష్య

మూతులగు రామలక్ష్మణులుగాని పశుపాయులగువానరులుగాని నీకొక
లెక్కలోనివాండుకారు గావున నీవంతగా సంతాప మొందనేల మనరాక్షస
సైన్యములు మహావరాక్రమోపేతులు అదియట్లుండ నీవుత్రుండగుఇంద్ర
జిత్తుని పభావమును నుగ్గడింపశక్యమౌ మహేశ్వరుని గురించి గొప్పయాగ
మొనర్చిలోకమున నెవ్వరుపొందలేని పరములసాధింపగలిగె దేవేంద్రునికట్టి
లంకకుగొనివచ్చి బ్రహ్మనుమతంబున సతనినివిడిచిపుచ్చి అట్టికూరశిఖామణి
దంబు యింద్రజిత్తు నీకునహాయుండై యుండ నిన్నుధిక్కరింప నెవ్వడోపు
నీవివృడతని కనుజ్ఞ నొసంగితివేని నిముషమాత్రమున వానరసైన్యములతో
శ్రీరాముని లక్ష్మణుని హతమార్చి రాగలడు అని ప్రసంగించుచుండ సంత
కుహస్తుండను సేనానాయకుండంబలిబద్ధుండై రావణునితో నిట్లనియె.

గీ. దానవపతంగయక్షగంధర్వనాగదేవతాముఖ్యులేనిన్నుధిక్కరింప
జాలరసభీషణంబగు నమరతలము లందువనచరులెంత నీకసురనాథా.

వ. అంతదుర్మఖుండిట్లనియె.

ఉ. ఓరువవచ్చునే ప్లవగుడొక్కరు డుక్కిపు డిందుజొచ్చి దు
ర్వారమవోద్ధతిం బురవరంబుదహించి దురాశయంబుతో
బోరవధించెగొంకరిని భూస్థలిడాగిన మింటికేగినం
గూరుని వానిద్రుంతునిక గొంకక నేనొకరుండ ధీరతన్.

వ. అంత వ్రజవంష్టిండుచేకముతో నిట్లనియె.

క. రామునిసుగ్రీవునియతి సౌమిత్రినినకలప్లవగన త్తములన్ సం
గ్రామమున నేనొకండన భీమబలోన్నతి వధించి వేగమవత్తున్.

త. పదంబడి కుంభకర్ణపుత్రుండైన నికుంభవ్రజవాస్తవప్రభు మహాపార్శ్వ
మహాదర విరూపాక్ష ధూమాక్ష యింద్రజిత్విముఖులు కొందరు తమ
తమప్రభావములుగ్గడించుచు ప్రగల్భముల ప్రసంగించుచుండ విని విభీషణుండు
విషయపూర్వకముగా రావణునితో నిట్లనియె.

— విభీషణుడు రావణునకు హితంబుపదేశించుట —

వ. సహాదరా ! నా విన్నపంబవధరింపుడు.

గీ. సాను దాన భేదంబుల సాధ్యపడవి కార్యసాధనమునకు విక్రమముజూప
వలయు ననుచు వచింతరు బ్రాజ్ఞులెందు గానకూరతకిదితరిగాదు సుమ్ము.

- క. దై వోపహతుని మత్తునివావిరిబలహీనుడగుచు వచ్చినవై రిన్
భావమున పక్షిించియు శేవల విక్రమము జూప గెలుచుంబగరన్.
- గీ. అప్రమత్తుని జయశీలు సతులకౌర్య విజితరోషు దురాధర్షు విక్రమాభ్యు
రాముధీరతమెరసితిరన్కరింప దలచుచున్నారలిది పెరితనముగాడే.
- గీ. సదనదీధర్తయగు మహోర్జవము నొక్కప్లవగమాత్రుండు లంఘించి
పటుపరాక్రమమున
దుష్కరమైన కర్మమునొనర్చె గాననూహింప నిదియు సక్కజముగాడే.
- వ. సహోదరా ! నాహికంబొకటవధరింపుము లోకమునందెట్టి బలాధిక్యుడైనను
స్వీయపరకీయ శేజోబలపరాక్రమాదుల యోచింపక స్వేచ్ఛగా ప్రసంగించు
టంత యుచితముగాదు. యేలసన శ్రీరాముని ప్రభావము బాల్యతృప్తృతి
మిగుల నద్భుతముగా ప్రకాశించె ననుటయు లోకవిదితమే. శ్రీరాముడు
బాల్యముననే విశ్వామిత్రయజ్ఞ విధ్వంసకులగు సుబాహుప్రముఖులగు
రాక్షసుల నెండరినో హతమార్చె. దండకారణ్యవాసులైన ఖరదూషణాది
పదునాలుగువేల రాక్షసుల నొక్కడే ముహూర్తకాలమున సంహరింపగలిగె
మాయామృగరూపియగు మారీచుని బరిమార్చె. వారి పరాక్రమము మన
కనుభవమేగదా. అట్టి వారినొక్కమ్మున సంతమొందించె వానర
సామ్రాజ్యమునకు సుగ్రీవుని పట్టభద్రుని గావించె. అతని యనుచరులగు కోట్ల
కొలది వానరుల సహాయముతో మనపైకి దండెత్తివచ్చి శ్రీరాముడు లంకను
నాశనముగావించునన్న వాడు హనుమయను వానరుడొక్కడే. లంకలో నిరంకుశ
ముగా వేలసంఖ్య శూరులబిల్కుమార్చిప విషయము మనకెల్లర కనుభవమే
యిట్టి కారణములబట్టి శ్రీరాముని ప్రభావ మమోఘమని విదితమగుచున్నది.
అట్టి శ్రీరాముని భార్యను జనస్థానమునుండి చౌర్యవృత్తితో నపహరించి
కొనితెచ్చుట చాలా ప్రమాదకరమైన విషయము నీతమహాపతిప్రతాపిరో
మణి అట్టి పరమపాపని తక్కువ ప్రభావమున మనకు ప్రశేయము కలుగనేరదు.
అదియునుగాక.
- గీ. ఆయువుక్షయించు పరదారాభిగమన కారణంబున సత్యంతకలుషమబ్బు
సర్థము నశించు నవ్యతంబడిగిపోవు నవనిబహుభాధలకు హేతువగునుసూపే.

ఉల్లాసావృత్తము :

వినము దానవేంద్రమనకు నెక్కసంపుభీతిత
జ్ఞసకపుత్రిమూలమునను సంభవించె నేడు గా

పున పరిత్యజింపవలయు పుణ్యశీల నికనిం
దునిచి కొంటకాదు కలహ మొప్పదెంత మాతమున్.

వ. విభీషణుండిట్లు అందరవిన నువ్వనీంచి పెండియు రావణుని దిక్కు మొగంబై
యిట్లనియె.

ఉ. చాలునుదై త్యనాథ కడుశౌర్యధనుండగు రాఘవుండు నీ
శీలవిరోధమాతనికి నీజనకాత్మజనిచ్చి వేయుమా
మేలుకుటిల్లు నిక్కుముగ మంచిమహావిభవాభిరామమై
గ్రాలెడులంక రాముడులుకన్ హతమార్చకమున్నె చెచ్చెరన్.

ఉ. శ్రీరఘరామచంద్రునకు నీతనొనంగవయ్యెని ధీరతం
గూరనిశాతభల్లతతి గూర్చుడెపోర నిశాటకోటులన్
దారుణబంగి వానరులు దాడియొసర్చకమున్నె జానకిం
గూరిమితోడనిమ్ము నమకూరు నమస్తశుభమ్ములిమ్ములన్.

నీ. బాంధవుండవుకాన భక్తిపూర్వకముగా కడుహితంబును పధ్యకరములైన
మద్యవనంబుల మన్నించిచేకొమ్మ శ్రీరామవిభునకు నీతనిమ్ము
నువ్వధంబులై శరత్పూర్వమరీచి సంకాశంబులగు విశిఖములనిన్ను
ద్రుంపరాముడు ప్రయోగింపకపూర్వమేదాశరధికిధరాతనయనిమ్ము
సౌఖ్యమునశించుగాన రోషమునువిడిచి ప్రబలనత్కిర్తి నొనగు ధర్మమున
జనుము
బ్రతుకుదుముగాక హితవుత్రబాంధవముగ రామునకు నీత నొనగుము
రాక్షసేంద్ర.

వ. అదియునుంగాక యిందొకరహస్యముకలదు సావధానమనస్కుండైన వినుము.

ఉ. క్రూరనిశాటకోటి ననిగూల్చి జగంబుల బ్రోవుమంచు బృం
దారకముఖ్యులార్తిగొని దైత్యహరున్ శరణంబువేడ ల
క్షీరమణుండుదుష్టజన శిక్షణజేయునిమిత్త విద్ధరన్
శ్రీరఘవంశమందు నవిజేయడుగా జనియించెరాముడై.

గీ. మత్రియొక్తులవినము సామాన్యమనుజ మాత్రుండని శ్రీరఘూత్తము
మానసమున
దలచుచుంటివి కాబోలు దైత్యవధకు నవతరించిన శ్రీవిష్ణుడగుట నిజము.

వ. అనివచించ విభీషణుని హితవచనంబుల సంగీకరింపక కొలువుచాలించి రావ
ణుడు నిజాంతఃపురంబుసౌచ్చ. మరునాడు మంత్రి పముఖులతో క్రమ్మట

కొలుపుకూటంబున నున్న రావణుని కభిముఖుండై నెల్లరువిన విభీషణుడు పూర్వకముగా నిట్లనియె. పహాదరా !

క. జనకతనయ లంకకువచ్చినదాదిగ మనకు బెక్కుచెడుశకునంబుల్ గనుపట్టదొడగె నెల్లెడ వసుజేశ్వర వినుముకొన్ని తగవచియింతున్.

సీ. హామగుండంబులు ధూమాకులంబులై విస్ఫులింగస్ఫూర్తిపెలుగవయ్యె
నన్నిమందిరముల ననధ్యయనస్థానములలోన మేటిపాములు వరించె
హవ్యవదార్ధంబులందు చీమలుదోచె కడుపుల బలితంపు పొదుపులెంచె
మదసింధురంబుల మదమెల్ల దిగజారెవాజాలముఖముల లేజమెడలె
మరియు నుష్ట్రఖరాళి రోమములురాలె కాకములు గృధ్రములు

గుమిగావిమాన

గోపురంబులవికృతిగా గూడదొడగె నగరువాకిళ్ళ పవళులే నక్కిలరచె.

వ. ఇట్టి దుర్జిమి త్రంబులనేకంబులు లంకాపురంబునందెల్లెడ గనుపట్టుచున్నకారణమున నగరవాసులెల్లరకు మిగులనెసర్ధసూచకంబులుగా దోచుచున్నవికావున తన్నివారణోపాయముగా నీతనుశ్రీరామునకర్పించి యతనిచెల్మి నంపాదించుట శ్రేయస్కరమని నాయభిప్రాయము. నేనపరాధినిన దలంపవలదు న్యాయాతి క్రమము కాకుండెడువిధమున చక్కగాయోచించి కర్తవ్యమును నిర్ణయింపుమని ప్రబోధింప క్రోధోద్దిక్తుండై రావణుడు విభీషణునితో నిట్లనియె.

ఉ. ఏలవృథాప్రసంగమిక నెవ్వరికేనుభయంబునొంప చాల
చాలును రాముడెన్నటికి జానకినిగొనిపోవలేడు పే
రాలమునన్ దివస్పతిముఖామర వర్ణనహాయుడయ్య నా
మ్రోలనిమేమమేని రఘుముఖ్యుడు నిర్విగనేర్చునే ధృతిన్.

వ. అనితిరస్కారపూర్వకముగా విభీషణుని వచనముల పాటించక కొలువుసాలించి గృహంబునకరిగె మరునాడు రావణుడు కాలచోదితుండై నీతయొడ కామ మోహాభిరూనుండుగావున మంత్రిగుహ్యతోదర ప్రధానులతో శ్రీరామాదుల యుద్ధమున జయింపనిశ్చయించి మంత్రాలోచనమునకు తగు ప్రయత్నముతో కొలువుకూటంబునకు వయసంబై.

గీ. ప్రవిమలాశర్లు నవరత్న భర్గరమ్య రజతదాంత విచిత్ర రథమునకును
ధవళహయముల బూన్పించి వశములుండు చెలువముగ దానిపై నధిష్టించివెడలె.

సీ. అసిచర్మ మునల గదాద్యాయుధములూని కొండరుయోధులు ముందునడుమ
రథములపై మహారథులు విరుండన నిరుగలంకుల గొల్చియేగుడెర

భీష్మశాపకారుడౌ పీఠులుకొంఁదరు సామశాపకారుడౌ నరనశకువ
ఘోటకములనెక్కి కొంఁదరురక్కను లత్యంతరయమున నరుగుదేర
వెలదుకలు చామరములూని పీచుచుండ వట్టుగొడుగులు కొంఁదరుపట్టికొలువ
ప్రబలతూర్యధ్వనులు మోయ ప్రజలు మొక్క నసురపతి తత్సభాస్థలి
కరుగుజెంచె.

వ. వట్టణమున రాజపీఠులమెట ప్రజలెల్లరు పెక్కువిధంబుల స్తుతించుచుండ
నానావిధదివ్యమణిభూషణ సుగంధచందనపుష్పమాలికాసర్వ్య దివ్యాంబరాలం
కృతుండై సర్వాలంకారశోభితంబై యనేకరాక్షసపరివృతంబైన సభామంట
వంబున నర్వచేప తాపరివేష్టితుండగు దేవేంద్రునిచందంబున రావణుడు దివ్య
రత్నసింహాసనాసీనుండై మంత్రిప్రభావ సుహృత్తోదర బాంధవ పుత్రపౌర
జనంబులు తత్తదుచితాననంబుల నుపవిష్టలైయుండ మంత్రిన త్తముండగు
ప్రహస్తునితో నిట్లనియె.

ఉ. పూర్వముకంటె నిష్కడతిపూనికతో చతురంగసేనలన్
సర్వవిధంబులన్ నగరుచక్కగ రక్షణకర్తృకృత్యముల్
నిర్వహణంబునేయుమన నేర్పున నట్లొనరించినచ్చి త
త్సర్వమువిన్నవించుటయు దానవనాథుడు హర్షచిత్తుడై.

గీ. ఆలకింపుడు ధర్మకామార్థములన బరగుపురుషార్థములు మూట్ల బకృతమందు
దేనినొనరింతునంచు నందియముదోచె హితము యోచింప మీరతే
చతురమతులు.

వ. హితాహితములు లాభాలాభములు ప్రియప్రియములు సుఖదుఃఖములు
సంప్రాప్తించు కాలములయందు మీతో మంత్రతాలోచనమొనర్చుటచేత నే
సఫలీకృతమనోరథుండనైతి. సర్వశత్రుధరుండునుమహాబలపరాక్రమోపేతుం
డగు కుంభకర్ణుడు దీర్ఘకాలము నిద్రానక్తుండై యుండి నేడే నిదురనుండి
మేల్కొంచుటచేత నతడు ముఖ్యముగా యీ విషయమున మనకు యుక్త
మగు నలహా యివ్వదగియున్నవాడు. దండకారణ్యమునుండి గొని తెచ్చిన
నీత నాశయ్య పెధిష్ఠింపకున్నది. ఆమె మిగుల సౌందర్యవతియగుటచే విడువ
జాలకున్నాడ.

గీ. సఖయసౌందర్య లావణ్య సౌకుమార్య మద్భుతము దానిసోయగంబరయ పుష్ప
శరదు సుమసాయకముల నిచ్చలు తివింపజేయుచున్నాడు నను యేమి
నేయువాడ.

గీ. మనుజమాత్రులు రామలక్ష్మణులు ప్లవగవరవరూధినితోడ సీవసధిసట్లు
దాటిరాగలరంచు జి త్రముననెంత నై ననాకనందియముదోచె నదియువినుడు.

వ. హనుమంతుండను వాసరమాత్రు డీ సముద్రలంఘనంబొసర్చి యనేకరాక్షస
ప్రముఖులతో యుద్ధంబొసర్చి నిర్భయుండై యరిగె గావున తార్యగతి నిర్ణ
యించుట దుర్లిభము. మనువ్యమాత్రులవలన నాకేమాత్రము భయములేదు.
అట్లైనను దీని విషయమున మీతో ముఖ్యముగా నాలోచించుట త్యవసరము
యేలనని మున్ను మీ నలహా సహాయములతో దేవాసురయుద్ధమున విజయ
మును సాధించితిని. నేడట్లే మీ నలహా సంపదలతో శత్రువుల జయింపగల
నని సమ్మచున్నాను. అయినను రామునకు వెఱచి నీతనర్పించుట మాత్రము
కల్ల. మీమీ బుద్ధిచాతుర్యమున చక్కగా యోచించి యుక్తవిధానమును
నిర్ణయించుడనుటయు కుంభకర్ణుడిట్లనియె.

డి. ఆకర్ణింపుముదైత్యవల్లభ స్వకీయాలోచనా పథతీన్
సీకుం దోచినభంగి రాఘవుని కర్షించెచ్చియున్నాడ వ
ట్లాకాలంబున నన్యదాదులను సమ్యగ్గీతియోచించినం
గాకుఫాస్వయు నయ్యెడందనిమి తత్కంతామఃసందేమోకో.

చ. హితులగువారితోగలసి యెంతయుయోచనచేసియున్నచో
నతినపుణత్వమేర్పడు ప్రియంబెపుడోసచ కూరియుండదే
గతజలసేతుబంధనము గావున జాలివహింపనేల నే
హతమొనరించినత్తు రివులంపర ధైర్యముతోడ నుండుమా.

చ. అసురకులేశ సీకు పగరైన సురేశ్వర యక్షరాడ్విభా
వను వరుణాగ్నిముఖ్య సురవర్యుల ఘోరరణాంగణంబులం
దసదృశబాహుశక్తిమెరయం బరిఘాయుధధారచేత నే
నెనగమెనంగ దృంతు గనుమిపుడె సీచుసమక్షమందునన్.

సీ. ఏల చింతించెద విదిన్యల్పవిషయంబు నేనహాయుండనై నిల్చియుండ
నాఁంబులోనొక్క కోలరాముడునైచి వెండియు శరమొండు నేయులోన
రామలక్ష్మణుల శౌర్యముననిధరగూల్చి తదక్రమును వేడ్కదావువాడ
కర్వతాకృతి మహాభయద దంష్ట్రాకరాఘండినై నామోల భంషనమున
బలరిపుముఖాద్యమర్త్యులు నిలువగలరె సకిలవానరసేల సంగరమున
గూల్చి సీకు ప్రమోదంబు గూర్చువాడ నమ్ముముమదీయమగు

గీ. సకలకవులను రామలక్ష్మణుల వృంచి జృప్తిదీర భుజించెద దిగులువిడిచి
సురరసాస్వాదనంబున జొక్కి రామువత్నితో గూడి భోగానుభవము
గొనుము.

వ. అనుటయు మహాపార్శ్వండుంజలిబద్ధుడై ప్రభో! చేజిక్కిన మధువును ద్రావ
లేని మూఢుని విధమున నింత ప్రయత్నపూర్వకముగా గొనికెచ్చిన నీతను
విడుచుటకంటె వేరొండు అవివేకముకలదా? మనమిప్పుడు మానవమాత్రు
లకు పెరచి నీతను మరల నొప్పగించుట నాకేంతమాత్రము నమ్మితముకాదు
అదియునుంగాక.

గీ. డైత్యనాయక లోకమంతటికి నీవుప్రభుడవై యుండసిక్కప్రభుడుగలడె
సకలకాత్రవకోటుల సంచరించి నీతతో సర్వసౌఖ్యసుభూతి గొనుము.

ఉ. ఒకటివిన్ను దానవకులేశ్వర మాటలిశేల బల్మిమై
కుక్కుటముల్లు పైగవిసి కోరికదీరగ నీతతోధృతిం
జెక్కెర విల్లుకేళి బలుసౌఖ్యములొందుము మీదనద్దియేన్
పెక్కనమైన భీతియొకవేళ లభించిన జాతమవ్వలన్.

గీ. అనిమహాపార్శ్వడు వచింప సంతరావణాసురుండు తదీయవాక్యములమిగుల
శ్లాఘనీయుంబులనుచు బ్రసన్నదృష్టి పెరిగితోనిల్లు బల్కెనమాదరమున.

గీ. నచివవర సీనుడులకేను సంతసించినాడ పూర్వమొకప్పుడు నాకు లభ్య
మైన విషయంబు కలదారహస్య మొకటిదెలిపెదను సావధానబుద్ధిని వినుండు.

— రావణుడు తన కావలంబును వచించుట —

సీ. అతిలిత సౌందర్యచతురయా పుంజికస్తలయను వేలుపుపొలిమిన్న
జలజనంభపుగొల్వ జనుచుండ దానిసోయగమునకెంతయు నాత్మమెచ్చి
బల్మిమైబట్టి పుష్పశరాసనునికేళి చెలగివివస్త్రునుజేసి విడువ
సదికడునలిగిన యబ్జకాండమువోలె పసచెడి చతురాస్యపాలికరుగ
మత్కృతమహావరాధంబు మదిచెరింగి నల్వకోపించి శపింపించె నన్నుగూర్చి
పూనివరకాంతలను బల్మిబొందితేని నీ శిరము వేయివక్కలా నిశిచరేంద్రా.

క. ఆ పరమేష్టియొనంగిన శాపమునకు పెరచి జనకజాతనబలిమిం
బ్రాపించిగవయ తగిమికి నేపూనిక నేయనైతి నిక్కమునచివా.

చ. అదియటులుండెదెన్ను మనుజాధము డారఘరాముడేచి దు
ర్మదమున మద్భుతాబల వర్మాకమేమి యెరుంగకున్కి దా

కదన మొనర్చ మర్కటనికాయముతో జనుడెంచునంట నా
యెదురుగనిల్వ నేర్చునె గృహీతధనుర్ధరుడై రణస్థలిన్.

చ. గిరిగుహనుండి వెల్వడెడు గేనరిచందమునన్ పరాక్రమ
స్ఫురణముచేత సంతయును శోభిలుమృత్యునముండైన నా
నరనననిల్చి బోరుటకు శక్తుడ రాముడు మంత్రిన త్రమా
దురమునవానినీక్షణమె దోర్బలిమిన్ హతమార్చివచ్చెదన్.

గీ. అధిక భీషణ విషజిహ్వలలరు నర్పనవృశనిశిత మదీయాశ్రు జాలమెపుడు
రణమునంగాంచియెదురుగని రాముడిటకు వచ్చుచున్నాడు భూరిగర్వమునజేసి.

కవిరాజవిరాజితము :

కనుగొనుడింక మదీయనముజ్వల కార్యకముక్త నిశాతమహా
శనితులితాశ్రునికాయముచే భుజశౌర్యమెలర్పగ ఘోరరణా
వని సలరాఘవునిం దరుసుంగలవాడ సలాతముగైకొని దు
ర్వశకరిసుద్ధతి దోలెడువైవడి రాక్షసయోధులు మెచ్చవడిన్.

వ. ఉదయభానగ్గురుడు నిజతేజోవిశేషమున చంద్రకాంతిని హరింపజేయువిధమున
మదీయబాహువిక్రమంబున రామలక్ష్మణుల పకలవాసరపై న్యములతో క్షణ
కాలమున సంతమొందించెడ. మహేంద్ర వరుణ కుబేర ప్రముఖ దేవతా
వర్యులే నామ్రాల నిలువజాలరస నీయలతిమానవుల తెప్పడిదేమియని
ప్రసంగించు రావణకుంభకర్ణుల జల్పములసహింపక విభీషణుడు రావణునకు
హితంబుపడేగింప జలించి యిట్లనియె. రావణా నీతయనగా నేమోగహింప
జాలకున్నావు నే తెప్పద వినుము.

మ. ఘనబాహ్వాంతరసీయయేవడగ తత్కాంతామనశ్శీలయే
పెనువేండ్రంపువిషంబు సుస్మితము లాభీలోగ్రవంష్ట్రలో దశా
నన మేల్పంచశిరగబులంగుభులు విన్యాసంశయంచేల త
జ్జనకక్ష్యాపతివు తికామణి మహానర్పంబు గన్దొంటివే

క. నగనన్నిభవిగ్రహంబు లత్యగగణితవంష్ట్రోజ్వలన్నభాయుధులగు త
న్నగచరులు రాకము న్నింపుగ రామునకిమ్ము జనకభూవరులనయన్.

క. అశనినవృశవిశేఖంబుల నిశిచరయాధముల దునుమనిగుడకమునుచే
దశకంధరనముచితముగ దశరథవుత్తింపకు జనకతనయనొనగుమా.

వ. అని ప్రబోధించుచు ప్రహస్తునిదిక్కుమొగంబై యతనితో నిట్లనియె.

శా. కాలాగ్ని పతిమాసభీషణ మహాత్మాండావళిన్ రాముడా
భీల్ ప్రక్రియ నీశరీరమును నిశ్చేదించమింగాదే నీ
వేలాప్రేతదవోప్రహస్త వినువేయేలా రఘూత్తంసు పే
రాలంబండు కుంభకర్ణముఖ దై త్యానీకములే నిల్తురే.

మ. దివికిం బాకిన సూర్యుడండగిసన్ దేవేంద్రునిండాసిసన్
భువిలోదూరిన పల్లి గుంగివను సంపూర్ణాగ్రహగ్రస్తుడా
రవివంశోద్భవుడైన రాఘవుడు నిన్ బ్రాణంబుతోపీడ డి
ట్లవివేకంబున బ్రేతదేహికి బ్రహస్తా చాలు నీ వీరములే.

ప. అనుటయు విభీషణునితో బ్రహస్తం డిట్లనియె.

గీ. గరుడ గంధర్వ యక్ష రాక్షసులవలన నాలముసమాకు పెరపు లేదనిననింక
పోరరామునితోడ నెవ్వడునుభయము గలుగ నేరదు వ్యర్థంపువలుకు లేల.

ప. అనివలుకవిని స్వామిహితాభిలాషియగు విభీషణుండు వెండియునిట్లనియె.

ఉ ఓయిప్రహస్త రామవిభు నోర్వగనీకుసునాకుశకృమే
వేయననేల మీరిటుల వేదురులై యొసరించుయోచనలే
శ్రేయ మొసర్పజాలవవి చేటుకుమూలము బల్కరింకి నో
ర్యాయము ఘోరపాపునకు మోక్షము లభ్యముకానికై వడిన్.

ప. బ్రహస్తా! నీ ప్రగల్భ ప్రసంగముల కట్టి పెట్టుము. శ్రీరాముని జయించెదమని
తలంచుట నావలేక చేతితోనముద్రమును యీడవలంచుటని గ్రహించుము.
నిరుపమాన ధర్మ ప్రధానుండును మహారథులలో నుత్తముండని ప్రఖ్యాతితో
నిత్యైకువంశసంభవుండగు శ్రీరాముడు జన్మ ప్రభృతి నిరతిశయపరాకమో
పేతుండై సుఖాహు మారీచ విరాధ కబంధ ఖర ప్రముఖులైన భయంకరరాక్ష
సుల నెల్ల వధించినకార్యదక్షుండు. నకలలోకరంజకుండగు శ్రీరామునితో
పోరాడ దేవేంద్రాదులకు సాధ్యపడదన మనబోట్లమాట లెక్కలోనిదికాదు.
మరియు రావణ కుంభకర్ణ త్రిశిషన్ వికుంభ దేవరాత సరాంతక యతికాయ
మహాకాయ యింద్రజిత్ ప్రముఖులు శ్రీరాముని రణరంగంబున జయించజాలరు
నామమాత్ర మిత్తులుగా నుండి కార్యావసరముల క్రూరశత్రుత్వమును
జూపు నీవంటి దుష్టులసాంగత్యమున దుష్కార్యాచరణశీలుండగు రావణుడు
నకల రాక్షస వినాశమునకే మీ సలహాపపేక్షించుచున్నాడు. సహనభణ

ములు గలిగి మహా భయంకరమగు శేషభాగిచే చుట్టబడిన రావణుని బలాత్కారముగా తొలగించి రక్షింపవలయు

క. వినుభూతోన్మాదుండగు మనుజుని దప్పించుజూచు మాడ్కి పృథుసుహృ
జ్జనులెల్ల కావడగు పగతునిచే శిగచిక్కుకుండతొలగించివడిన్.

గీ. బాంధవ సుహృద్భటామాత్య భరితమైన యీ పురవరంబునకు
రాక్షసేశ్వరునకు
నెంతయును మేలొనర్చు నాహితవచనము లెలమినినిరామునకు నీతనిచ్చుటావృ

గీ. శాత్రువులవిక్రమము స్వీయపై ప్యబలము న్వపరవృద్ధిక్షయంబులు స్థానబలము
నముచితముగవిమర్శించి నచివవరులు స్వామికి హితంబు బోధింపవలయునూనె.

వ. అని పెక్కు తెరంగుల బుద్ధిశాలియుగు విభీషణుడు ధర్మోపదేశంబొనర్చుటయు
నిండజిత్తు తదీయ సంభాషణంబులకు నహింపక రోషముతో విభీషణు
నితో నిట్లనియె.

సీ. వినతండ్రి నీటిల్లు పిరికితనంబున న్యర్థభాషణముల బల్కెదేల
రణశూరులైన వారలకిది గర్హితములు కానవినరు నీవలుకులెవరు
తెలియనామనలోన తెలివిహీనుండైన జంపును రామలక్ష్మణులబల్కి
పాకవిద్యేషిని బుధించివైచితి తిడకులదోలితి దిక్కులకు
శేవలపరాక్రమమున నై రావతమును కూయిడుచునేలపై బడగొట్టినాడ
హీననత్వలసామాన్యమానవులను చిలుకుమార్చుటలేక్కయే పలుకులేల.

వ. అని పలుకుచు ఇంద్రజిత్తు తండ్రితో నిట్లనియె.

శా. ఆకర్ణింపుము తండ్రి మత్తులజాలీయత్కృగులౌ రాక్షసా
నీకంబద్ధుతబాహు విక్రమకళా నిష్ఠాతునెందున్ మదో
ద్రేకప్రాభవకూన్యూడారయ ధర్మినిన్ యీతడొక్కండె పో
నీకుండమ్ముడటంచువాళొనుటలున్ నీచంబటంచెంచెదన్.

వ. అని కఠినముగా భాషించుచున్న మేఘనాదునితో విభీషణుండిట్లనియె. వత్సా !
నీవు శేవలబాల్యావస్థయందుండుటచే నీ బుద్ధి మరిపక్వస్థితి నొందవయ్యె
గావున నీకు నిశ్చయ జ్ఞానము కుదరక యవివేకప్రసంగముల జేయుచుంటివి.
అందువలన నీవు రావణుని గర్భమున బుత్రరూపమున నుదయించిన శత్రు
డవు. శ్రీరాముని ప్రభావమును చక్కగా నెరింగిన నా వలన ముందురాబోవు
యనర్థకమును వినియు దుర్మంత్రుల దురాలోచనముల కనుకూలించుచుంటివి.

ఇది శ్రేయోమార్గము కాజాలదని వచించి రావణునితో నిట్లనియె. ననూ
దరా నా నిశ్చయాభిప్రాయము నవధరింపుము. కొంచెము దీర్ఘముగా
యోచించి యిప్పటికైనా నీ పొరపాటును నద్దకొనుట మంచిది యెట్లనగా.

చ. మణుల ననర్హుల స్తువుల మంజులనూత్న విచిత్రరత్న భూ
వణముల మేల్పసిండి జగితాలువలన్ మిథితేకుకన్యకా
మణిని రఘువ్రపీరునకు మన్ననతోడ నొనంగితేని రా
వణ మనకెల్ల భంగుల శుభంబులుగల్గి సుఖింతుమెంతయున్.

— రావణుడు విభీషణుని కరినముగా నిందించుట :—

చ. అనుచు విభీషణుండు విషయంబెనెయన్ వచియింపుచుండ తా
వినివిని దైత్యవల్ల భుడు వెక్కనమైన రుమాభియోగ లో
చనముల విస్ఫులింగకణజాలము బర్వగ నుగమూర్తియై
యనియె యనుచు వోదిత దురాశయ దుస్సహ కర్మశోకులన్.

గీ. ఘోరనర్పంబుతోనైన కుటిలవైరితోడనైనను నే హంబుదొడరిసేయ
నచ్చు మ్మిత్రుడననిచెప్పి వైరికుక్షమూను కుసుతులతో జెల్మి పూనలగదు.

క. జ్ఞాతులకీలంబెరుగుదు జ్ఞాతులకాపదలుగలుగు నమయములందుం
ప్రీతి వహింతుగు జ్ఞాతులు జ్ఞాతికి నైజమిది నకలజగములయందున్.

వ. లోకమున జాతిశ్రేష్ఠుడుగను కార్యసాధకుడుగను శాస్త్రజ్ఞుడుగను శూరుడుగా
నుండనేని యసూయాగ్రస్తులై జ్ఞాతులు కాహ్యన్నేహమును బ్రదర్శించుచు
వ్యసనకాలముల పరిత్యజింపజాతురు. పశ్యవనమున యేనుగులు గజగ్రహణ
పురుషులనుగాంచి చెప్పినవిషయమొకటి కలదు. పాశములవలనను శస్త్రాదుల
వలనను యగ్నివలనను మాకుభయములేదుగాని గజగ్రహణులకు పాయము
జెప్పి మమ్ములకుట్టించిన జ్ఞాతిగజములవలన మాకుభయోత్పాతము గలుగు
చున్నదని వచించె గావున.

గీ. ధనముబెంపొందు గోనముదాయమునను విప్రవరులందు దమమభివృద్ధినొందు
శ్రీలచాపల్యగుణము సుస్థిరతనగడు జ్ఞాతివలన భయంబునిశ్చయమునగతి.

వ. ఇట్లే జ్ఞాతివలన సంప్రాప్తించు భయమే గొప్పదిగా శాస్త్రములు బోధించు
చున్నవి.

మాలిగీవృత్తము :

నన్ను జగంబులలోన నమస్తజనంబనిశంబు ముఖంబెనగన్
నన్ను తిజేయుటయున్ దృఢభక్తియు సత్కుతి జేయుటయుం గడు శౌ

ర్యోష్నతి శత్రుశిరంబులు వన్నుటయున్ విభవాతి శయంబున పెన్
వన్నకు నెక్కుట నీవు నహింపక వాకొనెదిట్లుల మూఢమతీ.

ప. శరత్కాలమందు గర్జిల్లు మేఘము లెట్లు వర్షమును గలుగజేయవో యట్లే
యయోగ్యుల సాహచర్యము నిరర్థకమగుచుండును. నీవు నాయుచ్ఛ్రీనిజూచి
నహింపజాలక నసూయగ్రస్తుండవై దుష్టస్వభావమున వచించుభాషణములు
నేవినన్ల.

గీ. ఈవిధిదురుక్తు లింకొక్కడెవ్వడేని యాడియుండినచో వాని నా క్షణంబు
చంపియుండుదు నీవునానరసనిలువ తగవుకులచాంసనా వేగతరలిపోమ్ము.

చ. అనుచువచించు రావణమహాకరినోక్తులు వించుతదిష్ట
షణుడు హృదంతరంగమున సైపక నొక్కగదాయుధంబు గ్ర
న్ననగొని మంత్రితములు నల్వరుప్రేముడి తన్నుగొల్వ రి
వ్రువనగగనంబుపైకెగసి భూరిరుషోక్తుల బల్కెనిట్లులన్.

ప. రావణా నీవునన్నుకరివముగా దూషించినను పితృనమోక్షేష్ట. అను న్యాయ
వ్రతారముననియెడగలభక్త్యతిశయముననీకు వత్తుత్తర మొనంగనోడదనీవిట్ల
ధర్మవ్రత వర్తకుండవై యొనర్చునీయకృత్యమాలనిహించి నీనమక్షమమందుండజాల
నీక్షేమ మపేక్షించి వధ్యకరములైన హితంబుకు దేశించితి. ఆత్మజ్ఞానవిహీనులై
యుమునకు వశులైన భవాత్పశులు యిట్టి యపియోక్తుల సంగీకరింపజాల
లేలనన.

గీ. సంతతప్రియవాదులౌ జనులుధాత్రి సులభముగ లభ్యమగుదురు క్షోణినాథ
యప్రియకరంబు పథ్యమైయలరు పలుకువక్తయును శ్రోతయును
దుర్లభంబునూపె.

గీ. అగ్నిచేగాల్పబడిదు గృహంబువడలి జపమనసురాని విధమున జమునికాల
పాశబంధనములజిక్కి నాశమొందు నినువిడిచిపోవుటకు నాకుమనసురాదు.

సీ. మనుజేంద్ర నాహితంబును వినవైతివి నినునంస్కరించెడు ఘనుడెవండు
శ్రీరాముఠాగాగ్ని శిఖలలోమగ్ని నాశమునొందునిను గాంచజాలనుమ్ము
శౌర్యాధికుండైన జమునిచేడడియెదు నీకతావినిర్మితసేతువట్లు
బ్రాతవాకతన నీభావుకమర్ధించి విహితంబుబోధింప వెగటుదోచె
తప్పలక్షమింపు ముఖిలదైత్యప్రపూర్ణమైన లంకాపురమును సౌఖ్యముగనీవు
కడగియెవ్విధముననైన గాచికొన్ము నీతనర్పించుటంతయు శ్రేయమగును.

—: విభీషణుడు శ్రీరామాదుల సన్నిధికరిగి శరణాగతుడగుట. —

- గీ. రావణునితోడ స్త్రీపకారముగ తద్విభీషణుండతి కఠినసంభాషణముల
బలికి తక్షణమున రఘువవరులిర్వ రచట నివసించి రచ్చోటికరుగుదెంచె.
- వ. వివిధసాధనోపేతులును భయంకరపరాక్రమసంపన్నులగు నెల్లవరు మంత్రు
లతో సముద్రోత్తరతీరమున కేతెంచుచుండ వారియాగమనంబెరింగి నుగ్గీవుడు
హనుమత్ప్రభృతులై న వానరులతో నిట్లనియె.
- మ. అపలోకింపుడు బంధులార దివిఘోరాకారులౌ రాక్షస
ప్రవరుల్ నల్వరుగొల్వ శత్రుధరుడై వైరంబునన్ నేటికా
హవభూమిన్ మనలన్ జయించుటకుగా నత్యంత శ్రీఘంబునన్
దివివద్యేషి యొకండిజే యిటకు నుద్యేగంబుతోవచ్చెడున్.
- చ. అనుటయు వానరప్రవరు లాగ్రహముల్ పెనుపొంద సాలముల్
పెనుశిలలన్ బెకల్చుకొని వేగమెవానరనాథ పీఠం
దునుమనసుజ్ఞ నిమ్ము బటుదోర్బలిమిన్ మనప్రేరేపచ్చు దు
ర్దనజాల నీక్షణంబె సమరస్థలి నుక్కడగింపగక్కునన్.
- మ. అని వాక్రుచ్చెడు వానరోత్తముల వాక్యంబుల్ సమగ్రంబుగా
వినిపాజ్ఞుండగు తద్విభీషణుడు నిశ్చితిన్ సముద్రోత్తరం
బున నాకాశకుధంబునన్ నిలిచి సంపూర్ణాదరంబొప్ప ని
ట్లనియె వానరవీరులంగని ప్రదీప్తానల్పవాగ్గుంభన్.
- వ. మహనీయులారా నావిన్న పంబొక్కటవధరింపుడు.
- సీ. రావణుండను దుష్టరాక్షసనాయకుండొప్పు నాతనికి సహోదరుండ
లిలుతురునన్న విభీషణుండనుపేర తద్రావణుడు జనసానమందు
నుద్ధృతుడై జటాయువును పోరవధించి నీతనుగొనివచ్చి యెరలనుంచె
రాక్షసవనిత లారామామణిని కడుమన్న సతోబ్రోచుచున్న వారు
యేను న్యాయపథంబున హేతువాక్యముల వృథంబుగ నారఘుకులవిభునకు
బ్రీతితో జానకిని సమర్పింపుమనుచు తేటతెల్లముగా ప్రబోధించినాడ.
- వ. ఆనన్నమరణావసీష్టుండగు రోగియావధమును గ్రహింపజాలని విధమున కాల
చోదితుండై రావణుడు మదియె హితవచనంబుల నాదరింపక నన్నుమిగుల
కఠినముగా నిందించి పరిభవించె తత్కారణమున.

క. చారావుతాదుల కరివారముతో నకలవస్తు బాంధవుల నిజా
గారముల నెల్లవిడిచియు శ్రీరామునిగొల్వ నేడు జేరితినిటకున్.

వ. గావున నా విజ్ఞప్తి నవధరింపుడు.

గీ. సర్వలోకశరణ్య నిక్షాళకవంశభూవణుండగు శ్రీరామభూమిపాలు
శరణమర్ధింపవచ్చితి సత్యమిదియు విన్నవింపుడు మీరు మద్విషయమెల్ల.

వ. అంత సుగ్రీవుడు తవ్వృత్తాంతమును శ్రీరాముని సన్నిధిలో నిట్లని విన్నవించె.

గీ. రఘుకులాధీశ వింటివే రావణునకు ననుగుణమ్ముండట విభీషణాఖ్య నొప్పు
దైత్యుడనురులు నల్వరుతన్ను గొల్వ వచ్చిశరణార్థి ననుచు వాక్కుచుచుండె.

వ. శ్రీరామచంద్రా! కామరూపధరులును భూమ్యంతరిక్షచరులగు రాక్షసులు
బహుమాయలు బన్నుచుండుదురు. లోకమున గుడ్ల గూబలు పగలెల్ల కొండ
గుహలలోఁగాని రాత్రులలో నొడలెరుంగక నిదించు పక్షుల కులాయముల
జొచ్చి వాటిని హతమార్చుచుండును గావున అట్లే యీరక్కనులు మాయ
మాటలువచించి మనలనమ్మించి మనలోజొచ్చి వంచనతో మనలకరిమార్చు
తలంపున నేతెంచిరి. వీధు కరమకిరాతుండగు రావణుని సోదరుడనని వచించు
చుండె. గావున వీడు నిశ్చయముగా సోదరుండుగాని గూఢచారుడుగాగాని
కానగు అందువలన వీనిని వీనినహచరులను గట్టిగాడండించి వంపుట ముఖ్యము
మనము ప్రకృతము మృతాలోచన మొనర్చుటకును సై న్యముల పూహముల
బన్నుటకును శత్రుపీరుల నమాలోచనములు గుర్తించుటకును యత్యంత
జాగరూకులమై ప్రవర్తించవలయు యని దూరవర్షియు కార్యకోవిదుండును
నగు సుగ్రీవుడు వచింప శ్రీరాముడు విని హనుమత్ప్రముఖులనెల్లర సంప్ర
దించడలచి వారలతోనిట్లనియె.

క. శ్రేయస్కాములు గడుప్రజ్ఞాయతులేనియును కార్యనంకటములలో
ధీయుతులగు సుహృదయుల యుపాయాలోచనములెలమి బడయగవలయున్.

ఉ. నావచనంబవన్యము వినందగు మీరు వనాటలార త
ద్రావణసోదరుండితడు రాక్షసపీరుడు పినిగూర్చి ను
గ్రీవుని యోచనంబు పరికించితి రెంతయునేర్చుతోడ మీ
భావములెల్ల తేటపడ బల్కుడు నాహితమర్ధిగోరుచున్.

క. అని ప్రశ్నించుటయును తవ్వనచరవరులెల్లరును ముడమునన్మరి శ్రీరా
మునకు హితమభిలషించుచు ననువుగ స్తుతిపూర్వకముగ ననివివ్విధిగన్.

- సీ. శ్రీమదార్కావ్యయ శ్రీరపారావార రాకాసుధాకర రామచంద్ర
 సీతభావంబు వర్ణింపవల్వకుసాధ్య పడదన మేమెంతవారమరయ
 త్రిభువనముల నీకు తెలియని విషయ మొక్కటియునులేదునిక్కము మహాత్మ
 శ్రీరఘుపతి కపిన్నహితంండనుకీర్తి నిఖిలజగంబుల నిలుపదలచి
 మాయెడల పూర్ణమైన ప్రేమముని నిట్టులడుగుచున్నాడ వతులధర్మాన్వితుండ
 వాత్మయొప్పింతువు సుహృద్భాగిపట్ల సనయము పరీక్షతోజేతు వన్ని పనులు.
- గీ. భాస్కరకులావతంస మీ వత్సములకు సంశయచ్చేదమొనరింప జాలుకడు న
 మద్దులును గ్రాజ్ఞులైన నీమంత్రవర్య లొక్కరొకరు నిజాభీష్టముగ్గడింతు.
- చ. అనికపివీరులెల్ల రన నద్భుతసీతినిధాను డంగదుం
 డను రఘువంశపర్థన మదాశయమిమన వీడుతాత్రుం
 డనుటకు నందియందె కలుపాత్మకుడౌ దశకంఠ పోదరుం
 డని వచియించెగావున దురాత్మకు సీతని నమృతచ్ఛున.
- క. దేవాశతబుద్ధులు తమ భావంబులు గప్పివుచ్చి పరిపరిగతులం
 గేవలమనవహితాత్ముల వేవిధముల ద్రోహమొంది వెడలుదురవనిన్.
- గీ. వీని గుణదోషములనెల్ల వివిధగతుల జక్కగ పరీక్షజేసి నిస్సంశయముగ
 సుజనుడై సగ్రహించి దోషుడగునేని బహువిధంబుల దండించి పంపవలయు.
- గీ. గొప్పగా దోషయుక్తుడై గుణములల్పమున్నచో వానిజేర్పగా నొప్పుదెందు
 సుగుణసంపన్నుడై దోషసూక్ష్ముడైన వతనిమనలోన జేర్చుటర్హమనిదలతు.
- వ. పదంపడి శరభుం డిట్లనియె.
- చ. అసఘ విభీషణుండు శరణాగతినంచు వదించుమాత్ర యీ
 దనుజుని విశ్వసించుట హితంబగునే పరికింపుడితనిం
 జనవుణుటిల్ల నమ్మి మనసంఘములోపల జేర్పబోల దీ
 తని విషయంబునన్ బహువిధంబుల జాగ్రతబూనుటొప్పుగున్.
- వ. అనంతరంబ జాంబవంతుండు నిజాభిప్రాయమిట్లని విన్నవించె. శ్రీరామచంద్రా
 నా విజ్ఞప్తి నవధరింపుడు.
- గీ. ప్రబలవిద్వేషియును మహాపాపియైన రాక్షసేంద్రునివిడిచియారక్కసుండ
 దేశ కాలములందరుడెంచె గాన సంశయింపదగు వీని సర్వగతుల.

వ. అంతమైందుండిట్లనియె. శ్రీరామచంద్రా! నాయభిప్రాయమవధరింపుడు ఈ రక్కసుని రావించి యితని బలాబలముల గుర్తించి రావణుని యభిప్రాయం బెరింగి పిమ్మట తత్కాలోచితముగా మనము ప్రవర్తించుట నముచితమని తలంతుననుటయు.

గీ. అంత సంస్కారసంపన్నుడైన హనుమ రామచంద్రునితో మధురముగ నముచి తార్థయు క్తంబులైన వాక్యముల సధికభక్తి తాత్పర్యములతోడ బలికెనిట్లు.

గీ. నాహితోక్తుల సావధానముగ వినుడు శ్రీరఘూత్తము పాదరాజీవయుగళ మందునాకున్నయట్టి భక్త్యతిశయమున తద్దయువచింతు నీయదార్థమును తెగువ.

వ. లోకమున వ్యక్తులలో సాధారణముగా హర్షామర్షములు శోకమోహములు గలిగినప్పుడు లోనిముడక బహిర్గతములగుచుండును. కావున వారివారి భావణాదులనాన నుముఖ వికాసాది లక్షణములనుబట్టి వారివారి యభిప్రాయముల నిర్ణయింపవచ్చును. ఇప్పుడితని ముఖమై లక్షణ్య భావణాదులను బట్టి యితం డొక సాధుస్వభావముకలవాడనియే తోచుచున్నది. దుష్టరాక్షస భూయిష్టమగు లంకాపట్టణమున సత్స్వభావులుగూడా కలరని నా సమ్మతము. నాపై యింద్రజిత్తు ప్రయోగించిన బ్రహ్మాస్త్రములమున బద్ధుడైన నన్ను రావణుని నముఖమునకు గొనిపోయిన రక్కసులతో రావణుడు నన్ను వధించి రమ్మని యుత్తర్వానంగె తత్సమయమున నీ విభీషణుడు దూతల వధింపరాదనియు యేదేని దండన జేసి పంపుమని పెక్కువిధముల బోధించె. కావున నిలిండొక నిర్దోషి కావచ్చుననియు, నితండొక యుద్దేశ్యముతో నేలెంచెనని తలంచుచున్నాడ యది యెద్దియన నాకరింపుడు.

మాలిసీవృత్తము :

దేవదత్తాస్యుని దుర్లయమోర్వక ధీరతనాతనిద్రుంచుటకై
నీవరుదేంచుటయున మునువాలిని నేర్పునద్రుంచి ప్రియంబున ను
గ్రీవునకుం గపిరాజ్య మొనంగిన కీర్తిని విన్నకతంబున నీ
సేవకువచ్చె విభీషణుడితరి తెచ్చెరరాజ్యకుతూహలియై.

వ. కావున కార్యావసరమును బట్టి మీమీ బుధికోశలమున యోచించి కర్తవ్యమును నిర్ణయింపుడనుటయు శ్రీరామచంద్రుడు యింపుక యోచించి యిట్లు నియె.

గీ. ఈ విభీషణువిషయమై యేనుకొంత చెప్పవగియున్నదిపుడు నాక్షేమమరసి సాధ్యవిషయంబులన్నియు సావధాన చిత్తులై మీరువినుడు నాశ్రేయమునకు.

గీ. అతులదోషనమాకాంతుడయ్యు మిత్రభావమున నేగుడెంచిన వానినెవ్వ
ధముననైనను వీడగాతిగదు నజ్ఞనావళివచించితు రిదిధర్మమునుచుసేర్పి.

వ. ఇట్లు సంభాషించు శ్రీరాముని సౌహార్ద్రసహనములాలించి సుగ్రీవుడు కొంచెము
దీర్ఘముగా యోచించి నీతిశాస్త్రరహస్యమునకు మూలముగను స్వామియైన
శ్రీరాముని విషయమున తనకు గల ఆదరాతిశయమున వెండియు నిట్లనియె.

మంజరి :

వీడుదుష్టుడైనను కాకున్నను విరోధికనుజాడుగాన
వీడవలయుగాని చేర్చడగదిక వీనినిపుడు మనలోన
యన్ననువిడనాడివచ్చు నీతండాపత్కాలములోన
నెన్నగనిటువంటివాడు పరులకు హితమెంచునె ధరలోన.

గీ. అనుడు సుగ్రీవుచపంబులాలికించి నత్యద్విక్రముడగు రామచంద్రుడంత
నానసంబున లేనగవంతురింప బలికె నందరు వినుచుండ ప్రమదమొనగ.

ఉ. వేయననేలయూకొనుడు విశ్వమునందొక ధర్మసూక్ష్మ ము
త్యాయతయు క్షితో నలరునయ్యది నే వివరింతుజక్కగా
దాయలువేచి యాపదలు దార్కొనువేళనడంతు నేడితం
డియెడ నేగుడెంచె నిదిహేతువు జ్ఞాతివధాప్రతిక్షుడై.

చ. అరయుములక్ష్మణా యొకరహస్యము యోచనసేసి చూచినన్
భరతుని సాటిచెప్పడగు భ్రాతయు తృడిహితంబుగోరు నా
నరియగు పుత్రకుండును నిజంబుగ నీకునమానుడౌ నువ్వు
వ్వరుడును గల్గెరెందు నిదితధ్యము మాటలువేయునేటికిన్.

వ. శ్రీరాముండిట్లు వచించుటయు మహాప్రాజ్ఞుడైన సుగ్రీవుడంతరంగంబున
కాంతికుడరమి లేచి విషయవివరముతో త్రమాంగుండై యిట్లనియె.

కా. నా విష్ణుపిని సావధానముగ విన్వాయాఘవా మధ్వల
ప్రపీణ్యాదులెరుంగ రావణుడు బంపవ్వచ్చుచున్నాడు మీ
భావంబందు సమీక్షజేయుడివుడే ప్రత్యర్థులన్ ద్రుంపగా
వేవేగన్ సెలవిండు పై ప్యములకున్ విఖ్యాతతేజోనిధి.

క. అనపుడు తనయెడ ప్రేమంబున రవిసుతుడిటులవలుకబోలు నెటంచున్
మనముననెంచుచు రఘువరుడనియె నిటుల సువిహితోక్తులాతనితోడన్.

శా. సుగ్రీవా భయమేల నీతడతి దుష్టుడై ప గాకున్న నా
యగ్రబంధేపు డస్మదీయులకు నత్యంతార్తి గల్గింపలే
డుగ్రకూరపితావ యక్ష దనుజపూహంబునెల్ల నొ మహా
దగ్రక్రోధదవాగ్ని కీలఁదృటిలో దగ్ధంబు గావించనే

వ. అదియట్లుండె వినుము. ఇతడు శరణాగతిచేయుచున్నవాడు. కావున ప్రిని నవ
శ్యము రక్షింపవలయు శరణాగతుడగువానిని విడుచుట ధర్మముగాదు దీని
కొక తారాణము వినుము.

మాలిసీవృత్తము :

వాసరనాయక వింటివిగాదె కృపామతి నొక్కకపోతమముం
గాననమందు కపోతినవ్వించిన కర్కశుడై ననిపాదుని దు
ర్మాననుడంచుదలంపక దీనుశరణ్య నిజాంగమొనంగియు త
త్ప్రాణముగావదె మద్విధచుర్యులవార్తలవేరడుగన్ వలెనే.

వ. కండుడను మహర్షి బోధించిన శరణాగతరక్షణవిషయమున గలధర్మోక్తుల వివ
రించెద నాకర్ణింపుడు.

సీ. అధిక్తదై న్యమున బద్ధాంజలుండై శరణార్థియైవచ్చు ఘోరార్థినై న
సుకృతకర్ముడు జంపజూడడెవ్వరునున ప్రాణమైనతత్వజింది పరమకరుణ
యాత్తుడై నను దృపుడై నను శరణంబు వేడుశత్రువును కాపాడదగును
భయముచేగాని దుర్భరమోహమునగాని కామవశంబునగాని జనుడు
శక్తికొలదిగ నతని బసన్నబుద్ధి బ్రోవకుండిన యెడల తత్పురుషు డధిక
లోకగర్వి తమగు పాపలోకమందు బడినశింశును సందేహపడగనెల.

క. శరణార్థి ననుచువచ్చిన నరుడరిచేజూచుచుండనరుకబడిన త
త్పురుషుండువానిసుకృతము హరియుంచునుమోక్షధువంబుహరివరవింటె.

వ. కావున నేను కండుమహర్షి వాక్యానుసారము వ్రవర్తించెదను. ఇయ్యది ధర్మ
యుక్తముగను యశస్కరముగను స్వర్గఫలసాధనముగానున్నది. కావున
సుగ్రీవా నావతిష్ఠ వినుము.

గీ. నకృతుగానై న నాయెడ శ్రద్ధతో వ్రవన్ను డకుటిలభక్తి సీవాడననుచు
నర్థిప్రార్థించు నర్పణ తాళి కభయదాన మొనగెద నిదిమృత్వతంబు నుమ్ము.

వ. అందువలన మీరలుమదాక్షానుసారముగా

డి వానిని తోడితెండిటకు వైశము నేనభయంబొసంగితిన్
వాసరరాజు నత్యమనవద్యభుజాబలశౌర్యసంపదం
బూనికనీవిభీషణుని బ్రోచుట జెప్పెడిదేమి రావణం
డై ననువచ్చి నాగుశరణాగతుడై న క్షమించి బ్రోచెదన్.

వ. అనియువస్యసించుటయు స్మగ్గీవుడు శ్రీరామునివచనంబులాలకించి శక్తు
పక్షమునుండి వచ్చినవానిదోషముల పాటింపక మిత్రవర్గమునెల్ల సమాధాన
పరచి రావణుడువచ్చినను రక్షించెదనని చెప్పిన శ్రీరాముని సౌహృద్ధాతి
శయంబునకెంతయు పరమాశ్చర్యభరితుండై శ్రీరామునితో నిట్లనియె.

సీ. శ్రీరామ రఘుకులక్షీరాంబునిధిసోమ సౌహృద్ధిగుణధామ సమరభీమ
నీప్రభావంబెన్న నేనంతివాడను వరధర్మసూక్ష్మ తత్త్వజ్ఞమూర్తి
సౌశీల్యవాత్సల్య శౌర్య ధైర్యావ్యసంభ్రాంత కళ్యాణ గుణాశ్రయుడవు
సమధికమాధుర్య సత్యభాషణుడవు స్వాశీతనకలజనావనడవు
తద్దయు కర్కశచింతనా తత్పరుడవు విబుధజనసేవ్యమాన పవిత్ర దివ్య
చరితుడవు నద్యశజ్యోత్పన్న సకలదిశల వలయజేయు జగత్రయ విభుడవీవు.

గీ. అలవిభీషణుజంతుగా వలయుననివచించియుండిననాకు యోచించిచూడ
నతడు పరిశుద్ధుడనితోచి హనుమనుడువు ముఖవికాసాది లక్షణములనుబట్టి.

వ. మహాత్మా! నీయన్తగ్రహావాప్తికర్తృండగు విభీషణుండు మాతో సఖ్యంబు
వడసి కలసిమెలసి సుఖయైవ ర్తిల్లుగాకయని వచించె నంత శ్రీరామచంద్రుడు
విభీషణుని తోడ్కొనిరండని వానరులకు నాజ్ఞానంగుటయు తదాజ్ఞాను
సారము గగనతిలంబునుండి నచివనహితుండై తక్షణంబు దిగివచ్చి విభీషణుండు
తానింతకుమున్ను వినియున్న దానికన్న మిన్నగా సత్యదృఢతముగ్రాహకా
శించు శ్రీరాముని దివ్యమంగళవిగ్రహ సాంకర్య సౌశీల్య లావణ్య గాంభీర్యా
దార్యాది గుణగణంబుల కెంతయు నంతసించి విస్మయావిప్లవై సంతోష సార
వశ్యమున శ్రీరాముని పాదారవింధములపై సాష్టాంగపండ్ర పజామమర్పించిన
శ్రీరామచంద్రుడు నిజబాహువ్యయంబున సతస్మి గుచ్చియై త్రి పర్విగహించిన
విభీషణుండంజలిబద్ధుండై నిలిచి శ్రీరామునితో విషయపూర్వకముగా
నిట్లనియె శ్రీరామచంద్రా మదీయ విజ్ఞాపనంబవధరింపుడు.

డి. రావణ సోదరుండను కర్కాభవ మొందితి వానిచేత రా
మావనినాథ మిత్రుల ధనాదుల లంకను వీడినేడు నా
జీవితమున్ భవద్రతముజేసితి రాజ్యము సౌఖ్యమెల్ల న
దాపవముతోడ జేకొనుము దాసుడ సర్వశరణ్య సత్కృపన్.

గీ. అనిభరన్యన మొనరించి యంజలిఘటించి వలుకువిభీషణు నందితోక్తు
లర వెననాడరించి దయాద్రోబుద్ధి నతనితో శ్రీరఘూ త్తముడనియె నిట్లు.

— శ్రీరాముడు విభీషణుని లంకా విశేషముల నడుగుట —

క. తెలుపుము రాక్షసులబలాబలములను నవిస్తరముగ పగతునిశ్చకిం
దెలసెద విభీషణాయన కలరూపెల్లన్ పదింపగాదొడిగెనులన్.

డి. రామశృపాలవర్య మునురావణ భూరితమంబుపెంపుపం
దానురసోద్భవుండు మదితత్వయుమెచ్చి వరంబులివ్వ ను
ద్దాచు పరాకమస్ఫురణ తవ్వరగర్యముచే నవధ్యుడై
యామున దేవదానవ దిశాధిపులన్ గణియింపడాకిలోన్.

చ. అతులిత నిర్యశాలి భయదాహవభూముల సత్యవృగు డ
ప్రతిముడు కంభకర్ణుడనువాడు దశాస్యనిసోదరుండు నా
కెతడును సోదరుండలమహానగ నన్నిభవిగ్రహుండు దీ
ర్ఘతర నికాతవంప్రుడు నిరంతరదారుణ సుప్తశీలుడున్.

గీ. అద్భుతబలోన్నతుండు బ్రహ్మస్తుడనెడు పైశ్యనాథుండు కైలాసకైలసుండు
గలిచె మునుమాణిభద్రుని గిన్నరేశు వాహినీనాథు ప్రబలాహవంబులోన.

చ. అతికుశలుండు భీషణమహాహవ కోవిదుడింద్రజిత్తు ధీ
రతి రిపువర్ణమున్ శరపరంపరలన్ హతమూర్చు హోమముం
జతురతదీర్చి దీర్ఘమగు జాపముతోడ నవృత్త్యుడై నము
ద్ధతి విజయంబుగాంచు వివిధంబుల మాయలుబన్ని ద్రిమ్యురున్.

వ. మరియు మహోదర మహాపార్శ్వ యతికాయ దుర్ముఖ ప్రముఖ వాహినీ
పతులు దిక్పాలనవృత్తులు కామరూపధరులు మాంసశోణితభక్షులు యట్టిపది
కోట్ల పైనికులు లంకాపట్టణమును కాపాడుచుండుదురు. వారలసహాయమున
రావణుడు నకల దిశాధినాథులతో గూడిన దేవతావర్యుల నందర నోడించి
విజయమును సాధించె ననిపచించుచున్న విభీషణుని వాక్యముల నాకర్ణించి
శ్రీరామచంద్రుడు విభీషణునితో నిట్లనియె.

చ. వినుము విభీషణా తెలసె వింటిభవవ్యవసంబులింక నీ
నననిధిజొచ్చినన్ దివిజావల్లభుడానివ నైవరావణుం
దనయు సుహృత్సహోదర యుతంబుగనాణవధించినిన్ను నా
యనుజానిసాక్షిగా కడుప్రియంబున రాజ్యపదిస్తుజేసెదన్.

- గీ. బవరనుండున పుత్రునిబాంధవముగ రావణునిదృఢులకేను మృదాబధాని
యైన శ్రీమదయోధ్యకు నరుగనుమ్ము తధ్యమిది యొట్టుమత్సహోదరులపై న.
- గీ. ఇటులవచియించు రామభూమిశునుడుల నాలకించి విభీషణుం డతిముదమున
ప్రాంబలికుటించి కడువిధేయత రమ్మువపిరు గనుగొని యిట్లని నిన్నవించె.
- గీ. రఘుకులాధీశ నేనునురణములోన శక్తికొలదిగ పోరాడి నర్వగతుల
లంకపై దాడివెడలి బలంబు మెరయ సాయ మొనరింతునీకు నిస్సంశయముగ.

కవిరాజవిరాజితము :

అనుచువచింప రఘు ద్వహుడంతయు హర్ష మెలర్ప విభీషణుని
దనివిననంగ కవుంగిటజేరిచి తద్దయులక్ష్యణునింగని యి
ట్లనియె సహోదర నీవురయంబున సంబుధితోయము దెమ్మిపుడీ
తనిసభిషేక మొనర్చగ నిమ్ముగ దానవరాజ్యరమావతిగాన్.

వ. అని యాజ్ఞాపించుటయు తక్షణంబు లక్ష్యణుండు కప్పి కముఖులచే కలశంబులతో
సముద్రోదకంబుల దెప్పించుటయు, సంత

నీ. అభిషేక మొనరించి రసురరాజ్యమునకు నలవిభీషణ సాగరాంబువులను
వరినుళిశీతల వవనములోపిలెంచె దివిదుందుభిధ్వనుల్ డీటుకొనగ
పుష్పవర్షంబు వేల్పులపిండునర్పించె వాసరజయజయ ధ్వానసులర
రవితనూజుడును శ్రీరామచంద్రుండును సొమ్మితితోగూడి సకలకపులు
తల్పముద్రోత్తర తటస్థిత పశస్త వర్షతోపాంత తతిళిలాభాగమందు
సతులవైభమున బ్రహ్మాంతరంగు లగుచు సభిషిక్తుహూర్తంబునందుపేర్చి.

వ. ఆయ్యవసరంబున వానరులెల్లరు శ్రీరాముని వాత్సల్యదారాద్రాది గుణంబుల
కెంతయు వరమానందభరితులై జయజయధ్వానములొనర్చిరసంతరంబ హను
మత్సుగ్రీవులు విభీషణునితో మితమా ! యీ వాసరవాహిని సముద్రము
నుత్తరించుటకు నులభోసాయంబు నెరింగింపుమనుటయు సతండ్రిట్లనియె
శ్రీరామచంద్రుండీ సముద్రు నుపాసించి తదన్యగ్రహంబువడయునేని సముద్ర
తరణంబు నులభసాధ్యంబని వచింప శ్రీరామచంద్రుండందులకంగీరించి
తోయనిధితటంబున కుశాస్తరణంబేర్పరించి దానిపై వేదికాంతరవర్తియగు
పావకుచండంబున పడనడిభర్తయగు రత్నాకరు నుపాసించుచు శయనించె.
అట్టియెడ రావణప్రేరితుండై శార్దూలుండను రక్కసుడొకం డయ్యెడ

శేలెంచి ఋక్ష వానరచమూనమూహంబుల నవలోకించి నత్వరంబున లంకకరిగి
రావణునకు బ్రణమిల్లి యిట్లని చెప్పందొడంగె

సీ. ఏమి జెప్పదుదానవేశ్వర హర్యక్షవాహిని రెండవవార్ధి బోలె
దర్పించి లంకపై దండెత్తివచ్చి యీరై దామడలదూరమాక్రమించె
రామలక్ష్మణుల పూర్వమహాశ్రుములదాల్చి వార్ధి తీరమునకువచ్చియుండి
లేగొంతవిషయమే యెరిగియుండితిగాన నీవు దూతలనంపి నిఖిలవార్త
లరయదగుదింక నాలనృమాచరింతు జనదు సీతనొనంగుటోసాంత్యములు
బల్మియో లేకభేదాద్యుపాయములను మెలవుమిార్చ బయోగింతు
వలయునూపె.

—: రావణుడు శుకుడనువానిని సుగ్రీవాదులకడ కనుపుట :—

- క. అని నుడువ దశముఖుడు శుకుడను వానిని బిలిచి పలికె ననురవరాగ్ర
క్కున నీవుబోయి సుగ్రీవునికడ నా మాటలుగ ప్రబోధింపుమిటులే.
- సీ. హరియూధనాథ నీవాలింపు మొకమాట నశ్శులీనుడవు ప్రసన్నమతివి
రామాశ్రయమున సార్థకమును మరిసార్థశ్రయమున పెనునిరర్థకములేదు
తలపోయి నీవు సోదరతుల్యుడవు నాకు యేలవైరము మనకీరువురకును
రఘుకులేశ్వరుని భార్యను నేహరించితి దాననీకొదవిన హానియేమి
చనుము కిష్కింధకేంతయు సౌఖ్యముగను సుమనసులకేని లంకలో జొరవశక్య
మనిన నరవానరులమాట లడుగవలెనె మానవులతోడ చెలిమినిమానుమింక.
- వ. అని సందేశమంతు శుకుండు పక్షిరూపమున సుగ్రీవాదుల నముఖమునశేలెంచి
గగనభాగంబున నిలిచి సుగ్రీవునితో రావణుని సందేశమును వినుపించుచుండ
వానరలెల్లరు వానిని చుట్టిమట్టి వివిధవిధంబుల హింసించ తత్పిడనబోర్వక
వాడు రామునితో మొరజెట్టుకొనుటయు శ్రీరాముడాతనియెడ కరుణించి విడి
పింతు వాడంతరిక్షముననిలిచి సుగ్రీవా రావణునకేమి సమాధానమని
యడుగ సుగ్రీవుడు రావణునితో నా మాటలుగా నిట్లనుచుని వాకొన
దొడంగె.
- సీ. నీవు నాకెటువంటి న్నహితండువుకావు నీయెడననరుంతు నీతిగాదు
నాకుకకార మెన్నడు నీవొనర్పలే దొనర నాకీవు ప్రయుడవునుకావు
రామభూవిభుని భార్యను తెచ్చితివిగాన క్రూరుడౌ వాలిని గూల్చినటుల
నినునతీసుత నుహ్మిన్నివహంబుతోడుత బలుకౌర్యమున గూల్చు
వలయునుమ్ము

- గీ. భాస్కరుని ప్రక్కకొడిగ పాశశాసనాది దివ్యులమాటున నణగియున్న
వేగపాతాళమున జొచ్చి డాగియున్న దాశరథి నిన్ను విడువడుదైత్యనాథా.
- ప. అని పల్కుచున్న సంత సంగదుడు రోషముతో
- ఉ. ఆరయపీడు దాత్యమునకై చనుదేరగలేదు గూఢుడొ
చారుడటంచు దోచె మనస్సైస్యములోపలి లోటుపాటులన్
ధీరతగురైరుంగ నరుచెంచెను సందియమేలసెంక నీ
క్రూరునిబట్టి కట్టుడెటకున్ జనసీయకు డెన్నిభంగులన్.
- ప. అని నుడువుటయు వానరప్రముఖులు కొందరు వానిని ప్రతాళ్యతో బంధించి
రంత.

—: శ్రీరాముడు సముద్రుని శరణాగతి చేయుట :—

- గీ. శత్రుహరుడగు శ్రీరామచంద్రుడంత జలనిధితటంబునన్ దర్శశయ్యయందు
ప్రాజ్ఞాశ్రింబుగ శయనించి పరమనిష్ఠ తగనుపాసించె తత్సరిత్వతినిగూర్చి.
- ప. పెదపదీనాయకా! నిన్ను శరణాబ్ధించునాయెడ బ్రసన్నుండవై నా సైస్యము
లకును నాకును లంకానగరప్రవేశమునకు మార్గ మొసంగుమని త్రికరణశుద్ధిగా
మూడురాత్రులు నియతుండవై యుపాసించితి. మూఢచిత్తుండగు సాగరుండు
బ్రసన్నుండుగాకున్న శ్రీరాముండత్యుత్పట క్రోధావేశంబున కన్నుంగవ
తెంపుగదుర శుభలక్షణుండగు లక్ష్మణునితో డిట్లనియె.
- ఉ. కాంచితివే సహోదర సగౌరవభావముతోడ నేను ప్రా
ర్థించుకొలంది తోయనిధి తెంపునదర్శనమీక గర్వియై
యించుకలెక్కనేయ డిల హీనులు సత్పురుషులపట్ల ని
ట్లందిత నద్దణంబులు నిరర్థకవృథతినెంతురెంతయున్.
- గీ. సజ్జనులపట్ల చెలువొందు శమచమంబు లార్జవము వ్రీయభాషణమాదిగాగ
నద్దణంబులసామర్థ్య గరణినెంతు రవనినెల్లెడకడుదుష్టులెనజనులు.
- గీ. లక్ష్మణా! విశ్వమందు దలంచిచూడ నమరరంగస్థలంబున సామమునను
జయముసాధింపగాలేరు సామమునను యశమునార్జింపగాలేరు న్యాయముగను.
- ప. గావున నితనినిదండోపాయమునసాధించితిరెద.
- శా. చావంబున్ గొనితెమ్ములక్ష్మణ మహానర్మప్రతికాశమై
దీపింపన్ విలసచ్చరప్రతితితో తీవంబుగానిప్పడే
యీపాథోనిధితోయమెల్లఁ దృటిలోనికింతుతజ్జంతు సం
తాపాటోపముతోకపుల్ సడచియుత్సాహంబుతోనేగడున్.

శా. సామి త్రిగనుగొంటివే జలధివై పమ్యంబునన్ నేడు మ
త్సాచుర్ధ్వంబునెరుంగజాలక పలక్ష్య న్నాభిమానంబుతో
భీమంబై సఘుచంఘుమధ్వనుల గంభీరాంభవంరంభయై
వోయిమంబంటమహోర్మి మాలికలతో నుప్పెంగెగర్వోన్నతిన్.

వ. ఇంక నువేక్షించిన ప్రయోజనములేదు మిదియక్షమాగుణంబితని కనమర్థగా
తోచుచున్నది కాబోలునని తిక్షణంబు.

శా. కాలాగ్ని పతిమాన లేజమున దీర్ఘుడైన కోదండముం
గేలందాల్చి రఘూద్వహుండు భుజశక్తిన్ నారిసారిండు చా
భీలప్రోద్వల పజ్జతుల్యశరముం బేర్చిం బ్రయోగింప న
వ్వేళన్ వార్ధిమహోగ్రసత్వములతో భీతిల్ల ఘూరిలగన్.

వ. అయ్యవనరంబున లక్ష్మణుండు శ్రీరాముతో నుహత్యా ! నీకిట్టిజగత్పళయ
హేతుకంబైన యాగ్రహంబు లేగదు శాంతింపవలయునని విన్నవించుచున్నను
క్రోధంబుడుగక శ్రీరాముడు వెండియు నమ్ముచునితో.

శా. ఓరావారిధి దోసిలోగ్గి బహుగా ప్రార్థించుచున్నన్ మహా
ఘోరాకారముదాల్చి మూర్ఘముగ మాకున్ మార్గముంజూపవా
క్రూరా మత్కరినోగ దివ్యశరకుంకులేనీకుయిం గుప్పి పెన్
నీరంబున్ జలజంతుసంతతులతో నిహ్మలముండేసెదన్.

చ. సరళమనంబునన్ మిగులసంస్తుతిజేసిన న్నుచున్నతం
గరుణవసాంకవించుకయు గర్వమ తుభృడగింతు నింక మ
చ్చరతతి నేతుబంధనమునలెద మద్భుజకౌర్యసారమా
వెరుగవు కాంచుమాప్లవగు లేగెడుకాల్పడలన్ హుటాహుటిన్.

వ. అంత నిలువక.

శా. అంతన్ రామవిభుండు చావమున బ్రహ్మాస్త్రంబునంధించి క
ల్పాంతాగ్నిపతిమానలేజమున వేయంబూస లోకంబు బ
త్వంతంజాకులమందె చీకటులుభూమ్యాకాశముల్ గప్పె వి
క్రభాంతిం ద్రోవలుడప్పిరిందుతపసుల్ వాలెన్ మహోల్కాతితుల్.

క. విడుగులుబడె గడగడమనివడకె మహాగిరులు ప్రళయవాయువుపీఠెం
జెడమియును పడలుచుదిలెం దొడితోడిజంతువులుభయముతోనారెప్పకడున్.

వ. అట్టి పళియకాల సంరంభ విజృంభణంబెరింగి నముద్రుడు సాక్షాత్కమహా తుంగ తరంగసంఘర్షణ ఘోషణాది జలవేగంబుపసంహరించుకొని కొంత దవ్వులోనికిరిగి అమృతజలాంతర్యాగంబునందుండి.

— శ్రీరామునకు నముద్రుడు ప్రతక్ష్యమగుట —

సీ. సిగ్గుపై డూర్య నన్నిభశిరమువాడు కమలపత్రాభ నేత్రములవాడు మణిమయోజ్వల హిరణ్మయవిభూషధరుం డనుమమర క్త మాల్యాంబరండు దివ్యపుష్పసజోద్ధీప్త శిరస్కుండు గండమండిత రత్న కుండలుండు మహనీయకాన్తుభ మణినహోదర రత్న కలిత హారైక వక్షస్తలుండు మేరుశిఖరాగ్రముననుండి మించురుచుల వెల్వడెడు బాలభాస్కరునివిధమునన్ జలాంతరమునుండి వచ్చి రత్నాకరుండు ప్రాంబలిఘటించి రఘుపతికనియెనిట్లు.

సీ. రక్షింపుమోజగ్రక్షక మహనీయ రమువంశవర్ధనా రామచంద్ర భువనావనార్ద్రమై బువిమానవాక్పతి నవతరించిన విబుండప్రమహాత్మ భవదాష్ట చేతదిక్పతులును సూర్యచంద్రమరుత్మృశాసుభూతములునహజ విధుల నిర్వర్తించి వెలయుదురదితప్పి చనగ నెవ్వరికిని సాధ్యపడదు గాన నేనును మరియాయగాధ తోయపూరితుడనై ప్రసిద్ధినొప్పటయె నై జమందుకువిరుద్ధముగ నుంటన్వర యగునె వినుము శ్రీరామచంద్ర మద్విన్నపంబు.

వ. మహాత్మా! నా తత్వ మన్నింపుము. నాయందు గల కమర కచ్చుకు మకరాది మహానత్వ సమాకీర్ణంబైన జలంబుల స్తంభింపజేయ వలనుపడదు. కావున నేనొక్క యుపాయంబాలోచించితి. సావధానమనస్కుండవై యాకర్ణింపుము. ఈ కవిసైన్యంబభితరించుపర్యంతము మకరాది జలజంతువులవలని యుపద్రవంబు గలుగకుండువిధంబున నొనరించి నేతుబంధనమునకు మార్గబొనంగెడ గావున.

చ. నలుడనువానరో త్రముని నావయి నేతువుగట్టనిమ్ముల నిలువననుజ్ఞ నేయుమతి నేర్పరి పీరుడు విశ్వకర్మతో తులయగు నమృతాత్మని నుతుండిత డట్లావరింపనేనతో జలనిధిను తరింపదగు సౌఖ్యకరంబుగ శ్రీరఘూత్తమా.

చ. అనవుడు శ్రీరఘువ్రవరు డాగ్రహమున్ విడనాడి మెల్లనన్ వననిధితోడ నిట్లనియె వ్యర్థముకాని మదీయసాయకం

బును విడువంగ యోగ్యుడు భూస్తలమెచ్చటనో వచింపు మం
చన ముదమంది రామునకు నంబుధి వెండియుబల్కె నీక్రియన్.

ఉ. శ్రీరఘువంశవర్ధన వచించెద విన్నవమాలకింపుమా

వారిధిలోన నుత్తరపు భాగమునన్ ద్రుమకుల్యనాగ నొ
ప్పారెడి పుణ్యభూమి కలవందు వసింతు మహాగ్రకర్ముల
భీరులు పావవర్తనులు పెక్కురు వారలనేయుడిమ్ములన్.

వ. అని విన్నవించుటయు శ్రీరామచంద్రుండు వల్లెయని తచ్చరంబును తత్ప్రదేశ
మునఁ బ్రయోగించె నన్పాణపాతంబునకు రసాతలపర్యంతమచ్చోట భూమి
బ్రద్దలై ప్రణంబై యటనుండి భయంకర ధ్వనితో జలంబాకనపర్యంతమెగసె
నట్టియెడ తత్ప్రదేశంబెల్ల దహింపబడి నిర్జలంబై మరుతాంతారంబునా
బ్రసిద్ధికిన్మంత శ్రీరామచంద్రుడా ప్రదేశమునకొక్క పరంబు ప్రసా
దించె. తద్వరప్రభావంబున పశుసంతతికి హితకరమగు కనవుగలిగి రోగరహిత
మగు ఫలమూల నమృద్ధంబై నేయి తేనె పాలు పరిమళయుక్తమగు నానా
విధవదార్థలతో ప్రసిద్ధి పహించె తదనంతరంబ నముద్రుడు శ్రీరామ
చంద్రునితో నిట్లనియె శ్రీరామచంద్రా !

గీ. భవదభీష్టార్థ మెల్ల సాఫల్యమగును సెలవొనంగుము రఘుకులశ్రేష్ఠ యని ప్ర
ణామమర్పించుచును తదర్పవవరేణ్యు డచట సంతర్హితుండయ్యె నాక్షణంబ.

గీ. వదవడి నలుండనంబడు ప్లవగవంశశేఖరుండతిధీరుండు శ్రీరఘువరు
చరణముల వ్రాలి మ్రొక్కి సాంజలిఘటించి ప్రమదమున నివ్వధంబున
బలుకదొడగె.

సీ. రఘుకులాంబోనిధి రాకానుభాకర వినుడు మద్విజ్ఞప్తి విశ్వకర్మ
కౌరవపుత్రుండ నతని నమానుండ నత్యంబువల్కె నీసాగరుండు
మందరాచలమున మజ్జ పనికి విశ్వకర్మవరంబిచ్చెఁ గరుణవెలయ
నితని భాషణముల నివృణ్ణన్మచ్చకి న్మరణకు వచ్చె నిస్సంశయముగ
నధికమగు పితృసామర్థ్య మాశ్రయించి ప్రబలవిస్తీర్ణునగుపయోరాశిపై న
మించినేతువు నేను నిర్మించువాడ ప్లవగవరులెల్ల నాకు తోడ్పడగవలయు.

—: వానరులు నముద్రముపై సేతువు నిర్మించుట. —

వ. అని విన్నవించె. అనంతరంబ శ్రీరాముని యాదేశనుసారము పర్వతాకారు
లైన వానరభల్లూక ప్రముఖులు నకలదిగ్భాగములకు పరుగులువారుచు
మిగులనున్నతములైన గిరిశృంగంబులఁ గొప్ప గొప్ప గండశిలల నత్యున్నత

ములగు నానావిధవృక్షసముదయంబునుఁ గొనివచ్చి సాగరంబున బ్రడవైచుచుండి రట్టియెడ తత్పతనకారణంబున భయంకరధ్వనులతో జలంబాకస పర్యంతమెగురుచుండె. ఇట్లు వానరవాహిని నలుకెలంకులకురికి శిలాపృథ్వుదులచే నముద్రంబును మిగులఁగలచుచుండి రయ్యవనరంబున.

కవిరాజవిరాజితము :

వనచరవీరులు కొందరు సేతువుపై నిరుపక్కుల సేర్పున యోజనశతమాత్ర దృఢంబగు త్రాళ్ళను చక్కగకట్టిన దండములనఁ గొనినిలువంబడ కొందరు కొండల కొందరు వృక్షలతాదుల తధ్వననిధిలో బ్రడవై చుచు కట్టిరి కుర్వులువారుచు నుద్ధతులై.

వ. ఇట్లత్యంతోత్సాహంబున నెడతెరపితేక కొందరెదురందుకొనుచుండ కొందరు సేతువుపై కంకిర యిసుకతో నింపి నచుతలంజేర్పరచుచుండిరిట్లు ప్రథమ వానరంబున కడునాల్గు యోజనంబులును - రెండవదిసంబున నిరువది యోజనంబులును-మూడవదిసంబున నిరువదియొక్క యోజనంబులును-నాల్గవదిసంబున నిరువదిరెండు యోజనంబులును-ఐదవరోజు నువేలాచలంబంట నిరువది మూడు యోజనంబులును - క్రమాభివృద్ధిగా నముద్రమున పది యోజనంబుల విస్తృతంబును గల్గి శతయోజన ప్రమాణదూరమగు సేతువును మిట్టపల్లములులేక నెంతయు శోభాయమానంబైన పథంబును జలనిధిలోన పాపట దీర్చిన విధంబున నిర్విఘ్నకరముగా నమాప్తినొందించి రట్టియెడ గరుడ గంధర్వ కిన్నర చారణ విద్యాధర క్రముఖ దేవతావర్యులు సభోభాగంబున నిల్చి యమృతాత్కార్య నిర్వహణంబున కెంతయు విభ్రాంతచిత్తులై శ్రీరాముని వేనోళ్ళ స్తుతించిరి. స్వాతీనక్షత్రవిధికై వడి మిగుల ప్రకాశమానముగా నలువొందు సేతువుపై కోట్లకొలది వానరవీరులు కిలకిలారావములుసేయుచు గంతంబులైనచుచు నొండొరులు పైకురవడించుచు వివిధప్రకారముల సేతువుపై ప్రయాణము సేయుచుండిరానమయంబున.

గీ. పడవడి విభీషణుడు గదాపాణియగుచు జలధివక్షణతటమున నచివకురులు బలసిగొలువంగ వైరులబొలియఁజేయు యత్నమున సిద్ధమైనెల్ల సంతలోన.

వ. సుగ్రీవుడు శ్రీరాముని నన్నిధికేతించి వానరుల సేతునిర్మాణకార్యక్రమంబును విన్నవింప తన్నిర్మాణచాతుర్యమునకెంతయు సంతసించె నట్టియెడ శ్రీరామునితో సుగ్రీవుండిట్లనియె.

శా. స్వామీ మారు సమీరసంధను భుజాస్కంధంబధిష్ఠింపుడి
 సామిత్రిన్ మనవాలిసూసుడు భుజా స్తంభంబుపన్ దాల్చియున్
 సామర్థ్యంబుల నిర్దుర్లభగతులై నల్లవంబుదాటింతు రి
 స్లేమున్ మీవెనువెంటవత్తుమనిపన్ వృష్టాత్ములై రెల్లరున్.

ప. శ్రీరామచంద్రుడు కోవండధరుండై హనుమ భుజాస్కంధమధిష్ఠించే లక్ష్మణుం
 డంగదు భుజపీఠంబలంకరించె స్మగ్గీవ్రతముఖులు బాసటయై ముందు వెనుక
 ప్రక్కల జనుచు వానరులు కోలాహలధ్వనులుజేయుచు ఫలమూల సమృద్ధం
 జైన సముద్రదవక్షణతటంబుపకు జేరి యట సముదితప్రదేశంబుల పై న్యంబుల
 విడిచిరట్టియెడ శ్రీరాముని ప్రభావంబును పలనేతునిర్మాణంబును గనుంగొని
 దేవ గంధర్వ ప్రముఖులు శ్రీరాముని సన్నిధికే తెంచి మంగళతోయంబుల
 సభిషేకించి యిట్లని స్తుతించిరి.

సీ. శ్రీరామచంద్ర నిస్సీమదయాసాంద్ర సీ ప్రభావంబు వర్ణింపవశమె
 ఖరదూషణాది రక్కసులనొక్కరుడవే కవనరంగమున జక్కడచినావు
 వాలినొక్కమ్మున గూలిది కపిరాజ్య మర్కసూతికొనంగి తధికకూర్చి
 కడలిపై చక్కగా కవినరేణ్యులచేత నేతునిర్మాణంబు జేసినావు
 సంగంస్థలి ఘోరరాక్షసులనెల్ల నుక్కడచి వేడ్క శ్రీమదయోధ్యకరిగి
 సర్వసామ్రాజ్య వైభవైశ్వర్యగరిమ నుల్ల శిల్లుము చిరకాలమర్వియందు.

ప. అని బహుప్రకారముల పొగడుచుండి రసంతరంబ శకునకాస్త్రపండితుండైన
 శ్రీరామచంద్రుడు భూమ్యంతరిక్షముల నెల్లెడల ప్రళయహేతుకంబులైన
 కొన్నిదుర్ఘ్నిమిత్తంబులు వెలువడుట గనుంగొని లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.
 లక్ష్మణా ! ప్రజానాశహేతుకంబులైన దుర్ఘ్నిమిత్తంబులెన్నియో వెలువడు
 చున్నవి గనుగొంటివే.

సీ. వివరీతమగుగాడ్పు పీఠేంచి కేంధూళు లఖిలది క్షటముల నలముకొనియె
 కువలయంబల్లాడె కులగిరుల్కంపించె కుజములు వ్రేళ్ళతో గూలెధాత్రి
 క్రవ్యావనిభములై కావంబినులు భయంకరిగర్జలిడుచు రక్తమునుగురిసె
 కుంకుమారుణదీప్తి కొమరొండెనంధ్యలు వర్షునిలోపసుండగ్ని పడియె
 శశి కడుతపింపజేసె నివృత్తభలనొలసి సూర్యమండలమున నెల్ల చుక్కదోచె
 దారకలు కాంతిచెడ జగత్ప్రళయ హేతుచిహ్నములుబెక్కుగతుల
 సూచించుచుండె.

ప. కావున ఘోరమగు నల్లగామరంగంబున దైత్య దానవ వానర భల్లుక
 ప్రముఖుల మాంస శోణిత సీక్తంబై ధరాతలంబెల్ల వంకిలంబుకాగలదు.

మనమింక నిచటనాలనన్యంబు నేయంజనదు లంకముట్టడిచేయవలయు మీరెల్లరు మీమీపై న్యములతో నీడముకావలయునని యుద్ధోధించి తాను ధనుర్ధారియై లంకకభిముఖముగానడచె లంకానగరంబులోని భేరీమృదంగాది తూర్ణ్యధ్వనులాలించి సుగ్రీవ విభీషణాశుభృతులు వానరసైన్యంబులతో శత్రువుల జయించుకుతుకంబున సింహనాదంబులు గావించిరంత శ్రీరామచంద్రుడు లంకానగర సౌభాగ్యంబునకిచ్చెరువందుచు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

సీ. లక్ష్మణా గంటివే లంకాపురీవర శృంగారమంతయు చెలువమలర
కడుయత్నమున విశ్వకర్మనిర్మించె వేడ్కొండకూటాచలగ్రామమున గగన
తలమునకంటి చిత్రముగ ప్రకాశించు మణిమయ దివ్యవిమూలచయము
కాంచనోజ్వల రత్నఘటిత గోపుర రమ్యహార్య పంక్తుల దేవతాలయములు
రాజనగరులు బహువిధ రత్నతోరణములు చక్కని పుష్పవనంబు లమల
తోయపరిపూర్ణ పరిఘలతోడ మిగుల సద్భుతావహానైయొప్పె సతులదీప్తి.

వ. వానరప్రముఖులెల్లరు గొప్పశైలముల మ్రాకుల పెరికి ధరించి లంకాపుర
విధ్వంసమునకు సంసిద్ధంబై నిల్చియుండి రావమయంబున శ్రీరాముడు సుగ్రీ
పునితో నిట్లనియె. రవివందనా! నేనలనెల్ల విభజించి నిల్పితిమి యింక రావణుని
దూతయగు శుకుని విడిచివుచ్చుండనవుడు వానరులతనిని విడిచివుచ్చిన
సతండు రావణునిపాలికరిగి నమస్కరించి నిలిచిన వానితో రావణుం డిట్లనియె.

క. రక్కసిగమికాడా నీ రక్కలుతునియబడె వై పరీత్యంబుగ నీ
వక్కట కపివద్యులచే జిక్కితివాయనుడు వాడు జేమోడ్చియునున్.

ఉ. ఏమనివిన్నవించు ననుజేశ్వర యుష్మదనుజ్ఞచోప్పనన్
రామునియొద్దగి కపిరాజునమక్షమమున నీవచ
స్తోమము సుగ్గడించు ననుజుట్టి వనచరయూధముల్ కడు
బాములబెట్టి కట్టి బహుభంగుల జంపగజూచిర్చుగులై.

వ. రాక్షసరాజా! నాకు మాటలాడుట కవకాశమే చిక్కినదికాదు. నాకు ప్రత్యు
త్తరమొసంగువాడును లేకుండిరి. మరియు శ్రీరాముడు నెమ్మద్రముపై వాన
రులచేత నేతువునిర్మాణమొనర్చి నెమ్మద్రమును దాటి వచ్చి లంకముట్టడించిరి.
పర్వతాకారులైత వానరసేనలు నేల యానిపచండంబున భూభాగంబంతయు
వ్యాపించియుండిరి. కావున

కా. ప్రాకారంబులకెక్కి వానరచమూవర్ణంబు లింకన్ మదో
ద్రక్షన్సుర్తి గలంచకుండమునుచే ధీరత్వమేపార నే
డేశార్యంబొనరింపజూడు ముటుకాడేనిన్ వడిన్ జానకిం
గాకుప్పాగ్రణికిచ్చివేయు నుడియుంగాడేని పోరాడుమా.

వ. అని విన్నవించ రావణుడత్యంత క్రోధాఘోత లోచనంబై శుకునితో
నిట్లనియె.

సీ. దేవగంధర్వ దైతేయ వర్ణములకు వెరవని జగదేకపరుడనగు
యేనీవనాటుల కీనరాధములకు భయమొందుదునె శుకా భండనమున
చేవాడితనమున జెండెద వైరుల జనకరాట్రునయ నొనంగనుమ్ము
కొరవులగొని దొడ్డకరులఁదోలెడుపోల్కి కరకుటమ్ముల రాముఁబొరిగొనగల
సూర్యబింబంబు సకలవస్తువులకాంతి గోరి హరియించుపోలిక క్రూరుడైన
రామలక్ష్మణులను ఘోరరణములోన నిముషమాత్రంబున హరింతు
నిశ్చయముగ

సీ. కదనరంగమున మద్గమనవేగము మహావ్రళయాభిరయమునుపరిహసించు
శత్రువాహినులపై జనుమదీయోద్ధతి జంఝానిలమును సీతముగనెంచు
పోరగడంగు నాపొదిలోని కాణముల్ ప్రబలవిఘోరగ ప్రతిభనడరు
నమరేచ్చనరుగ నన్యధనుశ్రేష్ఠంబు శక్రిచాపమునెకనక్కమాడు
యిట్టి నాకార్యతేజంబు నెరుగకునికి రాముడిప్పుడు నాతోడ రణమొనర్ప
దలచికాబోలు కోతులదండుతోడ వచ్చుచున్నాడు ప్రబలగర్వమునజేసి.

గీ. శమన వానవ వరుణ వైశవణ ముఖ్య సర్వగీర్వాణ వరులు మత్సముఖమందు
నిలిచి సమరాంగణంబున నేర్పుమీర విజయమొందంగగలరె దోర్నికముమున.

వ. అని వెండియు నిట్లనియె. దుస్సాధ్యమగు నమ్ముద్రముపై శ్రీరాముడు మున్నె
న్నడు కనివిని యెరుంగని నేతువు నిర్మించెననుట సమ్మతగినదికాదు. మీరు
వానరాకారములతో గూఢచారులుగా వానరసేనలోఁజొచ్చి యచ్చటి విశేష
ములనెల్ల గ్రహించి సత్వరంబున రండని యాదేశింప తక్షణంబ శుకసారణు
లిర్వరు వానరాకారములతో వానరసేనలోఁజొచ్చి పైస్థముల పరికించు
చుండునంత.

కా. వైలాగంబుల కిందరంబుల వనప్రాసంబులన్ వార్ధిరా
డ్యలోపాంతములన్ గుహావతతులన్ పృథ్విగ్రభాగంబులన్
నేలన్ నేతువుపై నెల్లెడల వర్ణింపంగ దుస్సాధ్యమై
గోలాంగూల ప్లవంగ ఋక్షగణముల్ కోటానుకోట్లైతగన్.

గీ. కాంచివిస్మితులై స తత్కవటకపుల గ్రక్కున విభీషణుడును తద్రాక్షసులను
బట్టికొనివచ్చి రాచుభూవరుని మోల నిలువ శుకసారణులు
భయాన్వితులునగుచు.

శా. ఆకర్ణింపుము రామచంద్ర భవదీయంశౌ బలాధిక్యమన్
సాకల్యంబుగ గాంచిరండనుచు రక్షన్వామిబంధంగ క
ప్యాకారంబులతోడి జొచ్చితిమి పైవ్యంబందునన్ నాపుడుం
గాకుసావ్యయభూషణుండునగి వేడ్కన్ వారితో నిట్లనున్.

ఉ. ఓరినిశాటులార భయమొందకుడిందు విభీషణుండు మ
ద్యూరివరూధినీచయంము బూర్తిగజూపును చూచి మీ విభుం
జేరి ముదద్భుత ప్రతిభ తెప్పడు రావణు నీక్షణంబునం
బోర నపుత మ్మితముగ భూస్తలికిం బలినిత్తు గాంచుడి.

వ. అని వచించి వారలతో రక్తనులార మీరలు లంకకరిగి నా మాటలుగా
రావణునితో నిట్లు వచింపుడు.

సీ. ఏబల్లితోడ నాయిల్లాల్లిని హరించి తాబలంబిపుడు నాకగబరపుము
యెల్లి నీసగరున నేజొచ్చి శరవహ్ని గాల్చు మద్భుజశక్తి గాంచగలవు
వజ్రదైత్యులపై న వజ్రాయుధము బ్రయోగించినవిధమున మించునాడు
త్రోధాగ్నిశిఖలలోఁ గూలుటనత్యంబు కాచికొమ్మిక దుష్టకష్టశీల
యనివచించితినిని తెల్పుడనిన రామునుడుల నాలించి శుకసారణులు రయమున
రావణుని పాలికరుడెంచి ప్రణతులాచరించి మెల్ల న నిట్లు వచించిరెలమి.

వ. ప్రభో! మేము వానరాకారములతో నుగ్రీవుని నేనానమూహమున బ్రవే
శించినతోడనే విభీషణుండు మమ్ములఁగుర్తించి శ్రీరాముని కొప్పగించె నంత
దయార్ద్ర చిత్తుండగు శ్రీరాముడు మమ్ము హింసించవలదని యాజ్ఞాపించి మీ
కొక్క సందేశమును డెలుపుమని వచించె. వారిలో శ్రీరాములక్షణ నుగ్రీవ
విభీషణులు నల్వరు సర్వశస్త్రాస్త్రధారులై దిక్పతులతో సమానమగు బల
పరాక్రమములతో లంకవిధ్వంస మొనర్ప నేకాభిప్రాయముతో కృతనిశ్చ
యలై యున్నవారు. తక్కుంగల వానరుల పరాక్రమములెక్కున్నను శ్రీరాము
డొక్కడే లంకాపురంబెల్ల విధ్వంసం బొనర్చగలడని తోచెడి కావున
నీవివ్వడు శ్రీరామునితో పగవీడి నీతను నమర్పించిన మనకెల్లరకు శ్రేయ
మని మాయాశయము యింక దేవరచిత్తమని విన్నవించు శుకసారణులతో
రావణుం డిట్లనియె.

చ. దివివహసికినిం గలన ధీరత గల్వగనోవు నట్టి నం

బవరమునన్ జయింపగల బాహుబలాధ్యుడొకండు కల్లునే
ప్లవగులచే పరాభవము ప్రాప్తిలుటన్ భయవిహ్వలాత్ములై
వివరమెరుంగకీట్లు లవివేకిముగా వదియించుచుంటిరే.

గీ. అని మహారోషమున బల్కి యసురవిభుడు విమలహిమపాండురచ్ఛవి

వెలయురమ్య

భర్మహర్ష్యా గ్రమున కెక్కి పర్వతాబ్ధి కావనాంతర పూర్ణులొకపులగాంచె.

వ. ఇట్లు రెండవ నముద్రంబుకరణి వ్యాపించియున్న యనంతఖ్యాతులగు వానర
భల్లూక వాహినులం గలయంగనుంగొని రావణుడు సారణునితో నిల్లనియె.
మిత్రమా ! యీ వానరవాహినియందు యధికబలోత్సాహములతో నలు
ప్రక్కల యుద్ధనన్నద్ధులగు వారెవ్వరు. సుగ్రీవుండెవ్వనితో యాలోచించు
చుండును. మరియు యూధకుతులకెల్లరకు నాయకుండెవ్వడు మరియు నిందు
ప్రధానులైన వారెవ్వరు సకల విషయములు తేటగా నెరింగివుమనుటయు
సారణుండిట్లనియె.

నీ. అవధరింపుము కుభూ ప్లవగనాధులభుజబలశౌర్య విషయముక దెలుపగలము
నలుండ నెడువాడు నిధిలవానరయూధముఖ్యుండు నేనకుముందునిలిచె
వాలినుతుండు దుర్వారపరాక్రముం డద్రాక్షుతిమాను డంగదుండు
నీలుడనుపేరి వానరనాయకుడు వార్ధిహింస నేతువును నిర్మించిమించె
హనుమయనువాని దోర్బలాదులెల్ల మున్నుమనఁజెల్లరము గాంచియున్న దెగద
నేతువనుమర్కటాస్వయశేఖరుండు మున్నగు నహులునినేయ మొనరియుండె.

వ. వారిమధ్య హనుమయను వాని భుజాగ్రంబున నీలమేఘ నిభశరీరుండగు వాడే
శ్రీరాముడు.

మ. అతడిత్వాకులలో మహారథుడు దివ్యాస్త్రప్రపణిండు నం
తతమున నిశ్చలధర్మతత్పరుడు దోర్దర్పంబునన్ దేవతా
పతికిన్ దీలగువాడు మృత్యునను కోపస్ఫూర్తితో విప్లవ
ప్రతతిన్ యొక్కట వేగ జక్కడచు దుర్వార ప్రభావుండనిన్.

క. రామునకు దక్షిణంబున హేమాభ శరీరుడంబుజేక్షణుడతడే
సౌమిత్రియసగ నొప్పను రాముని ప్రయిసోదరుండు రణకౌశలుడున్.

వ. అతడు మిక్కిలి నీతిమంతుడు. నకలశాస్త్రవిశారదుండు రణదుర్జయుడు మహా శౌర్యమూర్తి అట్టి మహాగుణసంపన్నుడగు లక్ష్మణుడు శ్రీరామునకు కుడి భుజముగా నిలిచి యున్నవాడు.

ఉ. రాముని వామభాగమున ప్రాభవ మిప్పు విభీషణుండు దుస్తామనమూని నిన్ని వృక్షుడు సంగరమందు జయింపగా సమదృష్టిమినినిల్చి గంటిపె ప్రభూ రఘురాముడు పట్టభద్రునిం గా మనలంకకున్ సలిపె గారవముప్పుగ తద్విభీషణున్.

ఉ. రావణ కాంచుమా వనచరప్రకరంబుల మధ్యలో మహా గ్రావమనంగనొప్పె బలుకాంతి యశో బల శౌర్యధీ విశేషావహు డత్యుదగ్రు డతులాహవభూముల దుర్జయుండు సుగ్రీవుడవన్ బసిద్ధుడల కీశకుల ప్రభుదాతడే సుమీ.

వ. దైత్యనాథా ఘోరాకారులగు వానరపై వ్యములవలన మనకు పరాజయము సంభవించుచున్నప్పుడు, గావున మీరు తగువిధంబున తప్పకొను ప్రయత్నింపందుండుట యుక్తమని పలుకు సారణ శుకులపై శ్రోధమిను మడింప వారలతో నిట్లనియె.

ఉ. చాలును నోరుమూయుడు నిశాచరులార భయంబునక్కి నా మ్రోల విరోధివర్గమును మూర్ఖముగా గొనియాడుచుంటిరే బాలిశవృత్తి వాతెరచి బల్కిన మిమ్మివ్వడే వధింతు మీ శీలము సర్వముండెలిసె శ్రీఘమి మీరిటనుండిపొండికన్.

వ. అని కోపగించుటయు శుకసారణులు భయంభయములతో లజ్జావనతశిరస్కులై రావణునకు జయంబగుగాక యని పలుకుచు యటనుండి వెడలిపోయిరి. తదనంతరంబు నీతిశాస్త్రకోవిదులగు మిత్రులకొంఠర రావించి రావణుండు వారలతో నిట్లనియె.

మ. అతిశ్రీఘంబున మీరలేగి రమువంశాధీశు సంచారవత్తులెల్లన్ గనిపెట్టిరావలయు నాతండుండు సిద్ధించునో హేతులెల్లన్ దనుగొల్వ మేలుకొనునో యేరీతివ ర్తించునో చతురత్వంబున గూఢమార్గచరులై నర్వంబలిశ్రద్ధతోన్.

గీ. పండితోత్తములగు జనపతులు మిగుల ప్రజ్ఞగల గూఢచారులవలన వైరి వీరుల సమర్థత నెరింగి పోరులందు స్వల్పయత్నంబుతోడనే జయుముగాంతు.

వ. ఇట్లాజ్ఞాపితులై శార్దూలుడను వాని మున్నిడుకొని చని నువేలాచలమందొక రహస్యస్థలంబున దాగి సుగ్రీవ విభీషణాంగదాది ప్రముఖుల శౌర్యతేజో విశేషంబులకు భయ భ్రాంతులై యుండ విభీషణుండా విషయమును గ్రహించి వారలబట్టి శ్రీరామునకొప్పించిన శ్రీరాముడు వారిలకనికరించి విడువవారలు చని రావణున కాయువంతమంతయు విన్నవించిరట్టియెడ రావణుండందర గృహంబులకనిచి యంతఃపురంబుజొచ్చి విద్యుజ్జ్వహ్వాండును మాయావిశారదు నొక్కని రావించి వానితో రహస్యముగా నిట్లనియె. మంత్రివర మనమివ్వ డొక చిత్రమగు శార్దూలమంబును నడుపుట యత్నవనరము. గావున నీవు మాయామృతబలంబున శ్రీరామునిశిరమువంటి శిరంబును శరయుక్తంబగు చాపంబును నృప్తించుకొని సిద్ధముగానుండుము. నేనివ్వడు నీతనమీచమున కరిగి యామెను స్వాధీనపరచుకొనుటకు ప్రయత్నించి నీకు వర్తమానమింపిన తోడనే నీవు వానినచ్చటికి గొనిరావలయునని చెప్పి పంపి రావణుడు సర్వా లంకారశోభితండ్డై యశోకవనమున నీతనమీచమున కేతెంచి ధీరత్వముగా నామెతో నిట్లనియె.

నీ. రాఘవ్రండేతెంచి రక్షింపగలడంచు నాశించుచుంటివట్టాయతాక్షి హతుడయ్యె నీవిభుండాంబులలోపల నామాటలేశంబు నమ్మివైతి వాళలునేటితో నడుగంటె గంటివే నేనుగాకకదిక్కు నీకుగలదె విహితభాషణముల వినవైతి విటనుండి యెందుజోగలవు పూర్ణేందువదన యేలయింతటి యాయాస మింకనైన మాధ్యమునువీడి భావంబు మార్పుకొనుము మామకీయ నితంబినీమణులలోప సగ్రమహిషీమతల్లివై యలరుమివుడు.

వ. జనకపుత్రీ! నీపెంకెతనంబును విడిచి నాయంకస్థలంబులంకరింపుము. శ్రీరాముని వధావిధానంబెరింగించెడ నవధరింపుము. వానరసైన్యంబులతో శ్రీరాముడు సూర్యాస్తమయ సమయమునకు నమ్ముద్రోతర తీరమునకుజేరి మార్గా యానముచే నొడలెరుంగక గాఢనిద్రావశులై పడియుండ నా నేనావతియగు ప్రహస్తాదు సైన్యయుక్తముగాజని సైన్యములనెల్ల చీకాకువరచి శ్రీరాముని శిరమును ఖడ్గముతో నరికి వైచె. సుగ్రీవాదివానరులు కొందరు హతులైరి. లక్ష్మణుడు మొదలగువారు కొందరు పలాయితులైరి. హనుమజ్జాంబవదాదులు వికలాంగులైరి. రక్తశిక్తాంగుండై నిహతుండగు శ్రీరాముని శిరంబును గొనితెచ్చితి గనుంగొనదవుగాక యని విద్యుజ్జ్వహ్వానకు వర్తమానమింప వాడు భనుస్సహితముగా శ్రీరాముని మాయాశిరంబును గొనితెచ్చి నీత చెంగట నునుచిన రావణుడామెతో నిట్లనియె.

చ. జలజదళాక్షి సీమగనిచామూచే గనుగొన్న మేటి దో
 ర్భలయుతుడౌ ప్రహస్తుడల రాఘవు సద్దమరేంబ బాకుతో
 తలతెగవేసి తెచ్చునిదె తీర్థము చాలువృథా ప్రయాసతో
 సలమటబొందనేటికి వయానుతి నెన్ను పర్తిగహింపుమా.

వ. అని పలుక నీతశ్రీరాముని శిరంబును శరాపసంబును హఠాత్తుగా గనుంగొని
 శ్రీరాముని ముఖ నయన శిరోలలాట మూర్ధజాద్యవయవ వైలక్ష్యంబుల
 సర్వము సుస్పృష్టముగా ప్రత్యక్ష్యగోచరములగుటచే రావణుని సంభాషణము
 లనుబట్టి యధార్థముగా జరిగియుండనొప్పునని వట్టరాని శోకవేగమున కురరి
 పక్షిచండంబున వాపోవుచు

గీ. హామనోనాథ నీవిట్లుహతుడవై తె యిట్టివివరీత మిప్పుడు నీకేలగలిగె
 శోమలాకాదుడీల గూలిపోయె కుటిలశీలి ఫలించె నీకోర్కా నేడు.

వ. అయ్యయో నేడెంతటి వైశరీత్యమునకు పాడితివి, నేను కొండంత యాశతో
 జీవించగల్గితి జీవితేశ్వరా! నీకకాలమృత్యుకెల్లు ప్రాప్తించె. మనశీర్వురకట్టి
 యకాలమృత్యువును దై నము ఘటించజేయునో కేకయరాజపుత్ర! నిర్దయా
 స్వాంతవై జగత్పూజ్యుడైన శ్రీరామచంద్రుని నారచీరలతో ఘోరా
 రణ్యములకు తరిమితివి. భయంకర వివర్తుల పాలై మేమిట్లు నాశమొందు
 చుండ పరమాపవిత్రభరితురాలవై రాజ్యభోగముల ననుభవించుచుంటివి.
 దైవమా నాకింక దిక్కెయ్యది. ప్రాణేశ్వరా! నేనంత నిర్భాగ్యురాలనని
 వాపోవుచు మూర్ఛాకాంతయైపడి కొంతపడికి స్మృతికి వచ్చి లేచి
 అమ్మాయాశిరంబాఘ్రాణింది యట్లుని విలపించె

ఉ. ఇంతవివర్తునేడు హృదయేశ్వర నీకిటులేలకల్గె దు

ద్దాంత దురంత దుఃఖజలరాశి మునింగితి హావిధాత మ
 త్కాంతున కిట్లకాలమృతి గల్గఘటించె కటాయికెల్లు జీ
 వింతును ప్రాణనాథ పనువీడి దివంబున కేగన్వాయమే.

సీ. వ్యసనావనోదనో పాయజ్ఞుడవు సీవు ప్రాణేశ మృత్యువుపాలబడితె
 కడుదుష్టురాలైన కాళరాత్రికి నేడు కృపణునిగతివ శీకృతుడవై తె
 బహుళదుస్సహదుఃఖ భాజనాపనుబాసి క్షూద్రేవికొగిలి మరిగినానె
 యేప్రొద్దు కడుభక్తి నేను పూజలొనర్చు వనిడిపువ్వులవిల్లు బట్టవేల
 మీజనకుడైన వశరధవృథవరేణ్యు డాదిగాగల పితృదేవతాశితోడ
 న్వర్గలోక సుఖానుభవంబునొందు చున్నవాడవు కాబోలు నోమహాత్మా.

మ. భరియింపన్ వశమానె దుర్భర మహాపద్భారమున్ నాధ నుం
 వరమా సీకనుదోయివిచ్చి ననుమోహంబార విక్రింపవే
 సరసంబా మధురోక్తులం బలుకవే సద్ధర్మమార్గంబునన్
 నిరతంబున్ నినుగొల్పుసాధ్యని ననున్వీడంగ సీకర్వమే.

స. పుణ్యపురుషా! సీపాణ్డీయకగు నన్నవిడిచి సీవొక్కరుండవు దివంబునకెట్లరి
 గితివి. స్రవ్యంధన భూషణాద్యలంకృతమైన నాకాగిటిలో ప్రకాశించు నీవవిత్ర
 మగు దేహమును క్రవ్యాదులీడ్చుచున్నవి కాబోలు! నాథా సంపూర్ణవక్షిణ
 లతో సగ్నిష్టమాశ్వమేధాది క్రితువ్రతాసర్పి యట్టిపరిశుద్ధాగ్నిచే సంస్కార
 మొందు భాగ్యమేలవడయ్యైతివి వసవాన చరిష్ణులమగు మనమువ్రుగిలో
 లక్ష్మణుండొక్కడయోధ్యగరిగి నిశీధికాలమున దుష్టరాక్షసులచే శ్రీరాముడు
 హతుండయ్యెననియు నీతను రాక్షసులే హరించిననియు వచించిన తోడనే
 కౌసల్యగుండెలవినీ మృతినందకుండునే. అక్కటా దౌర్భాగ్యురాలనగు నా
 మూలమున సముద్రలంఘనంబొసరించి వచ్చిన ధీరోదాత్తుండగు శ్రీరామ
 చంద్రుడల్పులైన రక్షసులచే హతుండగునే శ్రీరాముడు తన వంశచ్ఛేదము
 నకు గొడ్డలిపై మృత్యురూపముననున్న నన్ను మోహవశమున పరిణీతుండై
 యింతటి దుర్దశకు పాల్పడియెకాబోలు నేను తొల్లిటిపుట్టువున నేయుత్తమ
 కన్యాదాతల నడ్డగించితిను తత్కారణమున నర్వరక్షకుండైన మహారాజునకు
 ధర్మపత్నినయ్యు నింతటిదుఃఖసాగరమున ముగిసి నాశమొందుచున్నదాన.
 రావణా! నా దేహమును శ్రీరాముని దేహముతో జేర్చి అగ్నిసంస్కార
 మొనర్చుమని బహుప్రకారముల నాశ్రమించుచు మాయాశరీరమును ధను
 వును మాటిమాటికివిలీకించుచు పొరలిపొరలి వాపోవుచుండె నింతలో చారుం
 డొకడేతెంచి రావణునితో ప్రభో నేనావతియగు ప్రహస్తాడు మంత్రులతో
 నేతెంచి మీ దర్శనకాంక్ష వేచియున్నవాడని విన్నవించు సంత రావణుడు
 సత్వరంబునంజనియె. అంతశ్రీరాముని మాయాశరీరంబంతర్ధాసంబోండా ససంత
 రంబ రావణుడు మంత్రులతో యోచించి రణంబునకు సైన్యంబుల సిద్ధపరచి
 భేరివముఖ వాద్యంబుల మోగింప సెలవొసంగ పదంపడి యిట నీతచెంత
 కాపున్నస్త్రీలలో సరమయనునది మిగుల దయాశాలిగను సుగుణవతిగా
 నుండి దుఃఖోపశమనవాక్యముల బోధించి నీతననునయించుచుండుకతన నీత
 కామయెడ విశ్వాసముకలిగి చెల్లితో బ్రవర్తించుచుండె తత్కారణమున
 శ్రీరామునియెడ నీతకుగలిగిన విపరీతజ్ఞానజనకమగు దుఃఖమును వారించ
 దలంచి యామెచెంతకేతెంచి శాంతపచనముల నూరడించుచు నిట్లనియె.

— సరమ సీతకు శ్రీరాముని క్షేమమెరిగించి యూరడించుట .—

శా. అమ్మా జానకి యూరడిల్లుము రిహస్యంచేసెరింగింతు నీ
విమ్మాడ్కిన్ విలపింపనేల వినుమా హీనాత్ముడౌ రావణున్
సమ్మంబోకుము మాయగొల్పెనుమి నీ నాధుండు నేమంబుగా
సమ్మోదమున నున్నవాడు కపిరాత్నైస్యంబు నేవింపగన్.

వ. జనకరాజపుత్రీ! నీవు దుఃఖింపవలదు. జగత్కంటకుడైన రావణుడు నిజ
మాయాబలంబున శ్రీరాముని నూయాశిరంబును నిర్మించి నిన్ను భరింపజేసె
నంతియే కాని వేరొండులేను. మహాత్ముడైన శ్రీరాముని విషయమున నిట్టి
వైపరీత్యములు గలుగనేరవు గావున నామాటలునమ్మి దుఃఖమును బాయము
శ్రీరాముని యుద్ధరంగమున జయింప నింద్రదాదులకే శత్రుముకాదన నీముక్తిడి
రక్షింతులెంత అదియ నుంగాక.

శా. ధీరోదాత్తుడు బాహువిక్రమకళా తేజోబలాధిక్యుడౌ
శ్రీరాముండు సహోదరా ప్రయుతుడై క్షేమంబుగా నున్న వా
డోరాజీవవళాక్షి సత్యమిది నీయుల్లంబునన్ దురవ్యధా
భారంబునగనేల సూరడిలుమా భద్రంబునీకయ్యెడున్.

గీ. దివివ్రత్ర సేప్రుడగు వాసపునిధింబునను ప్లవగసైన్యయుతుండై
రవిదీప్తి రామవిభు డర్ణవతీరమునందునిల్చి రహసిధుండై.

గీ. కుభములొందగలవు శోకింపవలదు నీనరనకిపుడు లక్ష్మీయరుగుచెంచె
నేయివలుకులేల వినుమునావిజ్ఞప్తి నందియంబుమాని జనకపుత్ర.

శా. కేరుల్ మోసె కరింబబ్బంహితములున్ భీమంబులైయొప్పె దు
ర్వారక్రూర భటాట్టహాసములు భాస్వద్వాజిహేమాధ్వసలే
మీరెన్ స్వంధపఘటికారవములున్ మిన్నంటె నానాపరి
ష్కారస్ఫుర్తి వెలింగెనేనలు రణోత్సాహంబునన్ మైధిలీ.

ఉ. ఇంద్రుడుపేండ్లయుక్తుడై యుద్ధలేంబున శాత్రవాళిని
స్త్రంతత బిల్కుమార్చుగతి వచ్చకలక్ష్యులుగూడి గామ భూ
పేండ్లడు రావణుండునిమి యెంతయునంబ్రమదంబుతో వయః
సాంధ్రుడు నీమనఃపియుడు చయ్యప నిన్ గొనిపోవునీటికిన్.

వ. వై జేహీ! నావచన మొక్కటాక్షింపుము. శత్రుసంహారణానంతరమున నీ సమీపమున కరుదెంచిన శ్రీరామచంద్రుని యంకిరమున సంపూర్ణమనో రథురాలవై కనుదామరల నానందబాష్పములు విడుచుచు సుఖించుచుండ నిన్ను నేను శీఘ్రకాలమున కనుంగొనియెడ చుంబివర్ష స్రావ్యమున సంతోషించు సన్యమువిధమున మీ దంపతులు సమాగమసంబున సంతోషభరితులయ్యెదరుగాక యని ప్రయోపచక్షముల సంభాషించి వెండియు నిట్లనియె. జానకీ నా శక్తిసామర్థ్యముల నీవెరుంగవు. నేనంతరిక్షమున కామరూపధారిని శ్రీరామునిచెంతకేగి నీ క్షేమోపాంతమును నీ సందేశమును నివేదించి క్రమ్మర నీ సమీపమున శీతలచెడ గాన నీవింక చింతవిడిచి శాంతముగా నుండుమనుటయు నీతి సరమవాక్యములచే నించుక తెలివొంది సరమతో నిట్లనియె.

మ. చడతీ నీపురసాతలంబున సభాభాగంబునం ద్రిమ్ముజన్
కడుసామర్థ్యము గల్గియుంటివనిగాకన్ నాకుగానెరిగన్
పుడమిన్ సాధ్యముగాని కృత్యమును నైపుణ్యంబునన్ దీర్తువం
చెడదన్ నేదలపోయుచుంటి మరి నాయుష్కార మాలింపుమా.

ఉ. నాకు ప్రయంబొసర్పగ మసంబున నున్దిరమైన కోర్కెయే
నీకు జనించెనేని గడునేర్పున రావణుడెంతకేగి వా
డేకవట్ల వయత్నముల నేమిసొసర్పి వలంచుచుండ నో
తేకునన తైరింగెరిగి తీవగతింజనుచెమ్ము మానినీ.

గీ. అధిక దుర్విగీతుడగు రావణుడు పెక్కుగతుల మోసగించి కఠినభావ
ణములబల్కి మిగుల నాహృదయంబెల్ల వగలబొగుల గలచివైచె నిటుల.

వ. కావున.

క. రామాశిరోమణీ శ్రీరాముడు సౌమిత్రితోడ రణరంగమునన్
క్షేమముగనున్న వారన్ ప్రాముఖ్యముగా విసంగ భావించుమదన్.

వ. అని వచించుటయు సరమ సత్వరంబ జని తద్విషయముల నెరిగివచ్చి నీతతో నిట్లనియె. మైథిలీ! శ్రీరామలక్ష్మణులు సుఖంబుగానున్నవారు. రావణుని తల్లియగు కైకనీ రావణునితో శుభ్రకా పురుషోత్తముండగు శ్రీరామునకు బహుమానపురస్కారముగా నీతను సమర్పింపుము. అట్లానర్పక బోతివేని ఖర దూషణాదులగతి మనకు వాటిల్లునని పెక్కుగతుల బోధించె. తదనంతరంబ వృద్ధమంత్రియగు ఆవిధుండనువాడును బహువిధముల బోధించెగాని ఆసన్న మరణావస్థిష్టుండగు రావణుడు నిన్ను విడువ సంగీకరింపదయ్యె.

గీ. కానశ్రీరఘరాముడు కదసభూమి భిదురసదృశమహాత్మీవ ప్రవరములదు
రాశయుండగు రావణుని పనివధించి నినుగొని యయోధ్యకరుగు తస్మిలలాచు

వ. ఇట్లు సంభాషించునంతలో వానరసైన్యములలో శంఖభేరి నినాదంబులు
కోడోంతరాళింబులునిండి మోయుచుండె నంత లంకలో పైనికనర్థబూధ్వని
వినుచుండ రావణుడు ముత్రివర్గముతో యోదించి పైస్యంబుల పురికొల్పి
యుద్ధసన్నద్ధులగుచుండి రంతలో మాల్యవంతుండు రావణునికిడకరుదెంచి
యతినితో నిట్లనియె

— మాల్యవంతుడు రావణునకు పితంబుపదేశించుట —

సీ. రావణా విహితమా నా వచనమువిన్ను కీడుగల్గించు దుష్కృత్యమునను
యేరాజన్యపనీతి యెరిగిప్రసర్తించు ధరసతంధరినోర్వి సిరులజెందు
తన బలసంపద తరిగినతరి వైరినమితితో దనసంధిసలుపమేలు
తనబల్లిపెరుగ శాత్రువవిరులను రణస్తలమున బరిమార్చ దగునుసూచె
రాక్షసాధీశ వేయేల రామవిభుని తోడ సంధియొనర్చి సంతోషమునను
కుజసులువదించు చెడుగుతల్కులనువినక మైధిలినొనంగి సుఖముగా

మనగదయ్యె.

వ. దైత్యనాథా! శ్రీరాముని ప్రభావమత్యద్భుతముగా గన్పించుచున్నది మరియు
లోకమున ధర్మమునకభివృద్ధియు పధర్మమునకు వివాశమును గల్గించుచున్నది.
నీరప్రతులగు దేవతలు పుణ్యక్షేత్రములయందుజేయు యుగ్రమైసతపస్సు
రాక్షసుల తపింపజేయుచున్నది. నీవు దేవదాసవాదులవలన మృత్యువులేని
వరంబులొంది గర్వించుచుంటివి. నీవు దుర్బలులని తలంచిన నర వానర
భల్లూక ప్రముఖ సైన్యములు నీరమైన బలవరాక్రమములతో మనపైకి
దండెత్తివచ్చి లంకాచట్టణమును ముట్టడించి సింహనాదములొనర్చుచు
కయ్యుచునకు కాలదువ్వచుండి రిదియిట్లుండ నకలఁ జూచినాశమునుసూచించు
మహోత్సాహములు పెక్కు గాన్పించుచున్నవి యెట్లన.

సీ. కడుభీషణముగ మేధుములుగర్జిల్లుచు క్రొన్నెత్తురులవాస గురియదొడగ
హయగజోష్ఠాది వాహనసర్గమెచ్చుచు కనుబాష్పంబువుల్ గార్చుచుండె
ఘోరగ్రాధవ్యాధి గోమాయునంతతుల్ గుమిగూడి లంకలోగూయదొడగ
భవకంబు లిండ్లలోవలజొచ్చి పరిశుద్ధ బలిసిండములదిని వరువులెత్తె
కాంతలకు స్వప్నములలో వికారరూపములుగలుగు నీచశక్తులు మోలనిలిచి
పరిహసించుచు ప్రతికూలభావణముల నాడుచున్నవి నగుచుభయంకరముగ.

వ. మరియును.

మ జననంబందె ఖరంబులావులకు మార్జారాళితో గోల్పుల్
శునకప్రవాతము సూకరప్రతతితో జోవ్యంబుగా మూషికా
గణమెల్ల సమలాళితో మరియు రక్షశ్రేణితో కిన్నరుల్
పెనునే న్నంబున సంచరింపదొడగెన్ స్వేచ్ఛావిహారంబులన్.

గీ. ప్రబల భీమణ దంష్ట్రాకరాళ వక్త్ర డసితపింగళదేహు డత్యంత కఠిను
దైవ కాలుషు యువయ సాయుతములను రాక్షసాగారముల

ద్రుమ్మరంగజొచ్చె.

వ. ఇట్లు ప్రబల మహోత్పాతంబుల బయల్పెడలుచుండు కారణమున మనము
రణరంగమున జయించుట దుర్లభమని వలంచెడ.

గీ. రాఘవుడు భూరితేజోవిరాజితుండు ధ్రువము సామాన్యమనుజ

మాత్రుండుకాడు

మానవాకారమును దాల్చి మహిమిదిగిన విష్ణు దేవుండటంచు భావించువాడ.

మంజరి :

పారావారంబుపైని నేతువు పరమాశ్చర్యకరముగన్
నేరువునన్ రాముడతిధృఢంబుగ నిర్మించెన్ రుచిరముగన్
రావణ తత్కారణములచే శ్రీరఘురామ్మ పవరునితోడ
వేవిధముల సంధిజేసుకొనుదుది విహితము సంగడికాడా.

వ. నీపీవిషయములనెల్ల చక్కగానరామర్పించి యు త్రోత్ర మనశెల్ల విధంబుల
మేలుగలుగ ననుచితాలోచనంబులతో కార్యనిర్ణయమును యోచింపుమను
టయు రావణుడది నహింపక శ్రోధారుణితలోచనంబుడై మూల్యవంతునితో
నిట్లనియె.

నీ. మెచ్చగాదగు పోటుమేటిబంటు వెనుమా జేలతనంబున ప్రేలెదేల
బాలిశవృత్తితో వైరులపక్షంబు జేరిహితుండట్లు జెప్పెదిటుల
జాలృలునిలుపుము శౌర్యవిహీనుని మానవమాత్రు సమర్థుడనుచు
నెట్లెరిగితివి దేవేంద్రాది దిక్పాలముఖ్యుల జేరాలమున జయింప
గలుగు నన్న సమర్థునిగా వలంబ విరికిమాటలు నామోలభీతిలేక
వాగెడవె యిట్టిరాములు పదుగురైన కడగినాతోడ బోరాడగలరె పోర.

క. మనజాతిలోన నింతటి పెనుధీరుండుండనెడు ద్వేషంబుననో
మునుకొని శత్రు ప్రేరణముననో యారీతి పరుషములు బల్కెదవే.

వ. మిక్కిలి పరాక్రమవంతుడనగు నేను రామునకు వెరచి సీతనర్పింతునని కలలో నైన తలంపకుము. కోట్లకొలది సైన్యములుండినను సుగ్రీవాది వానరసైన్య సమీతుండగు శ్రీరాముని నిముషమాత్రంబున వాతంబొనరించుట కనుంగొన గలవు. మచ్చిరంబును దేహంబును రెండుగా విభజింపఁబడినను నేనొరులకు లోబడుటకల్ల యియ్యది నాస్వాభావికమైనదోషము లోకమున నైజగుణ మెవ్వరును విడువజాలరు అదియునుంగాక—

చ. బలుశ్రమలొంది రాము డొకపట్టున వార్పిధిపైని నేతువున్
మెలవున గట్టెనంచు మదిమిక్కిలి భీతివహించి నీవిలుల్
బలికెడ నేమిచిత్రమిది వానరసైన్యముతోడ రాముడి
జలనిధి దాటివచ్చియు నిజంబుగ బ్రాణముతోడ బోవునే.

వ. ఇట్లు సగర్వముగా ధిక్కరించి పలుక మాల్గవంతుడతని కరిన సంభాషణంబులకడలి ప్రత్యుత్తరమీజాలక సిగ్గుపడి యధోచితాశీర్వాచన మొనర్చి మెల్లన నిజగృహంబున కరిగె. యనంతరంబ రావణుడు మంత్రులతో మంతనంబులొనర్చి లంకానగరరక్షణార్థము తూర్పుద్వారమున బ్రహ్మస్తుని, దక్షిణ ద్వారమున మహాద్రుపదుని, పశ్చిమద్వారమున మాయావియగు యింద్రజిత్తును, ఉత్తరద్వారమున శుకసారణుల నిలువనియమించి తానును యుత్తరద్వారమున నిలువనిశ్చయించె. విరూపాక్షుని నగరమధ్యమున నిలువ బంచి యమప్రేరీతంబై తానుకృతార్థుడైనటుల నెంచి యందరబరిచి కొలువు చాలించి నిజాంతఃపురంబుజొచ్చె ననంతరంబ.

చ. రవితనయుండు లక్ష్మణుడు రాముడు కేసరియున్ సుషేణుడున్
పవనజు డంగదుండును గవాక్షుడు నీలుడు జాంబవంతుడున్
ద్వివిదుడు మైందుడున్ మరివిభీషణుడాదిగగల్గు ముఖుల
హవవిజయార్థమై తగురహస్యవిచారణజేసి రొక్కెడన్.

వ. తత్సమ కుంబున విభీషణుండిట్లనియె “నాసచివులు గూఢవర్తనమున లంకలోని ద్వారసంవిధానమెరింగి వచ్చిరని” తద్విధానంబెల్ల నెరిగించె నింక దురాసదుండగు రావణునియెడ మనమప్రమత్తులమై పోరాడవలయునని విన్న వింప శ్రీరాముడెల్లరు విననిట్లనియె.

— శ్రీరాముడు వానరుల యుద్ధమునకు నిర్ణయించుట :—

- సీ. బహుపైన్యయు క్తుడై ప్రాద్భూరమున నీలుడలప్రహస్తునిమీది కడరవలయు
దక్షిణద్వారస్థ దండనాథులనోర్వ నంగదాదులుకొండ రరుగవలయు
ప్రబలపైన్యాశితో పడమటి కనిలజం డీద్రజత్తునిమీది కేగవలయు
కూరుడౌ రావణుగూల్చ సౌమిత్రితో నుత్తరద్వారమందుండు నేను
జాంబవంతుండు మరవిభీషణుడు నూర్యసుతుడు మొదలైన కొందరుశూరవరులు
బళ్ళిమోత్తరములమధ్య భాగమందునిల్చి పోరాడవలయును నేర్చుమీర.
- క. వనచరులు సమరతలమున మనుజాశ్చతులొందడగదు మనకెల్ల రకుం
గనుగొన సాంకేతికముగ దనరవలయు స్వస్వరూప ధర్మంబులతోన.
- వ. “నేనును లక్ష్మణుండును విభీషణుండును యాతనిమంత్రులునల్వరును మనుష్యా
కారములతోడనే శత్రువులతో పోరాడెదము అనివచించి” సువేలాచంబెక్కి
లంకాపురంబెల్లఁ గనుంగొనంగోరి పైన్యములనెల్ల నిలువనాజ్ఞాపించి శర
దాపాసిధరుండు లక్ష్మణసుగ్రీవులువెంటరా హనుమదంగదవిభీషణ ప్రముఖు
లతో మెల్లన సువేలాచలం బారోపించి మిన్నంటుకొని వ్రేలాడుచుండు
నలులత్రికూటశైలిశిఖరమున నుండి లంకాపురసౌందర్యమును, పురినలువంకల
నానావిధాయుధ ధారులై నిండియున్న రాక్షససైనికుల సముదయంబెల్ల నవ
లోకించుచుండె నంత.
- గీ. అపుడుసంధ్యాసమయమగుట నర్కచింబమరుణరుచిమించి మెల్ల నన స్తమించె
పూర్ణ చంద్రునితోడ నదృశ్యతమెలర్ప రాత్రివెలుగొండె నధికతరప్రపదీప్తి.
- వ. వారలారాత్రి యటగడపి ప్రాతఃకాలమున క్రమ్మర లంకాపురసౌందర్యమును
వీక్షించి విస్మితచిత్తులై రట్టియెడ.
- సీ. కాంచె సౌధాగ్రభాగమునందు తెలువొందు రావణాసురుని శ్రీరామవిభుడు
నవరత్నఖచిత వానాభూషణవిభూషణ కాలజీమూత సంకాశవపుషు
వలిపెశాంబుసీడి పువ్వుల జలతారు దువ్వల్వకటిస్థలివరలువాని
కమ్మతావులు గమగమలాడు రక్తచందనపంకచర్చ మైదనరువాని
రిమణులిరుగడలం జామరములువీవ పట్టుగొడుగులు తెలువలుపట్టినిలున
జాళువాజగిశాల్వ భుజమున మెరయ తరళదంష్ట్రాగ్రకాశాస్య దశశిరస్సు

—: సుగ్రీవుడు రావణుని మేడకరిగి యుద్ధమొనర్చుట :—

ఉ. వావిరితద్రఘూత్తముడు వానరముఖులుజూచుచుండ త
ద్రావణుగాంచుకోర్కె మదిదాహ్లాన నందరనేమరించి సు
గ్రీవుడు మింటిపైకెగసి రివ్వునగోపురమందువ్రావి త
ద్రావణుతోడ నిట్లనియె రాజసమేర్పడ నిర్భయంబునన్.

గీ. అఖిలలోకనాథుడైన శ్రీరాముని దాసుడను ధ్రువంబుడైత్యనాథ
హతుడవగుదు విష్ణుడమ్మహాత్ముని సముద్దీప్తమై వెలుంగు తేజమునను.

కవిరాజ విరాజితము :

అనుచువచించి కపిప్రభుడట్టె వియద్గతుడై కథువేగ దశా
ననుని పయింబడి రోషముతోడ ననర్లు మణిస్థగిలోన్నత కాం
చనమకుటంబు ధరాస్థలిగూలగ సాహసమొప్పుగ ద్రోయుటయున్
దనుజకులేశ్వరు డోర్వక నెంతయు దర్పమెల్పగ నిట్లనియెన్.

కా. సుగ్రీవుండవు మత్స్యరోక్షమున, నీచున్ నిన్నిదే నేడు హీ
నగ్రీవుండగునట్లు నొక్కతృటిలో నాశంబుగావెంతు నం
చుగ్రాకారముతోడ రావణుడు గర్వోదేకియై పట్టి త
చ్చుగ్రీవుఁ బడగొట్టె భీషణగతిన్ దోశ్చక్తిమై పర్వనన్.

వ. అంతసుగ్రీవుడు నేలపైమోదిన బంతికై వడి రివ్వున పైకెగసి రావణునిపైకురవ
డించిన నొండొరుల కత్యంతభయావహంబైన మల్లయుద్ధంబయ్యె నిట్లోక్క
ముహూర్తకాలము జరుగ.

గీ. ఒండొరులకాయములు స్వేదముబికిచెడర
నొండొరుల దేహములు నెత్తురొలుకుచుండ
నొండొరుల కాగింపుల చెప్తులుడిగినిల్చి
రెలమిశాల్చులి కింశుకముల విధమున.

సీ. వానరనాథుండు దానవాధీశుండు పోరదొడంగిరి దారుణముగ
మీరియొండొరులేచి మేనుమేన్గదియంగ పారువంబులు పెచ్చిపైకినడరి
సారెకు వెనుకకు జని మల్ల జరచుచు తరిమిపట్టుచు భయోద్రగులగుచు
ఘోరంబుగాబట్టి గుడ్డుచు బడములదన్నుచు వార్చుచు దర్పమెనగ
భీషణమృగేంద్రయగళంబు పెచ్చుపెరిగి పెనగుకై వడి నిర్వురు పెనుమదమున
విక్రమించుచు ధాత్రికివసరికొట్ట బంతికై వడినెగచి దోర్బులమెల్ప.

సీ. వెనుకకునరుగుచు వేగపైకురుకుచు నడ్డంబుజనుచు సవ్యాపసవ్య
గతులజరించుచు కడగిచక్రాకృతి తిరుగుచు యెదురించి కెరలియొడిసి
పట్టబో నత్తరి పట్టుతప్పించుక మరవడించుచు నిట్టులొకరినొకరు
నెంతయుగలుపొందు నిచ్చతో బోరాడ నంతరావణుడు మాయాబలమున
నన్నితావుల గాన్పింప యత్నపడుట నెరిగి సుగ్రీవుడసురేంద్రు నేమరించి
ఆకసంబునకెగసి మహారయమున వచ్చిశ్రీరామవిభుసేనజొచ్చెనంత.

ప. ఇట్లురావణునితో బోరాడి వచ్చిన సుగ్రీవుని దేహమంతయు రక్తసిక్తమై
యుద్ధపరిశ్రాంతుండై యుండుటరింగి శ్రీరాముండతని గొరిటగడించి
యిట్లనియె మిత్రమా నీవునాతోయోచింపక యొక్కరుండ విట్టిసాహసకత్యము
నకుఁ దలపడితివి ఇదిమాకెంతయు సంకయాస్పదంబయ్యె మాకెల్లరకు ప్రధా
నుండవగు నీకెద్దియేని యాపదఘటిల్లెనేని మనప్రయత్నమంతయు నిరర్థకమే
గదా! గావున నీవెప్పుడిట్టి సాహసకృతమునకు గడంగవలదనిన శ్రీరామునితో
సుగ్రీవుండిట్లనియె.

క. వీరాగ్రేసర సేపారుషమున నలరి నీదుపట్టపు దేవిన్
క్రూరముగ నవహరించిన వైరినిగనియెట్టులోర్తు పండవిధమునన్.

ప. అనిప్రసంగించు సుగ్రీవునిసంభాషణంబుల మిగులశ్లాఘించుచు సువేలాచలంబు
నుండి దిగివచ్చి యుద్ధమునకు సైన్యములఁ బురికొల్పుటయు వానరులెల్లరు
దైవ్యతాసహములతో గొప్పపర్వతములను వృక్షంబులను ధరించి లంకనలు
వంకల ముట్టడించిరట్టియెడ చెలియలికట్టతెగివచ్చిన రెండవసముద్రంబు విధం
బున విశృంభించు వానరులఘోషణంబు లంకాపురంబెల్ల మారుమ్రోయు
చుండ నట్టియెడ శ్రీరామచంద్రుడు రాజనీతినాలోచించి రావణునికడ
కంగడుని రాయబారమంపదలచి యిట్లనియె.

—: అంగద రాయబారము :—

గీ. సౌమ్యుడా! భీతినర్జించి సత్వరమున నీపులంకానగరికేగి నిశిచరేశ్వ
రుండు విననట్లు నేనువాక్రచ్చినటుల వాకొనుమటంచు నీరీతి బలికెనెలమి.

ఉ. ఓరినిశాట మూర్ఖ దివిజోరగ కిన్నర సిద్ధ సాధ్య బృం
దారక ముఖ్యులన్ బహువిధంబుల శాధలనొంచుచుంటి నం
భోరుచాజన్ము దత్తవర భూరిమదోద్ధతి సంతతోక మ
ద్దారనుబట్టి తెచ్చితివి దాగిన మారకబోవనిత్తునే.

- సీ. రాక్షసాధమ నిను రణరంగమునబట్టి శిక్షింతు విడువ న ఊణశక్తి
నెందేనిదాగ నూహించిన నాదృష్టిపథగోచరుండవౌ పాపశీల
యమునిమందిరమున కతిథిగాబనిచెడ సకలజనంబులు సంతసించ
శూరత్వమిక సాగనేరదు సీభుజ శౌర్యంబుజూపగ జక్కనిలుము
భీషణ వనాట ఋక్ష సమేతముగను సీపురద్వారసీమన నిలిచియుంటి
తడవుసేయకరమ్ము యుద్ధమునకిప్పుడె కుటలచిత్త! ఊణంబులో గూల్తునిన్ను.
- వ. ధర్మాత్ముడైన విభీషణుండి యకంటకమైన రాజ్యమును శాశ్వతముగా
బడయంగలవాడు మహాపాపివగు సీపుక్షణకాలంబైన ప్రభుత్వముసేయ
నర్హుండవుగావు. ధైర్యముతో నాతో రణంబొనర్చరమ్ము తీక్షణములగు
వచ్చిలీముఖంబుల కెరయై పరిశుద్ధుండవుకాగలవు. నీవింతటనైన జ్ఞానమును
తెచ్చుకుని లంకారాజ్యమును రక్షించుకొనుము. నీ ప్రాణములు నాచేజిక్కి
యున్నవి. సీతకర్పించి శవణాగతిజేయుము. అట్లుకాదేని నీలోకంబరాక్షసం
బొనర్తునని డెల్పు మని శ్రీరాముడు సందేశమునుబంప సువర్ణాంగదములతో
బ్రకాశించు అంగదుడు తక్షణంబు నభంబునకెగసి చని రావణుని కొలువు
కూటంబుక నిలిచి రావణునితో నిట్లనియె రావణావినుము!
- క. శోసలదేశప్రభువల కౌసల్యాతనయుడైన కాకుత్స్థకులో
ద్యానుండగు శ్రీరాముని దాసుడ యెరుగుదువె వాలితనయుడ సుమీర్త.
- వ. అని అంగదుండు శ్రీరాముని సందేశముపన్యసించుచుండ వినిరావణుండది
సహింపక రోషముచే కనుంగవ కెంపుగదుర మంత్రులంగని వీనినిబట్టి
ఎధించిరండని యాజ్ఞాపింప తదాజ్ఞానుసారమున నత్యంతపరాక్రమోపేతులగు
నల్వరు రక్కసులతనిపైగవినిన వారిచేతులలో చిక్కినటుల మెలంగి
తక్షణంబు.
- ఉ. రాక్షసపీరులన్ నలుపురన్ వడివాలిసుతుండు చుకలం
బక్షులలాగిముచ్చుకొని పైకిహుటాహుటినేగి బల్కిమై
దక్షతతోడుతన్ విసరి ధారుణిపైబడద్రోయ తక్షణం
బాక్షణదాచరుల్ సమసిరంతట తద్బలమార్తిగుండగన్.
- వ. అంతనిలువక.
- మ. ఊణమాత్రంబున నంగదుండు విలసత్స్వర్యంబు దీపింప రా
వణుడుం గన్గొనుచుండ శీఘ్రమున తత్రాపాద శృంగంబు ధా

రుణిపైడొల్లి వడంగ బాదనిహతిన్ రోషంబునం దన్నె దా
రుణపత్రాహతి నద్రాటిప్పిరి నింద్రుండొంచు చందంబునన్.

—: వానర రాక్షస యుద్ధ ప్రారంభము :—

వ. ఇట్లు వడగూల్చి నిజప్రభావంబుగ్గడించుచు యార్చి పత్వరంబ నేతెంచి
శ్రీరాముని ప్రక్కననిలిచె ననంతరంబ రాక్షసయోధులు వివిధాయుధ వృక్ష
శిలాధారులై ప్రళయకాల జంఝూనిలంబుచందంబున విజృంభించుటయు.

మంజరి :

శ్రీరాముండాజ్ఞ జేసినంతన నేనలుపరభసమెనగన్
మీరి యొకరికంటె యొకరుడు మించియార్చి రుగ్రముగన్
భూరిపౌరుషంబులతో లంకాపురివిధ్వంసమునేయన్
గోరిమహావృక్షచయము శిలలం గొనివిద్యోవులదాయన్.

సీ. రాక్షసాధీశుండు వీక్షించుచుండ గుంపులుగుంపులుగ వృద్ధిబొంది తామ్ర
వదనముల్ కాంచనవర్ణముల్ గల కపినేసలాతని లెక్కనేయకవుడు
శ్రీరాఘవార్ధంబు జీవంబులర్పింప దలచిలంకాపుర ద్వారములకు
గోపురాగ్రములకు కోటగోడలపైకి ప్రాకారముల కెగబ్రాకి పాద
ఘట్టనంబుల పెనుముష్టి ఘాతముల శిలాప్రహారంబుల భుజాబలములు మెరయ
పెళుపెళారావములతోడ విరిగిపడగ ధ్వంసమొనరించి రతులితోత్సాహగరిమ.

వ. మరియును.

సీ. పరిశుద్ధజలపూర్ణ పరిఘల దృణకాష్ట పాపాణముల పూడ్చివైచువారు
తపసియమయ పురద్వారకాఖిలబట్టి చెలగుచు పొడిపొడి చేయువారు
తైలాసశిఖరి శృంగములకీడగుమేటి గోపురంబులఁ బడగూల్చువారు
మింటికినొరయుచు మిగులదృఢంబులొకోట పైబురుజులగూల్చువారు
పెక్కుతెరగుల నీరీతి వెక్కనముగ వేలు లక్షలు కోట్లుగా వెలయుకపులు
లంకనలువంకలంజుట్టి శంకలేక పరువులిడుచుండి రతులితోర్భాటులు సెలగ.

వ. ఇట్లు వానరభల్లూక వర్గంబు జయజయధ్వానములు సేయుచు.

క. జయము శ్రీరాఘవిభునకు జయము సుమిత్రాత్మజునకు సకలకపులకున్
జయముసుగ్రీవవిభునకు జయమేప్రాప్తమగు రామచంద్రునిమహిమన్.

వ. వానర భల్లూక సైన్యంబులిట్లు విజృంభించి లంకానగరంబును విధ్వంసంబొనరించుట గనుంగొని సహింపజాలక రావణుడు క్రోధోన్మత్తుండై రాక్షస సైన్యంబుల కాజ్ఞ నొసంగిన నంతసమరసన్నాహంబున.

ఉ. వీరరసంబులుట్టివడ వేడ్క భయంకర సింహనాదముల్
మీర నిశాటసైన్యములు మేలగు శంఖములొత్తి యార్చుచున్
పోరికిసిద్ధమై నడువ వొల్చె మహాప్రళయంబునం దకూ
పారము పొంగిపొర్లి ధరపై బ్రపహించెననంగ నంతయున్.

మ. ఇభరాట్కృంహితముల్ హయోత్తమ మహాహేమావిరావంబులున్
సుభటప్రస్ఫుట సింహనాదములు నాస్ఫోటధ్వనుల్ స్వందన
ప్రభవోదందిత ఘంటికాధ్వనులు భాస్వచ్ఛంఖ భేరిరవం
బభిసంయోగముజెంది మ్రోసె గిరిభూమ్యాకాశముల్ నిండగన్.

ఉ. అంతట దేవదానవ మహాహవ మెప్పగిదిన్ రహించె న
స్థైర్యము పోరు ఘోరముగ నేర్పడె వానర దానవాళికిన్
వింతగ దానవుల్ ప్లవగవీరుల మోదిరి శత్రుపాలి న
త్యంతశిలాప్రవర్షమున నయ్యసురాలిని దృంచిరాకపుల్.

ఉ. అత్తరి క్రొత్తగా బవరమయ్యె వనాకస దైత్యకోటికిం
గ త్రళపుల్ దళ త్రళలు కత్తలదీధితులున్ మణిమయా
త్యుత్తమ కాంచనాంచిత్ మహోజ్వల దివ్యవిభూషణద్యుతుల్
మొత్తములై దిశావలయముల్ విడిసెన్ రవిరస్మికుద్దయై.

గీ. జయమగునుగాక శ్రీరామచంద్రునకును జయముప్రాపించుగాక లక్ష్మణునకెపుడు
జయముసిద్ధించు కపికులసార్వభౌముడైన సుగ్రీవునకుమహాహవమునందు

మ. అనిచిట్టార్చుచు స్వస్వనామ కథలుద్యత్పైరుమావాప్తితో
వినబేర్పొంచు మహాగిరిపతిములై వెల్గొందు తద్వానరుల్
పెనువృక్షంబులతో శిలాప్రతతితో పెల్లెయుచున్ తీవ్ర దం
ష్ట్ర నఖాళిన్ విడలించిచీల్చి రసురప్రాతంబు నత్యుగ్రతన్.

వ. ప్రాకారంబులపై కోటయరుజలపై కాపుండు రాక్షససైనికులు నేలపైనిలిచి
యుండు వానరులపై ముసల ముద్గర తోమర, భిండివాలాది సాధనంబుల
విసరివిసరి చెండాడుచుండ భూగతులగు వానర భల్లూక గోలాంగూల
ప్రముఖులు యోర్వక క్రోధోన్మాదంబున ప్రాకారంబుల కెగ్రటాకి

యందుండు రాక్షసులారోసిండుచుండ క్రిందికిపడద్రోయుచు ఘోరముగా మర్దించుచుండిరి. అట్టియెడ నిరువాగుల సైన్యములకు ఘోరసంగ్రామంబై తత్సమరస్థలంబెల్ల మాంస శోణిత కర్దమంబై యొప్పె. అప్పుడు రావణుని విజయకాంక్షలగు కొందరురాక్షసులు రథగజహయాది వాహనాదూఢులై కవచ భద్రాది సాధనసమేతులై రణరంగమునకీతెంచి.

గీ. అంగదునితోడ గదిసె నింద్రాదితొడరి త్ర్యంబకునిపైకి వెడలుకృతాంతుడట్లు
అంతలోన ప్రజంఘాహ్వయాసురుండు బవర మొనరింపఁదొడగ సంపాతితోడ.

గీ. హనుమతో జంబుమాలి ధైర్యమునదాకె వలుక మిత్రఘ్నుడనెడు మ
దాసురుడు విభీషణునిపైకి లంఘించె భీషణముగ నీలుడు నికుంభునిందాకె
నిర్భయముగ.

గీ. తపనుడనురాక్షసుడు మదాద్ధత్యమునను గజనితోదాక సంత ప్రభుసుడనెడు
దానవుడు మూర్యసుతునితో దాకుటయును మిశ్రజంఘ విరూపాక్షు
మించిగదిసె.

వ. మహావీరులైన అగ్నికీతు రశ్మికీతు సుప్తఘ్ను యజ్ఞశోభుడను రాక్షసులు
శ్రీరామునదుర్మోచిన భయంకరులైన వజ్రముష్టి యశనిప్రభుండను
దానవులు కపిశ్రేష్ఠులగు మైంద ద్వివిదులతో మూర్ఖునిరి. ప్రతపనుండను
నిశాచరుడు నలుండను కపికులొత్తముని దాకె బలవంతుండైన సుషేణుడు
విద్యున్మాలితో డలపడియె. యిట్లనేకవానరప్రముఖులు భయంకర రాక్షసు
ల నెదుర్కొని వివిధప్రకారముల విజృంభించి పోరాడుసమయమున.

గీ. గిరినదులభంగి దైతేయ కీశపతుల తనువులందుండి వెడలు రక్తప్రవాహ
మందు పీనుంగులును కబ్బలల్లు దేల శాద్యలస్తలిలోలి కేశములుడనరె.

మ. పవిత్రారాహతి నింద్రుడోర్చుగతి శోపస్ఫూర్తి శక్తారి త
త్సవగాధీశ్వరు వాలిపుత్రు గడచేభంజంప దోడ్తోడ త
త్సవగేంద్రుం డతిరోషవేగమున నింద్రద్యేష్టితేరున్ మహా
జవ మొప్పన్ బడగూల్చె రధ్యములతో సాదిన్ రథరామండలిన్.

నీ. శౌర్యధుర్యుండా ప్రజంఘుండు మూడు వాలమ్ముల సంపాతి నమరమోదె
సంత వాడలుకమై యశ్వకర్నంబను శరమున మరలప్రజంఘునడచె
మదయుతుడగు జంబుమాలి రథస్తుడై శక్తితో హనుమ వక్షముననడచె
నాప్రహరముసైవక ననిలజండాతనితేరెక్కి యరచేతిదెబ్బతోడ

నరదమును వాళ మొందించె సరభసమున ప్రతవనుడునుశ్రీఘమున నీలుపైకినడర నట్ట్రోధంబుతో నీలు డసురకనుల పెరికిఘాతునిపైబడవేసెనంత.

వ. మిగుల నుద్ధతుండగు ప్రభుసుండను రక్కసుని సుగ్రీవుడు సప్తపర్ణమును వృక్షముతోగట్టిగానడచె పదంపడి అగ్నికేతు రశ్మికేతులను రాక్షసుల శిరంబుల శ్రీరాముడునరికివైచె. మైండుడు వజ్రముష్టియను వానిని పిడికిడితోపొడిచిన నతండశ్వ రథంబులతో ధరాతలంబునగూలి చచ్చె నంత నీలుడు నికుంఠం డను వానిని రథరథ్యసారథులతో ఛేదించియార్చె. అయ్యవనరంబున

గీ. అశనిసముడగు ద్వివిదు డయ్యసురులెల్ల గాంచుచుండగ శైలశృంగంబునొండు పెరికి యశనిప్రభుండను పేరిదైత్యుని మూడికి విసరిన వాడుగినిసి.

వ. దానినడుమున ఖండించి అశనితుల్యంబైన భల్లంబును బ్రయోగించుటయు సహింపక ద్వివిదుడు సాలవృక్షంబొండుబెకలించి తక్షణంబ అశనిప్రభుండను వానిరథంబును రథ్యంబులతోనొంచె నాసమయంబున

శా. విద్యుద్దీప్తినిొప్పు తేరుపయినన్ వెల్గొందు శౌర్యాధ్యుడౌ విద్యున్మాలి సువర్ణపుంఖ కవితాభీలాంబకశ్రేణితో నుద్యుద్ధోర్భలిమిన్ సుషేణుని మహాయశస్సహియై మోది సం పద్యుక్తిం జెలువొంది యార్చె బెలుచన్ ప్రావీణ్యమేపారగన్.

శా. విద్యుద్దీప్తివెలుంగు దద్రధముపై వేగంబునన్ వచ్చు త ద్విద్యున్మాలి పయిన్ సుషేణుడు మహావేగంబ గండోపలం బుడుక్తుండగుచున్ వడిన్ విసరినన్ యుద్ధోన్మదుండైన త ద్విద్యున్మాలి రథంబువీడి గదతో పెల్లార్పుచున్ వచ్చినన్.

సీ. కడువేగమున సుషేణుడు పెనుశిలనొండు గైకొనివచ్చుట గాంచిమిగుల నుద్ధతితోడ విద్యున్మాలి గదతో సుషేణుని యురములఱిించివైచె దానినోడక దక్కపీండుం డమృతాశిలనెత్తి యయ్యసురవరుని యురముపైప్రేయ విద్యున్మాలి ఛాత్రిపై చ్రాల్చి ప్రాణంబుల వాసెనంత శూరులగువానరోత్తములే వీరులైన రాక్షస సమూహమును మైరమునదొల్లి త్రిదశముఖులు దైత్యుల దృంచినబుల హతముగావించి రమృతాహవమునందు

వ. అట్టియెడ.

సీ. కడువిస్మయంబుగా కడనరంగంబొప్పె మిడుతలగమి వహ్నిబడినరీతి
మితిమిరి ధరగూలు మృతకళీబరరాసు లత్యంత భీభత్సమై వెలుంగ
విరిగినతేరులు విచ్చినగౌరులు వసుధపైడొల్లెడు వారణములు
మడిసినజోదులు మ్రగ్గినరథికులు ఛేదించబడి డొల్లుశీర్షములును
యెగిరిపడెడు కబంధముల్ తెగినచరణ కరములెంతయు ప్రసన్న కవచములును
ఖండితములైన సంధులు కడగిముసరు కంకశృంగ సృగాలాది గణముతోడ.

—: రాత్రి యుద్ధ ప్రారంభము :—

వ. అంత నూర్పుండ స్తంగతుడగుటయు రాత్రిప్రవర్తిలై, ఇట్లు పరస్పరద్వేష
పూరితులై జగీషాపరులగు వానర రాక్షసులు నిశాయుద్ధమునకు తలపడి
భయంకరంబైన మహాంధకారంబున నొండొరులు తమతమ నామధేయంబుల
బేర్కొంచు హతంబొనరించుచుండ మిగుల బలపరాక్రమసంపన్నులగు
వానరులు శ్రోధోన్మత్తులై రథ గజ వాయు పదాతి కంబులపైబడి జమురుచు
రదనంబులతోకొరుకుచు నఖంబులతోజీల్చుచు రాక్షససైన్యంబుల హతం
బొనరించుచుండిరి. రామలక్ష్మణులిరువు మహోరగ సన్నిభంబులైన భల్లంబు
లతో నించుకించుక నయనగోచరులగు నిశిచరవర్గంబును నాశమొందించు
చుండిరి. చతురంగసైన్య పదఘట్టనంబులచే రేగు పరాగము భూమ్యాకాశ
ములనెల్ల వ్యాప్తంబై మరియు వంధకారబంధురంబై యొప్పె. పిమ్మట శంఖభేరి
ప్రముఖ వాద్యధ్వనులును రాక్షస వానరుల కోలాహలధ్వనులును మొత్తంబై
ప్రళయకాల పయోనిధిచందంబున ఘోషించుచుండె. దురతిక్రమంబై
ప్రాణికోట్ల నాశంబొనర్చు కాళరాత్రిచందంబున వానరరాక్షస ప్రాణాప
హరకమై యారాత్రి మిగుల భీభత్సంబైయొప్పె.

ఉ. అంతట రామచంద్రుడు మహాభయదంబగు తన్నిశీధియం
దెంతయు గోపవేగమున నేచి నిశాచర వర్గమార్చుచుం
బుతముతోడ పైనడరి బొణచయంబుల గుప్పినన్ నిమే
మాంతరముందు రక్కసుల నాదుశరంబుల గూల్చెనాదురన్.

వ. తదనంతరంబ శ్రీరామచంద్రుడు మహాపార్శ్వ మహోదర మహాకాయ శుక
సారణ వజ్రదంష్ట్ర ప్రముఖులైన రాక్షసవీరుల ననేకుల సువర్ణ పుంఖములుగల
తీక్ష్ణభల్లంబుల మర్తస్తానంబుల గాఢమగనేయ వారెల్లరు యుద్ధరంగమున

నిలువచాలక నలువంకలకు బారిపోవుచుండ వహ్నిజ్వాలల గ్రక్కు బాణవరం పరలశ్రీరాముడు ప్రయోగింప నవి సకలదిశాన కాశంబుల నిండి మిణుగురులతో గూడిన రాత్రివిధంబున ప్రకాశించుచుండె. రాముబారింబడిన రక్కసులు బావకజ్వాలలపడిన మిథుతలట్లు హతులగుచుండిరి. తడియసైనిక ఘోషణముచే త్రికూటాచల గుహలనుండి ప్రతిధ్వనులు వెడలుచుండె కాలుకొండలవంటి కొండముచ్చులు రక్కసిమూకలపైబడి మట్టగించుచుండిరట్టిసమయంబున.

మానిసివృత్తము :

ఆలమునన్ రిపునోర్వదలంపున నంగడుడెంతయు రోషమునన్
వైలమునొండు వెళ్ళియదల్చుచు శక్రవిరోధి పయన్ విసరన్
కూలెహయంబులతో రథసారథి ఘోరముగా వసుథాస్థలిపై
వైశమదృష్టిగోచరుడై చనె వాసవవైరి పరాజితుడై.

వ. ఇంద్రజిత్తు ప్రభావంబెరిగిన దేవ సిద్ధ మహర్షి గణంబులు యతనిపరాజయము నకు మెచ్చుకొని అంగదుని మిగుల శ్లాఘించిరి. తత్సమయంబున సుగ్రీవ విభీషణాదులును సంతోషముతో సింహవాడములుగావించి రాసమయంబున శ్రీరాముడు వానరులనందర చేరంబిలచి యిట్లనియె.

సీ. కవులార మీరెల్ల గడగిసుగ్రీవుని యొద్దన గుంపుగా నుండవలయు
యీ యింద్రజిత్తు లోకేశద త్తనరాత్రి త్రిభువనంబులను బాధించుచుండె
రాక్షససమితికి రాక్షసులబలమెక్కు డగుట మిమ్ముజయింప నగుగుడెంచె
గావున నందరు కడునప్రమత్తులై నిలుపుదాలమునకు నిర్భయముగ
ననుచుబోధించుచుండ మాయాబలమున నెంతయు నదృశ్యమూ ర్తియై యింద్రజిత్తు
భీషణాశని సదృశాశ్రు వికతి రామ లక్ష్మణులపై ప్రయోగించె లాఘవమున.

వ. ఇంద్రజిత్తుం డంతర్ధానుండై మాయాయుద్ధమునకు గడంగి సకలవానరులు గనుంగొనుచుండ రామలక్ష్మణుల మోహితులజేయుటయు వాని నివాసం బెరుంగజాలక నీలాంగదబాంబవత్ప్రముఖులకొండగ వానివాడ కనిపెట్టి రావలయునని యాజ్ఞాపింప వారలువివిధ వృక్షశిలాధారులై యంతరిక్షంబున కెగసి సకలదిశలనెఱుగి యెందునుంగానక తిరుగుదలపడుచుండి రయ్యవసరంబున.

గీ. అశ్రువేదియైన యసురేంద్రనూనుండు బాణవేగమునను ప్లవగవరుల
నడ్డగించుటయు మహాంధకారంబున నసురుగాంచజాలరైరి కవులు.

గీ. సమరతలమున క్రుద్ధుడై శక్రవైరి శౌర్యధనులైన రామలక్ష్మణుల సర్వ
గాత్రముల సంధిసంధుల గడగి ఘోర సర్పమయ బాణములనింపె సత్వరమున.

వ. రామలక్ష్మణులు రక్తసిక్తాంగులై పుష్పించిన మోడుగుచెట్ల విధంబున నొప్పు
చుండి రయ్యవసరంబున కాలుకొండవంటి శరీరముగల యింద్రజిత్తు
వియత్నధంబున సంతర్ధానుండై శ్రీరామలక్ష్మణులతో నిట్లనియె.

—: ఇంద్రజిత్తు నాగావృములచే రామలక్ష్మణుల బంధించుట :—

చ. ననుగౌరవంగళకృమె రణస్థలి మానసమాత్రులార! నే
కనులకు గానుపింపక నఖండపరాక్రమ శౌర్యసంపదం
గనుగొన దేవనాథునకు గాదన మీకెలుసాధ్యమా మహా
శని సదృశాంబకప్రతతి జయ్యన మిమ్ముహతంబొనర్చెదన్.

మహాసద్గర :

అనిరోషస్ఫూర్తితో నయ్యసురపతిసుతుం డార్చి మార్వీనినాదం
బనివార్యంబై సెలంగన్ హరిహరిక నమోఘాగ్రహంబొప్ప దీప్తా
శనితుల్యంబైన నాగావృముల దొడిగి దోళ్ళ క్రిష్టప్రేయ నిశ్చే
తమలై సంభ్రాంతితోడన్ దశరథతనయుల్ ధాత్రిపై వ్రాలిరంతన్.

క. శరపాతవిధులగు దాశరథులు కనులెత్తిచూడ జాలక పీడా
భరమున వణకుచు గృతులై ధరణింబడిరధిక రక్తధారలుదొరుగన్.

వ. లోకనాథులైన రామలక్ష్మణులిరువొక్కముగి చావంబులు మెరయ త్రాడు
తెగిన యింద్రదృఢజములోయన మర్మభేదవంబులగుటచే మిగులదుఃఖా
త్రాకంతులై వీరశయ్యల బరుండియుండిరమ్మహాత్ముల శరీరంబరంగుళ
ప్రమాణంబైనను గాయంబులేని ప్రదేశంబులేక చేతివ్రేలికొనవర్యంతము
నాగవాళబంధములచే నిండి చలనరహితులై పడియుండ శ్రీరాముని
గనుంగొని లక్ష్మణుడు ప్రాణములపై నాశవిడిచి మిగుల దుఃఖించె నయ్యవస
రంబున వారల దురవస్థనెరింగి హనుమత్ప్రముఖులైన వాసరులు గుములై
చుట్టకొని భయోద్విగ్న హృదయులై ఏగచుచుండి రట్టియెడ.

గీ. మిగులవర్షించి నిలిచిన మేఘమనగ గోశ్రుభిదైవరి శరవృష్టిగురిసెనిలుప
సతిరయంబునన ప్సృటికర్కసుతుడు నలవిభీషణుడే తెరచి యార్చుడగుచు.

వ. అంత వాసరులెల్లరు విషణ్ణహృదయులైయుండ విభీషణుండు మాయాబలంబున
నింద్రజిత్తునెరింగి, సంతయింద్రజిత్తు స్మృతిలేక పడియున్న రామలక్ష్మణుల
గనుంగొని ప్రహర్షచిత్తుండై దైత్యులతో నిట్లనియె.

- గీ. దనుజవరులార మమ్ముజాడర్పమెల్ల గాంచితిరే మున్నరణమున ఖరముఖాది రాక్షసుల హతమార్చిన రామలక్ష్మణుల వధించితి త్తనమున నలఘుశక్తి
- మ. అనిభాషించుచు నింద్రజిత్తు సమరవ్యాపార పారీణతం
గోనయంబాశ్రవణాంతముందిగిది దిక్కులో మారుమ్రోయంగ సిం
హానినాడంబొనరించి ఘోరముగ తీక్ష్ణాస్త్రుంబులన్ తల్లెవం
గ వికాయంబులపైని గుచ్చుచు సమగ్రక్రోధ విక్రాంతుడై.
- సీ. నీలుని తొమ్మిదివాలుతూపుల నొంచి, మైందద్వివిడుల మక్కార్గముల
సంత పయిందించి, జాంబవంతుని పృథువక్షంబునం దొక్కబాణమేసి
పవనసంభవునిపై పదియమ్ములడరించి శరయుగళంబున శరభునడచి
వాలినూనుని పెక్కువాలుతూపులగొట్టి భండనమున నిట్లుప్లవగవరుల
ననలశిఖివోలె వెలుగు దివ్యాంబకముల మిగులబడలంగజేసి యమ్మేఘనాథు
డార్చి నవ్వుచు నత్యంత హర్ష మెనగ బలికె నీరీతి డైతేయవరులతోడ.
- వ. రణరంగంబున రామలక్ష్మణులు మొదలుగాగల వానరులనెల్లర పడగూల్పితి
గాన నింక మీరెల్లరు భయంబుదక్కి యుండుడన, వారెల్ల జయజయ
ధ్వానములతో నింద్రజిత్తునభినందించుచుండ హర్ష స్వాంతుండై యింద్రజిత్తు
లంకజొచ్చె నంత నిట నాగపాశబద్ధులై వ్యధాభరంబున పడియున్న రామ
లక్ష్మణుల గనుంగొని భయభ్రాంతుండై కన్నీరువిడుచుచు మిగులవాపోవు
చున్న సుగ్రీవునితో విభీషణుండోదార్పుచు నిట్లనియె,
- చ. భయమునువీడుమయ్య! మనభాగ్యవశంబున రాధువులో నిరా
మయులగుచున్ సుఖించెదరు, భామతనూభవ సంగరస్థలిన్
జయమెటునిశ్చయింపదగు! శాంతమునన్ ధృతిబూనుమింక సం
శయమునుమాని యత్నమును సల్పెదమవ్వలడైనమాగకున్.
- గీ. సత్యధర్మైకనిష్ఠులౌ సజ్జనులకు మేలుచేకూరు. రాదపమృత్యువెపుడు
సేపుదృఢచిత్తమున నిందునిల్చి మాకు ధృతిదలిర్పగ మధురోక్తి దేర్చుమనఘా.
- వ. అనివదించి కొంచెము జలమును గ్రహించి విభీషణుడు రాక్షసమాయలు
గ్రహింపహేతువగు మంత్రములచే నభిమంత్రించి తజ్జలంబుల సుగ్రీవుని
ముఖమును నేత్రములను తుడిచి కాలాచితముగా ధైర్యోక్తులనిట్లనియె.

గీ. అఖలకార్యవివాళకంబైన యాయభైరవమున కిదితరిగాదు సూర్యతనయు
రాముని శరణుబడని నమ్మి రాజసమున నేనలకునెల్ల హితము యొందింపుమనఘ.

వ. శ్రీరాముడు మూర్ఖుడేరు వరకు మువముప్రమత్తులమై రక్షింపవలయు విమృట
రామలక్ష్మణులు మన భయనివారణ యుపరింపగలరు. శ్రీరాముని ముఖము
తేజోవంతముగానున్నది గావున యానాగాస్త్రబంధము శ్రీరామున కెట్టి
యపాయమును గలిగింపనేరదని సైనికులనెల్లర విభీషణుడు సమాధానపరచె.
నిండ్రజిత్రు తండ్రీడగరిగి వమస్కరించి యిట్లనియె.

ఉ. రాముని లక్ష్మణున్ సమరరంగమునన్ దుమమాడివచ్చితిన్
తేమముగా సుఖంపునింజ్ చిత్తమునన్ వ్యధమాని తండ్రి సు
త్రామముఖామరాదుల ముదంబుడగింది జయింబుగొన్న నా
కీమనుజాధమాధములు హిసబలుల్ దలపోయలెక్కయే.

కవిరాజ విరాజితము :

అనుచు సగర్వముగా వదియించు నిజాత్యజవల్కులకున్మీ కన
త్కనకమయాపనమనడిగి చెంగున గంతులుదైచుచు రావణుడున్
తనయుని కాగిటజేర్చి శిరంబును తద్దయమూర్కొని హర్ష ముతో
నమెయి తడియించిచిత్రచర్మము పంతయు దెల్పుమటంచువడిన్.

వ. అడుగుటయు తద్వృత్తాంతంబెల్ల నరింగింప రావణుడెంతయు సంతసించి
విమృట నీతయొద్ద కావలిగాయుచున్న త్రిజటమున్నగు దైత్యాంగవలకొండర
రావించి వారితోనిట్లనియె.

—: నాగపాళబద్ధులగు రామలక్ష్మణులను నీతకు జూపుట :—

సీ. రాక్షసాంగవలార రామలక్ష్మణులను సమరమొడింద్రజిహ్వంపె నరుచు
జవకజగిరిగింది పరగవాసును పుష్పకముపై న గొనిచని కదనభూమి
జచ్చినరామలక్ష్మణుల గాన్పింపుడు బరిసమాగమన గర్వమునజేసి
నమ్మిగాఁజేంపకున్నది సుమా! నేడింజ్ విభుసమాగమకాంక్షవిడిచి నిర్వి
చారముగ దివ్యభావ్యద్విచిత్రతన్న భూషణాంబరధారియై పొలుపువార
వ్యయముగా నేగు దెంచుమత్సముఖమునకు నేరుగత్యంతరములేదు వేయినేల.

వ. అని యాజ్ఞాపించ.

మ. దనుజాధీశ్వరునాజ్ఞ చే నసురకాంతల్ కొండరెండేవడిన
జనకత్నోవిభు పుత్రికామణిని భాస్వత్పుష్పకంబందు గ్ర
క్కుననొక్కించుకపోయి భీమణరణతోఁజేష్ఠలిన్ రాముల
త్మణులెచ్చోపడియుండి రయ్యెడ నభస్థానంబునన్ నిల్చినన్.

సీ. కాంచనంతట జనకశ్రీతీశుతనూజ రామలక్ష్మణుల ధరాతలంబున
శరతల్పగతుల తీక్ష్ణశరాభితప్తుల ననలతేజస్ఫూర్తి సలరువారి
కనకమయోజ్వల కవచముల్తేగి రక్తసిక్తులై కడు వగజెందువారి
హస్తాజ్ఞములనుండి యల్ల సచాపంబు లుర్విపై జారిపోనున్నవారి
నసితవికదాంబుజేక్షణయైన నీత ప్రాకృతుంబోలె ధాత్రిపై పాంసులిప్త
కాయులై పడియుండిన ఘనుల రామలక్ష్మణులగాంచి యేడ్చె నల్లముకలంగ.

గీ. భువనమోహన! రఘుకులభూషణ! మహా పరాక్రమాపేతుడవు రణరంగమందు
నిల్లు హతమైతివింక నేనేమిసేతు ఘోరవిపదభీముని క్రంగిపోతి.

ఉ. ఇంతటి దుర్విపత్తు నిలులేటికి సంభవమయ్యె! నయ్యయో!
యెంతటి మండభాగ్యునో మహేంద్రసమానులు రామలక్ష్మణుల
వింతగ నేలపైసొరగి వేదనకైరి మహాశ్రువేదుల
త్యంతపరాక్రమాధ్యులిలు లబ్బులచే హతులైరి హావిధి!

క. అనిలో రాముని దృక్పథమునబడి ప్రబలారియైన మొనసీబ్రతికిపో
డనతిక్రమంబు కాలంబనివార్యము దైవయోగ మఖలాత్మలకున్.

ప. ప్రాణేశ్వరుడు దుష్టసంహారమొనర్చి నన్నయర్కాద్గల బారినుండి రక్షింతురని
పేరాసతో బ్రతికితి నింకనాజీవితము నిరర్థకము. మహాత్ముండైన శ్రీరామ
చంద్రున కిట్టియకాలమృత్యువాసన్నంబగునా! అదియునుంగాక.

సీ. సాముద్రకాదిశాస్త్రజ్ఞు లస్పృహరీరాంగ లక్షణములనరసి సత్కు
మారుల గనెడు సుమంగలీత్యముబాయ దశ్వమేధాది మహావిశిష్ట
మఘములొనర్చెడు మండలేశ్వరు పట్టమహిషవయ్యెడవు సమ్మదమెలర్చ
వీరపార్థివ పత్నివై రహించెడవు ధన్యాత్మ్యురాలవటంచు ననిరి నేడు
దాశరథి హతుడగుట తత్త్వాజ్ఞలవృత వచనులైరింక నేమనవచ్చు మామ
కాంక్షి యుగమున నలరు పద్మాద్యనేక భాగ్యరేఖలు యెట్లునిష్ఫలములయ్యె.

ప. శ్రీలకు వైధవ్యప్రాప్తికిదగిన దౌర్భాగ్యలక్షణములు నాశరీరమందు గన్పట్టుట
లేదు కన్యాలక్షణములెరింగిన శాస్త్రజ్ఞులు నాశరీరావయవ లక్షణములు

పరీక్షించి నాకుభర్తతో నధిరాజ్యపట్టాభిషేకమగుననియు వచించి రిది యంతయు నిరర్థకమగునే! శ్రీరామలక్ష్మణులు నానిమిత్త మరణ్యములలో బహువిధశ్రమలొంది దుస్సాధ్యమగు సముద్రమును తరించి వచ్చి కడళీంద్ర జిత్తుమాయలతో జిక్కి రక్కటా విధినేమనవలయునని పెక్కుతెరంగుల వగచు సీతతో త్రిజట సాంత్యపవచనంబులనిట్లనియె.

ఉ. చింతిలకమ్మజానకి వచించెద నానుడినమ్ముమమ్ము నీ
తాంతుడు నీమరందయు సుఖంబుగ ప్రాణములొంది యున్నవా
రెంతయు సందియంబు వలదేమన సంగరరంగమందు భూ
తాంతుడుద్రెల్చినన్ భటనికాయము ధీరతనిల్చియుందురే.

సీ. వినుమదిగాక నీవిభుడే హతుండైన నీ పుష్పకము నివ్వహింపదెవుడు
కర్న ఛారుడులేని కలము పయోనిధి మధ్యలోనల్లాడు మాడ్కిసమర
తలమునందెవుడు బ్రధాననాయకుడు హతుండగుచో సేన తొలగించును
కావున నిపుడల్లు గాక వానరసైన్య మధికధైర్యోత్సాహులగుచు నిలిచి
రఘువరేణ్యుల నిర్దుర రక్షణంబు సేయుచున్నారు కాన సకేవులగుచు
నున్నవారని గుర్తించి యుల్లమందు చింతవిడనాడి ధైర్యంబు జెందుమబల.

వ. జానకి! నీప్రమహాపతివ్రతాశిరోమణివి కావున నీయందు ప్రేమభావమున
యధార్థమును వచించుచున్నాను. శ్రీరామలక్ష్మణుల జయింప మహేంద్రాది
దిక్పాలకులకైన వశముగాదని నాయాశయము. మరియొక విషయ
మవధరింపుము.

గీ. రామలక్ష్మణులిలుల మూర్ఖులమునింగి యుండియును వీరిముఖతాంతు
లొప్పియుండె
నరయు మొకటి గతాయుష్కులైన మట్టి వారిముఖముల దొడ్డ విచార మొదవు.

వ. కావున రామలక్ష్మణుల విషయమున నీకుదయించిన విపరీతబుద్ధిని విడుపు
మనవుడు దేవతాకన్యకవిధంబున నొప్పుజానకి కృతాంజలిబంధురయై తల్లీ!
నీవాశ్యానుసారమట్టి తుభోదయమగుగాక, యని యారడిలై సంతమనోజేగమున
పుష్పకము యధాస్థానమున వాగలడించె. అనంతరంబ సీతతానుకనుగొనివచ్చిన
యాపద్విషయములను మాటిమాటికి తలంచి చింతించుచుండ నిటసంగ్రామ
రంగస్తలంబున సుగ్రీవాదులెల్లరు చుట్టుకొనియుండ శ్రీరాముడించుక
తెలివొంది కనులువిచ్చిచూచి రక్తసీతాంగుండై పడియున్న లక్ష్మణుని గురించి
మిగుల వగచుచు నిట్లనియె.

గీ. జానకీదేవికెనయగు జలజగంధి సద్గుణగరిష్టుడైన లక్ష్మణునితోడ
సదృశుడగుభ్రాతృ పదిపుడు సాంపరాయివెడలి చూచినలేరు పృథ్వీస్తలమున,

క. వాసోదరుండు బ్రతుకనిచో నీతయునేల కవులుజూచుచునుండన్
వాసెదప్రాణంబుల నిలనాపరిచార్భాగ్యుడెందునన్ లేడుసుమా.

క. నామదిసెరింగి నడచెడు సౌమిత్రిని బాసిపురికిజని యుమ్మలతో
నేమని వచింపగలుగుడు సీమహాసీయాపదబ్ధి నెట్లుతరింతున్.

ఉ. జీవములం ద్యజెంత యిటుజేడ్చడియుండె సహోదరుండు నా
జీవితమేటికి నీక్రియ విచిత్రమహాపదలంగరించె ము
ద్యాపమెరింగివర్తిలెడు ప్రాణసమానుడు లక్ష్మణుండు హా
దైవనియుక్తి నింతటివ్యధాభరవీడితుడయ్యె నక్కటా!

గీ. వచ్చెనాతోడ సౌమిత్రినములకును యతనివిడనాడి నేనయోధ్యాపురమున
కరిగిన సుమిత్ర నాయెడ నలిగి నిండనేయ నెభంగి భరియింతు జింతవాసి.

గీ. ప్రియవియోగవ్యధాభార వీడితుండనైన నాచెంత నిలిచి భక్త్యభిశయమున
తగుహిత లాపముల సమాధానపరచు తమ్ముడా! నీవులేని యాతనువిశేలా.

ప. అక్కటా! సర్వవిధముల ననుగాచియుండు నాబహిప్రాణముగానున్న
లక్ష్మణుడు దౌర్భాగ్యుడనగు నామూలమున నిట్టిదుర్దశచాలయ్యె, నేనెంతటి
దుర్భాగవాగ్రస్తుండనైనను మారుబలుకని శాంతమూర్తి, సహస్రబాహుండగు
కార్తవీర్యనికంటే రెండుబాహువులతో లక్ష్మణుడు పెక్కుబాణముల
ప్రయోగింపగలడు. యుద్ధరంగముల దేవదానవులసహితము, లెక్కనేయని
పటుపరాక్రమశాలి లక్ష్మణుడు నేడు నిశితశరతల్పమున రక్తనీత్రాంగుండై
మహాభయంకరముగా పడియున్నవాడు. అక్కటా! విభీషణుని రాక్షస
రాజ్యమునగు పట్టాభిషేక మొనర్పబాలనైతి. నాయనత్యప్రలాపములు నన్ను
మిక్కిలిదహింపజొచ్చె ననిపలుమరు వగచుచు నిష్టుగ్గులువిడుచుచు
కదలలేక నేత్రములనుండి భాష్యములు వెడలుచుండ చుగ్గిపునిముఖమును
లక్షించి యిట్లనియె మిత్రమా!

ఉ. నీవుచమూస మేతముగ నీరనిధిన్ వడిగాతరించి సు
గ్రీవ పురంబుగేగుమిక లేవలమద్రహితుండవౌ నినున్

రావణుడై త్రివచ్చి రణరంగమునం బరిమార్చజూచెమం
గావున నాహితోక్తులను గైకొనుమెంతయు మేలుచేకూరున్.

వ. సుగ్రీవా! దైవభుటనము సత్క్రమించుట శివ్యరికిని సాధ్యముగాదు. ధర్మా
నక్తుండవగు నీవు నావిషయమున నమ్నియు నిర్వర్తింపగలిగితివి. మానుష
దంగదప్రముఖవానరవర్ములారా! మీరెల్లరు నాకొరకుగా ప్రాణేచ్ఛులవిడిచి
సమరతలంబున భయంకర శార్యములనొనర్పగలిగితిరి. గావున మీశింతయు
కృతజ్ఞుడ మీరొనర్చిన శార్యము ఘోభుము యింకమీకనుజ్ఞ నొసంగుచున్నాడ
మీయిష్టానుసారముగా మీమీనిలయంబులకరుగుడని ప్రసంగించుచు
పరిచేపనంబొనర్చుచుండె అంతశ్రీరాముని దీనాలాపముల విని వానరులు
కనులైరవార సత్యంతఃకుఱుమున సక్రమధారలువిడిచిరి. తత్సమయమున
విభీషణుడు జలములచే శ్రీరామలక్ష్మణుల నేత్రములతుడిచి గొప్పకంఠ
ధ్వనితో విలపించుచు నిట్లనియె.

సీ. కడుసుప్రసిద్ధులై గ్రాలుశ్రీరామలక్ష్మణులను కపటసంగరమునందు
శక్రవిద్యేష్టి వంచనజేసె వీరిల్లుబాణభగ్నాంగులై శోణితమున
తడిసిన నేలపై బడి ముళ్ళపందుల తెన్నున నగపడుచున్నవారు
రామలక్ష్మణుల పరాక్రమములనమ్మి యాశ్రయించితి పురుషార్థమనుచు
వీరలుకరిరములుబాటు వీరశయ్యలందు శయనించి రస్యవీర్యాశయము ని
రర్థకంబయ్యె నేనింక నవనియందు బ్రతికియుండుట తీవచ్ఛంబుగాదె.

మ. అతిదుష్టుండగు రావణాసురుని యిష్టార్థంబుసిద్ధించెను
ప్రతులావారికి మాత్రమారయగ సౌభాగ్యంబుచేకూరు బ
ద్ధతికిం గాలముగాదు సత్యమిది కర్తవ్యార్థమేమంచు దు
ష్టితికింగుండు విభీషణుంగని దరస్మేరానయందై వడిన్.

వ. సుగ్రీవుం డాతనినాలింగనమునర్చు కొని యతనితోనిట్లనియె.

గీ. ప్రబల లంకాధిరాజ్య సంపద లభింపగలవు నిన్సంశయంబిది తెలియుమనఘ
తనయ బాంధవ సహితంజై నశముఖుండు కడగి నిజవాంఛితార్థంబు బడయలేము.

వ. రామలక్ష్మణులుగాధమగు మూర్ఖాక్రాంతులై యుండిరి. కొలదికాలమున
మూర్ఖునండి దేరుకుని రావణుని సపరివారముగా వధించి లంకాధిరాజ్యమునకు
నిన్ను బట్టభద్రునిగావింపగలరు. గావున నీవింక భయరహితంబుడవై ధైర్యము
నొందవలయునని యోచార్చి, మూడుగారైన సుషేణునిరావించి యిట్లనియె.

ఉ. విన్నపమోమహాత్మ్య రఘువీరులు మెల్ల నమూర్చదేరి సా
ఖ్యోన్నతినున్న నీప్లవగయోధులతో గొనిపొండు వీటికిన్
సన్నుతిమీర రావణుని సంగరభూమి సబంధవంబుగా
గ్రన్ననదృంచి జానకిని గైకొనివచ్చెద నిశ్చయంబుగన్.

వ. అనవుడు సుషేణుండిట్లనియె. తొల్లి దేవాసురయుద్ధమున రాక్షసబాణ
బాధితులై తెలివి దప్పిచాణావసీష్ఠులైయున్న దివౌకసుల బృహస్పతి మంత్రి
యుక్తముగా మృతసంజీవి మొదలగు యోధులచే సజీవితులంగావించె.
అట్టిదివ్యౌషధలతలు శ్రీరసముద్రమధ్యమున దేవదానవులమృతములగు
మధించిన ప్రదేశమున చంద్రద్రోణములను పర్వతముల పై సంజీవకరణి
విశల్యకరణి యను దివ్యౌషధుల దేవతలతిజాగరూకతతో రక్షించు
చుండిరి. కాన మనలో సమర్థులగు హనుమత్ప్రముఖులు కొందరు త్వరిత
గమనంబున జని యయ్యౌషధులదెచ్చి రామలక్ష్మణులకుపయోగించిన
సజీవులయ్యెదరని వదించుచుండ నంతలో.

మ. గురుదంచత్వననాహతిం జెడరి మేఘవాతముల్ బారగా
ధరణీచక్రముసంచలించగ సముద్రంబల్ల కల్లోలమై
తరువుల్ కూకటివేళ్ళతో ఘోరభ్రాన్తంబునంగూలగా
నరుడెంచన్ చింతాతనూజు డవుడుద్యద్వాయువేగంబునన్.

చ. పులుగులరేనిగాంచి పెనుపుట్టలకున్ వడిబారెసర్పముల్
జలచరముల్ భయాకులత సాగరతోయములందుదాగె ను
జ్వలదహనుండితండన సభస్థలిచెల్లు ఖగేంద్రుగాంచి జో
ర్వలమున మించువానరులు భ్రాంతివహించిరి విస్మితాత్ములై.

గీ. పురుషోత్తముగ శ్రీరఘువరులను బాణములరీతి బంధించిన భీ
కరసర్పజాల మెల్లన్ గయకునిదూరమునగాంచి గ్రక్కునబారెన్.

వ. అంతసభఖగేంద్రుడు శ్రీరామలక్ష్మణులను చందర్శించి సంతోషపూర్వకముగా
చంద్రబింబసదృశములుగు వారిముఖపంకజంబుల నిజహస్తాబ్జములతో తుడిచి
నంతమాత్రమున రామలక్ష్మణుల శరీరములయందలి ప్రణంబులన్నియు
నివారణంబై దేదీప్యమానముగా బ్రకాశించుచుండె అప్పుడామహాత్ముల
యుత్సాహ వీర్య తేజోబలవిశేషంబులు, పారుష మేధావిజ్ఞానాది

సద్గుణంబులెల్ల ద్విగుణీకృతంబై పెంపొందె, పదంపడి రామలక్ష్మణులు
గాఢముగానాతనినాలింగన మొనరించుకొన గరుడునితో శ్రీరాముండిట్లనియె.

ఉ. ఆపదను త్తరించితివి యార్య భవత్కృపచేత మాకు సం
తాపమువాసె దేహమున ధైర్యముల్ తేజము పెంపునొందె నీ
ప్రాపున ప్రాణముల్ మరల ప్రాప్తిలె ధన్యులమైతిమెంతయున
మాపితృదేవతానరుల మాడ్కి మిమున్ గన హర్ష ముయ్యెడిన్.

చ. వలిపెహారంగు కొంబసిడివన్నియ మేల్జలతారుపుట్టముల్
విలసదనర్భుభూషణ నవీనమనోజ్ఞ సుమస్రజంబులన్
బొంపలపున్దనర్చు కలపంబునలంది మనోహరాకృతిం
జెలగు మహాపరాక్రమవిశిష్టడ వీరవరార్యస్తతమా!

మ. అనిప్రియపూర్వకంబుగా ప్రశ్నించు శ్రీరామునితో గరుత్మంతుండిట్లనియె.

ఉ. శ్రీరఘుచంకచానన వచించెద విశ్వభవత్సఖుండ నా
పేరుజగంబులందలరు విశ్రుతమైగరుడుండనంగ నిం
చారగ మీకునియ్యెడ సహాయమొనర్చగనెంచి వచ్చితిన్
వారకప్రాణతుల్యుడగు బంధువుగా ననుగురైరంగుమా!

వ. శ్రీరామచంద్రా! కూరకర్కుడగు యింద్రజిత్తు నిజ మాయాబలంబున
విమానలంబుగ్రక్కు తీక్షణంప్టా భీలంబులైన వాసుకీప్రముఖ సర్పములను
శరంబులసంధించి మిమ్ములబంధించె. వీనినివిడిపింప నెవ్వరికిని సాధ్యముకాదు.
ఈవార్తనాకర్షణోచరంబై మిమ్ములబంధవిముక్తులగావింప నేతెంచితి నన్ను
దూరముగా గనుగొనినంతనే నాగచాళబంధములు మిమ్ములవిడిచి పలాయనం
బయ్యె. మీరింకమీద నప్రమత్తులై వర్తింపవలయు. మీకు జయంబగుగాక
యని గాఢముగా శ్రీరామలక్ష్మణుల నాలింగనమొనరించి మీరింక రావణ
ప్రభృతుల వధించి సీతాసమేతముగా సుఖముగా నయోధ్యకరుగగలరని
ప్రియవచనముల నాశ్వాసించి తదనుమతంబువడసి ప్రదక్షిణపూర్వకముగా
ఎచ్చివాయువేగమున నాకాళపథంబున జనియె. ననంతరంబ వానర భట్టాక
నాయకులు సుఖస్థితులై యున్న శ్రీరామలక్ష్మణుల గనుంగొని ససంభ్రమ
మానసులై క్రమ్యుతి యుద్ధసన్నద్ధులైరంత సూర్యోదయంబయ్యె తత్సమ
యంబున వానరులుశోలాహలధ్వనులతో పెచ్చు పెరిగి

ఉ. వాలములై త్రిత్రిపుచు నెవార్యమదప్పురణన్ వడిన్ భుజా
స్ఫులనమాచరించుచు విశాలమహీదుహముల్ బెకల్చుచున్
తైలములెక్కి యార్చుచును శంఖములొత్తుచు కూర్చెత్తె
ల్లాలనులై వనాకసులు లంకను క్రమ్యముట్టడించినన్.

—: ధూమాక్ష యద్ధము :—

ప. రామలక్ష్మణులు నాగవాళవిముక్తులైరనితెలసి రావణుడు మనకింక విజయము
దుర్లభమని శంకించి కోధమినుమడింప ధూమాక్షుండను దొడ్డసేనాపతిని
రావించి సైన్యసమేతుండవై చతురంగసైనికులతో జని రాముని వధించిరమ్మని
సెలవొనంగ వాడు సమిరోత్సాహమున హనుమత్ప్రముఖులు నిలిదియున్న
పశ్చిమద్వారదేశమున కీతెంచుచుండె నాసమయమున.

సీ. దురమొనర్చగవచ్చు ధూమాక్షురధముపై గవినీమాంసాసీయా గ్రద్దవాలె
కడుసుందరంబుగా గ్రాలుకేతనముపై కుణపములేతను గ్రద్దగుంపుముసర
రక్తసిక్తముగ ఘోరకబంధమొండు ధూమాక్షునియెదుట కోయదుచుబడియె
వారిదములు రక్తవర్షంబువర్షించె పృథివీతలంబు శంకింపదొడగ
పిడుగువడినట్లు పెనుగాడ్చు పీచుచుండె దిశలుచీకట్లతోనిండి తెలియకుండె
బహువిధంబుల నిట్టియుత్పాతములను గాంచి ధూమాక్షుడంతయు సంచలించె.

ప. నడగొండవిధంబున యుద్ధార్థియైవచ్చు ధూమాక్షుని గనుంగొని శాఖామృగ
సైన్యంబులు సింహసాదములు సేయుచు వృక్షంబులబెరికి విసరుచు గండశిలల
రువ్వుచు పైకురవడించిన రక్కసులది సహింపక శూలముల బొడుచుచు
ముసలముల మోడుచు ముద్గరంబుల నొంచుచు బట్టనంబుల గొట్టుచు
భిండివాలంబుల జెండాడుచు కుంతంబుల మొత్తుచు కువిశంబుల బొలి
యించుచు కురారంబుల కరోరంబుగా బొడుచు విజృంభించి రిట్లు భయ
పక్షంబులవారికి ఘోరంబైన పోరాటంబు ప్రవర్తిలై నప్పుడు.

చ. విరిగినతేరులుం దెగినవీరులు జచ్చినసాముజంబులున్
ధరవయ్యదెట్లు సారధులు దల్లడమందెడు మొండెముల్ భయం
కరముగ గూలుమేటితురగంబులుం, బ్రోవులుబడ్డ ప్రేవులుం
దొరగెడు రక్తవాహినీలతో సమరస్తలి భీతిగొల్పగన్.

లయవిభాతి :

భూరిభుజశక్తిమెయి పోరుషములుల్ల శిల వీరులగువానరులు మీరినఖపంక్తిన్
క్రూరులగుదైత్యకుల వీరులముఖంబులతి ఘోరముగ జేల్చిరరుదార వడిరక్తో
ద్ధారితములై కడువికారముగ దోపగ శిరోరుహములూడగ

సురారులురుమూర్ఛన్

గూడిరటకొందరు విచారములుదక్కి కపివారమురు మోదిరి కుఠారములతోడన్.

ప. అత్తరి మిగులవేగముగావచ్చు రాక్షసులపైకి లంఘించి వానరులు ముప్పి
ఘాతములగుద్దియు పాదంబులదన్నియు దంతంబులగొరికియు నఖంబుల
జేల్చియు శిలలరుద్వియు వృక్షంబుల మోదియు నాశమొందించుచుండ
రాక్షసులు కొందరు భయకంపితులై చారిపోవుట గనుంగొని ధూమాత్మిని
కోపముతో వానరులపైకురవడింది యాద్యుడు శరవృష్టిగురిపించుచు
భయంకరముగా ధ్వంసంబొనరించుండె. అంతధూమాత్మినికడ నిలవజాలక
పరువులిడు వానరులగనుంగొని సహింపజాలక హనుమంతుడు.

మంజరి :

పెనుశిలనొకదానిబూని రాక్షసవీరులమీదికి వడిగన్
జనిభుజబలమొప్ప తేరుపైనన్ సాగివైచె బలమెనగన్
దానింగనిబెదరి దైత్యుడిలకుం దాటెయొక్కగదబూని
వానిరధం బశ్వసారధులతో వ్రక్కలగుచు పడెనవని.

ప. ఇట్లుధూమాత్మిని, రథమును చూర్నమొనరించి పవమాననందనుండు
విక్రమించి వృక్షంబొండు బెఱికి సమీపగతులైన రాక్షసుల జక్కడంచి
తోడనే నటపర్వతశృంగంబొండు బెరికి ధూమాత్మినిదెరించిన సతదుమిగుల
వాడియగు గదాదండంబును గిరగిరంద్రదిప్పి హనుమంతునిశిరంబుపై వినరె
సంత.

తా. సాక్షాన్మారుత తుల్యవేగుడగు తత్సామీరియున్ మీరి త
ద్రక్ష్యవీరు గదాప్రహారమును నిర్లక్ష్యంబుగాజూచి తా
నక్షీణప్రభ నొక్కచైలశిఖరం బాశుక్రియన్ వ్రేచు ధూ
మాత్మినిదంత ధరిత్రిపైబడియె సర్వాంగంబులు జూర్నమై.

—: వజ్రదంష్ట్రుని యుద్ధము :—

వ. అంత హతశేషులగు రక్కసులు భయకలపితులై లంకకరిగి భూమాక్షుని మరణంబెరింగించిన రావణుండు శ్రోధతామ్రాక్షుండై రణశూరుండగు వజ్రదంష్ట్రుని కనుజ్ఞ నొసంగిన వాడు సర్వాలంకారశోభితుండై ఖడ్గ కవచ తూటిరళరళరాసనాది సాధనసమేతుండై రథంబధిష్టించి చతురంగ సైన్యంబులతో దక్షిణద్వారమును చేరంజనుచు మార్గంబున దోచుదుర్నిమిత్తంబులు సరకు సేయక పైనికుల కోలాహలంబులు సెలంగ గవిసె. అంత వానర రాక్షస బలంబులు పరస్పరజయేచ్ఛల విక్రమించి పోరుసమయంబున

గీ. శంఖభేరిమ్మదంగ నిస్వనము లత్రుశత్రు నిష్టోపణములు పాపాణవృక్ష శబ్దములు వాణి వారణ స్వందనముల ధ్వనులతో నిండెన్పౌనఃపుణ్యభేదనకరముగ.

వ. రక్కసిమూకలు కొందరు వివిధసాధనంబులు ప్రయోగించి యవనిశ్చేష మగుచుండ బాహుయుద్ధంబునకు దలపడి విజృంభించి పోరాడుటయు యుభయ సైన్యములు కోలాహలంబులతో గుంపులుగుంపులుగామూగు చుండి రట్టియెడ వానరసేనలురవడించి రాక్షసుల పెక్కుగతుల నాశమొందించు చుండుట గనుంగొని వజ్రదంష్ట్రుడు సహింపక కటంబులదర కపివాహినిపై బడి వివిధసాధనంబులతో నొక్కొక్కవిడుతుకు నాద్యుర తొమ్మండ్రుగుర బడ మొత్తుచు వీరవిహారం బొనరించుచుండ వానరులు నిలువజాలక యంగమ మరువుజొచ్చిన నతందోడకుండుడని ధైర్యమున విక్రమించె.

క. మదవారణము మృగేంద్రము గదిసివిరోధమున బెనగుకై పడి నపుడం గనుడల్ల వజ్రదంష్ట్రుడు కదనంబొనరించి రథిశగర్వోన్నతులై.

మంజరి :

మగటిమితో వజ్రదంష్ట్రుడొక తోమరమున నంగదుమోదన్ బెగడొండక వాలియతుడువైచన్ పృక్షముదైత్యునిమీదన్ పైకింజనుడెంచు నృక్షముంగని భయపడక నిశాచరుడున్ వీక్షన్ మధ్యమునదృంచె నెల్లరు విస్మయిల్లై గనుగొనుచున్.

ఉ. అంతట రోషభీషణ ముఖంబుజుడై పడి వాలిమాను డ త్యంత పరాక్రమంబున మహాగిరినొండల వజ్రదంష్ట్రుపై బంతముతోడరుద్వి బహుభంగుల నార్చిన వాడుధీరతన్ గంతునదూక నొక్కగదగైకొని తేరిలగూలె సాధితోన్.

సీ. పిదప వాలిసుతుండు భీషణంబుగ నార్చి వెండియు నొకదొడ్డ కొండపెరికి
వజ్రదంష్ట్రునిమీద పైచిన వాడు రక్తముగ్రికి యొకముహూర్తంబు మూర్చ
బడి తెలివొంది కోపస్ఫూర్తితో తనవక్షంబుపైనున్న వాలిసుతుని
గడతోడమోది తద్గరపారవైచి నత్యుద్ధతితో ముష్టియుద్ధమునకు
దలపడి పరస్పరజయేచ్ఛ దవిలిమిగుల దారుణంబుగ పెనురక్త ధారలొలుక
దివి బుధాంగారకులబోలి దెప్పరమున పెనగి శ్రమజెంది రసుర కపిప్రపనరులు.

వ. పిమ్మట కపిశ్రేష్ఠుడైన యంగదుండు పుష్పఫలశోభితంబైన నృక్షంబొండు
పెరికి నృషభచర్మముతో గప్పిన పలుకయు వాలును వరనుండిపెరికి నంత
వజ్రదంష్ట్రుడును పలుకయు వాలును ధరించె. రోషావేశముతో వివిధ
ప్రకారముల మండలాకారముగా దిరుగుచు నిరుపురు కఠినముగా మోది
కొన శరీరములు భయంకరముగా రక్తసిక్తంబులై పూచిన మోచుగుల
విధంబున ప్రకాశింప రణపరిశ్రాంతులై భూమిపై మోకాళ్ళనూని నిలిచి
వెండియు నుద్ధతులై కవీయుటయు.

మంజరి :

కొండొకవడి కంగదుండు మిక్కిలి శ్రోధోద్రేకముతోడన్
దండహత భుజగమట్లులేనెన్ ధైర్యము మదిదొలుకాడన్
ఫలపళమనిమెరయు ఖడ్గధారన్ వజ్రదంష్ట్రుశీర్షంబున్
హాహాహాహిన్ సరికివైచె కపివరు లపుడొందిరి హర్షంబులన్.

— అకంపన యుద్ధం :—

వ. అంత శీఘ్రతాంతంబెరింగి రావణాసురుడు ప్రహస్తప్రముఖులతో యోచించి
సమరవిశారదుండగు అకంపనుని యుద్ధమునకు సెలవొసంగె. వాడెంతయు
సంతోషముతో చతురంగసైన్యములతో రథారూఢుండై వర్షాకాల మేఘు
మట్లు గర్జిల్లుచు జనుసమయంబున.

గీ. మార్గమున రథ్యముల కకస్మాత్తుగా విపర్యయంబగు దైన్యంబు ప్రాప్తమయ్యె
వామనేత్రంబు జలియించె వదనమతి విష్ణుతవహించె గద్గద స్వరముగలిగె.

వ. ఇట్లు వెక్కుదుర్నిమిత్తంబులు పొడనూపుటయు వానిని సరకునేయక
అకంపను డనేకదైత్యవీరులతో గూడి వెడలునపుడు ఆస్థైర్యులలో నుత్పన్నం
బైన కోలాహలధ్వని రెండవసముద్రఘోషంబు ననుకరించె నంత.

- ఉ. దానవవాసరావళికి దారుణమైన రణంబుసెల్లె త
తైన్నిక యూధముల్ ప్రబల శౌర్యములుల్ల శిలంగ నొంజొరుల్
మేనులుపొంగ రక్కసులు మేటిశరావళి గుప్ప గ్రొవ్వనన్
వాసరవీరులున్ వినరివైచిరి వృక్షశిలాప్రవర్ష మున్.
- క. కొండలుగొండలుడికొని గండుమిగిలి పోరుకరణి గడువడి గదియం
దండోపతండముల వేదండ భట హయాళి తెగి కుతలము నిండెన్.
- ప. దైత్యచమూనాయకుండైన అకంపనుడు నికసారధిం బ్రేరేపించి తదీయ
కపిసైన్యంబులపై కురవడించి పుంఖానుపుంఖంబులుగా శగవరంపరల తెంపులేక
వర్షించి వాసరసైన్యంబులనెల్ల నల్లకల్లోలముగా పొరిగొనుటయు కొందరు
హతులగుచుండుటయు నిలువజాలక కొందరు దెవలంబారి రావిధంబెరింగి
హనుమంతుండు వానినింబొదివిన సంతదైర్యముతో తక్కినయోధులు అతనికి
సహాయులై నిలిచిరట్టియెడ నకంపనుడు శ్రోధతామ్రాక్షుండు శరవృష్టిచే
హనుమంతుని ముంచివైచె నయ్యవసరంబున.
- చ. భునబలుడైన మారుతి యకంపను తీక్ష్ణశరాఖవృష్టికిం
దనుకక దీప్తతేజమున దైత్యుని జంపగతెంపుజేసి మే
దిని చలియింప పైగవిసి దిట్టతనంబున నొక్కశైలముం
గొనకొనివేపకల్చుకొని శోయనియార్చుచు సుగ్రమూర్తియై.
- మఁజరి :
- కరమునగీలించి త్రిప్పివేయం గమించిన నాలోనన్
హరించె దూరమునదాని నసుగుం డర్థచంద్ర బాణమునన్
దానింగని శ్రోధమూర్ఛితుండు శత్రుణమున పవనజాఘన్
మానుగ నొకయశ్వకర్ణమనియెడు మ్రానుబెరికి గైకొనుచున్.
- ప. రెండవ యముడునానొప్పు హనుమంతుని గనుంగొని దైత్యులు
పారిపోవుచుండి రప్పుడ కంపనుడు సునిశితములగు పదునాల్గుసాయకంబుల
హనుమంతుని, తద్వృక్షమును గొట్టుటయు సతడు వూచిన యశోకంబుకరణి
రక్తధారానిక్తావయవుండై పొగలేని వహ్నిచండంబున వెలింగె నాసమయంబున.
- ఉ. వెండియు మారుతాత్మజుడు వేరొక వృక్షముపెల్లగించి యు
ద్దండ పరాక్రమంబెసగ దైత్యుని మూర్ధముపైని మోదినన్

మొండుగ శోణితంబుమిసి మేదినిపైబడి నీలై నంతటన్
భండనభూమిబాసి పడిబాపిరి లంకకు దైత్యవాహినుల్.

—: ప్రహస్తుని యుద్ధము :—

వ. అంత రామసుగ్రీవప్రభృతులు హనుమంతుని శౌర్యోత్సాహముల ననేకవిధంబుల గీర్తించి రసంతరంబ రావణుడు అకంపను పథకుదింపించి యుద్ధనైపుణ్యుండైన ప్రహస్తునితో “సచివవరా! నీవనేకయుద్ధములలో విజయమును సాధించితివి. ఈయల్పసత్తులగు మానవ మర్కటుల నవలీలగా జయింపగలవు కావున శత్రు సైన్యంబుల నాశమొందించి విజయమును సాధించి రమ్మని” యుత్తర్వాసంగిన సంతోషముతో ప్రగల్భనచనముల బల్లుచు చతురంగ సైన్యవాహినితో రథాదూఢుండై శంఖభేరినినాదంబులు సెలగ రక్షోపేరుల సింహనాదంబులు మిన్నుముట్ట తూర్పుద్వారమునందుండి బయల్పెడలె నానమయంబున.

సీ. క్రవ్యాదగణము లాకసమునందు ప్రహస్తు తేరుపై గిరగిర దిరుగజొచ్చె
జంబుకప్రతతి భీషణవహ్నికీలల గ్రక్కుచు వాపోయె గర్మశముగ
గగనంబునుండి యుల్కలురాలె, మిక్కిలి వెక్కసంబుగ గాడ్చువీవదొడగ
గ్రహములొండొంటిపై కాంతిదొరంగి యించుకేనియు బ్రకాశింపవయ్యె
వారిద; బులు ప్రహస్తుని తేరిపైన రక్తపర్వంబు గురిసె భైరవముగాగ
తేతనాగ్రంబుపై వ్రాలె గృధ్రమొకటి చలుకు సారిధిచేనుండి జారిపడియె.

వ. ఇట్లునుర్చిమిత్తంబులు పెక్కుపోడనూపుటయు నతండవి లెక్కనేయక ననలశిఖిలకురుకు శలభంబుల పోలిక రామలక్ష్మణుల నిద్రించు కుతూహలంబున సుగ్రీవుని సైన్యంబున కభిముఖుండై నడచె నవ్వుడు.

క. ఈమాడ్కి నేగుదెంచెమ భీమబలుండౌ బ్రహస్తు వీక్షించుచు శ్రీ
రాముండు నగి విభీషణు సామీప్యంబునకుజేరి చతురతలలికెన్.

ప విభీషణా ఈ రాక్షసవీరుడు మహాభయంకరాకారమునో గొప్పనేనా సమేతుండై వచ్చుచున్నాడు వీనిచరిత్రం బెయ్యదియన విభీషణుం డిట్లనియె శ్రీరామచంద్రా!

క. ఈవీరుడే ప్రహస్తుడు రావణుని త్రిభాగసైన్య రక్షకుడు రణ
ప్రావీణ్యుడ నుపమాన భుజావిక్రమశాలి సర్వశత్రువిడుదనిన్.

వ. అనివిన్నవించుచుండ చనుదెంచు ప్రహస్తునిపై వానరవీరులు వివిధశిలావృక్ష
ధారులై విజృంభించుటయు రాక్షసవీరులు నానావిధ వాహనములపై
వానరులపై శరంబుల బ్రయోగించుచుండుటయు ఇట్లు యిరువారులవారికి
ఘోరంబగు పోరాటంబయ్యె నప్పడు.

క. కొందరిని శూలముల మఱికొందర చక్రాదుధముల కొందర గదలన్
కొందర పరిఘలతో కపిబృందమును వధించి రసురవీరులు బెలుచన్.

క. వానరసైనికు లార్చుచు హనులతో గిరులతోడ మాతృర్యమునన్
నానాప్రకారముల నద్వాపపులండుంచి రధికవారుణభంగిన్.

వ. అయ్యవసరంబున.

మంజరి :

ప్రహస్తుడదిగురైరింగి సైవక ప్రస్ఫుటమగు రోషమునన్
మహాత్తర శరోగ్రవృష్టిగూరి సెన్ మరక్కటవీరులపైసన్
పడపడినీలుండు వానినింగని ప్రహస్తునొప నడరినన్
మడమున నారక్కసుడును నీలుని మార్కొని తఱిమి రయమునన్.

శా. చాపంబెక్కిడి తీక్షణమైన శరముల్ సంధించి దైత్యుండు దు
ష్కృపాటోపముతోడ నీలునిపయిం గూరంబుగా నేయ నా
తూవుల్ వక్షమునుండి దూశించని దోడోభూమిలోకొచ్చినన్
సైవంజాలక నీలుజొండు పెనువృక్షంబెత్తి వైచన్ వడిన్.

వ. తత్ప్రహారంబునకు గినినీ ప్రహస్తుడు నీలుని తెంపులేని బాణవర్షమున
ముంచివైచె నప్పడు శరద్రుతువునందు హరాత్తుగా వర్షించురాశ్యవానకు
గొప్పవృషభరాజముభంగి తద్బాణవర్షంబు నిరసించ నశక్తుండై నీలుడు
కనుంగవ మూసుకొని కొంతనడి సహించి పిదప పట్టరాని యాగ్రహంబున
నొకదొడ్డసాలకుణంబును బెరికి బ్రహస్తుని రధ్యంబులమోది యతనికరంబున
నున్న కొడండంబును యొడిసిపట్టి ఫెట్కున విరిచివైచి సింహనాదంబొనరించిన
ప్రహస్తుడు ధనుర్విహినుండై తోడన ముసలాయుధంబొండు ~~నొకదొడ్డ~~
రధంబునుండి క్రిందికిదుముకి నీలునిపైకురవడించిన.

చ. నిరుపమశౌర్యధుర్యుడగు నీలునిపైకి బ్రహస్తుడార్చుచుం
బరుగునరాగ నొండొరులు బాహుబల స్ఫురణం బెలర్చ సం

గరమొసరించి రద్భుతముగా నతిపౌరుషముతో సెలంగగా
కరికరి సింహసింహముల కై వడి మార్కొని రుగ్రకర్కులై .

గీ. అధికరోషంబుతోడ ప్రహస్తుడొక్క ముసలమునుగొని నీలుని నొసటమోద
రక్షసిక్తాంగుడై వృక్షరాజమొండు పెరికి నీలుండడచె దైత్యుపేరురమున.

వ. ప్రహస్తుం డాప్రహారంబునకు నోడబోక క్రమ్మర ముసలాయుధముతో నీలుని
తరుముటయు.

ప్రగ్ధర :

నీలుండత్యంత రోషాన్వితుడగుచు ధృతిన్ నిర్భరంబైన భాస్వ
వైల్లంబొండైతి శౌర్యోజ్వలుడగుచు వడిన్ శత్రుమూర్ధంబుపై నన్
భీలోద్రేకంబెలర్చన్ పృథుభుజబలిమిం బిట్టుమోదంగ దోడ్చో
కూలెన్ విచ్చిన్నమా పెంకుజములుల రణక్షోణి దైతేయుడంతన్.

వ. ఇట్లు ప్రహస్తుండ హతుండగుటయు కట్టలెగిన మహాస్రవాహంబుకరణి
రాక్షససేనలు భయభ్రాంతులై లంకకుబారిస సంతనీలుడు శ్రీరామాదులచే
కీర్తనీయుండై మిగుల సంతసించె. తద్వృత్తాంతంబెరింగి రావణుండు శ్రోధ
సంరక్షనయనుండై కొంతవడి యోచించి ప్రముఖులగు రాక్షసయోధులతో
నిట్లనియె.

ఉ. ఏమివిచిత్రమొక్కట! మహేంద్రచమూతతినోర్పు దోర్బలా
ద్దాము బ్రహస్తు పైన్యసహితంబుగ కీశసహాయుడైన శ్రీ
రాముడు దుస్మ నింకసమరంబున వారినుపేక్ష సేయగా
దేమిటి యీక్షణంబ జని యేనుస్వయంబుగ ప్రుంచవచ్చెదన్.

గీ. ఘనతరదవాగ్ని వనములగాల్చుకరణి రామలక్ష్మణులను వానరప్రపరుల
సేనుశరపహ్నిశిఖల దహించి తద్రుధిర మహాధార నిలకుసంతృప్తి జేతు.

వ. అనివదించి రావణుడు సమరసన్నాహంబొనర్చి.

—: రావణుని ప్రథమ యుద్ధం :—

సీ. రావణుడత్యంత రాద్రంబుతోమించి దర్పిజ్వలుండయి దాడిపెడలి
దేవవిమాన సదృశ రత్న కాంచన స్తగితరధంబున ధవళహరుల
బూన్పించి బహువిధ భూషణాంబర సుమప్రకృష్టందనాది సంస్కరణ మొంది
శరశరాసముఖ్యసాధనంబులదాల్చి రథమెక్కి తగచతురంగబలము

బలసిగనుగొల్వ నడువంగ బహుళ శంఖభేరికా వాద్యములు మ్రోయ భీమణముగ
వీరసుభటాట్టహాసముల వెలయుచుండ భూత పరివృతుడగు దుద్రుబోలియొప్పె.

వ. ఇట్లు బయనంబై లంకాద్వారంబు వెలువడి పర్వదినంబున నొప్పు సముద్రంబు
దెన్నున రాక్షసవాహినితో వచ్చు రావణుని గనుంగొని శ్రీరామ
చంద్రుడు విభీషణునితో నిట్లనియె.

క. నానాపతాక హయగధ నానాశస్త్రాస్త్ర సుభట నాగయుశంబై
పూనిక నేతెంచెడు యీసేనాచయ మెవరిదో వచింపుమఖిలమున్.

వ. అనియుడుగ శ్రీరామునితో విభీషణుండిట్లనియె.

గీ. మదగజేంద్రము బైనెక్కి మదమెలర్ప భీషణాకృతివచ్చు తద్వీరుడసుర
పతి కుమారుండితండకంపనుడనంగ వెలయు దానపుడతులదోర్వీర్యయుతుడు
మేటి మృగరాట్వతాంబు మెఱయ దివ్యరథముపై దీర్ఘమా ధనుర్ధారియై మద
స్ఫురణతోడనే వచ్చునతండు రావణాసురుని పుత్రుడింద్రజి త్తనడువాడు.

గీ. వింధ్య శైలప్రదీతాళ విగ్రహుండు స్యందనంబెక్కి భీషణ జ్ఞానినాడ
మొనరజేయుచు నేతెంచె నుగ్రకర్ము డతిరథుం డతికాయ సమాహ్వయుండు.

క. వరభుండా శోభిత మదకరిపై ఖరమట్లు మిగులగర్జితెడు
మహా దరుడనెడువాడు రణభీ కరమూర్తి నిశాచరాగ్ర గణ్యుండరయన్.

వ. వివిధమణిమయ సువర్నభూషితుండై సంధ్యాసమయ మేఘమాలికావృత
శైలంబున బ్రకాశించుచు హయోత్తమంబుపై బ్రాసాయుధమును ద్రిప్పుచు
పిడుగువంటి వేగముతోవచ్చు వాడు పిశాచుడు, మెఱుపుచందంబున
ధవళద్యుతులనొప్పు పృషణముపైనెక్కి గర్వోద్రేకమున నేతెంచువాడు
ప్రియితుడు, నీలజామూత సన్నిభశరీరముతో సర్పధ్వజ రథంబుపై
ధనుష్టంకారము జేయుచు వచ్చువాడు కుంభుడు, పరిఘాయుధధరుండై రాక్షస
సేనకెల్లా ధ్వజముగానొప్పు అల్లవాడే నికుంభుడు అని శ్రీరామచంద్రునితో
రాక్షసవీరుల బేర్పేర నిరూపించి చూపుచుజెప్పి వెండియు నిట్లనియె

ఉ. అతడెరావణుండు వివిధాదృశ రూపుధరుండు నిర్జర
వాత మదాపహరి గజవాజిమృగోష్ఠముఖుండు చంద్రికా

ధౌత సవాతపత్ర కలితప్రథితుండు కిరీటధారియై
భూతపరీవృతుండగుచు నొల్పెడు రుద్రదశంగ నొప్పెను.

వ. అని వచించు విభీషణుని పవనముల నాకర్షించి శ్రీరామచంద్రుడు విభీషణా!
ఈ రావణుని జేజోబలశౌర్యాదులు మిగుల నాశ్చర్యకరములుగా గన్పట్టు
చున్నవి ఈతని సైనికవర్గ మత్యంత బలపరాక్రమోపేతులు వివిధసాధనములతో
మిగుల దుర్బయులుగా గన్పట్టుచున్నారు పాపియగు రావణుడు దైవయోగమున
నాకంటబడియె పరమకిరాతుండగు వీనినిప్పుడే హతంబొనరించెద ననివచించి
కోదండపాణియై యుత్తమంబగు శిలీముఖులొందు శరాసంబున సంధించి
సౌమిత్రిసహితుండై యుద్ధమునకు సంసిద్ధుడై నిలిచె నయ్యవరసంబున
రావణానుమతంబున రాక్షససైనికులు విజృంభించి వాసరసేనపై గవిసి రయ్యవ
సరంబున.

ఉ. పావకులీలవెల్గు శరపంక్తులు జాపముదాల్చి వచ్చు త
ద్రావణునిం గనుంగొని మదస్పృహన్ గిరిశృంగమొండు సు
గ్రీవుడు పెల్లగించి పెనుకిన్నమొయిన్ పడితిప్పివేయ త
ద్రావము నొక్కభల్లమున తద్దయునునై సురారిమధ్యలోన్.

తరువోజ

దనుజేంద్రుడంత నుద్ధతితోడ మరల ధనువున వత్సృగ దంభోభివోలె
పెనుమంటలంగ్రుక్కు భీషణశరము బిరబిరనెక్కిడి పేర్చివేయుటయు
ఘనశక్తితో తొల్లిస్కందుండు మొనసే శౌంచంబు ఛేదించుకరణి నాక్షణమ
వనచరేంద్రుని పృథువక్షంబునాట భ్రాంతుడై కూయిడి పడియె ఔన్ మూర్ఛ.

వ. సుగ్రీవుడు మూర్ఛపడుటయు రాక్షసులు సంతోషించి మిగుల సింహ
నాదంబులు గావించిరి అట్టియెడ పర్వతాకారుడైన గజ, గవయ, గవాక్ష
వక్షదంష్ట్ర మొవభ జ్యోతిర్ముఖ ప్రముఖవానరులు కొందరు గొప్పగొప్ప
పర్వతశృంగంబుల నెత్తికొని రావణునిపై కురవడించి రయ్యవసరంబున
రావణుండొండలనెల్ల పిండిపిండిగా నరికి సువర్చపుంఖములుగల తీక్ష్ణనారాచ
పరంపరల మర్కటసేనల కర్కశంబుగా బ్రహారించిన అతనిసేలంకు కొందరు
సేలంగూలిరి కొందరు నిలువనోవక శ్రీరాముని మఱుగుజూచ్చిరి అంత
శ్రీరాముడు ధనుష్పంశారమునర్చుచు రావణునిపై కురక నుద్యమించుటయు
లక్షణుండిట్లనియె.

క. నాకాజ్ఞనిమ్ము రఘువర యీశుటిల నిశాచరేంద్రు హింసకుగడగన్
నీకేల నుడుగుడితని నేకదనస్థలములోన నిర్మూలించున్.

ప. అనవుడు శ్రీరామచంద్రుడు లక్ష్మణుని వినయయుక్తములైనవాక్యముల
నాకర్పించి అతనితో నిట్లనియె.

మ. అనిసేయందలతేని లక్ష్మణ! తదీయద్వేషితో మాన్కొనం
జనుసందర్భమునందు నీవుమిగులన్ జాగ్రత్తతో జిత్రమం
దనుమానింపక నిల్చి ధైర్యమున బోరాడందగున్ రావణుం
డెనకంజాలరు యుద్ధభూస్థలి సునాసీరాది ముఖ్యుడురుల్.

ప. లక్ష్మణ! స్వకీయాలోచనంబుల వ్యక్తపదనీయక శాత్రుల ఛిద్రంబులం
జక్కగా గమనించి ధనుస్సహాయమున సమాహితచిత్తుండవై జాగ్రత్తగా
ప్రవర్తిల్లుమని ప్రబోధించె నంత లక్ష్మణుడు శ్రీరాముని పూజించి
నమస్కరించి రావణునిమీదికడరె నింతలో హనుమంతుడు లక్ష్మణున
కడ్డమువచ్చి దక్షిణ బాహుదండంబెత్తి భీషణుగా నిట్లనియె

గీ. అసుర గంధర్వ కిన్నర యక్ష రాక్షసాళిచే నీకుచాపులేదసురనాథ
ప్లవగతతిచేత నీకుతప్పదు భయంబు నీల్లెడిమత్కురాహతి నిల్వమింక

ప. అనవుడు పరాక్రమోపేతుండగు రావణాసురుడు హనుమంతుని వాక్యముల
శెంతయు రోషాచేళముతో నిట్లనియె

గీ. కడగిననుగొట్టరమ్ము మరకటవరేణ్య స్థిరముగానుండు కీర్తిని జెందుమింక
నీపరాక్రమ మంతయు నేనెఱింగి నాశమొందింతునిన్నీ ఊణంబులోన.

ద్విపద :

అనినమారుతిపల్కె నసురేంద్ర పూర్వమనిలోన నీవుత్రు నక్షునిదునిమి
జయమొందితయ్యది స్మరింపుమనుడు రయమున సరచేత రావణుండవుడు
చలమూని హనుమ వక్షస్థలిమోద చలియించి ఊణముండి స్థైర్యంబుబూని
కినిసిపావని దశగ్రీవుపేరురము తునియంగ పెడకేల తోడనడచె.

ఉ. అంతట తత్ప్రహరమున నల్లటల్లడమంది రావణుం
డెంతయు గంపమొందె నపుడెల్లమహర్షి సుపర్వముఖ్యుల

త్యంత ప్రహర ముంది రసురాధిపు డొయ్యన గొంతనేపు వి
భ్రాంతిఁహించి పల్కె కవిన త్తమ! మెచ్చితి నీదుశ క్తిన్.

వ. అనవుడు హనుమంతుండిట్లనియె.

ఉ. రావణ యేలమద్భుజ పరాక్రమమంతయు గాల్చినా! చిఛీ
నీపు మదీయ ప్రేటునకు నీల్గక ప్రాణముతోడ నుంటివా
చేవడి నన్నుగొట్టుమిదె చెచ్చెర మధ్దనముష్టి ప్రేటునం
గావరమంతయున్ నమసి కాలునిపీటికి నేగదియ్యెదన

వ. పిమ్మట హనుమంతుని గంభీర భావణంబుల కెంతయు గినిసి రావణుడు
కన్నుంగవ కెంపుగదుర దక్షిణహస్తంబెత్తి మారుతినక్షుప్థలమున గాఢముగా
బొడుచుటయు నతండాల్లతోయి గడగడవణంకె నదిగని రావణుండు తనతేరు
నీలునిపైకి తోలించి వాడిగల పెక్కునారాచంబు లతనిపై ప్రయోగించిన
నతండాక కైలంబెత్తి రావణునిపై వినరె నంత రావణుడు మిగుల తీక్ష్ణములగు
సప్తసాయకముల ప్రయోగించి తత్పర్యత మెల్లను శకలంబులుగాగొట్టె నప్పుడు
సేనాపతి క్రోధంబున నశ్వశర్ణాది ప్రముఖ వృక్షంబుల కొన్నింటిని బెఱికి
రావణునిపై వినరిన వానినెల్ల ఖండించి పెక్కుమ్మల నీలుని ముంచివైచె
తత్సమయంబున నీలుడు నిజస్వరూపంబును సంకోచపరచుకొని రావణుని
ధ్వజాగ్రమున నిలిచి సింహవాదంబొనరించి ధ్వజము నుండి ధనువునకును
కిరీటమునకును చిత్రవిచిత్రగమనంబుల సంచరించుచుండుట గనులగొని
శ్రీరామలక్ష్మణులు హనుమత్ప్రముఖులును మిగుల నాశ్చర్యపఱితులగుచుండి
రావణుంబున వానిదుచ్చేష్టితముల కోర్వక రావణుడు పెంటనే
యాగ్నేయాస్త్రంబెత్తి ధ్వజాగ్రమున నెగురుచుండు నీలునితో నిట్లనియె

ఉ. వానరవర్య! నీపు బహుభంగుల లాఘవ మొప్ప మాయలం
బూనిచరించెదింక నినుబోవగనిత్తునె శక్తి యున్నచో
దీనినిగాచికొమ్మని ప్రదీప్త మహాస్త్రమునేయ నీలుడ
బాణహతిన్ ధరంబడియె ప్రాణముపోయినభంగి మూర్ఛతో.

వ. అంత దశకంరుడటనుండి కదలి లక్ష్మణునిమీదికడరి ధనుష్టంకార
మొనర్చుటయు లక్షణుండతనితో నెట్లనియె

గీ. రమ్మనిశిచర నాతోడ రణ మొనర్చి కొమ్మెరుగు తీక్ష్ణశరపంక్తి గూల్తునిన్ను
గాచికొనుమింక యెందుబోగలవు దుష్ట! ఘనుడవామివె కపులతో గడగిపోర.

మ. అని భాషించుచు లక్ష్మణుండు భయదంబా నారిసారించుచున్
దనజేంద్రుం బిలువంగ నాతడు ప్రదీప్తఃప్రొథియై లక్ష్మణుం
గని యోరాఘవ దైవయోగమున నాకన్గ్రేవలో జిక్కినా
పనిలోనన్ నినుమ్మత్తుడేవతకు నాహారంబుగా నిచ్చెదన్.

గీ. ఉన్నత శీతోగ్రదంష్ట్రలనొప్పు రావణాసుగుండిల్లు పలుక లక్ష్మంబునేయ
కపుడు సౌమిత్రి పెండియు సతనితోడ బలికె నీరీతి సత్యంశ పౌరుషమున.

గీ. పాపవర్తన దుష్ప్రలాపములతోడ ఫలముగలదె సమర్థతగలిగియున్న
స్థిరముగానిల్చి యుద్ధంబునేయుమింక దమ్ముతా బొగఁకుకొంట యుత్తమగుణంబె.

మ. అనివాక్రుచ్చిన నంతరోషమున దైత్యాధీశ్వరుం డుజ్వలా
శని తుల్యంబక సప్తకంబపుడు తత్సైమిత్రిపైవైవ జ
య్యన నాతండు సువర్నపుంఘ కలితాత్యంతోగ్ర బాణంబులం
దునిమెం దోడన ఖండఖండములుగా దుర్వారగర్వోన్మతిన్.

ప. ఇట్లడతడు బ్రయోగించిన శరంబులు భగ్నంబులైన రావణుండత్యంత రోషా
వేశంబున దెంపులేని బాణవరంపరల సౌమిత్రిపై వర్షించిన నతండు వానినెల్ల
ఱుర, అర్ధచంద్ర కర్ణిభల్ల బులచే ఛేదించి చలింపకున్న రావణుడు లక్ష్మణుని
యుద్ధనైపుణ్యంబున కెంతయు విస్మయంబంది మరిమరి పుంభానుపుంభములుగా
బాణవృష్టి వర్షించిన, లక్ష్మణుండు పవిత్రానిభంబులైన బాణసంచయంబును
దశగ్రీవుని హతంబొనరించు ప్రయత్నంబున నిగుడించిన, దానవేంద్రుండు
వానినెల్ల నడుమన ఖండించి బ్రహ్మదత్తంబులగు కొన్నితీక్షణబాణంబుల
లక్ష్మణుని ఛాలబాగంబునకు లక్షించిమోదిన.

మంజరి :

రావణ నిశితాస్త్రతాడితుండై రామానుజుడు చలించీ
చేవిడివడు ధనువు మఱలదాలిచి చిత్తము తెలివివహించీ
దారుణ శరమెక్కునెట్టి దశముఖు ధనువునపుడు ఖంచించెన్
కూరశరత్రయమువైవ నాతడు కుంది కడువిహ్వలించెన్.

ప. కొంతవడికి మిగుల కష్టముతో తెలివిదెచ్చుకుని రావణుడు ధనుర్విహీనుండై
యొడలెల్ల రక్తసిక్తంబగుచుండ శ్రోధోన్మత్తుండై తక్షణంబ.

—: రావణుడు లక్ష్మణుని మూర్ఖబడగొట్టుట :—

- సీ. నిర్దామధామ పహ్నినికాశమగుదాని సరిజన త్రాసకంబైనదాని
 నబ్బభవానుగ్రహ ప్రాప్తమగుదాని విస్ఫురతాకంఠితో వెలయుదాని
 శక్తిసమాఖ్య బ్రతస్థిగాంచినదాని నొక్కదివ్యాయుధం బుక్కుమిగిలి
 సామిత్రినేయ తీర్ణశరాధిచే సతండమ్మహాశక్తి సత్యంత వీర్య
 గరిమ వారించినను మహాగ్రముగవచ్చి వక్షమునబడ సామిత్రి వసుధపైని
 మూర్ఖులైన సంతగని దశములుడు వాని శీఘ్రమున నెత్తుకొనిపోవ సిద్ధపడియె.
- గీ. హేమగిరి మందరాచల హిమగిరింబ్రములను దివివత్సమేతహా ముజ్జగముల
 బాహుబలమున నెత్తెడు బలియుడౌ దశములుడు లక్ష్మణుని యెత్తజాలడయ్యె.
- ప. ఇట్లు శత్రూయుధముచే తాడితుండై లక్ష్మణుండచింత్యంబగు విష్ణుతేజముగా
 తన్నుతలంచె. ప్రపంచమున దానవగర్వ నిర్వాపకార్థం బవతరించిన విష్ణువంశ
 సంభూతుండగు లక్ష్మణుని శరీరమును బలాత్కారముగా నెత్తుకొనిపో
 నుద్యుక్తుండై రావణుడు వింశతిబాహువులతో గట్టిగాబట్టియు లేవనెత్త
 జాలకున్న సంత హనుమంతుండు వానింగనుంగొని కుపితుండై యొక్కపరుగున
 నేలేంచి వజ్రాయుధతుల్యంబైన ముష్టిప్రహరణమున రావణుని వక్షస్తలంబున
 పతీల్లునగ్రుద్దె, తత్ప్రహణమున బద్మరవోయి మోకాళ్ళు క్రిందనూని నిలిచి
 రావణుడు నేత్రకర్న వదనంబుల నుండి రుధిరధారలు గ్రక్కుచు చేష్టలుడిగి
 మూర్ఛాక్రాంతుడై బడి కొండొకవడికి లేచి లబ్ధసంజ్ఞదయ్యును తొల్లిటి
 ధైర్యమొడవజాలడయ్యె. అట్టియెడ భయంకర పరాక్రమావేతుండైన
 రావణుండు మూర్ఖులినందులకు దేవతాప్రముఖులు, మహర్షులు బ్రహ్మ
 చిత్తులై రట్టియెడ మహాతేజస్వియగు హనుమంతుడు లక్ష్మణుని భుజాస్కంధ
 మున నెత్తుకుని పోయి శ్రీరాముని సన్నిధానమున విడిచె సంత శత్రూయు
 ధము లక్ష్మణుని శరీరమునుండి వెడలి రావణుని రథమున దానిస్థానముచకరిగి
 నిలిచె. పదంపడి కొంతపడికి లక్ష్మణుండు మూర్ఛదెలిసి ప్రణామధావిముక్తుండై
 తన్ను విష్ణువంశ సంభూతునిగాడలంచె. అంత రావణుడు తెలివొంది
 శరాసనంబున శరసంధానంబొనర్చి యుద్ధసన్నద్ధుండై యుండుటయు
 శ్రీరాముండతని గనుంగొని సమరసన్నాహుండగుటయు హనుమంతుడు
 శ్రీరాముని సన్నిధానంబున కేలేంచి రామచంద్రా! మడియభుజాస్కంధం
 బధిష్టించి రావణుని దండింపుమనుటయు, మహాబలియుండైన గరుత్మంతుని

మూపుపై నధిష్ఠించు శ్రీమహావిష్ణుప్రచందంబున శ్రీరాముడు హనుమ
భుజాసంధంబధిష్ఠించి రావణున కభిముఖుండై అశనితుల్యంబగు గుణధ్వానం
బానరించుచు మేఘగంధీర భాషణంబుల నిట్లనియె.

సీ. నిలువుమురా క్రూర నిశిచరాధమ నేడు నిముషమాత్రంబున నినువధింతు
జపలతనాకట్టి యపరాధ మొనరించి జీవంప నేర్తునే ఓతితలమున
వరుణ వాసవ వహ్ని వైశ్రవణా ద్యమర్త్యుల మరువున డాగి నిలిచియున్న
ధరణిశూచిని దిగంతములకు బ్రాణి న జలధిశూచిని నన్ను శరణుశూచి
వేడినను ప్రాణములతోడ వీడసుమ్ము యమునిమందిరమునకు నిన్నతిధిగా శ్చ
ణాంతరంబున బనుతు దురాశయమున జేయుదుష్పాప మనుభవించెదవు నీచ.

గీ. మును జనస్థానమున మహాసునిశితాశ్రు ధరులకొర్యోన్నతుల చతుర్ధశసహస్ర
సంఖ్యులగు రక్కసులనెల్ల సమరభూమి హత మొనర్చితి తెలియునా మతివిహీనా.

చ. అనవుడు రావణుండు విలయాగ్నిశిఖా ప్రతిమాన మార్గణం
బును మహనీయచాపమున బూన్చి రయంబున నత్యుదగ్రుడై
యనిలతనూజ నేయుటయు నదృశ్యత జేజముగల్గు వాయుజం
దీనుమడియైన జేజమున నంతయువెల్లె నమోఘవీర్యుడై.

మంజరి :

అంతరామచంద్రుండు రోషమున నమోఘశరములజేర్చి
మంతులకక్క రావణునిపైగవిసి మార్కొనె ధీరతనార్చి
సువర్ణపుంఖములనొప్పు శరముల సూతుని రధరధ్యములన్
ధవళఛత్రమును కేతనముతో ధరణిగూల్చె నవలీలన్.

వ. తదనంతరంబ.

ఉ. ఆరఘువీరుడప్పుడు మహాశనితుల్య శరంబునొండు దు
ర్వార పరాక్రమస్ఫురణ రావణు పేరురమందువ్రేయుచున్
దారుణప్రజాపాతమున దల్లడమందని రావణుడనిన్
శ్రీరఘురాముబాణహతి జేడ్చడి చాపమువీడె నేలకున్.

గీ. అంత విహ్వలాత్ముడైన రావణుగాంచి చలముమీర రామచంద్రు డథ
చంద్రబాణమున నిశాలు శోటిరంబు నేలపైబడంగ గూలనేసె.

వ. అంత కోరలుబెరికిన విషసర్పంబుపగిది తేజోవిహీనుండైన రావణుని గనుంగొని శ్రీరాముండిట్లనియె. ఓరీరావణా! నీవుయుద్ధరంగమున తీవ్రశరతాడితుండవై మిగుల దుఃఖమనుభవించుచుంటివి గావున నీకు నేను త్రవ్వొసంగుచుంటిని. నీవింక గృహంబునకతిగి యించుక శ్రమవాపుకొని రథాహుధుండవై ధరుద్ధారివై సాధనంబులతో సైన్యయుక్తముగా మరలరమ్ము. అప్పుడే మడియ సామర్థ్యంబెరింగెదవుగాక. అని పలుకుటయు రావణుండు రణంబున నవమాని తుండై తిరోస్పృఖుండయె. అతని పరాజయంబునకు సకలలోకంబులు సంతసించె. పదంపడి రావణుడు కొలువుకూటంబున సింహాసనాసీనుండై వశిష్టుని బ్రహ్మాదండ, బ్రహ్మశ్రుతుతో సదృశములగు శ్రీరాముని దారుణశిలీ ముఖంబుల దలంచి తలంచి దుఃఖించి మంత్రిప్రముఖులతో నిట్లనియె.

—: రావణుడు రామునిచే పరాజితుండై చింతిల్లుట :—

గీ. అలమహేంద్ర సమానుండవై ననన్ను మార్కొని జయించె మానవమాత్రుడొక డందుచే నేను నేటిపర్యంతమిట్టు లర్థిజేసిన తపమెల్ల వ్యర్థమయ్యె.

చ. వనజభవుండు నన్నుగని పల్కెనొకప్పుడు శ్రోధమూర్తియై మనుజునిచేత తప్పదుసూత్ర భయమంచది నేటికిల్లు నా కనుభవమయ్యె మానసమునందు బడింపడిగా వగర్చుతో ననుకొనిలాభమేమి విధికగ్గముగా దలపోయ శక్యమే.

గీ. గరుడ గంధర్వ యక్ష రాక్షసులవలన భయములేనట్టి వరముల బడసియుంటి మనుజమాత్రుల చేతుల మరణమొండ నట్టివరమును గోరగానైతి నకటా!

నీ. చలమున నిత్యైకు కులనాధు డనరణ్యుడనియెడు మేటిధరాధినాధు డొకసమయంబున నొనరనాతో ప్రతిజ్ఞ నొనర్చె నిట్లు, రాక్షసకులేంద్ర రణరంగమున సపుత్రక సఖాంధవముగా నినుసంచరించు మిన్నీడు మామ కాన్వ వాయంబున నవతరించునటంచు, గావునమానవాకార్యుడైన రాఘవునిచేత సంగ్రామ రంగమందు ననువధింపగ దశరథ సరవిభునకు నవతరించెనటంచు మదాత్మలోన దలచుచున్నాడ నిప్పుడిట్లలతినగుట.

వ. అదియునుంగాక.

మంజరి :

తొల్లి వేదవతియను కన్యను నే దొడరి బలాత్కృతిజేయన్ యుల్లంబున గినిసి నను శపించెన్ హుంకరించి ధృతిబాయన్

అమృతాభాగయే జనకస్మృతాల్పాగ్రణికిం బుత్రికగా
క్రమ్యతి సుదయించె నీతనా విఖ్యాతినొంది యివ్వడిగా.

వ. మరియును.

గీ. పరుణకన్యక నందికేశ్వరుడు రంభ గౌరి యీసల్వురును మున్ను వారివారి
స్థిరతర తపోమహత్వంబుచేత జెప్పిరలులసిద్ధించె ఋషివాక్కు లన్మతమగునె.

—: కుంభకర్ణుని నిద్ర మేల్కొల్పుట :—

వ. ఈకారణములచేత మనకు గొప్ప భయహేతుకంబైన సంవిధానము చేకూరి
యున్నది. కాన మనమతిప్రయత్న పూర్వకముగా గోపుర ప్రాకార ద్వారసీమ
లను మిగుల జాగ్రత్తతో బలిష్ఠులగు సైనికులచే రక్షించుచుండవలయు,
నిరుపమాన బలపరాక్రమ శాలియుగు కుంభకర్ణు డీసమయమున
మేల్కొనియున్నచో హీనజాతులగు సకలవాసర మానవ సముదయంబునెల్ల
నొక్కపైట హతంబొనరింపగలడు. కుంభకర్ణుడు మన యుద్ధప్రారంభమునకు
పూర్వము తొమ్మిది దినములక్రిందట నిదురమేల్కొంచి మనతో సమా
లోచనంబొనరించె ప్రస్తుత పరిస్థితులలో నేడిట్టి యుద్ధసంకటములలో చిక్కు
పడి వ్యధచెందుచుండ నాసోదరుడు మైమరచి హాయిగా నిదురించుచున్న
వాడు. ఈ సమయమున నాతనిసహాయ మిత్యవసరము గావున కొండరత్నని
యొద్దకరిగి నిదురమేల్కొల్పి రండని సెలవొనంగ, మదోన్మత్తులైర రాక్షసులు
కొండరు భక్త్య భోజ్య మద్య మాంస పూరిత ఘటసహస్రంబులు గొని
కుంభకర్ణుని శయనాగారంబున కఱుగ నందు.

క. శరదించుచంద్రికా ద్యుతినిరసించు విచిత్రతన్న నిర్మితహర్ష్యాం
తరసీమ కుంభకర్ణుడు గుర వెట్టుచు నిదురగూర్చు గుహచెలువొందెన్.

వ. అమృదిరం బతివిశాల గవాక్ష ద్వార శోభితంబై ప్రకాశించె. తత్ప్రదే
శంబున కుంభకర్ణుని నిశ్వాసపరంప రావవసహతికి దుష్ప్రవేశంబగుటచేరక్కసు
లతిప్రయాసతో నందుజొచ్చి

సీ. కాంచినయ్యెడ దృఢఘట్యాంతరంబున పర్వకాకృతి లోడ పవ్వళించి
భీషణంబుంగ గుర వెట్టుచుండెడువాని నొడలెరుంగక గూర్చునొందువాని

పాతాళగవ్వార ప్రతిమాన గంభీర దంష్ట్రాకరాళ వక్త్రంబువాని
పెనులతాత్పర్యగుల్మ పిహితకూపములట్లు దనరారు ముక్కురంధ్రములవాని
పలల మేదో దుధిర పంక బహుళ పూతిగంధ బంధుర నిశ్వాసకలిత ఖూర్ని
త ప్రతిధ్వానపూర్ణ సద్దమున నొప్పు ఘోరదర్శను సముదీర్ను కుంభకర్ణు.

వ. రాక్షసవీరులు శాంతముగా స్తుతిపూర్వకముగా ననేకవిధముల నిదుర
మేల్కొల్పినను లేవకున్నంత.

క. కొందరు శంఖములొత్తిరి కొందరు భేరిమృదంగ ఘోషణములతో
సందడిజేసిరి మరియుం గొందరు గావించిరధిక శోలాహలమున్.

వ. అంతమాత్రమున కుంభకర్ణునకు మెలకువరాక భీషణముగా గురవెట్టుటయు
కొందరు రాక్షసులు

గీ. ముసలముల తోమరంబుల ముద్గరముల శైలముల వృక్షముల బహుసాధనముల
గొని సుఖస్థితి నిదురించు కుంభకర్ణు నుగ్రముగ మోదిరసురవద్యులు చెలంగి.

వ. అప్పటికిని మెలకువరాకున్న భయంకర పరాక్రమశాలులగు పదివేలరాక్షసులు
ధట్టిలుబిగించి వివిధవాద్యంబు లొక్కపెట్ట మ్రోగించియు నానావిధాయు
ధంబులతో బ్రహరించియు గంభీరముగా సింహనాదములొనర్చియు నిదుర
లేవకున్న.

మంజరి :

ఖరముల నుష్ట్రముల హయములన్ మదకరుల నతనిపైద్రోలి
బరువడి ద్రోకించిరదృశ్యతంబుగ బ్రహరించుచు దయమాలి
స్తంభంబుల దండములను గైకొని తద్దయు పైనవిసరినన్
కుంభకర్ణు డించుకైన కదలక గురవెట్టెన్ శయనమునన్.

వ. చతుర్ముఖుని శాపకారణమున మృతుండైన వానివిధంబున నొడలెఱుంగక
పడియున్న కుంభకర్ణుని నిదురలేపుటకు పెక్కుతెరంగుల ప్రయత్నించి సాధ్య
పడకున్న శోపముతో.

క. కొందరు శిగబెరికిరి మఱికొందరు కర్ణములబట్టి కొరికి పిదపన
కొందరు వేలకొలందిగ బిందెలతోనీరుచెచ్చి విడిచిరిచెవులన్.

వ. ఇట్లనేక కృత్యంబులొనర్చియు మేలుకొనకున్న వేయియేనుగు లొక్కమృదీ నతనిపై తోలితొక్కించిన నిండుక తెలివొంది కన్నులువిచ్చిచూచి తన శరీరముపైన పరువులెత్తు యేనుగులఁజంపును, ముతక ముతీకముల మాడ్కి ఖావించి లేచి యొడలువీరచుకొనుచు సముద్రమందున్న బడబాసల నదృశం బగు వడనగహ్వరంబు దెరచి యాపులించి నీల్గి కూర్చుండె నంత రాక్షసులు కొందరు హరిణ వరాహ మహిషాది మృగమాంసంబులను, పర్వతశృంగముట్లు రాశిగాబేర్పబడిన మృదులాన్నపురాసులును వానావిధ రక్తాదులతో నింపిన ఘటంబుల దెప్పించి నమర్పించిన నవియెల్ల కుత్తుకబంటి భుజించి శ్రేపుచు తన్నుచుట్టియున్న రాక్షసులనెల్ల గనుంగొని సుఖనిద్రజెందుచున్న తన్ను నిదురలేపుటకు కారణమెరుంగగారి వారితో నిట్లనియె.

సీ. ఏకారణమున నన్నిపుడు నిద్దురలేపితిరి సేమకరమె పృథ్వీపతికిని పగరచేనేదేని భయముపుతిల్లెనే కాకున్న నింతకీక్రముగనన్న బోధించియుందురు బుధ్యస్తమయ్యె రావణుని భయంచేచు వాపువాడ ననలుని దండింతు నమరాధిపతినినె పెడకేలబంధించి నెడలనడకు స్వల్పకారణములకు రావణుడునన్ను నిదురలేపడు కావున నిశ్చయముగ దెల్పుడనటయు నంత విధేయుడగుచు ప్రాంజలిఘటించి బలికె యూపాత్ముడంత.

వ. ప్రభూ! దైవముచేగాని దేవదానవాదులవలనగాని మనకెప్పుడు భయము కలుగదు. కాని ప్రస్తుతము సీతావహరణ శ్రోధోన్మదులగు రామలక్ష్మణులు నడగొండవలెనుండు అసంఖ్యాకులైన మర్కటసేనతో లంకాపట్టణమును ముట్టడించి రావణుని యుద్ధరంగమున మిగుల చీకాకువరచి పరిభవించివిడిచిరి. గావున మీసహోదరుని యాజ్ఞానుసారము మిమ్ముల బలాత్కారముగా నిదురనుండి లేపవలసివచ్చినది యని విన్నవించ నా మాటలకు మిగుల శ్రోధోద్రిక్తుడై కఠినముగా నిట్లనియె.

కా. ఏమీ యింత విపర్యయంబొడవెనే యేనుండగా నద్దిరా రామున్ గీముని లక్ష్మణుం దునిమి తీద్రక్షంబు నేద్రావెదన్ సామర్థ్యంబున నిప్పుడే ప్లనగులం జక్కాడి తావ్మాంస మే దోమ స్తిష్కముచేత దైత్యులకు సంతోషంబు గల్గించెదన్.

గీ. పిదప రావణు గనుగొనియెడ నటంచు బలుకయూపాత్ము డంజలిబద్ధుడగుచు రాక్షసపరేణ్య మీరలు రావణుని యభీష్టమునెరింగి నడచుట హితకరంబు.

వ. అనిప్రబోధింప వల్లెయని శయ్యనుండి లేచి స్నానంబాడి దివ్యాంబరాభరణ స్రక్చందనాద్యలంకార శోభితుండై ప్రళయాంతకుని విధంబున భూతలంబదర నిష్ప్రమాణ దేహంబుతో నడగొండవిధంబున బయల్పడల నతనింగనుంగొని వానరులు భయకంపితులై పరువులిడుచుండి రాసమయంబున శ్రీరాము డాభీషణకారుండైన కుంభకర్ణుని స్వరూపమున కచ్చెరువందుచు విభీషణునితో నిట్లనియె.

ఉ. ఈతడెనండు తెల్పుము మహీస్థలికంతకు నొక్కడే మహా
కేతువుగా దనర్చె బలుకెంపు కనుంగవతో తటిల్లతో
పేత వలాహకంబుక్రియ పెన్ గిరిపాలికనొప్పె నిమ్మహా
భూత మదృష్టపూర్వము కపులే పెరవొంది రహోవిభీషణా!

వ. అనిప్రశ్నించు శ్రీరామునితో విభీషణుండిట్లనియె.

ఉ. శ్రీరఘువంశపావన వచించెద వీనిచరిత్రమెల్ల దు
ర్వార పరాక్రముండు సురరాడ్యమముఖ్య దివౌకసావళిం
బోరజయించె విశ్రవసుపుత్రకుడితడు కుంభకర్ణు డి
ద్దారుణి నిట్టి ఘోరమగు దానపుడెయ్యెడలేడు చూడగన్.

వ. శ్రీరామచంద్రా! యీతని చరిత్రమును వచించెద నవధరింపుడు కుంభకర్ణుడు జననంబందిన తోడనే ప్రపంచమున కెగబడి చేజిక్కిన ప్రాణులనెల్ల బట్టి భక్షింప మొదలిడగా, దేవదానపుల్లెలు భయభ్రాంతులై యీతని భయంకర కృత్యముచుగురించి దేవేంద్రునితో విన్నవించ నతడ్రాగహించి వజ్రాయుధముచేనడచె, తత్ప్రహారంబున ఓర్వక సింహనాదంబొనరించి నంత మూత్రమున భూమ్యాకాశములు చలించె. వెంటనే కుంభకర్ణుడు విరావత విషాణంబొండు పెరికి మహేంద్రుని వక్షంబునబొడిచె, తత్ప్రహారంబుతో నింద్రుడు భయభ్రాంతుండై మహద్దలు సిద్ధులు సాధ్యులు మొదలగు దేవతాప్రముఖులతో చతురానను వాలికరిగి కుంభకర్ణుని దుర్నయంబెల్ల నెరింగించి వానివలన లోకముల కెట్టియుపద్రవములు జరుగకుండునట్లు తమ్ము రక్షింపవలయునని ప్రార్థింప నలువ తనవముఖంబున కతనినిరావించి యిట్లనియె.

క. త్రైలోక్య నాశనార్థము పొలస్తునిచే సృజింపబడినాడవు దు
శ్శీలా నీవిక మృతకునిపాలిక బడియుండు మురుపుంగవ ధాత్రిన్.

- క. అని నలువ శాపముడ తక్షణమున నచ్చోటనే నిశాచరుడును చచ్చినవానిపగిది పడినం గనిరావణుడనియె నార్తి కమలభవునితోన్.
- గీ. పద్మసంభవ శీలోద్భిష్టిప్రణతిజేతు నాప్రియసహోదరుడు వీడు న్యాయమునను నీకుమనుమడుగాన వీనిని కృపావలోకసంబున గావవే లోకనాథా!
- వ. లోకేశ్వరా! యితనివిషయమై యనుగ్రహించి జాగ్రత్సత్వపై సుషిప్త్యవస్థలను నిర్ణయింపుమని ప్రార్థించిన ప్రసన్నులడై చతురాననుండు యిట్లనియె. రావణా! ఇతంజారు యేడు యెనిమిది తొమ్మిది మాసములపర్యంతము నిదురతో పడియుండి మేల్కొందిన దినమున నాకలిచే లభించిన ప్రాణిలోకంబును భక్షించుచుండుగాక యనివచించె గావున తదాదిగా గాఢనిద్రావశ్యుడై పడియుండు వీడిప్పుడు రావణునిచే బలాత్కృతముగా నిదురమేల్కొల్పబడి గృహమందుండి వెల్పులకీలెంచుచుండె వీనిభయంకరాశారమును గమంగొని మనసైనికులు భయభ్రాంతులై పరువులిడుచుండిరి. మనమిప్పుడొక యుపాయమున మనసైన్యముల కిదియొక రాక్షసాశారముగా నిర్దింపబడిన యంత్రప్రతిమయేగాని నిజముగా రాక్షసుడుకాదు, గావున వీనినిగురించి భయపడ నవసరములేదనియు నుద్బోధించి ధైర్యమున నిలువరింప జేయవలయునని యుక్తిగా వచింప శ్రీరాముండందుల కియ్యకొని సర్వసేనానియగు నీలునితో నిట్లనియె.
- ఉ. వీరవరేణ్య సైన్యముల వేగముగా గుమిజేర్చి గోవుగ ద్వారము లాక్రమించి రిపుదర్శమడంపగ సర్వసిద్ధమై భూరిశిలాతరుప్రతతి ప్రోవులుగా సమకూర్చి గ్రన్ననన్ ధీరతనిల్చి పోరగ విధింపుమటంచు ననుజ్ఞ సేయగన్.
- వ. తదాజ్ఞానుసారమున వానరసేనలు రణకౌతుకంబున వివిధ సాల శిలాచయంబున ప్రోవులుగాజేర్చి లంకాపుర ద్వారముల నాక్రమించి రాక్షసులపై నురవడించుచుండి రట్టియెడ కుంభకర్ణుడనేక రాక్షస సేనావరిపృథుడై రావణుని కొలువుకూటంబున కరిగి దివ్యరత్నసింహాసనాసీనుండైయున్న రావణున కభివాదనంబొనర్చిన రావణుండతని గ్రుచ్చియెత్తి గాఢాలింగనమొనరించి వీరంబున కూర్చుండ నియోగించిన సుఖోపవిష్టుండై కుంభకర్ణుడు రావణునితో నిట్లనియె.

ఉ. ఆదర మొప్ప నన్నతిరయంబున నిద్దురలేపితేల నో
సోదర సీకు నేఖలుడనూయమెయిన్ భయమొందజేసె ని
ర్వేదమనంబుతో నెవడు ప్రేతతనంబున కిచ్చగించె నే
డాదురితాత్మునిందెలుపు మంతకు చెంతకు బంపివచ్చెదన్.

వ. అనియడుగుటయు రావణుండిట్లనియె.

మంజరి :

వీమనివచియింతు తమ్ముడా! నీవెరుగవు నిదురవశమునన్
రామునిచే బ్రాప్తమయ్యె నాకు దురంతచింత సమరమునన్
వనచర సైన్యములతోడ రాముడు వనధిదాటి ధృతిమెరయన్
మన సేనలనెల్ల దునుముచుండెన్ మార్కొని గుండియలవియన్.

క. వనములలోపల మరియొవనసీమల నెల్ల యెడల వనచరవీరుల్
మనలంకజొచ్చి కలచిరి వననిధి పర్వమునపొంగి వచ్చినకరణిన్.

గీ. రాక్షసప్రముఖులనెల్ల రణములోన హతమొనర్చిరి కప్పిసైన్య ముద్భుతముగ
భీమబలులైన వానరవీరవరులు కడనమున జచ్చివట్లునే గాంచనైతి.

ఉ. ఈవిపదబ్ధినుండి మమునెల్ల ర జక్కగ నుద్ధరింపగా
నీవెలలోన్నతుండవని నెమ్మదిసమ్మితి సోదరా ప్లవం
గావళినెల్ల భీషణ రణాంగణమందు హతంబొనర్చి శో
భావమామైన లంకను రయంబున యత్నముతోడ బ్రోవుమా.

వ. అని పెక్కుభంగుల విచారగ్రస్తుండై దీనముగా వదించు రావణు నవలోకించి
కుంభకర్ణుండిట్లనియె

మంజరి :

మనమందర మవుచుచేసిన మంత్రాలోచనలోనన్
వినిశ్చయము జేయబడియె మనకున్ విపత్తువైరులవలనన్
పాపాత్ముడు సరకలోకయాతన బడికృశించు చండమునన్
ప్రాపించె స్వకీకుదుష్టకర్మకు ఫలము నేటికాలమునన్.

వ. సహోదరా! నాహితంబొక్కటవధరింపుము నీవు కేవల వీర్యగర్వంబున
ననాలోచిత కృత్యంబొనరించితివి, తత్కారణమున మనకిప్పుడు భయము
సంఘటిల్లె దుర్మంత్రుల కృత్రిమాలోచనల మూలమున ధరాధీశ్వరుడు తన

సర్వస్వమును గోల్పోగలడు. నీవిప్పుడు మనవిభీషణుడు బోధించిన విధమున నొనర్చితినేని మనకెల్లర కెంతయు శ్రేయోదాయకమని నాయభిప్రాయము. నీకయ్యది సమృతమగుచేసి రామునకు నీతనర్పించి బంధు మిత్ర సుహృత్సహోదర సమేతుండవై సుఖంపుమనవుడు దశగ్రీవుడు రోషభీషణుడై కనుబొములుముడివడ కుంభకర్ణునితో నిట్లనియె.

గీ. మాన్యతముడైన గురువర్యు మాడ్కి నన్ను శాసనముజేతు వింతవాక్యమనుచేల
గతముచింతింప లాభంబుగలదె చెవును తగవిధింపుము శాలోచితముగ నీవు.

గీ. మోహమునగాని శేవలమూఢబుద్ధి వలననేగాని చిత్తవిభ్రమముచేత
గాని జరిగిన యవినీతి కార్యమిపుడు పలుకుదు వచించుచున్నను ఫలముగలదె.

వ. సహోదరా! గతవిషయమును గురించి నన్ను డిక్కేపించి తర్కించుకొనుచు
కాలహరణమొనర్చిన లాభములేదు. నీవునాకిప్పుడు ప్రతివచనమీక కత్తువుల
బ్రతికుటించి వానరసైన్యములతో రామలక్ష్మణుల హతమార్చి రమ్మని
సెలవొసంగిన, కుంభకర్ణుడు రావణునితో నిట్లనియె.

క. నరవానరాధముల కిక్కరణిన్ భీతిల్ల నేల కదనస్థలి నె
ల్లర నొక్కనిముషముననే బరిమార్చెద మానసమున వగవకుమన్నా!

చ. వరుణ కుబేర వాయు యమ వహ్ని ముఖామర ఎర్యులెల్లరన్
దురమున బేర్చినిల్చినను దున్నెద నేనిమిషంబులోన నా
కొరులెలసాటియే భయమునొందకు మాజినాజ్ఞ నిమ్ము చె
చ్చెరజని రాముగీము కపినేనలతో దునుమాడి వచ్చెదన్.

వ. అనివచింప రావణుడు సింహాసనమునుండి దిగ్గనలేచి కనకరత్న దివ్యహారం
బొండతనీ కంఠమునపైచి వివిధ సుగంధ గంధ పుష్ప మాల్యాంభరణాదుల
నలంకృతుని గావించ నప్పుడు కుంభకర్ణుడు బాగుగా నాజ్ఞాహుతి చేయబడిన
వహ్నిచందంబున ప్రకాశించె మరియు

గీ. వనధితటచువేళ వాసుకిచేచుట్టబడిన మందరాద్రిపగిది దివ్య
కనకరత్న ఖచిత కటిసూత్రధారియై కుంభకర్ణుడొప్ప దంభమునను.

వ. తదనంతరంబ కుంభకర్ణుడొక్క శూలాయుధంబుచు కేలంగీలించి—

గీ. మెరుపువోలె మిగులమెఱయుచు లోనికి గాలిచొరని కనకకవచ మొండు
దాల్చివొచ్చెనపుడు దాత్తసంధ్యాభ్ర సంవీత గిరియనంగ భీకరముగ.

వ. అంతకుంభకర్ణుడు అన్నకు ప్రదక్షిణసమస్కారములొనర్చి యతని యాశీర్వచ
సములంది యుద్ధసన్నద్ధుండై శంఖభేరి మృదంగాది వాద్యంబులు మ్రోయ
సాయుధపాణులై చతురంగసైన్యంబులు ముందునడువ ధనుశ్శతప్రమాణ
పైశాల్యంబును మట్టతధనుప్రమాణోన్నతంబగు జేహంబుతో బండిచక్రముల
పగిది నొప్పుకన్నులవెంట నిప్పులుగురియుచుండ జాజ్వల్యమానముగా
మండుచున్న మహాపర్యతముపగిది భయంకర దంష్ట్రాకరాళంబుతో కుంభ
కర్ణుడు రణరంగంబున కేతెంచుచు రక్కసులతో సిట్లనియె.

మానినీ వృత్తము :

దానవులార! గనుంగొను డగ్గిగదా శలభంబుల గాల్చుగతిన
వాసరనేసలలో కడుముఖ్యుల నైశచ గుంపులుగుంపులుగా
నేనతిరోష మహానలకీలల నీరొనరించెద లీలమెయిన
మానవమాత్రుల రాముని లక్ష్మణ మార్కొని దున్మెద యుద్ధమున్.

వ. అనిప్రగల్భాక్రల ప్రసంగించుచు రాక్షససైనికుల సింహనాదములు విన్ను
ముట్ట బయల్పెడలునెడ

సీ. గార్దభద్యుతుల మేఘములుగర్జిల్లుచు పిఘగులతో పెనువృష్టిగురిసె
గోమాయునంగేతుల్ ఘోరాకృతులతోడ నవలంబుగ్రక్కుచు నరుచదొడగె
ఖగకలం బవచవ్యముగ పెనుచూకలై దివిమండలాకృతి దిరుగదొడగె
ద్రోవనేతెంచు దైత్యునిమీద నొకగ్రద్ద పూలమాలికెవోలె వ్రాలెనంత
సవ్యసేత్రోరు బాహువుల్ నంచలించె భీకరధ్వనితో నొక్కతోకచుక్క
ప్రబలరుచి వానిముందట బడియె గాంతివిడిచె రవి దుష్టవాయువుల్ వీచుచుండ.

వ. ఇత్తైరంగున బయల్పెడలు దుర్నిమిత్తంబులు లెక్కనేయక కుంభకర్ణుడు
సమరతలంబున కేతెంచుటయు తద్వికృతాకారంబును గనుంగొని ఋక్ష
వాసర చమూసమూహంబులు భయభ్రాంతులై దిశావలయంబులకు
పరుగులువారుచుండ కుంభకర్ణుడు పరిఘాయుధంబొండు ధరించి వానరుల
వెంటబడి విచ్చలవిడిగా జమురుచుండ సైనికులగనుంగొని వారల
సమాధానపరచుచు అంగదుండిట్లనియె.

ఉ. ఓకపివీరులార! మహితోన్నత శౌర్యకులప్రసూకులై
ప్రకృతవాసరప్రతీభిగి భయంబున బారిపోవుటల్
మీకిదిపౌరుషంబగునె మేలుసుమీ పురుషస్వరూపియా
భీకరకృత్రిమాసురుడు వీనికి భీతివహింపనేటికిన్.

గీ. అంత సభిక్తప్రయాసతో సంగదుని హితాలాపంబు లాలించి వడిసమాధానపడి ప్లవంగముఖులు తరు శీలావ్రతతిబూని కడగిప్రహరించి రాకుంధకర్నునవుడు.

మంజరి :

ఆతండిసుమంత సంచలించక నత్యంతశ్రోధమునన్
శ్రోతులగమిపైకి నడరి పెల్లుగ గూల్చె దవాగ్నివిధమునన్
వానరయూధములు విసరివైచెడు పర్వత తరు నిచయంబు
దానవు దేహమునసోకి పొడియై ధరఃశింబడియై కరంబు.

ప. అయ్యవసరంబున కుంభకర్నునిచే బ్రహరింపంబడిన వానరులు భయక్రాంతులై

ఉ. కొందరు తోయధింబడిరి కొందరు మింటికిబాకిరాదులై
కొందరు పర్వతాగ్రములకుం దరుశాఖలకెక్కి రొయ్యనం
గొందరు పెన్గుహవళుల గూఢముగా వడిదాగి రంతటం
గొందరునీల్గియున్నటుల కుంభునిపైబడి యుండిరెంతయున్!

ప. ఇటుల మిగుల భీభత్సంబగు పెరింగి అంగదుండు వివిధప్రకారముల దైర్యోక్తుల
వారల సమాధానపరచి క్రమ్మి వానరుల సమరోన్ముఖులగావింప నట్టియెడ
మదోన్మాదంబున వానరులబట్టి వివిధప్రకారముల హతంబొనరించుచుండె.

గీ. కుంభకర్నునిచే నిట్లు కొట్టబడిన ప్లవంగులపైనికులు వేలు లక్షలవని
బెలుచ నఖలాంగసంధులు విరిగి కూలిరతిభయావహమైయొప్ప నాలమవుడు

ప. మరియును

క. గరుడుండు సర్పవితతిన్ కరమిడిసినభంగి కుంభకర్నుండని వా
నరుల నొక్కొక్కవిడుతకు ఇరువదుగురబట్టి మింగియేగుచునుండెన్!

మంజరి :

ప్రళయాంకుబోలె దైత్యరథికులు భయదసింహనాదములన్
బలిమిన్ గర్జిలుచు దున్నివైచిరి ప్లవంగులవాహినులన్!
వానరవీరు లభిక్రరోషవశమున బహుళమహాద్రుమశిలలన్
దానవులన్ రథగజోష్ఠహయ సంతతులదున్ని రవలీలన్

మ. హనుమంతుండు నభంబుపైకెగసి ధైర్యస్ఫూర్తి పెన్మ్రమాకులన్
గొనియుగ్రంబున కుంభకర్నునిపయిం గుప్పించినన్ వాడు శ్రీ
మణిచూ శూలముతోడ నన్నిటిని రోషస్ఫూర్తి ఖండించె పా
ననియున్ క్రమ్మర నొక్కశూలమున చేవన్ దైత్యునిన్ మోదినన్.

ప్రధర :

అంతన్ తత్కుంభకర్నుం డనిలసుతు తడీయప్రహారంబుచే ని
హ్నింతోడగ్రాస్య మేజో కలుషితతనుడై సంకటంబందియు దు
ర్ధాంత శ్రోభోద్ధతిం దారకరిపుడెలమిం గ్రౌంచముం గూల్చునట్ల
త్యంతోద్రేకంబుతో నయ్యనిలజనెద శూలాయుధంబైత్తివైచెన్.

వ. అంత హనుమంతుండాశూలాయుధ ప్రహరణంబున వక్షస్తలంబుపగిలి
రక్తప్రవాహంబువెడలి మూర్ఛిలై నప్పుడు రక్కసిమూకలుప్పొంగి సింహ
నాదంబులు గావించిరి పదంపడి ఋషభుండును శరభుండును నీలుండును
గవాక్షుండును కుంభకర్నునివెంటాడి శిలాతరుప్రహారంబుల విదారించుచు
గవీస కుంభకర్నుడు ఋషభుని గట్టిగాబట్టినలిసిన సతండు రక్తమునుగ్రక్కి
నేలంగూలె తక్కిన వానరుల ననేకవిధంబుల వీడించిన వారెల్ల గు రక్తసిక్తాంగులై
మూర్ఛల మునింగి

క. పాతాళగహ్వరంబన లోతైననికాలు నోటిలో తత్కపిచం
ఘాతమునుద్రోయుటయు నతిభీతిన్ ముక్కులనుచెవుల వెడలిరి ప్లవకుల్!

వ. ఇట్లత్యంత భీషణంబుగా వీడితులగు ఋషవానర గోలాంగూల పైన్యంబులు
విచ్చి దైన్యమున శ్రీరాముని మరుగుజొచ్చి రంతలో నంగదుండు వారల
గనుంగొని సత్వరంబున నొక్కమహాశైలశృంగంబొండై త్తి కుంభకర్నుని
శిరంబుపైవైచిన సతండుతిరోషంబున శూలాయుధంబైత్తి పొడువ నంగదుడు
లాఘవంబున దప్పకొని శరతలంబున కుంభకర్నుని వక్షస్తలంబునమోడె
తత్ప్రేహారంబున కతండు మూర్ఛిలిపడి తక్షణంబై తెలివొంది యెడమచేతిపిడికిట
నంగదుని లిట్టుమోదిన సతండు మూర్ఛాక్రాంతంబై పడియె, య నంతరంబ
శూలాయుధంబైత్తి స్ఫుగ్గివునిపై నడరిన పతంజోక గిరిశృంగంబును గైగొని
పైకెగసి కుంభకర్నునితో నిట్లనియె.

ఉ. ఓయినిశాచరోత్తమ మహోద్ధతితోడ ప్లవంగనేన న
త్యాయతశక్తి దున్ది యశమందెదె యల్పులతోడ బోరిం

శ్రేయమే కాచికోమ్ము గిరిశృంగమిదే చనుదెంచుచుండె నీ
కాయపు నేటితోతుడ కృతార్థుడవయ్యెను చక్కనిల్వమా.

చ. అనవుడు కుంభకర్నుడు హాతెలసెన్ గవీవర్యబ్రహ్మకున్
మనుమడవీవు దుర్భర సమగ్ర బలుండవటంచు వింటి ర
మృని యొనరింప నేమిటికి నార్చెదవూరక నంచుబల్కు నా
వనచరనాధు డా యసుర వక్షమునన్ విసరెన్ గిరింధ్రమున్.

గీ. వానరవరుండు వైచినపర్యతంబు కుంభకర్నుని పెడడయక్కునకు దగిలి
తక్షణంబున చ్రక్కలై ఛాత్రిబడియె శవులు హర్షించి రసురులు కలతపడిరి.

మంజరి :

పడపడి రోషమున కుంభకర్నుడు ప్లవగాధీశునిపైనన్
సడమల కూలమును విసరివైచిన సత్వరమున నాలోనన్
హనుమంతుడు మింటికెగసి తచ్చులాయుధమునున్ నేర్పమర
మొనసేపట్టి విరిచివైచె రెండుగ మోకాలన్ శవులలరన్.

వ. అమృతాత్తరకార్యమునకువానరులెల్లరు హనుమంతునిగీర్తించిరట్టియెడ కుంభ
కర్నుడు రోషారుణితలోచనుండై సత్వరంబున

మ. చలమేసారగ కుంభకర్నుడు మహాశౌర్యాతిరేకంబునన్
మలయక్షౌధర శృంగముంబెరికి వ్యోమంబెల్ల కంపింప ను
జ్వలతేజంబున వానరేంద్రు పృథువక్షస్థానమండేయ వి
హ్వలుడై మూర్ఛమునింగె ధారుణిపయిన్ వ్రాలెంగవులభీతిలన్.

ఉ. అంతట కుంభకర్నుడు జయంబున నార్చుచు తత్త్వవంగభూ
కాంతునిబట్టి యెత్తుకుని గ్రక్కున నేగుటగాంచి శోపనం
త్రాంత హృదంతరంగుడగు పావని దేహమునట్టెబెంచి య
త్యంతరయంబునం జనియె నయ్యసురాధిపు దృంచవాంఛతో.

వ. ముష్టిప్రహరణమున కుంభకర్నుని మర్దించి సుగ్రీవుని గొనిరాదలంచి క్రమ్మఱ
నిట్లూహించె మహాత్ముండగు సుగ్రీవుని విడిపించితినేని యతనికి నంతోషహాని,
కీర్తినాశముయగును కావున కొంతవడి యార్చెద నింతలో లబ్ధసంజ్ఞుండై యాతడే
తప్పించు కొని రాగలడు కాదేని యప్పుడే తత్కార్యమును నిర్వహింతురని

నిశ్చయించి చెడరిపోవు వానరసైనికుల నడ్డగించినిలిపె సంత కుంభకర్నుడు
సుగ్రీవుని యెత్తుకొని పోయి లంకజొచ్చె నయ్యవసరంబున నట సౌధాంతరస్త్రీలు
పుష్పములు లాజలు సుగంధ శీతలోదకముల కుంభకర్నునిపై పెడజల్లుచుండ
తచ్చీతలోపచారంబులకు సుగ్రీవుడు మూర్ఛదేరి కుంభకర్నుని చేతులనుండి
తప్పించుకొని పోనెంచి

సీ. సుగ్రీవుడవుడతిసునిశిత నఖముల కడునేర్పుతో కుంభకర్ను చెవులఁ
బెరికి తీక్షణమైన నీవణదంష్ట్రల బ్రక్కల ముక్కును బట్టికొరుక
నతిబాధపడి పరిహృతకర్ననాసుడై చారితాంగముల నత్యంతర క్త
ధారలుదొరుగ దైత్యవరుండు సైపక ప్లవగేంద్రు కరములబట్టి నలిపి
నేలపైగొట్టి సంతట నిశేచరాచిత నటహాస్యమానుడై శీఘ్రమున న
భస్తలంబునకెగసి ప్లవంగవిభుడు శ్రీరఘూత్తము సన్నిధిజేరెసంత.

వ. పడంపడి కుంభకర్నుడు కర్ననాసహీనుండై రక్తధారలుదొరుగ సెలయేళ్ళతో
దొడ్డనగంబన నొప్పె తత్సమయంబున ముద్గరాయుధమొండు ధరించి క్రమ్మఱ
రణాంగణంబున కేటెంచి ప్రళయకాల మృత్యువువిధంబున వానరసైన్యంబుల
జొచ్చి రక్తమాంసభక్షణ లాలసుండై మైమరచి ఋక్షవానర రాక్షస
పిశాచాదులనెల్ల నాశంబొనరించి భక్షించుచుండె తదీయ భయంకర
కృత్యమునకు వెరచి శ్రీరాముని మరుగుజొచ్చి రట్టియెడ లక్ష్మణుడు కినిసి
కుంభకర్నునిపై గవిసి యుద్ధమున కుద్యుక్తుండై.

కా. చాపంబెక్కిడి పప్తసాయకములన్ సంధించి సౌమిత్రి డు
ర్వాప్యపారుండగు కుంభకర్నుని పయిన్ వర్షించినన్ లక్ష్మణుం
గోపన్నూర్తి నతిక్రమించిచని రక్షోవీరుడున్ రామథా
త్రీపాలాగ్రణి మీదికింగవిసె సందీప్తాగ్ర తేజంబునన్.

కా. అంతన్ రామవిభుండు చాపమున రాద్రాక్షుంబు సంధించి క
ల్పాంతాగ్నిప్రతిమాన దీధితులతో నాకుంభకర్నోరసో
పాంతంబుచ్చిచనంగ గిన్న నదరింపన్ రాక్షసశ్రేష్ఠుడ
త్యంతభ్రాంతిపహించె చేరిగడయున్ దాత్రీస్తలిం గూలగన్.

వ. కుంభకర్నుడు రామబాణపీడితుండై సింహనాదంబునేయుచు నిరాయుధుండగుట
వలన కరపాదఘట్టనంబులతో వానరయూధంబుల దరిమిదరిమి పొడిచి
దిగ్రమింగుచు పరువునెని యొకగిరిశృంగంబెత్తి రామునిపై విసరిన.

ఉ. కాంచనరత్నపుంఖ విశిఖంబుల నేడిటి నెక్కువెట్టి శో
భించితుడైన రామవిభు డప్పుడనిన్ ద్విశత ప్లవంగులం
బంచతనొండజేయుటకు పైనరుదెంచు గిరింద్రమట్టె ఖం
డించె రశోమయంబుగ వడిన్ నడుమన్ నిజ సేనలార్యగన్

వ. తత్సమయంబున కుంభకర్నువధోపాసుం బాలోదించి లక్ష్మణుండు
శ్రీరామునితో నిట్లనియె శ్రీరామచంద్రా ఈ రక్కసుడు శోణితగంధవశంబున
మత్తుండై స్వీయ పరకీయముల గుర్తింపక నందరభక్షించుచున్నవాడు వీని
నువేడింపజరదు నేనొక్కయుపాయంబాలోదించితి నెద్దియర వానరసేనెల్ల
నొక్కమొగి వానిపైచుట్టుముట్టి ప్రాకవలయు ముఖ్యులైన సేనాపతులెల్లరు
పైపై నడరవలయు అప్పుడితండతిభారముర భూమిపైబడు పడంపడి వీనిబ్రహ్మరింప
సాధ్యమగుననపుడు తక్షణంబ వానరసేన గుంపులుగుంపులుగా రక్కసునిబొదివి
పర్వతారోహణంబొనరించునటుల బ్రాకుటయు మదపుటేరుగు నిజదేహంబు
విదిర్చి మానటివానినిక్రిందికిపడద్రోయువిధంబున కుంభకర్నుడు శోపముతో
దేహమువిదిర్చి వానరులెల్ల క్రిందికిత్రోసిపుచ్చె అంతశ్రీరాముడతనిపై
శరప్రయోగమునకు ధనుష్టంకారమునర్చుటయు నదివని సహింపకపైకరుదెంచు
కుంభకర్నునితో శ్రీరాముండిట్లనియె.

—: శ్రీరాముడు కుంభకర్నునితో పోరుట :—

క. పోరునకు నిలుము నాతో ఘోరాహవభూమి నిన్నుగూల్చెదదృటిలో
శ్రీరాముడనని తెలియుము వీరుడనని మిగుల విప్రవీగమ క్రూరా!

వ. అంత కుంభకర్నుండితండు శ్రీరాముండనిగురైరింగి వికారముగానవ్వి
మేఘగంధీరభావణంబులనిట్లనియె.

సీ. తెలియజాలవు నాదుబలశౌర్యములు రామ పొరియజేసెద నిపునిలువుమింక
ఖరవిరాధాది రక్కసిమూకతో సాటియని నన్నునెంచెదే నాత్మలోన
నిలలోననాకొరు లీజాదులే మహాగ్రబలాధ్యుడగు కుంభకర్నుడనుచు
ననుగురైరుంగుము నాకంటబడితివి మేలుచేకూరె నిన్మ్రుంగివైతు
మునురణాంగణమున శక్రముఖ్యుడివిజ సముదయంబును నిర్జించి జయము యశము
గాంచిమించితి నిన్నొక్క త్క్షణములోన జక్కడతం నిల్వమా మూర్ఖ
సమరమునకు.

చ. అనివచింప శ్రీరఘుకులాభరణం డతితీక్ష్ణమా మహా
శని సదృశోగ్రబాణముల నయ్యసురాగ్రణి మేనిపై నిగు
డ్చిన సిసుమంతయేని మదిజంత వహింపక ముద్గరాయుధం
బునశరణాలవేగమును బూనిక నెంతయు నడ్డగించినన్.

మంజరి :

అంతట రోషమున చాళరథి వాయువ్యాశ్రయము సంధించి
పంతంబున సరికే ముద్గరముగల పగతుంకరముఖండించి
శరహినుండగుచు కుంభకర్నుడు కడుక్రోధంబుననార్చెన్
గిరిసదృశాయుధముక్రిందబడి మగ్గిరి కవులిలుల దనర్చెన్.

వ. పడవడి హాశీకేఘలైన వానరులొక్కచో గుమిగూడి దుఃఖించుచు మిగుల
భయంకరముగపోరాడు రామకుంభకర్నుల ద్వంద్వయుద్ధమును గమంగొని
గడగడ లాడుచుండి రాసమయంబున.

ఉ. ఆమనుజాసియున్ మరలనన్యకరంబున న్రూన్వేకల్పి శ్రీ
రామునిపైకి నుగ్రముగ రా నపుడైంద్రమహాశ్రుమైత్రి దు
స్తామసమూని చాళరథి దైత్యుని రెండవచేయిమన్నినన్
భూమిపండ్లన్ మహిధరముపోలిక కూలె భయంకరంబుగన్.

గీ. రెండుభుజములుతెగి నడగొండవోలె గడిచునేతెంచు తత్కుంభకర్నుగాంచి
రామవిభు డర్థచంద్ర శరద్వయమున కడగిరక్కసుపాదయుగంబువరికె,

వ. ఇట్లుకరచరణహినుండై కుంభకర్నుడు బడబాగ్నిచందంబున నొప్పు భయంకర
దంష్ట్రాకరాళంబుదెరచి సింహనాదంబునేయుచు అంతరిక్షమున చంద్రుని
కబళింబబోవు రాహువుచందంబున పైకి నురవడించ, వానింగమంగొని
శ్రీరాముడు సువర్నపుంఖ చిత్రితంబులైన పెక్కుమార్గణంబుల నాముక్కుడి
రిక్కసు నదనగచ్చారింబెల్ల విండించె నంచుచే నానిశాచరుడు ప్రలపింప నేరక
నత్రిమయాసతో గురివెట్టుచు బ్రాంతండ్లయ్యె నాసమయంబున

శా. అంతన శ్రీరఘరామచంద్రుడు మహేంద్రాశ్రయంబుసంధించి య
త్యంతక్రోధ విఘ్నూర్నమాన నయనండ్ల వే ప్రయోగింప క
ల్పాంతాగ్ని జ్వలరోపమాన రుచి భూమ్యాకాశముల్ నిండ వి
ష్కాంతంబై వడి కుంభకర్ను శిరిమున్ ఖండించె చిత్రంబుగన్.

వ. అతనికళేబరంబు హిమగిరిచందంబున పరిసరవర్తులగు వానరుల సనేకుల నాశంబొనరించుచు సముద్రంబున గుభాలున గొప్పధ్వనితోగూలె డేవ బ్రాహ్మణ ఘాతకుండైన కుంభకర్నుని వధకు జగత్రయవాసులు సంతసించిరి తదనంతరంబ తద్వృత్తాంతం బంతయు రక్కసులవలనవిని రావణుడు వాపోవుచు మూర్ఛాక్రాంతుండై పడి కొంతపడికి తెలివొంది దీనస్వరంబున నిట్లనివలపించె.

—: రావణుడు కుంభకర్నుని వధకు చింతించుట :—

చ. నిరుపమ శౌర్యవీర్య బలనిర్జిత సర్వసుపర్వనాథ సం
గరమున శాత్రువ్రతతి గర్వమడంతువటంచు నెమ్మదిన్
స్థిరముగ నమ్మియుంటిని యిసీ తుదకున్ లఘువిక్రమాధ్వదౌ
నరునికరంబులంబడి వినాశమునొందితివే సహోదరా.

ఉ. అక్కట నాకుప్రాణసముడైన సహోదరుడీల్లె నింకనా
కక్కడి రాజ్యభోగ మికసేటికి సీత దురంతచింత చే
బొక్కు మడియజేవితమా భూస్థలివ్యర్థముగాడె యిప్పుడే
జక్కడకున్ రిపున్ భిరుర సన్నిభ సాయక పృష్ఠినాశిలోన్.

వ. అంత రావణుడు గతించిన విషయములు దలంచుచు మనంబున నిట్లని చింతింపం దొడంగ.

ఉ. పెక్కువిధంబులన్ మునవిభీషణుడర్చిలి సీతివాక్యముల్
జక్కగబోధజేసినను జ్ఞానవిహీనుడనై గ్రహింపలే
కక్కటికంబు బోవిడిచి యారడి సోదరునిం ద్వజించిరిన్
నక్కొనె తత్ఫలంబిలులనికము యేమవవచ్చుచెల్ల రే.

అ.వి. అనుచు బహువిధముల నసురాధినాథుండు మిగలవగలబొగిలి పెగడుదోప
వసుధపైని మూర్ఛపడ నంతనాతని సుతుడు త్రిశిరుడనెడు శూరపరుడు

వ. స్వాంతనవచనంబుల తండ్రికి మనస్తాపోప శమనంబొనరించుచు దురాత్ములగు శత్రువీరుల నిముషమాత్రంబున నాశంబొనరించి వచ్చెదగాన యుద్ధయునకు సెలవొసంగుమని యడుగుటయు నంతలో డేవాంతక నరాంతక త్రిశిర అతిశాయలను రావణుని పుత్రకులు రణోత్సాహముతో తండ్రియనుమతిగొని అహంపూర్వ మహంపూర్వమని యొకరినొకరి నతిక్రమించి సింహనాదములు నేయుచు సర్వసాధనోపేతులై బయలువెడలిరి ఆ రాక్షసవీరులు

- ఉ. అందగుశూరు లన్మునిమలందరు జ్ఞానవిశిష్ట లాశసం
క్రందనతుల్య విక్రములు ప్రాజ్ఞులు మేటివరప్రభావులి
ట్లంతరు దేవతాగణ మదావహులందరు దోడ్డమాయ కాం
డ్లందరు కామరూపులు వియత్పదచారులు కీర్తివర్ధనుల్.
- సీ. సూర్యవర్చసులైన సుతుల నతిప్రీతి నాలింగనమొరప్పి యుచువిధును
సకలభూషణముల చక్కగాగై నేసి నేయింబుగలుగ నాశీర్వదించి
తనయుల రక్షణార్థము మహాదర మహాపార్శ్వలనగ పేర్ల బరగు నిజు
హాదరులిద్వార నొనర సహాయంబుగానుండ నియమించి కడనమునకు
జనుడనుచు నాజ్ఞసేయగా జరకునకును వలగొని నమస్కృతులొనర్చిప్రమదమొరగ
గంధమాల్వానులేపన కలితులగుచు యుద్ధసన్నద్ధులగుచు మహాద్వర్తముగ.
- వ. ఖడ్గ కవచ ధనుస్తూతీరాది సర్వసాధనంబులును ప్రణనివారణకు వలయు
వివిధయోషధులతో రథ గజ తురంగాది వాహనారూఢులై సమరోత్సాహంబున
బయల్పెడలి.
- చ. రణమొనరించువాంఛ వడిరావణపుత్రులు నల్వరుద్ధతిన్
మణిగణదీధితుల్ గగనమండలమెల్లెడ నిండిబర్వగన్
గణగణమంచు గింటిలు గంటలు మ్రోయుచునుండ మేల్ ధను
రుణములు దిగ్గటాంతముల ఘోరముగా తెలువొంద నార్చుచున్.
- సీ. నీలజీమూత సన్నిభ మదేధమునెక్కి యుగ్రరూపమున మహాదరుండు
మేల్నిబంగరుజిగిమించు దేరులనెక్కి ధృతిమీర నతికాయ త్రిశిరయుగము
నున్నైశ్రవముతోడ నుపమింపదగు ధవళాశ్వంబునెక్కి సరాంతకుండు
దర్పితులగు మహాదర మహాపార్శ్వలొప్పుగ గరిండ్లములనెక్కి భూరిరోష
భీషణంబుగ నార్చుచు బెక్కుగతుల నలరు శరదాప ఖడ్గ శూలాద్యనేక
సాధనసమృద్ధితో బహుపైన్యసహితు లగుచునేతెంచి రుక్మాహ మతిశయిల్ల.
- వ. ఇట్లు మహాట్టహాసంబున రాణుపుత్రులు చతురంగ వాహినీ నమేతులై
సమరోత్సాహంబున నేతెంచుట గనుంగొని వానరులు గొప్పగొప్ప పర్వత
శృంగంబుల విశాలమహీసుహంబుల బెరికి పుచ్చుకొని యుద్ధార్థులై సింహ
నాదంబులు నేయుచుండ, రక్కసి యాకలు క్రోధావేశంబున శరీరంబులుప్పుంగ
నార్చుచు సురవడింప, నిరువాగుల పైన్యంబులకు భీషణంబగు సంగ్రామంబయ్యె
వానరులు శిలాప్రవర్షంబు వర్షించుచుండిరి రాక్షసులు శరవర్షంబున వాని

నడ్డగించుచుండిరి రథ హయ గజారోహకులగు రక్కసుల నానావిధ సాధనములతో బ్రహరింపబడి వానరులు భిన్నావయవులై గూలుచుండిరి యిట్లు ముహూర్తకాలం బతిభయావహించిన సంగ్రామంబు ప్రవర్తిల్లుటయు విడిగిన మొండిములతో తెగిన కరచరణాద్యనయవములతో ప్రవహించు నెత్తురుకాల్యలతో ప్రోవులుబడ్డ మాంస మేదో మస్తిష్కంబులతో నిండి రణభూమి మిగుల భీభత్సంతై యొప్పె నప్పుడు.

గీ. దానవులబట్టి వానరుల్ దానవులను వానరులబట్టి రక్కసుల్ వానరులను
బట్టి ప్రహరించుటాండోరుల్ భీషణముగ హతమొనర్చిరి
యుభయసైన్యముల మిగుల

గీ. వనచరులచేత హతులైన దనుజవరుల కవచములుతెగి రక్తంబు గారెమిగుల
విరిచివైచిన కాఖలవెడలుచుండు వృక్షసాగంబుపోలిక వెక్కనముగ.

వ. అట్టియెడ నరాంతకుడు భయానకంబగు శక్త్యాయుధంబొండు ధరించి జననాశ్వంబుపై నెక్కి సముద్రమధ్యమున సంచరించు తిమింగలము చందంబున సుగ్రీవుని సైన్యమధ్యమున జొచ్చి నప్రకృతసంఖ్యగల వానరుల హతంబొనరించె నిట్లు కార్చిచ్చుదహించు చందంబున హింసించుటకు శరీముఖులు భయశంకితులై పరువులెత్తుచుండుట గనుంగొని సుగ్రీవు డంగదునితో నిట్లనియె.

ఉ. వానరసేనలన్నిటి జవంబున నాశమొనర్చుచుండె నీ
దానవుడ్రుంచి రమ్మన ముదంబున మేఘమునుండివచ్చు స్వ
ర్భానుగి బోల్కి నంగదుడు పర్వత సేనలనుండివచ్చి దు
ర్భాను నరాంతకున్ గదిసి మార్కొని యిట్లనివల్కె నల్కతోన్.

మంజరి :

నిలుపుమురా యోరిదుష్టరాక్షస నిరంకుశోద్యోగమునన్
అలతులతో బోరనేల న్నాపైకరుగుడెమ్ము సమరమునన్
భయంకరమైన వజ్రతుల్యమగు నీచాసాయుధమయ్యెడలన్
ప్రయోగించు మస్యద్వక్షంబున బలముగాంతు వీవేశన్.

వ. అనుటయు

ఉ. అంగదుపల్కలన్ విని నరాంతకుడెంతయు రోషమాత్మను
హ్మంగగ బండ్లుగీటి యహిహాలిక పెన్బుసపెట్టుచున్ సము
త్తుంగ నిశాతీశూలమును తోడన గిరునత్రిప్పివేయ న
య్యంగదుగొమ్మదాకి పొడియై పడియెన్ పుడమిన్ మహానడిన్.

తరువోజు :

అతిరోషవశమున నంగదుడపుడు హస్తతలంబున నానరాంతకుని
ప్రతిలేని తురగశీర్షంబుపై వేగప్రహరింప నదియును బద్ధలై నీల్లి
ఓటగూలె దానినీక్షించి దైత్యుండు చిత్తమందలిగి ముష్టిప్రహారమున
ధృతిసంగదుని తలతిరిగిపోనేయ ద్రిమ్మటవోయి ధాత్రీస్థలిబడియె.

న. అంతసంగదుని శిరంబుపగిలి వేడి నెత్తురుచెలువడియె నంత కొంఞాకవడికతండు
మూర్ఛదేరి విస్మయంబంది వెండియు విక్రమంబున

చ. శడబడకంగదుండు కడుదర్పమెలర్పగ వజ్రతుల్యహా
పిడికిటితో నరాంతకుని పేరురమందు మహాదృఢంబుగం
బొడువ పతిల్లునంబగిలి బోరనశిత్తురుగక్కి ధారుణిం
బడియె నిశాచరుం డశనిపాతమునంబడు శైలమోయనన్.

వ. అంత నరాంతకుండు హతుండగుటయు సంతరిక్షమున దేవతాస్తోత్రంబులతో,
భూతలంబున వానరవీరుల సింహనాదంబులతో నిండిపోయె నంత నయ్యంగదుని
యుద్ధకాళలంబు శ్రీరామచంద్రున కాశ్చర్యముగలిగించె. ఇట్లందరిచే
శ్లాఘింపంబడి యంగదుండు వెండియు యుద్ధంబునకు సిద్ధంబగుటయు మహాలోదర
దేవాంతక త్రిశిరులు మువ్వకొక్కుమ్మడి వాలినంతను తరుముకొనివచ్చి
రయ్యనిసరంబున

మంజరి :

మహావృక్ష మొంచుబెరికి వాలికుమారుడు దేవాంతకునిన్
సహస్రాక్షిపడిలిగి నజ్రమేసిన రాయనడచె నఖిలునిన్
సర్పసదృశ శరముచేత శద్యృక్షము నరికెన్ త్రిశిరుండు
దర్పంబున వాంకరించి మింటికిదాటె వడిసంగదుండు.

సీ. అంబరస్థలిమిండి అంగదుండు శిలాప్రవర్ణంబు వర్షించె బలముమెరయ
త్రిశిరదేవాంతకుల్ తీక్షణాంబికంబుల తచ్చిలల్ ఖండించితరయేరంత

ద్విరదంబుపై మహోదరుడల్లి తోమరాయుధమున నంగను యురముబొడిచె
దేవాంతకుండును తీవ్రంబుగానొక్క పరిఘాయుధంబై త్రి ప్లవగవరుని
గట్టిగామాదియును బోర కపివరేణ్యు దానిశాచరవీరత్రయప్రహార
ములకు కలతవహింపక చలము మెరయ నాశసంబున తెగసి సాహసమెలర్చు.

వ. మహోదరుని మదగజంబును, నిజశరంబై త్రి బిట్టుప్రహరింప నదిగ్రుడ్లువీడి
క్రిందబడి ఘీంకారంబొనరించె నంతనంగదుండు దానిశోరపట్టపెకల్చి దానితో
దేవాంతకుని గాఢముగాబొడిచిన వాడు తత్ప్రహారమునకు రక్తముచుగ్రిక్కి
దిమ్మరబోయి పడి, కొండొకవడికి ప్రయాసతో తెలివొంది భయంకరంబైన
పరిఘాయుధంబై త్రి అంగదునిబొడిచిన నంతనంగదుండు మోకాళ్ళపై నూనిపట్టి
ముందుకుఁమొగ్గి వెంటనే పైకెగురుటయు త్రిశిరుడు త్రమసాయకంబుల
మూడెక్కుచెట్టి అంగదుముఖంబునమోడె నయ్యవసరంబున.

చ. దనుజులు మువ్వురేకముగ దర్పితులై యుపరాజాజాట్టినం
గనుగొని నీలుడున్ హనుమ గ్రక్కున నయ్యెడతీగుడెంచి పెన్
గనరున నీలుడొక్కగిరి గైకొని త్రితితిరాఖ్యునేసినన్
గానకొనివాడు శీఘ్రముగ క్రూరశరంబులదృంచె శైలమున్.

సగర :

అంతం దేవాంతకుండాహనుమనుగని హర్షాంతరంగంబుతో ని
హ్నింతుండై మేటినారాచమువిసర మరుత్సంభవుండంత రోషా
క్రాంతంబై సత్వరంబక్కజముగ దివికింబ్రాకి వజ్రోపమానా
త్యంత క్రూరోగ్రముష్టిన్ దనుజుని పెనుమూర్ధంబుపై మోదియార్చెన్.

గీ. హనుమ కఠినోగ్ర ముష్టిప్రహారమున సురారితలప్రీతిపిండియై యక్షియుగము
దంతములు జిహ్వయును రాలిధరగిపైన బడిక్షణంబున నసువులువాసెనంత.

వ. దేవాంతకుండిట్లు హతుండగుటయు త్రిశిరుడు త్రోధవేగంబున మిగుల తీక్ష్ణ
శిలీముఖంబుల నీలునివక్షస్తలంబున ననేకవిధంబుల బ్రయోగించె తోడన
మహోదరుడును శరపరంపరల గుప్పించిన నీలుని యొడలెల్ల బ్రద్దలై
మూర్ఛాక్రాంతంబైపడియె పిమ్మటకొండొకవడికి తెలివొంది దొడ్డశైలంబొండు
పెరికి మిగులవేగముగా మింటికెగసి మహోదరుని శీర్షంబుపై విసరిన వాడు
గజంబుతో చూర్నంబై నేలంగూలె నదిగని త్రిశిరుండలిగి వాడిశరంబుల

హనుమంతునిపై ప్రయోగించిన నతండవి లక్ష్మ్యపెట్టక సనేకశిలావృక్షంబుల
గుప్పించె నిట్లాండొరులు జయేచ్ఛల హోరాహోరి పోరాడుచుండ
హనుమంతుం డొడుపున త్రిశిరుని దృఢముగాబట్టి పూర్వమింద్రుడు
విశ్వరూపుని శిరంబునరికినటుల కిరీటాలంకృతంబులైన యసురశిరంబుల మూటిని
సరికివైచె నంతట వీరుతెల్లరు తోలాహలంబుగా సింహనాదంబులొనర్చి
రట్టియెడ హతశేషులైన రక్కసులు నలుగెలంకులవిచ్చి పలాయితలగుచుండి
రింతలో మత్తోన్మత్తులను రాక్షసుల గవాక్షుండు హతంబొనర్చిననంతరంబు
అతికాయుండను వాడత్యంతరోషావేశంబున వానరులవెంటాడి తరుముచు
రణోత్సాహంబున విజృంభించె.

—: అతికాయ యుద్ధం :—

మ. అతికాయుండు నిజాభిధాన బలశౌర్యభ్యాతి జేర్కొంచు ను

ద్ధతి మార్చినదంబునెయుచు సముద్యదీప్తితోచాయ న
య్యతిభీతాకృతిగాంచి మర్కటసమూహంబంత శ్రీజానకీ
పతి నర్ధిన్ శరణంబువేడిరి భయభ్రాంతాత్ములై చెచ్చరన్.

గీ. ధనువుదాల్చి పర్వతమువోలె రథమందు ప్రళయకాల జలధరములపోల్కి
గర్జలిదెడు వైత్యుగని దాశరథి విభీషణున కనియెనిట్లు సమ్ముడమున.

చ. అతులితభీషణాకృతుడహ యితడెవ్వఁడో విభీషణా!
చతురత జేయిగుర్రముల న్యందనమెక్కి దురాగ్రహంబునం
దతిరథసంబుతోడ సమరాంగణభూమికి నేలదెంచె న
ప్రతిమ బలాధ్యుడీతని పరాక్రమమున్ వివరించిదెల్పుమా.

వ. అనియడంగ విభీషణుండిట్లనియె.

సీ. అవధరింపుము శ్రీమదరక్కావ్యయ సుధాద్ధి రాశాశకాంక శ్రీరామచంద్ర
చిత్రంబు వీనిచరితంబు దశకంరు గాదిలిసుతు దతికాయుడితడు
వివిధాస్త్రనిపుణుండు వేదవిద్యయ్యుండు రావణసదృశుండు రణములందు
రథ సైంధవోష్ఠ వారణ సమారోహణ విజ్ఞాని సంతత వృద్ధనేవి
చతురుపాయజ్ఞు డధికధీశాలి ధాన్యమాలిగోమరుండు మహితసమర్థ డుగ్ర
కాన్యుక ప్రాస ముద్గర ఖడ్గ కవచ ముఖ్యుగ్రాధను డతిరథముఖ్యుడీతడు.

గీ. అరయ నీతనిభుజబల మాక్రయించికాదె దానవవీరులు లంకాపురమున
సౌఖ్యముగ కాపురంబుంట శంకలేక వీనిచరితంబు కలదింక వినుమురామా.

సీ. అతిఘోరతపమున నబ్జజ మెప్పించి దివ్యాస్త్రుసమితి సాధించినాడు
మరిసురాసురులచే మరణంబు లేనట్టి వరముపంపాదించి వరలివాడు
మంజులకవచంబు మహనీయరథమును పరమేష్టివలననే బడసినాడు
పలుమరు త్రిదశుల భండనంబులగల్గి మించి రాక్షసుల రక్షించినాడు
వజ్రచక్రాయుధంబును వరుణదేవు పాశమును సైతమీతడు ప్రతిహతంబొ
నర్చి గావున తీక్ష్ణబాణముల కపుల దృఢచకాయన్న వీనివధించుమనఁఁగా.

ప. అని వదించుచున్నంత మహాబలగరిష్ఠుండైన అతికాయుడు వానరసైన్యంబు
జొచ్చి ధనుష్పంశారము నేయుచు సింహనాదంబొనర్చుటయు నంత తీవ్రీయ
సంరంధం బవలొకించి మైంద ద్వివిధ కుముద నీల శరభాది ప్రముఖవానరులు
కొందరు దొడ్డసాలవృక్షంబుల నున్న తలైలశృంగంబుల ధరించి వానిపై సురవడించి
ప్రేయటయు నయ్యతికాయుండును క్రొవ్వాడి మెరుంగుటమ్ముల వానినెల్ల
ఛేదించుచు మృగేంద్రమల్పవృగంబుల బెడరించునటుల వానరభల్లూక
ప్రముఖులనెల్ల ననేకవిధంబుల ప్రహరించుటయు నొచ్చివానినోడింప
శక్తులుగాక చెదరిపఱచిన నంత వాడు ధనుష్పాణియై శ్రీరామునిపైకడలి
సగర్వంబుగా నిట్లనియె.

మ. శరచాపాదులుదాల్చి తేరున రణోత్సాహుండనై యుంటి ను
ర్వర సామాన్యులతోడ పోరుటకుబోవన్ నేడు మీలోన సం
గరవీరుల గలరేని రండు కడుశీఘ్రుంబింక నాతోడుతన్
సరిగాయుద్ధ మొనర్పనంచు బలుకన్ పామిత్రియుండేకియై.

మంజరి :

కోపముతో సత్వరమున విలసతోద్దండమును ధరించి
మోపెట్టె శరంబుళింజినీధ్వని మొరయించుచు రిపుగాంచి
యామహాధనుష్పంశారము భూమ్యాకాశదిశావళియున్
భీమంబైనెండి దైత్యజన వృద్ధేదనకరమైమరియున్.

ప. గొప్పతేజోవంతుండగు అతికాయు డాలక్ష్మణుని ధనుష్పంశారమునకు విస్మయ
చిత్తుండై కోపాటోపమున మిగుల తీక్ష్ణములయిన శిలీముఖంబుల చాపంబున
సంధించి లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

- సీ. చాల్పాలుడింభక చనుమవ్వలకు మత్పురాక్రమంబెరుగవు రణములోన
యమధర్మరాజుతో సముడనానామోల నిలిచిపోరాడ నీకలవియగునె
మత్ప్రియు క్తములయిర మహానీయశక్త్రు పాతమునహించునే
జగత్త్రయము వినము
కాలసర్పమును నీవేల మేల్కొలుపగా నెంచెడు వాత్సలో నెరిగియెరిగి
సంగరంబేల చాపంబు శరము ధరణిపారవైచి యధేచ్ఛగా పారిపొమ్ము
మచ్చరాసన నిర్ముక్త మార్గగాలి కావలతికి దప్పగొనుము పేరాసలేలా.
- ఉ. నానికటంబునుండియు జనన్ మనమందున నిచ్చలేనిచో
బూనికనిల్పియుండు మొకపోటునకే జమువాటికేగె దీ
శానుని మేల్త్రితోల సదృశంబగు పేమవిచిత్రపుంఖ రా
నానిశితాశుగంబులు ఘనంబుగ నీ రుధిరంబు గ్రోతెమన్.
- వ. అతికాయుండిట్లు తూలనాచుచు రోషముతో తీక్ష్ణములగు శిలీముఖంబు
లెక్కువైట్టిన గర్వోద్దిక్తములయిన తద్వచనంబు లాకర్షించి లక్ష్మణుడు
వానితోనిట్లనియె.
- ఉ. గొప్పదనంబువచ్చునోకో కూళ ప్రగల్భములాడినంత నే
యెప్పుడు శుష్కభావణము లిట్లువచింపరు శూరవద్యు లే
నిప్పుడు చాపమందు శరమెక్కిడినిల్పితి యుద్ధకాంక్ష నీ
యెప్పిదమైన సంగరబలోద్ధతి జూపెడుగాక నిల్వమా.
- క. తేరెక్కినంతమాత్రన పొరువమానే మహాశ్రుపటిమగల్గినన్
పోరినిల్వము నీతలధారుణిబడగూర్తు నిపుడు తాళఫలగతిన్.
- ఉ. బాలుడనంచు హ్యముగ బల్కితి వెక్కనమామదంబునన్
బాలుడనో యధార్థముగ ప్రాధనయింకడనో నిజంబు నీ
పాలిటిచ్చుత్సవంచు మదిభావనసేయును తొల్లిచిష్టుమన్
బాలకుడై క్రోలోకముల ప్రాభవమొప్పగ నాక్రమింపడె.
- వ. ఇట్లొండొరులు పాలంభనంబొనరించుచు పరస్పరజ మేచ్ఛు వివిధాశ్రుప్రయోగ
కౌశలంబుల పోరాడుచుండ గంధశింధురంబు మదధారల విడుచుచందంబున
నిరువురి శరీరములనుండి రక్తధారలు స్రవించుచుండ రోషావేశంబులు పెరిగి
నూర్శ్యండు వాయువైష్ణవీక యూహ్యగ్నేయ రాద్రాద్యనేక దివ్యాశ్రుంబుల
బ్రయోగించుచు భయంకర సమరంబొనరించుచుండి రట్టియెడ నతికాయుండు

మిగులనైపుణ్యంబు మెరయ మిగులనాశీవిషతుల్యంబైన బాణంబొందువైచిన
నదిమర్మభేదనంబై నాట లక్ష్మణుండు ముహూర్తకాలము స్ఫురితదప్పియుండి
వెండియు తెలివొంది యాగ్రహశయంబున

ఉ. తోడన నాల్గుబాణములతో ధ్వజమున్ మరిసూతు వాజాలన్
పోడిమిదక్కికూల పొలిపోవకగొట్టి ప్రరాక్రమంబునన్
వాదేశరంబులన్ వివిధభంగుల దైత్యవరేణ్యముంచినన్
వాడుచలింపకున్న గనివాయువు లక్ష్మణుతోడ నిట్లనున్.

శా. సౌమిత్రి విన మొక్కసంగతి రహస్యంబొండరింగింతు ను
ద్దామప్రాథమ నీనిశాలుడు విధాతంబ్రీతుగావించి సం
గ్రామతోడి సభేధ్యహాకవచమొక్కండర్ది నార్జించుటన్
సామాన్యంబుగ జావడీతనిపయిన్ సంధించుమాత్రాహ్యమున్.

మ. అనినన్ వల్లెయటంచు లక్ష్మణుడు బ్రహ్మాశ్రుంబుమంత్రించి గొ
జ్జున చాపంబుననెక్కువెట్టుటయు దిగ్బుధ్యంతరితోదురా
దీనతారాగ్రహపంక్తి భీతిలగ దైత్యేంద్రాత్మజున్ వేసినన్
గనితోడ్తో సతితాయుడుగ్రశర వర్గంబెన్నియేన్ గుప్పినన్.

మ. జ్వలదగ్ని ప్రతిమాన దీధితుల తద్భ్రహ్మాశ్రుచూ సాధనా
వళిదూలించి విచిత్రరత్నముకుట ప్రాంచత్సురారాతి పెం
దలత్తుంచెన్ శుణమాత్రలో హిమగిరిండ్రశృంగమోనాగ భా
స్థలిపైగూలె నాతావళిష్టులగు దైత్యశ్రేణి వాపోవగన్.

వ. అంత గక్కసులు భయభ్రాంతులై లంకశొచ్చిరి వానరులు భల్లూకనాయకులు
లక్ష్మణు ననేకవిధముల గీర్తించిరి. రావణుడివార్త చారులవలనవిని భయ
కంపితుడై కన్నీరువిడిచి మూర్ఛాకాంతుండైపడి పరిచారికల శైతోపచారముల
వలన కొంతవడికి దెప్పిరిలి రాక్షసులతో నిట్లనియె.

సీ. సామాన్యలే పోరజచ్చినయోధులు యెంతటి ఘోర మిదేటివింత
హిమలౌ వానర మానవాధములచే నురుతరంబగు భయంబుప్పటిల్లె
రాముసుగ్రీవుల సౌమిత్రి విభీషణాది పీఠులవృంప నర్హుడెవడు

బుద్ధిసూహింప నద్భుత మిదనరే నుజ్వలమహాస్త్రవిదుండు శౌర్యశాలి
రాఘవుడు నిక్కమతని పరాక్రమమున నసులుండడు హతులైరి యాత్మలోన
శ్రీమహావిష్ణువని యెంతు శిష్యునేల రాముడై పుట్టి నిజము ధరాస్తలమున.

—: ఇంద్రజిత్తు యుద్ధము :—

వ. అని మిగులఖిన్నుడై వాసోపురుషు తండ్రితో యింద్రజిత్తు స్వాంతనవచనముల
నూరటబుచ్చి యిట్లనియె.

ఉ. ఇంతటి దుఃఖభారములు లేటికి మానుము తండ్రి శౌర్యుడు
ద్దాంతుని శక్రశాత్రపు శరప్రహతిన్ హతులొవిరోధులం
గాంతువుగాక పావకళిఘా ప్రతిమోగ శిలీముఖులులం
ద్రుంతు నిమేషమాత్రమున ధూర్తులరాముని లక్ష్మణున్ నడిన్.

చ. తొలిబలిసెట్లు వామనుడు దోర్బలిమిన్ ఘనపాశబద్ధగా
జలిపె నదేప్రకారమున శాత్రవవీరుల సంగరాంగణ
స్థలమున సంచరించి సముద్రగగతిం జరుడెంచుచున్న వి
హ్వలమతులై నభస్థలి వియచ్చరులచ్చెరువొంది గాంచగన్.

వ. అనిప్రతిజ్ఞ బూని సూర్యసన్నిభంబగు రథంబెక్కి ధను
ర్ధారులై న యుద్ధవీరు లతనివెంట పయనంబై.

ఉ. కొందరు తేరులం గరుల కొందరు మేటిగజోష్ఠివాజులం
గొందరు సింహసర్పముల గొందరు సక్రవరాహహంసలం
గొందరు నీలకంఠముల గొందరు పిల్లుల పృశ్చికంబులం
గొందరు జంబుకంబులను ఘోరమృగావళిసెక్కి యూర్పుచున్.

వ. బహువిధాయుధ సమేతులై చతురంగ సమూహములు సింహనాదములు
సేయుచు

చ. వెడలె రణాంగణస్థలికి వేడ్కనముజ్వలఘోషణావళుల్
దొడిగి మహావిభూతి రణధుర్యుడు శక్రవిరోధి ప్లుమేల్
గొడుగులుబట్టి కొందరును కొందరువీచనలూనివెంటరా
పిడుగులుబడ్డ చందమున భేరులుమోయ నుదాత్తరేఖతోన్.

గీ. ఇప్పగిది సర్వసిద్ధమై యింద్రజిత్తు రణసముత్సాహభరితుడై రావణుని ప
దంబులకు మొక్కినంత నత్రనయునెత్తి కౌగిటగదించి మూర్ఛిని గారపమున.

వ. పుత్రునితో యిట్లనియె.

మ. తనయా సీసముజ్ఞా మహారథికు డీధాశ్రీస్థలిన్ లేడు ము
న్ననిలో నిండుజయించివచ్చితివి సీతాలంబునన్ రాఘవుం
డనగా నెంతటివాడు వానినతిదీప్తాస్త్రావళిన్ దృంచి మిం
చివకీర్తిన్ విజయంబుగాంచుమని యాశీర్వాదముల్ జేసినన్.

గీ. అతివిగీతుడై తదాజ్ఞానుసారంబు వేడ్క-రథమునెక్కి- వెడలి తద్ర
ణస్తలమునజేరి నలుకెలంకుల సైన్యసమితి నిలువబంచి సంభ్రమమున.

సీ. అగ్నికుండమమర్చి యనలంబునందుంచి విధ్యుక్తరీతిగా వివిధదివ్య
గంధపుష్పాక్షత కలితహాహోమంబు గావించి చుట్టును ఘనకుదళ
ములకునుమారుగా విలసదాయస పరిస్తరణంబుగావించి తాండ్రచెట్ల
కొమ్మల సమిధలుగూర్చి తార్వా యన స్రువములతో నంత సురవిరోధి
శేవలసజనయుక్తమా కృష్ణవర్న భాగమునుబట్టి దానిశీర్షమునునరికి
వ్రేల్చి యొకసారిసమిధల వ్రేల్చినంత విజయనూపకచిహ్నముల్ వెడలెనందు.

ప. ఆయ్యవసరమున

గీ. తప్తకాంచన భూవణతతులుమెరయ సప్రదక్షిణశిఖలు నుజ్వలతబర్హి
పావకుండంత జెచ్చెరపైకివచ్చి హవ్యముపరిగ్రహించె ప్రత్యక్షముగన.

మంజరి :

అంతట నయ్యండ్రజిత్తు వెండియు నమృహాగ్నిగుండమునన్
వంతగ బ్రహ్మాస్త్రమును రథంబును విల్లువ్రేల్చి ధైర్యమునన్
యామహాసీయాస్త్రహోమమునకు హిమాంశు రవి గ్రహములతో
వ్యోమంబంతయును మిగులకంపం బొడవె తారకావళితో.

ఉ. పావకదీప్త శేషమున బాహుబలోద్ధతితోడ నంత త
ద్రావణసూను డుజ్వల రథధ్వజ సూతహయాస్త్ర చాపఖ
డ్గావళితో సమేతముగ నదృశ్య మంత్రమహాత్మ్య మొప్ప శో
ధావహుడై వెలుంగుచు వియత్పథమందు నదృశ్యమూర్తియై.

ప. వానర భట్లూక వాహినిపై వజ్రతుల్యంబులగు నానావిధ శరపరంపరల
వర్షించుచుండె నట్టయెడ తదాజ్ఞానుసారమున రాక్షసయోధులు వానరసేనలపై

బడి విచ్చలవిడిగా బ్రహ్మరించుచుండి రట్టియెడ వానర భల్లూక సేనలు
సహింపక వివిధప్రకారముల శిలావృక్షవర్షమును వర్షించుచు ఘోరముగా
విజృంభించి పోరుచుండ నిల్లుభయ సైవ్యంబులకు భయంకరమగు పోరాటము
సంఘటించుటయు వజ్రాయుధమున గూలు పర్వతశృంగములకరణి మాయా
బలంబున నదృశ్యుండై యింద్రజిత్వీయు క్తములైన వివిధాయుధప్రహరణముల
రక్తసీక్తాంగులై కర్తవ్యమేమియు తోచక కడుసంతాపితులైన వారలకనుంగొని
యింద్రజిత్తు శౌర్యాటోపమున హనుమ దంగడ సుషేణ గంధమాదన
గవాక్షాది జాంబవత్ప్రీముఖులనెల్ల మిగుల నార్తినొందించి పడపడి సువర్న
పుంఖములుగల తీక్ష్ణనారాచంబుల రామలక్ష్మణులపై నడరించిన ధైర్యముతో
శ్రీరాముడు వాటిని లక్ష్మ్యపెట్టక లక్ష్మణునితో లక్ష్మణా! ఇతడు
బ్రహ్మాస్త్రప్రక్రియ వాచరించుటకు యత్నించుచున్నవాడు గావున

- ఉ. ఈతనిసంహరింప వెరవెయ్యది లక్ష్మణ నిశ్చయంబుగా
భూతలమందు బాహుబలపూర్వుడు భూరితపోవిభూతిచే
ధాతృదయోపలబ్ధి వరదానమదోర్ధతుడిప్పడియ్యడం
గైతనమొప్పు వానర నికాయములన్ దునుమాడి వెండియున్.
- గీ. మాయచే బెక్కురీతుల మనలమిగుల వీడనొందించె బ్రహ్మాస్త్రవేదివీడు
తత్ప్రయోగాది సకలబాధలను నీవుసైపుమిక లక్ష్మణా ధైర్యకాలివగుచు.
- గీ. రాక్షసేంద్రుని సుతుడు శరప్రవృష్టి నఖిలదిగ్భాగముల గప్పె నర్కతనయు
సైవ్యనాయకులెల్లరు ఘోరతమున చేడ్చుటచేత మరిబ్రకాశింపగుండె
- ప. యుద్ధభూమిలో మూర్ఖాశ్రాంతులైన సైనికులనెల్లర గనుంగొని యింద్రజిత్తు
విజయలక్ష్మీసేవదసి లంకజేరంగలవాడని శ్రీరాముడు పలుకుచుండ.
- మ. గణుతింపంగ వశంబుగాని సముద్రగ్రోధుడై మించు రా
వణపుత్ర ప్రయుక్త తీక్ష్ణశర సంపాతంబునన్ రామల
క్ష్మణుల స్థిరప్రతి ప్రాళింకొక్కమొగి మూర్ఖాశ్రాంతులై దానవా
గ్రణియున్ హర్షముతోడ నార్చుచును లంకంశొచ్చె శీఘ్రంబునన్.
- ప. పిమ్మట బుద్ధిచుంతుకగు విభీషణుడు మిగుల నాపన్నులై పడియున్న వానరుల
గనుంగొని శాంతివచనముల నిట్లనియె.
- సీ. వానరోత్తములార వనజసంభవుడు బ్రహ్మాస్త్ర మీదైత్యరాజాత్మున కొ
సంగె శ్రీరామలక్ష్మణు లిప్పడిమహాస్త్రముపైనిగల గౌరవముకడేసి

భండన స్థలమున పడియున్నవార లిట్లార్చినొండగ సమయంబుగాదు
దైర్యంబులూరగాదగు ననవుడు వాయుతనయు జాతనితోడ ననియెనిట్లు
బలముగల కపిసేనలు బొలియ నిండు ప్రాణములు గల్గియున్న వారలను మనము
తగినవిధమున మరిసమాధానపరచ వలయుననుటయు సత్యమగు పల్లెయనియె.

వ. అనంతరంబ హనుమద్విభీషణులిర్వరు దివ్యిటీల చేకొని తన్ని శాసమయంబున
రణరంగ స్థలంబెల్ల శోధించుచు సంచరించునెడ నందు

చ. విరిగినపాణిపాదములు విచ్చినవక్షము లూరువుల్ భయం
కరముగ భిన్నమైకెగిన కంఠము లంగుళముల్ కబంధముల్
దొరగడు రక్తవాహినులు ద్రుంగినపుచ్చములున్ శరభితో
గిరులవిధంబుననబడిన కేశవరేణ్యుల గాంచిరెంతయున్.

వ. మరియును సుగ్రీవాంగద నల సీల సుషేణ శరభ గంధమాదన జ్యోతిర్ముఖ
ప్రముఖువానరు లరువదియేడుకోట్ల వానరులులో, యింద్రజిత్తుచే వధింపంబడి
యుండు సైనికులలో మిగులవృద్ధుండును బ్రహ్మపుత్రుండైన జాంబవంతుండు
చల్లారిపోవు వహ్నిచండంబున పడియుండ నతనినివెడకి సమీపంబునకరిగి
పూజ్యుడ! దైత్యసుతుని కరకుటమ్ములధాశకోన్చి ప్రాణములతో జీవితండ్లవై
యుంటివాయని విభీషణుడడుగ విని జాంబవంతుండు మిగులప్రయాసతో
యెలుంగెత్తి యతనితోలిట్లనియె.

చ. దనుజులలో త్రమా వినుము తావకకంఠీరవంబువినిపిడిన్
నినుగురుతింపగల్గితిని నేనతిభీషణ సాయకాపభిన్
ఘనతర పీడనొంది నిన్గన్గొననేరకయుంటి మిత్రమా
మన పవమాననందనుడు ప్రపంచక జీవముతోడ నుండెనే.

వ. అనవుడు విభీషణుండిట్లనియె మహాత్మా! రామలక్ష్మణులను, సుగ్రీవాంగద
ప్రముఖుల విచారింపక వాయుపుత్రుని విచారించుచుంటి వేలయన జాంబవంతుం
డిట్లనియె. దైత్యనాథా వినుము హనుమంతుండు జీవించియున్నచో మనసేన
లెల్ల హతంబయ్యును జీవించినట్లేయగు వాయునందనుడు జీవింపజేసి మన
సేనలు జీవించియుండియు మృతిసొందినట్లేయగు గావున వాయుభట్టారకునితో
సమానుడగు హనుమంతుని విచారించి వెడకుండనుటయు హనుమంతుడు
జాంబవంతుని పాదంబులకెరిగి నిజనామంగుడించిన జాంబవంతుండును
దుఃఖించి మరల మాతృగర్భంబునుండి వెలువడినవిధంబున భావించి
వాయుపుత్రునితో నిట్లనియె.

- చ. అనిలతనూజ నేమమనకాపద యిట్లుఘటిల్లెగాంచి తే
వనచరవీరులెల్ల నిలపైబడియుండిరి రామలక్ష్మణుల్
పెనువగక్షరి నేనలతిభీతివహించిరి నీనెమాకుది
క్కనఁ నముద్ధరింప ప్రబలాపదబంధుడ వల్లుగావునన్.
- చ. శ్రమయనుచున్దలంపక లసద్గుణానిల వేగమూర్తివై
హేమగిరిమధ్య హేమరుచులీనమ పెన్వృషభాద్రిపాంతకుం
గ్రమమున నేగుమయ్యెడ భగద్దగదీపుల దిక్తటంబులం
దిమిరఁచువాయ వెల్లును భృతింగనిపెట్టుము యోషధీలతన్.
౨. అమ్మహోషధిగిరి శిఖరాగ్రసీమ బహువిధమహోషధుల్గల్గి నరలునందు
దివ్యకాంతులతో దశదిశలుమిగుల వెలుగజేయుచు నోషధులలరుసూవె.
౩. సంతకరణి సావర్ణ్యకరణి విశల్కకరణి సంధానకరణి యనుపేర ప్రసిద్ధంబులై న
యోషధులనెడలి
౪. వానిని గొనితెచ్చివడిన్ వానరపైనికుల నధికవాత్సల్యమునం
ద్రాణములనొసగి బ్రోవుము దీనతగృహియించు మాకుదికడ్కిగు మనఘా.
౫. అని ప్రబోధించుటయు హనుమంతుండత్యంతోత్సాహంబున బొంగి యిష్టదేవత
యగు శ్రీరామని మనసాధ్యానించి నమస్కరించి మహాపర్వంబుపగిది నొప్పు
వాలంబును ఝళిపించుచు నశ్రుపదంబునకెగని ధనుర్విముక్త శరంబుచందంబున
మహాత్మరధ్వనితోజని
౬. కాంచె మనఃత్తరూఢపుమ కట్టెనుటన్ ఋషభాద్రిశైలముం
గాంచె రత్నిభాతుచయ కాంతిదిశాలము కందరాంతర
ప్రాంచ దురాంతసిద్ధుర తటాంతర సంచలితోగ్ర సాలముం
జంచలుత్తరస్యోత లపల్లతికాశతికాలవాలమున్.
౭. కాంచె హనుమంతుం డప్పర్వతశిఖరమున నగ్నిజ్వాలపగిది నొప్పు జ్యోతిర్లతాను
లతో నొప్పియుండుటలన గమంగొని విస్మితంజై అందందుసంచరించుచు
విశల్కకరణి మొదలగుయోషధుల వెదకిన నమ్మహోషధులు తమ్మతమ
గొంపోవునను భయంబున మరుగువడి గోచరింపకున్న కోపించి మరున్నందనుండ
ప్పొప్పోత్తమంబుతో నిట్లనియె.

ఉ. అద్విర శ్రీరఘూత్తముని యందుదయారస మింతలేదె నీ
యొద్దకువచ్చి వేడినను యోషధులేమియు జాపవార నీ
పెద్దరికంట జూడనిక బెంకితనంబును మానకుంటివా
గుడ్డుకు బ్రద్దలయ్యెదవు గోతనరేణ్య యెరుంగుమామచిన్.

మ అని రోషోద్ధతి బల్కుచుం బవనజూడ య్యుద్ధిరాట్పుంగమున
ఘనదోళ్ళక్తిపెకల్ని బంతికరణిం గై దండగీలించి యున్
వినువీధిన్ విబుధోత్తముల్ వినుతిగావింపన్ దిశేశన్యుతిన్
జనుదెంచెం బవమానవేగమున నాశ్చర్యంబు సంధిల్లగన్

వ. అంత తత్పర్యతశ్శృంగమందుగల యోషధీపరిమళ మాఘ్రూణించుమాత్రమున
వానరులెల్లరు జీవించి నిదురనుండి మేల్కొంచిన విధంబున లేచి వాయునందను
నెదుర్కొని సింహనాదంబులొనరించుటయు హనుమంతుండంతయు సంచరించె
పిమ్మట త్రికూటశిఖరమున దిగి ప్రముఖులగు వానరులకు నమస్కరించి
విభీషణు నాలింగనంబొనరించె నంత శ్రీరామలక్ష్మణులు తక్కినవానరులు
తద్వివ్యోషధీలతల నాఘ్రూణించె యుద్ధరంగమున నెనసిన ప్రణాదాలెల్ల తొలగి
సౌఖ్యంబున బొడలిరి. రణప్రారంభమునుండియు హతులగు రాక్షసుల
కళేబరంబులెల్ల నిజమానరక్షణార్థము రావణునియాజ్ఞానుసారమున సముద్రంబున
బడ్రడోయుచుండి రక్కారణంబున రక్షోవీరులు పునర్జీవితులగుట కవకాశము
గలుగదయ్యె యనంతరంబ తడీయపర్యతశ్శృంగంబును హనుమంతుండు
హిమవంతంబున నెప్పటిచోట నుంచినచ్చి శ్రీరాముని సన్నిధానముననిలిచె
నంత సుగ్రీవుడు హనుమంతునితో నిట్లనియె.

—: సుగ్రీవుడు లంకదహింప వానరుల కాజ్ఞ సేయుట :—

ఉ. చచ్చెను కుంభకర్నుడు నిశాచరనాథునిపుత్రులాజితా
జచ్చిరి రావణుండెపుడు సంగరభూమిరాకడక్కె నే
డిచ్చమెయిం బ్లవంగవరులెల్ల రలాతములూని లంకలో
జొచ్చి పురంబు నల్లడల సూరెలజచ్చిడి రండుపాండవన్.

వ. తదాజ్ఞానుసారమున సూర్యాస్తమయమగుటయు వానర భల్లూకవీరులు
హస్తంబుల కొరపులందాల్చి లంకాపట్టణముపైగివిసి రక్కససూకల తరిమి
తరిమి ప్రహరించుచు మహాశౌర్యోద్రేకమున విజృంభించి

సీ. రాజమందిరముల రమ్యహర్షంబుల ప్రాసాదముల సౌధభాగములను
 సూతికాగృహముల శుద్ధాంతసీమల ప్రాకారముల దివ్యభవనములను
 వానీయశాలల బహుచిత్రశాలల మదిరాగృహంబుల మంటపముల
 పరనమందిరముల పసులకొట్టంబుల నాట్యరంగముల నానాగృహముల
 నాయుధాగారముల వివిధావళముల సందుగొందుల దేవపూజాగృహముల
 యజ్ఞశాలల రచ్చల నన్నిచోట్ల వహ్నిదరికొల్పి రధికదుర్వారలీల.

ప. అమృతానలం బంశకంతకు పెచ్చుపెరిగి బాణ్యల్యమానంబుగా నాకసంబంటు
 పెనుమంటలు నగరమున నలుకెలంకులవాంపించి

గీ. అధికభీషణముగ నగ్నికీలలుబర్వి దైత్యరాబ్బురవతంసమెల్ల
 దగ్ధమయ్యె సకలదానవానిక మత్యంతమఃఖ వీడితాత్మలైరి.

ప. ఇట్లు దహింపంబును లంకాపట్టణము జ్యోతిర్లతానులచే బ్రకాశించు
 హిమగిరిండ్రంబుచామ్రున చక్కగాపూచిన కింశకవనంబులు ప్రకాశించె
 తదీయాగ్నిజ్వాల ప్రతిఫలించుసముద్రము రక్తజలార్నవమిట్లు గన్పట్టుచుండె
 నట్టిసందర్భమున శ్రీరామలక్ష్మణులు క్రమమిట్ల ధనుర్ధానులై ధనుష్టంకారము
 లొనర్చుచుండి రాసమయమున

గీ. రామవిభువోశతీక్షితరాసనంబు నిశితరాసనమునందు గూర్చి కైలాసగిరి శి
 ఖవిధంబుననొప్పు లంకాపురాగ్ర నోపురము బ్రద్దలై ఛాత్రి గూలసేసె.

—: కుంభ నికుంభాది రాక్షసుల యుద్ధము :—

ప. శతసంతరంబ రావణువేరితులై కుంభకర్మపుత్రులగు కుంభనికుంభులును
 యూవాక్ష శోణితాక్ష ప్రజంఘు కంపనప్రముఖ రాక్షసవీరులు తలపడిన
 నంగమంఘ మిగుల నుత్సాహముతో కంపనునిపై కురవడించిన

మంజరి :

కంపనుడంగమనిజేరి కోవముగదుర బిట్టుబ్రహరించెం

దెంపున నావ్రేలుకంగమండును దిమ్మరపోయి చలించెం

దెలివొంది గిరిండ్రశిఖరముంగొని తేజమెనగనంగమడు

బలిమింబొడుచుటయు నొచ్చి ధరణింబడియెనంత కంపనుడు.

1. పిమ్మట శోణితాక్షుడు తీక్ష్ణశరంబొందుగొనిమోదిన నతండాశోణితాక్షుని ధనువును రథంబును వాళ మొందించె యింతలో యూపాక్ష ప్రజాఘ్నులురవడించి అంగదుబొదివిన మైందద్వివిదులతనికి సహాయులై నిలిచిన వామువ్వురు వానరులతో మువ్వురురక్కసులకు రోమహర్షణంబైన రణంబు ప్రవర్తిలై నప్పుడంగదుడు ప్రజాఘ్నుని శిరంబును భయంకరముష్టిఘాతంబున లోతువ వాడుహతుండైపడియె సంతలో మైందుడరచేతితో యూపాక్షుని పట్టున బ్రహరించె. పీఠ్యవంతుండైన ద్వివిదుండు నఖంబుల శోణితాక్షుని ముఖంబును బ్రద్దలుగాతల్చి భూతలంబున బడవైచె మైందుడు యూపాక్షుని గట్టిగాబట్టి నేలపైబడగొట్టి చంపె సంత నికుంభుడతనిపైకురచడింప అంగదుండడ్డమునచ్చి కదిసిన నాయరువురకు ఘోరంబైన రణంబయ్యె సంత కుంభుడు తీక్షణశిలీముఖంబుల నంగదుగట్టిగా మోదిన నంగదుండరచుచు మూర్ఛిల్లె నదిగని యూపార్తకొందరువానరులు శ్రీరామునశిరింగింప తదాజ్ఞానుసారమున జాంబవత్ప్రముఖులతినింజుట్టుముట్టిన పోరు ఘోరంబయ్యె సంతసుగ్రీవు డతని చేతనుండి ధనువునులాగి రెండుగావిరచె సంతనాయుర్వరు డ్వంద్వయుద్ధమునకు తలపడి మడపుటేనుగుల విధంబున పోరునెడ సుగ్రీవుడు హరాత్తుగా వానినెత్తి సముద్రములోవినరించె సంతనాకుంభుడు సముద్రమధ్యమందలి పర్వతంబుపగిది గుభాలునగూలి వాడందుండివెడలి మింటికెగసి రివ్వున నేలెంచి సుగ్రీవుని వజ్రసమానంబగు ముష్టిప్రహారంబున పొడిచిన వానరేంద్రుని శరీరముపై చగ్గముబ్రద్దలై రక్తప్రవాహము బయల్పెడలె నయ్యవసరంబున

ఉ. అంతట భానుసూనుడు సహస్రమయూఘు నిభోగముష్టిచే నెంతయు శోపమూర్ఛిత దురీక్షిణుడై రయమార కుంభుబాహ్వంతరసీమ గాఢముగ నట్టపతిల్లున మోడ చైత్యుడున్ వింతగగూలిచచ్చె కపివీరులు సంతసచుండియార్వగన్.

వ. ఇట్లు సుగ్రీవునిచే కుంభుడు హతుండగుటయు 'వానిసోడరుడగు నికుంభుడు శోభోద్రేకమున సుగ్రీవుని చురచురంజూచుచు

నీ. పుష్పమాలలచేత బొలుపుజూపెడిదాని న్నిదిరాజముభంగి నలరుదాని సురుచిరబహురత్న శోభితంబగుదాని కనకపట్టంబులు గలుగుదాని యమదండముల భయంకరంబగుదాని పలలాశనులభీతి బావుదాని చండనకుంకుమాచ్ఛాదితంబగుదాని నఖిలాయుధోత్తంబైనదాని

సధికభారముగల పరిఘాయుధమును ద్విప్పుచు నికుంభుడతులిత దివ్యరత్న
క్షార కేయూర కుండలాద్యుల భూషణాంబరాలంకృతులతోడ ననికివచ్చె.

వ. దుస్సహృంఙైన వికుంభుని గనుంగొని వానరరాక్షసులు నిశ్చలులై నిల్చియుండి
రాసమయంబున శౌర్యవంతుండైన హనుమంతుడు రొమ్మువిరుచుకునివచ్చి
వానిపురోభాగంబుననిల్చె నపుడు

మంజరి :

పరిఘాయుధమెత్తి తన్ని కుంభుడు పావనిపృథువక్షమునన్
సరగున గిద్రుమని ద్రిప్పివైచెన్ చలమున భుజశౌర్యమునన్
పననజుపృథువక్షసీమబడి తత్పరిఘాయుధ మొకత్పటిలో
భువిగూలెన్ విరిగితున్నలై నిప్పుకణుకులట్టులనిలోన్.

క. భూకంపంబొడవెడుతరి నాకంపించు గిరిపోల్కి హనుమంతుండా
భీకర పరిఘాయుధహతి నాకంపితుడయ్యె నిముషమత్యధికముగన్.

మత్తకోకిల :

అంతనయ్యనిలాత్మజుం డధికాగ్రహంబున మించి క
ల్పాంతకాకృతితోడ దీప్తమహాశనిప్రతిమానమై
యెంతయున్ దగుముష్టిబంధమునెత్తిబట్టి నికుంభు బా
హ్వంతరంబున నీశ్చిగుద్దిన నట్టవిహ్వలితాత్ముడై.

వ. అంత నికుంభుండు వక్ష స్తలంబుబ్రదలై రక్తవాహిని వెడలుటయు వాడెంతయు
సంచలితహృదయుండై యిండుక సేపు శ్రమవాపుకుని క్రమ్ముట హనుమంతునిపై
కురవడించి గట్టికాపట్టుకొని లంకానగరములోనికి నీచ్చుకొనిపోవుచుండ
రాక్షసులు సింహగర్జనంబులునెయుచుండి రట్టియెడ హనుమ వానిచేతులనుండి
తప్పించుకొని పిడికిటితో గాఢముగా నికుంభువక్ష స్తలంబున నొక్కపోటుబొడిచి
నిజబాహుద్వయంబున వానినిగట్టిగాబట్టి

ఉ. నేలకుగొట్టి బిట్టదమి నిష్ఠురమా పెరుముష్టిచేత నా
పాలసు కుమ్మికుమ్మి బహుభంగుల పిండియొసర్చి వెండియున్
వైశమ మింటిపెళిగెసి వానిపయింబడి లాఘవంబునన్
కేలశరంబుబట్టి పెనుకిన్న పతిల్లున దృంచియార్చినన్.

—: మకరాక్షుని యుద్ధము :—

వ. హతశేషులైన రాక్షసులవలన తద్వృత్తాంతంబెరింగి రావణుండు సహింపరాని
రోషమున ఖరచుత్తుండైన మకరాక్షుని యుద్ధార్థమాజ్ఞాపింప వాడత్యుత్తమం
బగు రథమధిష్టించి చతురంగస్సైన్యములతో బయల్పడలి వచ్చుటగనుంగొని
వాసరవాహిని రణోత్సాహమున పైకెగురుచు నఖండతే శిలాపాదపాద్యాయు
ధంబులతో గదిసి పరస్పర జయేచ్ఛుల విజృంభించి పోరునడ దేవదానవ
యుద్ధము ననుకరించె నాసమయంబున మకరాక్షుడు వారల లక్ష్మ్యపెట్టక
హుటాహుటి శ్రీరామునిపై కురవడించి యిట్లనియె.

సీ. నిలునిలు రామ నీ బలోన్నతిగాంతు తొలగకు బలిజేతు నిలకునిన్ను
తెలియగల్గుదువు ముద్దులశౌర్యసంపద నాయోధన మొనర్చ నగుగుడెమ్ము
భిదురోషమాన మత్ప్రేదరసంతతికి నీప్రాణవాయువుల సర్వణమొసర్తు
మునునాజనకు ప్రాణములగొంటివనివింటి హాకంటబడితి విన్నాశ్శక్తిపుడు
నినుగనుంగొనినంత నాతనువుచుండి నట్టెమంటలువెడలె పేరాకటికిమ్మ
గాఢపైనడతెంచు సింహంబుకరణి బేర్చి పయనాకసి దీర్చుకొందు.

వ. అంత వానిదుష్ప్రసంగములకు శ్రీరాముడు నవ్వుచు మకరాక్షుతో నిట్లనియె.

ఉ. ఎందుకు ప్రేలేదాలమున నిట్టప్రగల్భుడురుక్తులన్ జయం
బుండెడ వే చతుర్దశసహస్ర నిశాటుల దండకాటవిన్
మ్రేమందగజేసినాడ వినుమా విశితాశన నీదుమాంస మా
నందముగాభుజించు కదనస్థలి జంబుక కాకగృధ్రముల్.

మంజరి :

అనుచున్ శ్రీరామచంద్రుడన మకరాక్షుండతి రోషమునం
గనుగవ శంపదర నైచెనమ్ముల కంసల్యాసుతుమేనన్
శ్రీరఘువతి వానినెల్ల నడుమన్ ఛేదించెన్ శౌర్యమునన్
వారిరువురు పోరిరిట్లు తమతమ పరాక్రమానుగుణమునన్.

వ. వారిరువురి ధనుర్గుణంబులు మేఘగర్జనంబుల ననుకరించె పరస్పర ప్రయుక్త
మార్గణంబు లొండొంటిదాకి ప్రతిహతంబులగుచుండ

గీ. రామచంద్రుండు రోషసంరక్త నయనుడగుచు పదునెనిమిది నిశితాంబికముల
తోడ మకరాక్షు ధనువును దునిమియతని సారథిని జక్కడచె

బాహుళక్తి మెరయ.

కవిరాజవిరాజితము :

విలసదమోఘ శరావళిచే రఘువీరుడుతన్మకరాక్షు హయం
బులనిలగూల్చి రథంబును ముక్కలుముక్కలుగా తెగగొట్టిన నా
వలలభుజుండును నేలకుదాటి జవంబున భీషణశూలము నొ
డల రఘురాముని పైనడరించిన నాతడుదృఢంచే శరత్రయిచేసె.

చ. తళతళలాడుచున్ మెరయుదైత్యునిశీలము తున్నినప్పకలే
జలజలరాలె నంత దివిసర్వసుపర్వులు రామచంద్రునిన్
భరిభరి మేలుమేలనుచు బ్రస్తుతీసేయచ దైత్యుడంతటన్
నిలునిలుమించు పైగవిసె నివ్వరముష్టివెలుంగ నుద్దతిన్.

ఉ. శ్రీరాముండదిగాంచి వేనగవుతో శ్రీమంబునన్ వింట దు
ర్వారాగ్నేయ మహాశ్రుమునదొడిగి వైనన దైత్యవీరుం డసృ
ద్ధారలోగార యురమ్మువ్రసి హతుడై ఛాత్రీస్థలింగూలినం
బారెన్ దానవసేనవిచ్చి భయసంప్రభాంతాత్ములై పీడికిన్.

—: ఇంద్రజిత్తు యుద్ధము :—

వ. ఇట్లు మకరాక్షుడు హతుండయిన వార్తనువిని రావణుండు కటకటంబడి పండ్లు
పటపట గొరుకుచు మిగుల శ్రోధావేశంబున నింద్రజిత్తునురావించి సమరంజున
తాజ్ఞ నొసంగి వెండియునిట్లనియె.

మంజరి :

రామలక్ష్మణులను పోరద్రుంచి రాగదవయ్యుకుమారా
భీమపరాక్రముడవీవు నీసరిపీరులెవరు రణశూరా
వీనుమప్రతిమాన కర్ముడగు సురవిభుని జయించినవీవు
మనుజమాత్రుల వధించుట నీకణుమాత్రము నిర్జించుటకున్.

వ. అని శ్లాఘించుటయు తదాజ్ఞానుసారమున నింద్రజిత్తు సమరోత్సాహంబున
తక్షణంబు

నీ. అతులిత రక్తమాల్యాంబరాదులదాల్చి యజ్ఞ వేదికలో నగ్నినుంచి
శశ్రుముల్ కుశవిరి స్తరణంబుగావించి తగవిభీతక పలుఫలనమ్మి
తాస్థాయసస్పవంబు గల్పించి విధిపూర్వకముగ నాహుతుల జక్కగనొనర్చి

మిక్కిలిసల్లని మేకకుత్తుకగోసి శరమమృహాసల శిఖలవేల్చి
సమిధలోకసారి హోమంబు సలుపనందు ధూమరహితమహాద్యుల దోచనతని
విజయనూచక చిహ్నముల్ వివిధగతుల స్వయముగపరిగ్రహించె
హవ్యమునుపహ్ని.

వ. తదనంతరంబ యింద్రజిత్తు దైత్య దానవ రాక్షసవీరులనెల్ల సంతృప్తులగావించి
యుద్ధసన్నద్ధుడై

సీ. తగదుగ్రగతుల సంతర్థానమగుదాని హయచతుష్టయముతో నలరుదాని
శరశరాసనముఖ్య సాధనంబులదాని చిత్రకాంతులతోడ జెలగుదాని
నిరుపమవైడూర్య నిర్మితమగు మేటియుజ్వలధ్వజముతో నొప్పదాని
నవరత్నఖచితమై సలుపుజూపెడుదాని మంజులాలంకార మహిమదాని
దివి భువి దిగంతముల మించితిరుగుదాని ఘంటికాశత సంపూర్తి గ్రాలుదాని
నెక్కిమండరమగు రథబింద్రజిత్తు శత్రుహరణమహాహవోత్సాహవీర.

గీ. కపట ఋషివేషములదాల్చి కానదిరుగు రామలక్ష్మణులను రణరంగమందు
జంపి కపులపధించి మజ్జనకునకును విజయమొనగూర్తు ననిబయల్పెడలివచ్చె.

కా. దైత్యయుండలు లంతరిక్షమున సంతర్థానుడై ఘోరని
ర్హాతధ్యాన మధఃకరించు గుణసం రావంబు గావించుచుం
జాతుర్యంబుగ రామలక్ష్మణులపై శస్త్రాస్త్రవర్షంబు తీ
మూతంబట్లతిభీషణంబుగ వడిన్మున్నాడి వర్షించినన్.

వ. రామలక్ష్మణులు తదీయ శరపరంపరాసార వీడితులై సూర్యసంకాశంబులైన
శరపరంపరల వియత్పథంబున దృశ్యాదృశ్య రూపంబున సంచరించు
యింద్రజిత్తుపై బ్రయోగించుచుండి రిట్లుబలదర్పంబుల బెనంగు రామలక్ష్మణుల
శరీరంబులు గత్తసిక్తంబులైన క్రోధమినుమడింప తమ్మపైగరుడెంచు బాణములకు
సూటిగా మిగులవాడిగల బాణముల బ్రయోగించిన నవిపక్షములతోనెగురు
పట్టులనలె తారాపథంబంటి యదృశ్యరూపుండగు యింద్రజిచ్ఛరీరంబును
వ్రణమండలంబొనర్చె నిట్లు చిత్రముగా బోరాడుచుండు సమయమున

మ. ఒకచోగప్పడు నొక్కచోనడరు వేరొక్కస్థలంబందు హ
యకవృష్టిం గురిపించు నొక్కయెడ మాయంబును వేరొక్కచో
ప్రకటించున్ నిజశౌర్యవీర్యగరిమప్రాశస్త్య మీతీరునన్
గిగురించున్ విషద్విరోధి భుజశక్తిం బెక్కుమూర్గంబులన్.

గీ. సజలజీమూతసంఘన్న సమయమందు భానుబింబంబు గానశింపని విధమున
యింద్రజిహ్వాప గమవాచు లించుకేని గనుగొనగజాలరైరి సంగ్రామభూమి

వ. అంత నయ్యింద్రజిత్తుచే తాడితులైన వేనవేలువనచరులు గతాసులై నేలపై
బడియుండి రదిగనుంగొని లక్ష్మణుండత్యంత శ్రోధవశంబున రాక్షసవధార్థముగా
బ్రహ్మాస్త్రమును ప్రయోగింపబోవ శ్రీరాముండిట్లనియె యొక్కని
నిమిత్తముగా లోకమంచున్న రాక్షసులవధించుట యుక్తముగాదెట్లన

గీ. యుద్ధవిరహితం ప్రచ్ఛన్న యోడిపరుగువారువాని ప్రమత్తుని భయముతోడ
నంజలిఘటించువానిని సమరజగతి శరణు వేడినవానిని జలపదగదు.

మంజరి :

అదృశ్యరథు నధికనీచు బహుమాయావిను నీదైతేయుం
బ్రదీప్త సశోపమాన దివ్యాంబకముల దునుమగవలయున్.

ఉ. వీడు రసాతలంబునకు వేజనినన్ విచువిధిశీగినన్
పోడిముడక్కి దిక్కులకుబోయిన స్వర్గమునందు దాగినన్
వేడబముల్ వహించినను విశ్వములోన నడంగినన్ గమన్
వాడిమిగల్గు మద్విశిఖ వహ్నిశిఖావళి మ్రగ్గిచావడే.

—: ఇంద్రజిత్తు మాయసీతను గొనివచ్చుట :—

వ. అనినుడువుచు శ్రీరాముడు వాపీయగు యింద్రజిత్తును వధింపనిరీక్షించుచుండె
నింతలో వాడును శ్రీరామునిబారినుండి తప్పుకొని త్వరితగమనంబున లంక
జొచ్చి మాయామయంబైన సీతినొక్కర్తును సృజించి రథమందుంచుకొని
పశ్చిమిద్వారమందుండి దైత్యచమూపమేతుండై బయల్పెడలినచ్చి రామ
లక్ష్మణుల వారిసైన్యముల మోసగించి జయించు కుతూహలంబున పారల
కభిముఖుండై యేలెంచుటయు

క. వనచరులు శ్రోధవశమున పెనుగిరి శిఖరములబూచి పెనగెడుకోర్కెన్
వినువిధికెగసిరంతట హనుమత్కృపి ముందుజనె మహాకైలముతోన్.

—: ఇంద్రజిత్తు మాయసీతను నరకుట :—

వ. ఇట్లు యుద్ధసన్నద్ధులైయరిగి పురోభాగంబున

సీ. జానకీశనవచ్చు మానినీమణిని గాంచెమరుత్సుతుం దీద్రజద్రధమున
ననశనకృత బహుళాయాసనిశ్వాస స్థిరరజోధ్వస్త శాశేయవాస
నిరతనిస్సంసారసీలకుంతలభార ప్రబలదుఃఖాకుల భాష్పపూర
నత్యంతదీన భయాపన్న పదన నిజప్రాణనాథసంస్కరణవదళ
నతిభయాకులితేంద్రియండ్లై ముహూర్తకాల మటనిల్చిచూచి
మున్నకోకవసంబున గన్న వాడుగాన జానకిగానెంచె మానసమున.

వ. హనుమంతుడు యీ మెసీతయేయని నిశ్చయించి కన్నీరువిడుచుచు నుఱుంచి
వీడిమిందుల శెందునిమి త్తము గొనితెచ్చెనని యోచించుచు వనచరవీరులతో
గలసివానినితరిమిన

గీ. ఇంద్రజిత్తు రోష మెనసి తత్కపివరుల్ గాంచుచుండ మేటిఖడ్గధార
రామరామయనుచు ప్రలపించు తద్వధూ కంఠమపుడు నజీక కరుణలేక.

వ. ఇట్లు మాయాసీత శిరోజములుబట్టి నిర్దయుండై దుర్మార్గమున శోడిగట్టిన
దైత్యునిగనుంగొని యోర్యక హనుమంతుండిట్లనియె.

సీ. సాధ్వీమతల్లియో జనకరాబ్బుత కొప్పు పట్టితివేల దుష్పాపశీల
సీనాశనమునకే నెలతనివ్విధమున హత్యశేసితివి దయావిహీన
యిదితగదంచు నీహృదయమం దెరుగవే సిగ్గులేదేర ఛీచీమరాత్మ
పైపెచ్చు ఛాత్రిపై బ్రహ్మాక్షి కులమున ప్రభవించి నీచునిపగిదిమెలగ
కాల్పనే నీదుజన్మ మూర్ఖా వధార్హుడవు నిముషమాత్రమైన నీవననిబ్రతుక
తగవు నాకంటబడితివి తప్పదివుడె ఘోరనరకార్హవంబున గూలెదసుర.

వ. అనితూలనామచు మిగులశ్రోధావేశంబున వానరసైన్యసమేతుండై హనుమంతుం
దీద్రజిత్తుపై కురవడించిన నతడుమిగుల క్రూరనారాచంబుల వానరులనెల్ల
ననేకవిధంబుల గలచి హనుమంతునితో నిట్లనియె.

ఉ. ఏవనిశాలలముకొర కీవును రాముడు లక్ష్మణుండు సు
గ్రీవుడు మున్నుగాగలుగు కీశవరేణ్యులు వచ్చియుంటి ర
ద్దేవిని నీవుగన్లోన వధించితి సంతియకాదు రాము సు
గ్రీవు విభీషణుం నినుమఱి కపిసేనలతోడ గూల్చెదన్.

గీ. స్త్రీలవధియింప తగదంచు జెప్పచుంటి వదియుపరికాదు వినుమేలననగ శాత్రు
వావళి దుఃఖమొదలించు నట్టిసర్వ కార్యము లొనర్పదగును లోకమునవించె.

వ. ఇట్లుపలుక హనుమంతుడువిని దుఃఖించి శ్రోధోద్రేకమున నొకగంజోపలంబై త్రి
యింద్రజిత్తు రధంబుపై విసర దానినిగనుంగొని సారథి రధంబును తొలగం
ద్రోలె తత్కారణంబున నది నిరర్థకంబై చనియె. పదంపటి యింద్రజిత్తు
వానరుల బహుప్రకారముల వధించుచుండె నయ్యవసరంబున హనుమంతుండు
వానరులతోనిట్లనియె.

క. జనకజనిమి త్తమై మన మనిసేయుచునుంటి మట్టిజానకి మడిసెన్
కనుక రఘురామునకు నిదివినిపించి తదాజ్ఞ నెరవ నెడలెడ మటపై.

వ. అనివాక్రుచ్చి వానరులెల్లర మరల్చుకొని హనుమంతుడు శ్రీరాముని
సన్నిధానమునకరగుటయు నింతలో నింద్రజిత్తు నికుంభిలా హోమకార్యార్థ
ముగా నికుంభిలాక్షేత్రమునకరిగి

సీ. యజ్ఞ వేదికలోన ననలంబుదరికొల్పి యెంతయుశ్రద్ధతో నింద్రజిత్తు
మున్నొనర్చినభంగి గ్రన్నన విధివిధానముగ హోమంబు నొనర్చునంత
సంపూర్ణరక్త మాంసములచే దృవుడై జ్వాలలతోనిండిపావకుండు
సంధ్యాసమయ సూర్యసదృశుడై వెలుగొండె నసురవర్గమున నయానయజ్ఞ
లైన పెద్దలు చక్కగా నరయుచుండ కడుభయంకరముగ హోమకార్యమివ్వ
ధమున నడచుచునుండె నత్తరుణమందు జాంబవంతున కిటులదాళరధిబలికె.

వ. సౌమ్యుడా! నేను హనుమంతుడు దుస్సాధ్యంబగు కర్మనాచరించురున్నవాడు
నీవాతనికి సహాయముగా నరుగవలయు ననపు డతండు సైన్యసమేతముగా
జన నుంకించునంత పావనియు సైన్యయుక్తముగా వివర్ణవదయందై వచ్చుట
గనుంగొనుచుండి రంత హనుమంతుడు శ్రీరాముని సముఖమున కేతెంచి
యిట్లనియె.

మఁజిరి :

కదనరంగమందున మేమెల్లన్ గనుగొనుచుండగ రామా
అడయుండై యింద్రజిత్తు నీతను హతమొనర్చె శుభనామా
అమెనుగని బ్రాంతితోడ మరిబహుభార్తితోడ మీకడకున్
మేమరు దెంచితిమి యయ్యుదంతము మీకువిన్నవించుటకున్.

చ. అనవిని శ్రీరఘూత్తముడు హాహృదయేశ్వరి యెంతవచ్చెనే
యనివిలసించుచున్ మిగుల నార్తి భరన్ పెనుమూర్ఛవ్రాలినం
గనుగొని సర్వవానరులు గ్రక్కున రామునిచెంతజేరి మె
ల్లన వివిధోపచారముల లాలనజేసిరి దీనచిత్తులై.

వ. అట్టియెడ సామిత్రియు మిగులవగచి రామచంద్రుని బాహుయుగంబును
గట్టిగాపట్టుకొని యిట్లనియె. రామా ధర్మాత్మృడవని లోకమున బ్రసిద్ధిజెందిన
నీటిట్టివిపత్తు సంభవించుచుండ ధర్మమువలని ఫలము నిరర్థకంబని తోచుచున్నది
యెట్లన అధర్మపరులకు సాఖ్యమును ధర్మపరులకు దుఃఖమును గలుగుచో
ధర్మమువలని లాభముహాస్యముని తలంచెడ నందుచే ధర్మమునకంటే
పొరుషమే ప్రధానమని నానిశ్చయము యిప్పుడు మనకిట్టి దుఃఖముచు
కలిగించిన యింద్రజిత్తును నిముషమాత్రమున వధించి నుభోపశమన
మొనరించెడ పాపరహితుడౌ మీకు సర్వవిధముల హితంబొనరింప జనించిన
నేను సీతనువధించుట గనుంగొని యూరకుందునే నిఖల భోగభాగ్యయుక్తంబైన
యాలంక యాక్షణంబ నిర్మూలించెదనని నచింపుచుండ విభీషణుండే లేంచి
చింతాభారమున గృశించు రామలక్ష్మణుల గనుంగొని యిదియేమని యడుగ
కన్నీరువిడుచుచు లక్ష్మణుండిట్లనియె.

గీ. సామ్యుడా యింద్రజిత్తు రోషమున జనకతనయనువధించెనని మరు తనయుడనగ
విని రఘూత్తము డార్తితో వివశుడగుచు వసుధపై నిల్లుమూర్ఛిల్లి వ్రాలెవింటే.

వ. అనివివరించిన విభీషణుడు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

సీ. విజ్ఞాపనంబొండు వినుడు మహాశయా సావధానముగ మదాశయమును
భావంబులందిల్లు ద్రుమజెందనేటికి యింద్రజిన్నాయా మహిమకృతమున
కల్పించెనిది దళకంరునితలపు మీరెరుగరు సీతనుహింసజేయ
నిచ్చుగింతడు సర్వమేనెరుంగుదు కామమోహియై వర్తించె మూఢబుద్ధి
నేననేకవిధంబుల నీతిబోధ జేసితిని రామవిభునకు సీతనొసగు
మనుచు నాహితవాక్యంబు లాలకింప దాతడొనరించు మోసకృత్యములుసుమ్మ.

కా. ఆకర్షింపుడు సావధానముగ మోహవిష్టులై మీరలీ
పాకద్యేషి విరోధకృత్రిమ విధుల్ భావంబున నమ్మరా
దోకభ్యాణగుణాధ్యులార మదిలో నుత్సాహముల్ మానరే
వైకల్యంబునులేక సీతసుఖయై వర్తిల్లె సత్యంబుగన్.

వ. రామచంద్రా సీతకు ప్రాణోపద్రవము గలిగెనను సందేహమువలదు ఆమె సుఖస్థితిగానున్నది ప్రకృతము మనము నిర్వహించివలసిన ముఖ్యమైన విషయ మొకటిగలదు యేమన

సీ. చిత్తగింపుడు యింద్రజిత్తు సమస్త మర్కటులకు మోహంబుగలుగజేసి తివిరి నికుంభిలా దేవాలయంబున హోమకార్య మొనర్ప నుద్యమించె నిర్విఘ్నముగ నదిచిరవేరనేని శక్రసమేతముగ సురౌఘమునైన సమరమందాతని జంపసాధ్యముగాదు కావున నిదిపూర్తికాకమున్న సైన్యయుక్తముగా మేముచని తదీయహోమమును విఘ్న మొనరింతు ముచితరీతి నీకునిపార్శ్వరణముగ జనించియున్న ప్రబలదుఃఖంబు మానుము పార్థి వేంద్ర.

—: ఇంద్రజిత్తుజేయు నికుంభిలాహోమధంగము :—

వ. రామచంద్రా లక్ష్మణునితో నేనును సైన్యసమేతుండనై నికుంభిలాయాగ ధంగంబొనరించుచుండ యింద్రజిత్తును లక్ష్మణుడు వధింపగలడు వాడు హతుండగునేని రావణుడు స్నేహోటితో హతుండయ్యెనని తలంపుము అని ఐలుక శ్రీరాముడు ధైర్యమును వహించి విభీషణునితో నిట్లనియె.

ఉ. ఓయినికాచోత్తమ మహోగ్ర ధయంకరుడైన శక్రజన్మాయలు నాకుసర్వము క్రమంబున గోచరమయ్యె వాడుప్రజ్ఞాయుతు డత్యుదగ్రబల శౌర్యగరిష్ఠుడు బ్రాహ్మణాశ్రు విజ్ఞేయుడు పాశహస్త సురసేనల మూర్ఖులమంచు నాజిలోన్.

వ. అనిసంభాషించి లక్ష్మణుని చేరంజీరి యిట్లనియె.

కా. సామిశ్రీ తడవేలనింక కపిరాట్నంపూర్న సైన్యంబుతో శ్రీమంతుండగు వాయుసూనుని మహాసేనా సమూహంబుతో సామర్థ్యంబున నొప్పొముక్తులరాట్సైన్యంబుతో నేగినీ వామాయావిదు సంద్రజిత్తు ననిలో నత్యుగ్రతన్ గెల్పుమా.

వ. లక్ష్మణా! యింద్రజిత్తు కావించు యాగప్రదేశమునకు విభీషణుడు మీవెంట నేతెంచు మీకుజయంబుగుగాక పోయిరండన తదాజ్ఞాయుగారము లక్ష్మణుడు ఖడ్గ కవచ ధనుస్తూణిరాది సర్వసాధర సమేతుండై శ్రీరామచంద్రునకు ప్రణమిల్లి తదాశీర్వచనములనంది హనుమ జ్ఞాంబున ద్విభీషణాంగదాది ప్రముఖ నాయకులగూడి నికుంభిలా తేత్రమునకరుగ విభీషణుడు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

సీ. లక్ష్మణా గాంచుమల్లదె నీలజీమూత సంకాశమగు దైత్యసైన్యసమితి
కపిసేనలెల్ల వృక్షశిలాయుధములూని వారలపైకేగి పోరవలయు
యిమ్ముహాదైత్య వాహినుల ఛేదించుము సేనలన్నియు విచ్చి నెడరిపోవ
సంతట నిండజిత్తగపడు గావున నొనర నికుంభిలాహోమకర్మ
పరిసమాప్తము కాక పూర్వమున వశని సదృశ శరజాలమున శత్రుసైన్యములను
దరిమివేయుము కడుదవ్వు దర్పమెనగ దుష్టుడగు యింద్రజిత్తునుదురుముమిపుడ.

వ. అనిదెలుప లక్ష్మణుడు విభీషణు వచనానుసారమున నింద్రజిత్తుపై శరవర్షంబును
గురిపించుచుండె నంత వానర భల్లూకసేనలు నఖదంతాయుధంబులతోడను
శిలావృక్ష సముదయంబుతోడను రక్కసులపై గవిసేన నాదైత్యవీరులు
భీషణంబులైన ముసల ముద్గర తోమర భిండివాల శూలాద్యాయుధములతో
వానరులపై నడరిన నిరువాగులవారికి మిగుల భయానకంబగు సంకులసమరం
బయ్యె నాసమయంబున రక్కసిమూకలు విచ్చుచు జచ్చుచు పెక్కుతెరంగుల
భీభత్సంబగుటగనుంగొనియింద్రజిత్తు మహారోషవశంబున యాగపరిసమాప్తము
కాక పూర్వమే నిలిడ నిరంద్రాంధకార బంధురంబైన వృక్షమండ మధ్యంబున
నుండి వెలువలికేతెంచి యుత్తమ హయ సంయోజితంబగు రథంబారోహించి
ప్రళయకాల కృతాంతంజోయన నొప్పి రాక్షససైనికుల బురికొల్పుకొని
యుద్ధసన్నద్ధుడగుటయు.

ను. హనుమంతుండొక దొడ్డసాలకజమున హస్తంబునంచాల్చి త
ద్దనుజానీకములోన జొచ్చి సుమహద్దావానలజ్వాల కా
ననదేశంబును గాల్చుచండమున వానాభంగులం దృంచుచుం
టెనుమూర్ఛం బడగొట్టె సేనల మహాభీభత్సమై యొప్పగన్.

గీ. శౌర్యమున దైత్యసేనల జక్కడంచుచున్న పవనాత్మజుని గాంచి యొక్కపెట్ట
వేలసంఖ్యల దానవవీరవరులు గవిసే రతిభీషణముగ దత్కవివరేణ్యు.

మంజరి :

అతిభీషణముగను గొట్టిరల పవనాత్మజుని శరీరమునన్
సీతశూల గదాసి ముసల ముద్గర శిలీముఖానీకమునన్
గిరిసదృశుండైన వాయునూచుడు గిన్నతోడ వేగమునం
బరిపరివిధములుగ దైత్యసేనల బారిపమరె శౌర్యమునన్.

వ. హనుమంతుడివ్విధమున వీరవినోదంబు సలుపుచుండ గని యింద్రజిత్తు
హనుమంతునిపై ననేకశరంబులు వివిధ సాధనంబులు వర్షించిన వానినెల్ల
సహించి మిగుల రోషముతో యింద్రజిత్తునితో హనుమంతుండిట్లనియె.

క. ఓరిదురాత్మా పోరికి రారమ్మిక నీదుబల పరాక్రమమెల్లన్
ధీరతగనుగొని తుణమున ధారుణిబడగూల్తు బాహుదర్పమెలర్చన్.

వ. అని సంభాషించుచుండునంత విభీషణుడు లక్ష్మణునితో లక్ష్మణా! యింక
నీవుచేయించవలదీ పరమచుర్రాధ్యుండగు యింద్రజిత్తును నిశితసాయకానీకంబున
శీఘ్రముగా కడతేర్చుమనుటయు లక్ష్మణుండు భనుష్టంకార మొనర్చుచుండ
నంత యింద్రజిత్తు విభీషణునిగనుంగొని శ్రోధముతో నిట్లనియె.

సీ. నీజిజాతియుబాసి లాతివారలజేరు కర్కశుండవు దీనఖ్యాతిగలదె
పితృసోదరుండవు పినతండ్రివిట్లు నాకహితంబొనర్చ నీకర్మచుగు నె
బాంధవ్యమును సహృద్యావంబువిడినాడి పరులకు మేలోనేయ భారపడితె
స్వజనుల నిరసించి కుజనులనేవింప సుజనులుగర్హించు చోప్పుదగునె
స్వజనవర్గంబు విడనాడి శాత్రువులను వలచితిరిగిన వారికి స్వజననాశ
నాంతమున శాత్రువులచేత హతముగాక తప్పదెరుగుము దుశ్శీల ధరణిలోన.

ఉ. వినోసరించు హోతువిధి కిట్లు విఘాత మొనర్చి లక్ష్మణున్
వానరసేనతోడ గొనివచ్చితి వేమనవచ్చు నీదయా
హీనతబాడ ఘోరము మహిష్ఠిలో నినుబోలు బంధుడే
గాని మరెవ్వరిట్లు లపకారమునేయగబోరు దుర్మతీ.

వ. ఇట్లుచాలంధనంబొనర్చు యింద్రజిత్తునితో విభీషణుండిట్లనియె.

ఉ. ప్రేలెడనేల దైత్యులభేదన పితృసముండనై న నా
శీలమెరుంగ కిప్పగిది చిత్రముగా పగుఱొత్తులాడ నీ
కాలముచేయనయ్యె నదిగావుననే విపరీతబుద్ధియున్
బానిససృష్టియుం జెనుగుభావములుం బొడనూపెనీయెడన్.

క. పుధన భార్యారణున్ నిరితదురాచారు సుజననిందితు హింసా
కరు విమవవలయునని బుధవరులువచింపుదురు తగులబడుగృహముక్రియన్.

సీ. అనఘాత్ములైన మహర్షుల దృఢులు పరకాంతలను తెరబట్టుటయును
దేవతావీరులతో ద్వేషంబుబూనుట యొరులసంపదజూచి యోర్వకుంట

దురభిమానంబును ద్రోహాదితయును శ్రోధము దురాచారంబు ధర్మపథ వి
సర్జనంబును సుహృద్భావ దూషణంబును పరులవంచించి సంపదలగొనుట
మొదలుగాగల దుర్గుణములు మదాంధుడైన రావణు సుగుణాశీనెల్ల
కప్పివైచెను తెలియుము త్కౌతలమును జలధరము గప్పివైచిన చందమునను.

వ. కాపున సహోదరుండైనను పరిత్యజింపవలసె కాలము సన్నిహితంబగుటవలన
నింకను త్తరక్షణముననే నీవును నీజనకుండును సపరివారముగా లంకా
పట్టణముతో నాశమగుట నిశ్చయము అదియునుంగాక

కా. ఓరీరాక్షస దుర్విసీత కడుగర్వోదేకివై సన్నియుల్
కారుల్ బ్రేలుట కుద్యమించితివి మూర్ఖా కాలపాశంబు దు
ర్వారంబై భవదీయకంఠతలమున్ బంధించె ఘోరాద్రి చే
కూరెన్ నీవికరామలక్ష్మణులతో శ్రోధించి జీవించువే.

మంజరి :

ఆలంబోనరింపుమా సరోత్తముడైన లక్ష్మణునితోడన్
కాలగతింబొంది పిదప యమలోకమున కడునిష్ఠతోడన్
యిష్టదేవతా రాధనమును నీవెలమి నొసర్చెడుగాక
దుష్టశీల బాహుబలముజూపుము తొలగి వెనుకకుంబోక.

వ. అనివచింప విభీషణు వచనములాలించి యింద్రజిత్తు మిగుల నాగ్రహాగ్రస్తుండై
నిష్ఠురవచనంబు లాడుచు యుద్ధాభిముఖుండై చక్కగా నలంకరింపబడి నల్లని
మేటిహాయంబులబూన్చిన గొప్పరథంబధిష్ఠించి మహాదీర్ఘంబును దృఢతమంబైన
శోడండంబుధరించి ప్రళయకాల యముండునుంబోలె బయల్వెడలిన హనుమ
భూజాస్కంధంబధిష్ఠించి శోడండధరుండై యదయభాస్కరుండునుంబోలె
ప్రకాశించు లక్ష్మణునెనుకొని విభీషణప్రముఖులెల్లరు విననిట్లనియె.

మహాస్థగిర :

కనుడస్యహృద్ధి దోర్విక్రమమిదే రణరంగంబునన్ దీర్ఘమా మ
ద్ధనునిర్ముక్తోగ నానాశ్రుశిఖల వడిగాదగ్ధముం జేతునింకన్
మునులీలన్ రాత్రియుద్ధంబున మిమువరుసన్ మూర్ఛనొందించితి
నేడనిలో నామ్రోల నెవ్వండలజడిబడకెట్లాగు ధైర్యంబుతోడన్.

వ. ఇట్లుబలుకు యింద్రజిత్తువాక్యములకు బెదరక లక్ష్మణుండిట్లనియె.

గీ. ఏటికిలాటి టాటోలుమాడలాడ పోటరివయేని నాతోడ బోహోనర్ప
మేటిధృతినిల్వము నిశాటకోటిపెగడ నేటికనువును నినుయమవీటికసుర.

చ. అనుటయు నింద్రజిత్తు నిశితాశుగముల్ వడిమింటబూన్చి పెం
గనరున లక్ష్మణున్ మిగులగాఢముగా బ్రహరింప వాతేడుం
దనువున రక్తధార లమితంబుగ్రమ్మ విధూమపావకుం
డన జెలువొందె నెంతయు తడవృత్త ఘోరరణాంగణంబునన్.

వ. అంత యింద్రజిత్తు తనకార్యము సఫలమయ్యెనని తలంది సించనాదంబొనర్చి
లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

కా. సౌమిత్రి గనుగొన్ను నిక్కముగ మచ్చాప్రముక్తాశుగ
స్తోమంబుద్దతి నీశరీరమునుచీల్చున్ నక్కలున్ గ్రద్దలున్
నీమాంచంబు భుజించు భిన్నకవచాన్వీతుండవై గూలిసన్
రాముండిత్తరి గాంచుగాక కడువిభ్రాంతాత్ముడై యార్తితోన్.

వ. గర్వోద్దిక్తుండై వలుకు యింద్రజిత్తు వచనములకు సౌమిత్రి పెండియు నిట్లనియె
దురాత్మా! మదోన్మత్తుండవైన నిన్నీక్షణంబున యమనదనంబున కతిధిగాబనిచెద

మంజరి :

అనివదించి లక్ష్మణుండు చాపంబొకర్పాంతముదిగిది
సుసేళిత మార్గణమునేసె రావణసుతు యురమును గురిజొది
తోడన నయ్యింద్రజిత్తు రోషముతోడ వెరిగి లక్ష్మణునిన్
వాడిముల్కులెక్కువెట్టి మూటినివైచె సుగుణభాసురునిన్.

వ. అయ్యవసరంబున

సీ. పరమాద్భుతముగ సంగరమొనరించిరా నరరాక్షసోగ్ర కేసరయుగంబు
ధారాధరము వర్ష ధారముంచినభంగి శరవృష్టిచే పరస్పరజయేచ్ఛ
నిరువు రొండొరులపై గురియుచు వెనుదీక కరికరి హరిహరి గిరిగిరిగతి
వివిధాశ్రుశాశ్రు ప్రవీణత మెరయంగ శౌర్యకేళి పారుషములుమెరయ
యద్దనైపుణ్య మెంతయు నొప్పిదముగ వృషభయుగముల్లు వాసవవృత్తులగతి
నంబరస్థలి దుష్టగ్రహములపోల్కి బలమున పెనంగిరతులిత సరభసమున.

వ. అట్టియెడ లక్ష్మణప్రయుక్త బాణపాతంబున నించుక ముఖకాంతి చెడియున్న
యింద్రజిత్తును గనుంగొని విభీషణుడు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

గీ. కాంతిచెడె నిండజిత్తు ముఖంబునందు దుర్నిమిత్తంబులెన్నేని దోచుచుండె
నందుచే గట్టిగాపోరు మువసరముగ శంకపలదితడని పరాజయమునొందు.

మ. అనినన్ వల్లెయటంచు లక్ష్మణుడు ధైర్యస్ఫూర్తితో భీషణా
శని సంతాశ నిశాత సాయకతతిన్ శత్రురెచ్చెనేయ న
ద్దనుజుంఁడొక్క ముహూర్తకాల మతిసంతప్తేంద్రియుండై క్రమం
బున దార్థ్యంబు వహించి లక్ష్మణునితో బొల్పొందగానిట్లనున్.

చ. మరచితివోనరాధమ క్రమంబున ఘోరరణాంగణంబునం
బరిభవమొందికుండ మిముబద్ధులజేసితి సంస్మరింపుమా
గరువముతోడ నేడురణకాతుగముప్పగ నేగుడెంచు ని
న్నరమర నేయకంపెడ ఊణాంతరమందు కృతాంతుపీటికిన్.

శా. ఈరితిన్ వచియించి రోషమున నయ్యిందారి శీష్టంబులౌ
నారాచంబుల నేడు లక్ష్మణునిమేనంగుప్పి తోడ్తోడ సా
మీరిం గ్రూరదశాశుగమ్ములను బేర్చిన్ మోపి నూరమ్ములన్
వైరంబూని విభీషణున్ మిగులదర్పంబొప్ప గుప్పించినన్.

గీ. అంతలక్ష్మణు డసురకృత్యముచు లక్ష్మ్యపెట్టక హసన్ముఖాబ్జుడై పేరెలుగున
చెనటి! నీసాయకము లేమిసేయజాలవనుచు నిశితశరావళి నతనిగప్పె.

మ. ఇట్లు అభీషణంబుగా బోరునెడ నిరువురి కవచంబులు తునియలై చెదరి
ధరాతలంబున బడిన తెంపులేని పొరువంబుల బోరాడునెడ వారిదేహముల
నుండి వెలువడు శ్రోన్నిత్యురుచే బుప్పించిన కింశుక శాల్మలీవృక్షంబుల
చెలుపున బ్రతాశించుచుండ సర్వాస్త్రలాఘవంబులు సూపుచు మత్తమాతంగం
బుల విధంబున ప్రేక్షకజనంబుల కెంతయు విస్మయావహంబైయొప్పె నట్టియెడ
విభీషణుని మంత్రులు రాక్షససైనికులపై బడితుత్తునియలుగా వధించుచుండిరంత
రక్కసులపై వానరుల బురికొల్పుచు విభీషణుండిట్లనియె.

సీ. వనచరులార రావణున కీతండును, కేపించియున్నట్టి నేనదప్ప
యితరమైన సహాయ మించుకంతయులేదు మీరలిక్కరణి యూర
కుండనేమిటికి వత్స్యగ్రకర్తుండగు రావణి హతుడైన రావణుండు
తప్పతక్కినమేటి దైత్యవరేణ్యులెల్లరు జచ్చినట్లెంచవలయు

కడుభయంకరులైన రక్కసులనెల్ల హతమొనర్చి పూకుపడలతిగాఁజె
బాహువుల వార్ధినీదిన వానికరయ నెంతమాత్రము పల్వలంబెంచిమాడ.

స. లవ్యణుం డితనిని పధింపగలడు గావున మీరీరాక్షస సైనికుల నెల్ల హతం
బొరింపుడని పురికొల్పుచుండ మానుమ జ్ఞాంబవ దంగదాదులు గర్జిల్లుచు
మేఘాదంబరమునకు కేకలిడు నుయారంబుల విధంబున సింహవాదంబు
లొనరించుచు

చ. చలమున జాంబవంతు బలుసైన్యము లున్నతలైల పాదపా
వలిగొని దైత్యవర్గమును బాదుచు దంతపఖాళి జీల్చుచున్
బలమున బోరరక్కసులు వాడిపరశ్వధ తూల పట్టనో
జ్వల కరవాల చక్రముఖ సాధనముల్ గొని మోదిరెంతయున్.

మ. నదులై పారదొడంగ శోణితము నానాకూర క్రవ్యాదముల్
గొదలంజేయుచు మాఁసభక్షణకు పర్వుల్ పెట్టె నల్పంకలం
జడలం దిక్కుల చిమ్మచీకలులు సంఘన్నంబులై యొప్పె నిం
బాదవక పయ్యెర వీచడయ్యె మరినహ్నుల్ వెల్లలేదెయ్యడన్.

గీ. నిర్విలాకములకు స్వస్తిచేకూరుగాక యనివలించిరట మరొద్ది పనులు
గరూడ యక్ష సిద్ధ గంధర్వులటచుండి వేసుచోటికపును వెడలిచనిరి.

వ. ఆసమయంబున

సీ. కనకభూషణ పరిష్కారంబులై కృష్ణవర్ణంబులగు దైత్యవరునితేరి
నాల్గువారువముల నాల్గుబాణములచే ప్రహరించి సౌమ్యత బలముమెరయ
కడులాభులమున వాకర్పాంతముగ నారిదిగిచి వక్రకోపము తీక్ష్ణభల్ల
మొండంబుసంధించి ప్రయోగించుటయు నంత నమృతశరము భయంకరముగ
వహ్నికీలలుగ్రుక్కుచు బయలు వెడలి ఊములొ నింద్రజిత్తదధ సారథి శి
రింబుఖండించె నంతతద్రావణియును రథముగడపుచు నేర్పుమై రణ మొనర్చె

సీ. కనుగొన విఘ్నేశుకరమై దనరౌతద్దనుజరాట్టనయు దోర్దర్శగరిమ
ధనువున శరముల తేడయకదొడుగుచు ములుకొల తద్వయముల గడపుచు
మొఁసలక్ష్మణుడేయు ములుకులనుచుచు ననిలోనవెన్నీక నత్కుద్రగ
పొగుమంబునసెల్చి బవరంబొనర్చుచు ఘనతీర బాహులాఘవము మెరయ

నెంతయును కోపకాలువ్యునినుమడింప పురుషుడనించు భల్లూకప్లవగవరుల
ఖండఖండములుగఁజెండు కాశలంబు వర్షనాతీతమై దుర్నివార్యమయ్యె.

వ. నూతుండు హతుండగుటయు తాను సారధ్యము జేయుచు యుద్ధమునర్హుట
మిగులకష్టమగుటచే ఖన్నుండయ్యె వదిగనుంగొని వానరవీరులు సంతోషముతో
లక్ష్మణుని గొనియాడ మొదలిడిరంతలో ప్రమాధియు శరభుండును
రభసుండను వారీనల్పురొక్కఁమొగి రివ్వున నభోవధంబున తెగసి యహఃగిరి
శృంగంబుల కై వడి గుఱాలున నింద్రజిత్తు హయంబులపై దుమికిన నవి
రక్తమన్నుగఁగి భగ్నాంగంబులతో నేలంగూలి తన్నునొని ప్రాణములు
విడిచె నంత నింద్రజిత్తు కపులనెల్లర మోసగించి నిముషమాత్రంబున లంక
జొచ్చి చక్కగానలంకృతమై మిగుల నుత్తమాశ్వయోజితంబైన రథంబెక్కి
వివిధాయుధసమేతంబై రణరంగ స్థలంబున శీలించి రోషకలుషితంబై
ధనుశ్చక్రస్థంబును మండలాకారములాగి నానావిధ శరపరంపరల వానర
సైన్యముల జక్కచక్కగా జక్కాడుచుండ వారిల్లలు వెరచి లక్ష్మణుని మరుపు
జొచ్చిరంత

గీ నమరరోషంబుతోడ లక్ష్మణుడు మిగుల ప్రజ్వరిల్లుచు నతిలాఘవమున నింద్ర
జిత్తు కరమున తెలువొందు శ్రేష్ఠమైన కామ్యకమును ఖండించె ఖండములుగ.

నంజరి :

ఓడక నయ్యింద్రజిత్తు పెండియు నొండువిల్లునుధరించి
తోడన సంధించె తీవ్రశరముల తొడితొడివారివిగించి
రామానుజు డింతలోన మూడుశరంబులను బ్రయోగించి
సామర్థ్యమెల్ల నంతటం దచ్చరాసనముఖండించి.

చ. తడయక లక్ష్మణుండధిక దర్పమెల్లగ సర్పతుల్యహా
వెడిదపుటమ్ము లేడిటివి వేగధనుస్సున గూర్చి వైత్యునిన్
వెడదయురంబు దూసిదన వ్రేయుటయుం గవచంబు తునన్బై
పడియెధరితి వైత్యులు వయ్యదురక్తముగఁగై గ్రక్కునన్.

వ. పదంపడి మిగుల దృఢంబగు యల్లైతాటిని విగించి వేరొండు శరాసంబును
గ్రహించి తీవ్రముగా పోరాడుపయమున

గీ. శక్రవైరి ప్రయోగించు సాయకముల మధ్య భగ్నంబొనర్చి లక్ష్మణుడు మఱి
తీవ్రభల్లాయుధమును సంధించి వానిసారధి శరంబుఖండించె పల్వరిమున.

గీ. సారధిగతింప తద్రథాశ్వములు మంది శివబొందిన వగుట విదిత్రగతుల
మండలాకారముగను తత్సమరతలమునందు తిరుగుట లాశ్చర్యమైనదనె.

మంజరి :

స్థిరబలుడగు లక్ష్మణుండు గినుకన్ తీవ్రబాణయుగ్మునన్
గురిగానయ్యింద్రజిత్తు హయములగొట్టె నధిక వేగమునన్
యదిసైపక నింద్రజిత్తు పదివాలమ్ముల వింటందొడిగి
పదపడి సౌమిత్రిపైనవిడిచెన్ పుణ్యశోర్యోన్నతిగడగి.

వ ఇవిధంబున నొండొరులు తమతమ శస్త్రాస్త్రు లాఘవంబులు ప్రదర్శించుకొను
చుండ లక్ష్మణుడింద్రజిత్కువచమును తునియులుగావించుటయు నతండోర్వక
మాడువాడితూపుల లక్ష్మణుని ఛాలతలంబున నాటించిన సౌమిత్రి మూడు
శృంగములతోనొప్పు పర్వతంబట్లు ప్రకాశించె. వీమ్ముట లక్ష్మణుండైదు
శరంబుల నింద్రజిత్తులతిలంబున మోచె నిట్లరుపురు రణశోలంబున
బెనఁగునెడ

మ. రణశోర్యోన్నతు డింద్రజిత్తు భుజశోర్యంబొప్పుగా మూడుమా
ర్గముల్ బూన్చి విభీషణాననమునన్ గాఢంబుగామోది చా
రుణభంగిన కపివీరు నొక్కొకని నేర్పుల్మీర నొక్కొక్క భీ
షణబాణంబున ముందివైచె గడునాశ్చర్యంబు సందిల్లగన్ .

వ. అంత

మ. అతితేజస్సురణన్ విభీషణుడు దుర్వాప్యపారుడౌ దైత్యరా
ట్నుతు రధ్యంబుల బెన్గదాయుధమునం జూర్పంబులైరాల ను
ద్దతుడై మోదిన భగ్నుసూతహయ్యుడై తద్వాసవద్యేష్టి భూ
గతుడై భీషణశక్తిబూన్చి మదరేఖన్ వైచె బిశృప్యనిన.

వ. అంత లక్ష్మణుడు విభీషణునిపై కరుడెంచుశక్త్యాయుధమురు నిశితశిరీముఖంబుల
బ్రయోగించి నమమన తునియులుగావించె నట్టియెక విభీషణు డత్యంతాగ్ర
హంబున పవిత్రానానిధంబులగు నయిదుదివ్యాయుధకంబుల ప్రయోగించిన నవి
యింద్రజిత్తురమురు పూర్తిగా ప్రణమండలంబొనర్చిన నతండోర్వక తొల్లి
యమునివలన బడసిన క్రూరశరంబొండొక్కటెట్టి ప్రేయంగమించిన దానిని
గ్రహించి లక్ష్మణుడు త్వరితవిక్రమంబున

సీ. సురరాట్నముఖ సురాసుకులకేని నజయ్యమైనట్టిదియు వ్యష్టమంతుతనకు
 ధనదుండొసంగిన సునిశితశరమొండు దిగిచి లక్ష్మణు డతిధృతిదలర్ప
 నించిననదంబు సెలగ జాపంబున నెక్కుబెట్టుటయు వయ్యరుపుకొక్క
 మొగి శరంబులనీడ్చి మొనసి బ్రయోగింప నవిప్రతాళించె మహాప్రవీ
 నంతనాశరయుగ్మ మత్యంతముగ భీషణా నలశిఖల వియత్తలమున
 యొరసి డీకొని పోరాడి యొకముహూర్తకాలమున నూరువయ్యలై కూలెఛాత్రి.

మంజరి :

ఆవీరవరేణ్యులిర్వురిటుల నిజాంబకయుగము సమసినన్
 భావములం దధికప్రేడనొందిరి పలురోహవేశమునన్
 నైపకలక్ష్మణుడు వారుణాశ్రుము సంధించిననాలోనన్
 రోపంబున నింద్రజిత్తు దానింగొట్టెన్ రాద్రాశ్రుమునన్.

ద్వీపద :

ఆతులతేజస్వియూ యసురేంద్రసతుడు ధృతితోడ నాగ్నేయ దివ్యాశ్రుమేయ
 వీరుడౌసామిత్రి విక్రమంబెరగ సౌరాశ్రుమున దానిసమయించె నంత
 అలుకమీ యింద్రజిత్తుసౌరాశ్రుమేయ వెలువడె నందుడి వివిధాయుధములు
 యేచిసామిత్రి మహేశ్వరాశ్రుమును వైచినివారించె వైరులుబెగడ.

వ. ఇట్లవీరవరేణ్యులిర్వు రత్యంత భీషణంబగు రణంబున ప్రవర్తిల్లుటయు నకల
 ప్రాణులు మిగులనాశ్వర్యకరంబుగా గనుంగొనుచుండి రట్టియెడ దేవ వీర్య
 ఋషిగణంబులు దేవేంద్రసహితులై యుద్ధంగమున లక్ష్మణునకు విషయమును
 గోరుచు సర్వవిధముల రక్షించుచుండి రయ్యవసరంబున

సీ. సామిత్రిమిగుల రోషస్ఫూర్తితో మహేంద్రాశ్రుాలు సంధించె నదృశ్యముగ
 చూపదులకు భయోద్దీపకంబగుదాని శత్రువీరులజూప జాలుదాని
 రూపింపగారాని రుచులశెల్వగుదాని మేల్మీబంగరుపూలు మెరయుదాని
 మునుశక్రదండరాఘమును వధించినదాని నాశీవిభోషణం బైనదాని
 మిగులనుత్రమ వర్షంబులొగి వెలుంగ మహిమనొప్ప తదశ్రుంబుమంత్ర పూర్వ
 కముగ ధ్యానించి శక్రజిత్కంఠసీమ నూటిగాగురిజూచి త్రికుద్ధిగాగ.

వ. యముడు జగత్సంహరణార్థము పాశమునుధరించునటుల దీర్ఘమగుకోదండ
మాశ్రాంతముగా దిగిచిపట్టి దృఢపంకల్పముతో నిట్లర్పిభావించె.

శా. శ్రీరాముండు విశిష్టధర్మపరుడై తెల్వొందునేని శుభా
చారంబప్రతిమాన పౌరుషము భాస్వత్సత్యసంధత్వ మా
వీరాగ్రేసరు బాయవేని మహిమన్ వెల్లొందు నీయస్త్రి మిం
ద్రారీన్ దప్పకదృఢంచుగావుత ప్రదీప్తానల్ప తేజఃబునన్.

వ అనిప్రతిజ్ఞాపూర్వకంబుగా ప్రయోగింప

ను. అరినిర్భేదన యోగ్యమైతగు తదీయైంద్రాస్త్రి మప్పట్టువం
బరమాశ్చర్యకరంబుగా వెడలి దీప్తజ్వాలలన్ భూనభో
హరిదంతంబుల నిండిబర్వి భయదంబై గ్రాలుచున్ యింద్రజి
చ్చిరమున్ రత్నకీరీటకుండలముతో ఛేదించివైచెన్ వడిన్.

వ. ఇట్లుహతుండై నేలంగూలిన దురాత్ముండైన యింద్రజిత్తును గనుంగొని విభీషణ
ప్రభృతులై నవానరులు పరమోత్సాహభరితులై లక్ష్మణునిగురించి జయజయ
ధ్వానము లొనరించుచు సింహనాదములు నేయుచుండ తేవించిన రక్కసులు
శరాసనముల పారవైది వెరచిపరచిరంత సంతరిక్షచరులగు దేవ గంధర్వ సిద్ధ
సాధ్యాదులు యింద్రజిత్తురణముచకు పరమానందభరితులై లక్ష్మణుని వేనోళ్ళ
గీర్తించిరంత

సీ. ఎంతయు పాపియా యింద్రజిత్తుననింప నిలకష్టంబులు తొలగిపోయె
జగములన్నియు కడుసంతోషముననొప్పె దినమణి కాంతితో తేజరిల్లె
సకలనిర్జరులతో శక్రకుండు హర్షించె దేవదుందుభులంత దివిజెలంగె
గంధర్వవద్యుల గానంబుజెలరేగె నప్పరస్త్రిల నాట్యములు బ్రబలె
నమరులెల్లరు వర్షించిరలరుసోన భయమువిడనాడి రళిదిక్పాలవరులు
నిర్మలతజెందె గగనంబు నిఖిలదిశలు బ్రస్తుతించిరి లక్ష్మణు బ్రజలుమిగుల.

గీ. అంతట విభీషణుండును హనుమ జాంబవంతుడాదిగ సకల ప్లవంగవరులు
విజయలక్ష్మీసమేతులై వెలయురామసోదరుని సంస్థునిచిరుత్సుకతమిగుల.

మానిసీవృత్తము :

అంత వలీముఖ పైరికులెల్లరు హర్షమునన్ గమచిత్రముగా
గంతులువైచుచు మింటికి బాకుచు గర్వముతో వడిచాచ్చుచు న

తృతహితోక్తుల లక్ష్మణునిం గొనియాడుచు రామునిబాడుచు ని
ట్లంతయునొప్పిరి తత్సమరస్థలి నేదిమహావిజయోజ్వలులై.

వ. సర్వశుభలక్ష్మణుండైన లక్ష్మణుడు యింద్రజిత్వధానంతరము సైనికులనెల్లర
గుమిగూర్చుకొని సంతోష సముల్లాసములతో హనుమద్విభీషణులివ్వరు
నిరుగ్రేవల కైదండలూని సంతోషముతో శ్రీరామసుగ్రీవుల సముఖమున
కేలేంది శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందములకు ప్రణమిల్లి యింద్రజిత్వధా
విధానంబంతయు వివరించిన శ్రీరామచంద్రుడు లక్ష్మణుని గాధాలింగన
మొనర్చుకుని యిట్లనియె

గీ. మంచిన నీ జేసితివి నీవు మన్యనమున సంతసించితి యింద్రజిత్తుచు యువతన
మనకు విజయంబుచేకూరె ననుచు హృదయమందు దలపుము సందేహమండనేల.

వ. అని ప్రియపూర్వకంబుగా భాషించుచు

కా. లంకాధీశ్వరు నందనుందునిమ లీలన్మించు భాస్వద్గుణా
లంకాదుండగు లక్ష్మణుం బ్రియమునన్ లాలించి శ్రీరాఘవుం
డంకంబందునజేర్చి హర్షమున మూర్ధాఘ్రాణముంజేసి న్నే
హంకూరంబున శల్యపీడిత తదీయాంగంబులం దువ్వుచున్.

నీ. తమ్ముడా! దైత్యరాట్రనయండు దుస్సాధ్యుడుగు కృత్యమొనరించె నధికశక్తి
నంతమహాశక్తిమంతుడౌ పుత్రుండు హతుడయ్యెనని వినినంతమాత్ర
నసుపులవిడుచు నయ్యసురాధినాథుండు సందేహమేటికి సత్యమంత
పెను పగతుని జయించినవాడవైతి హితంబయ్యె నీ జగత్రయమునకును
రావణుని భుజమర్విరాల నడచి స్థిరయశో వైభవంబు నార్జించినావు
దైత్యవతి యిప్పుడరుదెంచు తక్షణంబ సైవ్యయుక్తమున నతనినే సంహరింతు.

వ. అని ప్రియవచనముల సోదరు నాదరించి సుషేణుని బిలిదియిట్లనియె

ఉ. ఓయిసుషేణ లక్ష్మణుడు యుద్ధమునం శరశల్యవిధ్నుడై
కాయమునన్ విశేషముగ గాయములై వ్యధనొందుచున్నవా
డీయెడ సీవుశీఘ్రమున నిమ్ములి నాపథయోగ నేవనో
పాయవిధాన శర్మముల స్వస్థతచేకురునట్లొ నర్పుమా.

వ. అనుటయు నతండట్లొనర్చి సుషేణుడొసంగిన దీవ్యావధరస గంధాఘ్రాణం
బున ప్రణంబులుమాని యెల్లరు యథాస్థితులొంది సంతోషించిరి అంత

రావణుడు చారులవలన నింద్రజిత్వధ నాకర్పించి మూర్ఖాశ్రాంతుండైపడి దీర్ఘ కాలమునకు తెలివొంది మిక్కిలిదీనముగా విలపించు నిట్లనియె.

సీ. ఇంతవిపత్తు నీకేలసంప్రాప్తించె కటకటా నేడునాకన్నతండ్రి
బలవైరిని హరించు పటుశౌర్యనిధి నేడని లక్ష్మణునివశంబైతి వయయొ
రాక్షసాస్వయ మహారధికశిఖామణి నచ్చెరువుగ మాయమైతివింక
నేనెట్లుజీవింతు హృదయభేదన కరంబగు దుఃఖమేరితి ననుభవింతు
మత్కులవివర్ణవా నీపురురణమొండ వినిన సర్వసంపద్యలు వివిధగతుల
హర్ష భరితాంతరంగులై హాయిగా విచారములుదక్కియ్యును నిస్సంకయముగ.

గీ. ఏనుమృతినొండ పితృమేధ మీపుణరపవలసియుండగ చానికీవైపరీత్య
మిట్లు సంప్రాప్తమయ్యె నేనీమిసేయవాడ దైవోపచతుడనై వగచుచుంటి.

వ. ఇట్లు పుత్రమరణ దుఃఖమున లిట్టువాపోవుచు నిరుమడించిన శ్రోధోద్రేకంబున
కటములదర బొమలుముడిపడ కనుల విస్ఫులింగములుసెదర ప్రళయకాల
దుద్రునిపగిది మర్మిరీక్షణుండై రోజుచు మంత్రులరావించి వారితోనిట్లనియె.
నాపుత్రుడు మాయాసీతశిరంబును నరకినైచె నేనిదేయాక్షణంబ దుష్టచిత్త
యగు సీత శిరమును యదార్థముగా నరికివైచెదనని ఖడ్గపాణియై సింహాసనము
నుండి మొక్కపరుగున చివాలున దుమికి హితులగువారెంత వారించినను
నిలువక పుటాహుటి యశోకవనిజొచ్చి అంగారకగ్రహము రోహిణిపై
కురవడించినవిధంబున సీతపైకురక రాక్షసాంగనలమధ్య దుఃఖార్తయై పరిదేవన
మొనర్చుచున్న సీత రావణునిగనుంగొని భయభ్రాంతయై గడగడవడంకుచు
మహాత్తర శోకాతిరేకంబున నిట్లనియె.

—: రావణుడు సీతనువధించునని వెడలుట :—

గీ. నాధనతినైననను వీడవాధవోలె నెంచికాబోలు చంపుటకేగు దెంచు
చున్నవాడేమిసేతు నాకొనరనేడు రక్షకుండెవ్వరిండు శ్రీరామచంద్రా!.

వ. దురాత్ముండగు రావణుడు శ్రోధోక్మానుండై నన్నుదృఢప నేతెంచుచుండె
శ్రీరామలక్ష్మణుల రణరంగంబున పధించి యుండనోపు, నాకిచ్చట దిక్కివ్వను!
దైవమా కార్యాకార్య విచారణశూన్యరాలనగు నేనీదుర్ధవస్త
పాలైతి. హనుమానుని సలహానంగీకరించినచో నాజీవి తేజ్వరుని యుక్తతలంబున
సుఖముగా జేరియుండునుగదా యని పుక్కుతెరంగుల వగచుచుండునంత

సుపార్శ్వంధనుమంత్రి జనకజ్ఞుడైనవసునుగని జాలినొంది రావణుని కడ్డముగా నిలిచి యిట్లనియె.

ఉ. ఓదళకంధరా! నిలుపు మొక్కనిమేష ముదేల నాహితం
బాదర మొప్ప విన్ముఖలజాతులదృఢంతుట శూరధర్మమే
వైదుకకర్మధర్మ పరిపాలనశీలివి గాకయజరా
టాదరుండన్న కీర్తిచెడజాతురె రోషమున భవాదృతుల.

శా. దైతేయాన్వయభూషణ మనవి సీతాసుందరీదేహ శో
భాతారుణ్య విలాసవిభ్రమకళా ప్రాశస్త్యముంగాంచి నీ
చేతంబందు భ్రమించి నేడియల దాక్షిణ్యంబుబోనాడి దు
ర్మీతిన్ సీతనుజంపితేని పిదపన్ నీకేమి లాభంబగున్.

ఉ. చాతురిమీర నీవఖలసైన్యసమేతముగా శతించి వి
ఖ్యాతిగ రాము మానవు గతాయుషు సంగరభూమిదృఢించి త
చ్చీతనుచెట్టబట్టి తమిదీర సమస్తవిధోపభోగ భా
గ్యాతిశయంబుతో మెలగుటర్హ ముగాడె నిశాచరోత్తమా.

—: మూలబల యుద్ధము :—

ప. రాక్షసరాజా! శార్యముచెడినపిమ్ముట యోచించిన ప్రయోజనములేదు గావున
త్వరపడవలదు శాంతింపుము నేమకృష్ణపక్షచతుర్దశి రేవమావాస్య శావున
నీవుసైన్యసహితుండవై బయల్పెడలితివేని అవస్యము శత్రుసంహార మొనర్చి
విజయలక్ష్మిని పొందగలవని సాంత్వనవచనముల బోధింప దురాత్ముడైన
రావణుడు మిత్రవచనముల నంగీకరించి క్రమ్మట నిజనివాసంబునకరిగి
మంత్రినర్హముతో మంత్రాలోచన మొనర్చి యిట్లనియె మీరెల్లరు సకల
సాధనసమేతులై చతురంగసైన్యములతో యుద్ధమునకు బయల్పెడలుడని
యాజ్ఞాపించిన వారెల్లరు వానావిధ సాధనసమేతులై వానరులపైగవిసిన
యిరు తెగలవారికి ఘోరంబైన పోరాటంబయ్యె నను

ఉ. కూలెడు తేరులేనుగులు కూలములట్లు వెలుంగ నశ్వరా
జ్ఞులము దొడ్డమీనములచాడ్చున నొప్పగ కేతనంబులున్

సాలములట్లు గన్నడ నికాచర వాసర నాయకుల్ తరం
గాలియువోలెనొప్పి రుధిరాపగ వెల్లువబారె నెల్లెడన్.

లయవిభాతి :

వానరులు తద్రుధిరవాహినుల నీదుచు నవారితబలోన్నతుల వైరులవధింపం
బూనికడురాద్రమున బొంగి వెన నాచ్చుచు నభోపథముపైకెగసి బోరన సురద్వి
ప్సేనికులపైనబడి సైంధవ రథ ద్వీరద సర్వవిధ శత్రు శవచ ధ్వజయు లుద్య
ధ్వానములతో విరిగి ఛాత్రిబడ గూర్చిరతిధైర్యములెసంగగ నుదాత్తమడరేఖన్.

గీ. మరియునతిభీషణంబుగ మర్కటప్రసరులు వడిరేగి యోడక వాడిగోళ్ళ
పండ్లతో చానవుల కర్నవదన కేశ నాళికల జీల్చిరెలమి నానావిధముల.

వ. ఫలవృక్షంబులపైకెగబడు ఖగంబులవిధంబున వేనవేల పలీముఖప్రముఖులు
యొక్కొక్కరక్కసునిపైబడి నులిమివైచుచుండి రట్టియెడ పర్వతాకాయలైన
రక్కసులు గొప్పగొప్ప గదాదండంబులతో ప్రాస కుంత ఖడ్గ కూలాది
నానావిధాయుధములతో నురుమాడుచుండ నిలువనోపక వానరులు పరువు
లిడుచువచ్చి శ్రీరాముని శరణాగతియొరప్పిరట్టియెడ

మంజరి :

శ్రీరాముడు సత్వీరమున చాపముచేతబూని రోషముచన
చారుణ శరవృష్టి ముంచివైచెన్ దైత్యపైశ్యములపైనన్
ఖరకరుకడ కరుగలేని బెడిదవు కొడంబినులట్లసురుల్
శరాద్బులంగాల్పు రాముకడకుం జరలేకుండిరి వారల్.

ఉ. కొండరగూర్చి ప్రయ్యలుగ కొండరజీల్చి సితాంబకాయలం
గొందిరగాల్చి ఘోరముగ కొండర బాధలజేల్చి నేనలం
గొండర బిట్టడల్పిడు రఘుప్రసరుం బెనుదైత్యవాహినీ
బృందము గాంచలేక నతిభీతి వితాకునుబొంది రెంతయున్.

వ. ప్రళయవాయువుచే కూకటివేళ్ళతో చాపకట్టుగా గూలిపోవు మహాపృథ
సమూహామెల్లు శ్రీరామచంద్రుని భయంకర శరాభిఘాతంబున రక్కసిమూక
లెల్లరు నాశమొందుచుండ శ్రీరాముని మహాత్తర తేజమివ్వరు గనుగొన
జాలరైరట్టియెడ శ్రీరామచంద్రుడు గంధర్వాశ్రమము ప్రయోగించుటయు
తదశ్రమహిమచే మోహితులై రామసుయంబై కనుబడు రాక్షససేనలలో

నొకరినొకరు పొడుచుకొని హతులగుచుండిరంత సువర్ణభూషితంబై యలాత
చక్రంబుభాతి పరిభ్రమించు శ్రీరాముని కోదండాగ్రమును మాత్రమే
కనుంగొనగల్గిరట్టి మహాత్తర ఘోరసంగ్రామ రంగస్తలంబున పగటిపూట
మూడుముప్పాళ్ళగడియల కాలములో యేడుకోట్ల యిరువదితొమ్మిదిలక్షల
రథంబుల, మిగులబలిష్ఠులైన యిరువదివేలకాతులతో హయంబుల నూటనలుబది
యైదుకోట్ల యెనుబదిలక్షల రాక్షసయోధుల శ్రీరాముడగ్నిజ్వాలలగ్రకుఁ
సీతశిలీముఖంబుల ప్రయోగించి నాశమొందించె. మాతావనీష్ఠులగు రాక్షసులు
భ్రాంతులై లంకజొచ్చి నంత తద్రణరంగస్తలంబు ప్రళయకాలమున
బయల్పెడలు దుద్రుని క్రీడాస్థానంబుగానొప్పె నట్టియెడ దేవ గంధర్వ సిద్ధ
సాధ్యాది నభశ్చరులు శ్రీరాముని ప్రభావమును బహుప్రకారముల గీర్తించు
చుండిరాసమయంబున శ్రీరాముడు తానొనర్చిన సంగ్రామసంరంభంబునకు
విస్మయచిత్తుండై సుగ్రీవ హనుమ జ్ఞాంబవదంగదాదులగనుంగొని యిమ్ముహూర్తము
బలము నాడేనా లేక ప్రళయకాలమిద్రునిదాయని ప్రశ్నించె. తదనంతరంబ
లంకలో రాక్షసబలంబుల వినాశమును గనుంగొని రాక్షసస్త్రీలెల్లరు భయ
కంపితులై పెక్కువిధంబుల పరస్పరము జెప్పకొని యిట్లు వాపోవజొచ్చిరి.

—: లంకలో రాక్షసస్త్రీలు దుఃఖించుట :—

ఉ. రామునిభార్యనియ్యెడకు రావణుడేటికిదెచ్చె మోహియై
తామసమూని దాశరథి దానవవీరులనెల్ల ఘోరసం
గ్రామములోన దృంచె నికకాంతలకెల్లర కేడిదిక్కు యిం
కేమియొనర్పగల్గుదుము యేలమహావ్యధగల్గె దైవమా'

క. పాపియగు శూర్పనఖ సంతాపమునకు మూలమయ్యె దైవముచే ని
ట్లాపదఘటిల్లె మనకిపుడీపట్టున బ్రోచువార లెవరు ధరిరిన్.

గీ. తనయులను సోదరులను బాంధవుల హితుల దండులను గోలుపోతిమి
తరుణులెల్ల
విధవలై దుర్వ్యధలచేత వివిధగతుల కడుకృశింపగ వలసె నిష్కారణముగ.

వ. రాక్షసకుల నాశనమునకే రావణుడు సీతనుగొనివచ్చె మహాబల పరాక్రమశాలి
యగు శ్రీరామునితో బద్ధజ్ఞేషమును దెచ్చుకొనిన రావణుడు తీవించుట
దుర్లభము యెట్లన

సీ. సీతనుగొనిచని శ్రీరామవిభునిచే ద్రుంగగాడే విరాధుండు మున్ను
ఖరవిరాధాది రాక్షసయోధులల రామచంద్రునిచేతనే జచ్చెగాడే
ఘోరకబంధాది వైరులనెదురించి రణమునజంపడే రాఘవుండు
బలియుడో వాలినిబట్ట చంపినవార్త చాలదే తన్నిదర్శనము మనకు
దానవహితార్థమై కడుధర్మసహితమైన నుడులవిభీషణుం డాదరమున
జేప్పినవి రావణునకు రుచింపవయ్యె గావున స్వశాసమయ్యె లంకాపురంబు.

ప. అనియిట్లు పెక్కుతెరంగుల రాక్షసకాంతలు విలాపంబులతో

కా. ఆలంకాపురిలో ప్రతిగృహమునం దత్యంతదుఃఖాత్తులై
యీలీలన్ దనుజాంగనావితతి చేరెల్లెత్తి వాపోవుటల్
పొలస్త్రాన్వయ నల్ల భుండువిని రోషంబుత్కటంబై ఉణం
బాలోచించి సమీపవర్తులగు దైత్యశ్రేణితోనిట్లనున్.

క. దనుజవరులార గనుగొను డనిలోగప్పరతు గాంచుడస్తద్బలముం
దునిమెద రఘుదులను రణమున సునిశిత ఘోరబాణములచిముషమునన్.

గీ. కుటిలమతులైన మర్కట కులమునెల్ల సంశయముమాను డిప్పుడే సంహరింతు
పలుభుజాశక్తి జచ్చినభటులకెల్ల నెంతయును దృప్తిగావించు హితమెలర్ప.

—: రావణుడు యుద్ధమునకు వెడలుట :—

ప. అనివచించి రావణుడు రథమాయ త్రవరచి తెండని యాజ్ఞాపింప తదాజ్ఞాను
సారము సైనికులు సర్వసాధన సమేతులై సింహనాదము లొనర్చుచు ముందు
నడువ అత్యుత్తమంబులైన సైంధవాష్టక యోజితంబైన రథంబధిష్టించి
ధనుర్ధారియై ప్రళయకాల యముని చందంబున శ్రీరామలక్ష్మణులుండు
స్తలంబున కేతెంచుటయు తత్సమయంబున

మ. కమలాస్తమ్యతిమాసె భూమి మిగులంగంపించె దిగ్భాగముల్
తిమిరచ్చన్నములయ్యె వాయువు మహాతీవ్రంబుగావీచె మే
ఘములుగ్రంబుగ రక్తముంగురిసె నిర్ఘాతధ్వనులొనించె ఘో
రముగా నొక్కమహోల్క ధారుణివయిన్ వ్రాలెన్ విదిత్రంబుగన్.

సీ. తెరువునజనువేళ తేరివారువముల పాదముల్ కడుతోట్రుపాలుజెందె
ఘోరవిహంగమ శ్రోష్టు సమూహంబు లతివికారముగ గూయంగదొడగ
మిసిమి బంగరుచాయ మెరయు సిదంబుపై గ్రన్నన నొకపెరుగ్రద్దవారి

వామబాహులతయువామవిలోచనం బత్స్యంతముగ కంపమందజొచ్చి
కంఠరవంబు వికారంబుగారహించె ముఖవికాసంబుచెడె దశసుఖనకపును
దుర్నిమిత్తంబు లెన్నేని దోచుచున్ననైన నవిలెక్కనేయక ననికివెడలె.

వ. రావణుండిట్లు సమరస్తలంబున రాక్షసయోధుల సమరసంఘంబవలోకించి
మహాత్మాసంబున తానును పసిడికట్ల కోదండంబున నారివిగించి క్రూర
శరపరంపరల వానరవీరులపై ప్రయోగించి విజృంభించుటయు

ఉ. కొందరు కంఠములొకైగిన కొందరు రొమ్ములు విచ్చిపోయినం
గొందరు శీర్షములొపిదుల కొందరు చక్షువులుర్విరాలినన్
గొందరు ప్రక్కలుంబగుల కొందరుశ్వాసములాగిపోయినం
మ్రుంది రనేకమార్గముల మర్కటసైనికు లవ్వవోయ్యనన్.

గీ. సైచుటకుసాధ్యపడని రాక్షసకులేంద్రు బాణవృష్టినోర్వక ప్లవగవరులు
కూతలిడుచు ననేకదిక్కులకు బారి రనలశిఖిబారుబర్వ గజాళులట్లు.

వ. రావణుడు వానరసేనలపైబడి చెండాడుచు శ్రీరామచంద్రుని సమీపంబున
కేతెంచుట గనుంగొని సుగ్రీవుడు సేనామధ్యమున దొడ్డగండోపలంబొండు
ధరించి రాక్షసవీరులపై కురవడించిన భీషణపాదప శిలాప్రహరణంబుల
నురుమాడుచుండ నట్టియెడ రాక్షసమూకలు నలుగెలంకుల ఊణగతింబొంది
భగ్నంబులై గూలుచుండ విరూపాక్షుడు దనపేరుగడించుచు ధన్వంతరియై
గజారోహణుండై మిగులవాడితూపులచు సుగ్రీవునిపై ప్రయోగించుచుండ

—; విరూపాక్షుని యుద్ధము :—

ఉ. తక్షణమే ప్లవంగపతి దర్పమెలర్పగ హుంకరించి పెన్
వృక్షమునొండు వేబెరికి వేగమింటికిదాటి తద్విరూ
పాక్షుని వారణేంద్రశరమందు పడిల్లున మోడ నగ్గజం
బాక్షణమందు ఘోరునుచు నార్పుచు వెనక్కుబోయి కూలినన్.

గీ. భగ్నమై నేలగూలిన వారణముచుదిగి విరూపాక్షువొరనుండిదిగిచి బడ్డ
ముండుచేబూని సుగ్రీవునోర్పువాడ పోలె యెదిరించిధృతితోడ పోరదొడగె.

మానినీవృత్తము :

అంతఃపిప్రభుడోర్వక వెండియు నాగ్రహమూని మహాశ్రునిభా
త్యంతసమున్నత శైలమునొండు రయంబున గేలధరించికమన్

పంతముతోడగ దిప్పుచు రాక్షసుపై విసరంగ గనుంగొని వా
దెంతయు లాఘవ మొప్పుగ నవ్వలికేగ తొలంగి హుటాహుటిగన్.

వ. ఇట్లు వేటుతప్పించుకొని విరూపాక్షుడు ఖడ్గంబెత్తి సుగ్రీవునిపై విసరె నట్టియెడ
సుగ్రీవుడు ముహూర్తకాలము దిమ్మరవోయి తోడన దెప్పిరిలి

మంజరి :

సుగ్రీవుడు మింటికెగసి తద్దనుజుని విశాలవక్షమునన్
య్రాగహమున బొడిచె దొడ్డపిడుగట్లపుడు ముష్టిఘాతమునన్
య్రావేటున కలిగి దైత్యవీరు డహర్పతి సుతుని కవచముం
దీప్రముగా నరికితన్నినన్ ధాత్రీస్థలిబడె తక్షణమున్.

ఉ. తోడన లేచిభాస్కరసుతుండును బెనపిడుగట్లు మ్రోయచే
వాడితనంబునన్ దనుజువక్షమునం బొడువంగ బోవుచో
వాడలవ్రేటుడవ్వకొని వానరనాథుని పేరురమ్మనం
బోడిమివాయగా బొడిచె ముష్టితలంబున నత్యుదగ్రుడై.

ద్విపద :

అంతట సుగ్రీవుడసరకృత్యమున కెంతయునుది రోషమెగసి శౌర్యమున
బలువజ్రతుల్యచూ పాణితలమున నలవిరూపాక్షు యాశ్చ్యముపైనిబొడువ
వరదలుగా నవచ్ఛారంబులందు దొరగడునెత్తుటితోటి ధరిత్రి
కూలిపైకెగురుచు గూయుచు గ్రుడ్లురాలి నీలిగ వికారముగ వాక్షణము.

—: మహోదరు యుద్ధము :—

వ. హతుండైన విరూపాక్షుని వీక్షించి వానగనైవ్యంబులు మిగులసంతోషమున
నుప్పొంగ నిట్లుక్షీణించిపోవు నైవ్యంబుల గనుంగొని రావణుడు కటకటంబడి
సమీపవర్తియగు మహోదరునితో నిట్లనియె.

మానినీవృత్తము :

ఓయి మహోదర మద్విజయం బిపుడొప్పుగ యుచ్ఛదధీరము నే
డియరివీరుల దృంచుచు విక్రమమెల్ల ను జూపుము పూర్వము నా
చే యుపకారము బొందితివెంతయు చిత్తమునన్ గమనించి యథా
న్యాయమునన్ మరీచత్యువకార మొనర్ప నిదేసమయంబుచుమా!

వ. అనియాజ్ఞాపించుటయు మహోదరుడు సైన్యసమేతుండై వానరవీరులపై విజృంభించి పెక్కువిధంబుల జూచి చెండాడుచుండ వానరవీరులు మిగుల నున్నతములైన శైలశృంగముల పృథరాజముల వెరికి దైత్యపీఠులపై ప్రహరించుచుండి రంతమహోదరుండు మహోదగుండై

ఉ. హాటకభూవరాంచిత శరావళిచే కపిసైన్యకాయముల్
తూటులబారి రక్తమున ధోగుచు బాణిపదోరు శీర్షముల్
ప్రేటుకు ప్రయ్యగొట్టుటయు విచ్చి పలాయితులైరి కొండరా
ధాటికి నిల్వనోడి త్వరితంబుగ దాసిరి వానరేంద్రునిన్.

వ. ఇతైరంగెరిగి సుగ్రీవుడు దొడ్డగంఠోపలంబెత్తి మహోదరు తరుముచు విఠరి కొట్టిన సతడతికౌశలంబున వానిని ప్రక్కలించె నప్పుడు సుగ్రీవుడు పెడియు సాలన్మృతంబును వెరికి విసరిపైచిన సతండద్దానిని తీక్ష్ణనారాచంబుల చీల్చివైచె సంత గినిసి పరిఘాయుధంబెత్తి హస్తలాఘవంబుమెరయ ద్రిప్పుచు రక్కసు తేరిగుర్రంబులపై విఠరిన నవియొక్కక్షణంబున ధరాతలంబునంగూలె సంత వాడయ్యరదంబుడిగి గదాయుధంబొండు కేలంగీలించి పైకురవడించె నట్లయ్యిరువురు ముదించిన పృషధంబులకై వడి పోరాడుచుండి రయ్యవసరంబున

మ. గదచేబూని మహోదరుండు గడుగిన్కం ద్రిప్పి సుగ్రీవుపై
మదమేపారగ ప్రేయ సతడధికామర్షంబుతో లోహపుం
గుదియంతేకొని ద్రిప్పి తద్గదపయిం గొట్టంగ నొంజొంటితో
గదియన్ మేటితదాయుధద్వయము వేగందున్నలై రాలినన్.

గీ. అంత సుగ్రీవుడొక ముసలాయుధముచుగొని నిశాచరులపై ప్రేయ గ్రోధమూని
వాడువేగొండు గదబూని వైవనప్పుడవియు నొండింటిదాకియు నవనిబడియె.

వ. పదంపడి సుగ్రీవుండును మహోదరుండును సాధనవిరహితులై ద్వంద్వయుద్ధము నకు తలపడి

కవిరాజవిరాజితము అష్టపది :

కడురథసంబున బోరిరి తత్త్వవగప్రభు డల్ల మహోదరుడున్
పిడుగులమాడ్కి పరస్పరముం గడుభీషణ ముష్టితలప్రహారిన్
వెడవెడ సందిడకుగ్రత గ్రుద్దుచు బిట్టుగ నేలకుగొట్టుచు వే
కడగి ఘంజంబులతో విడిపోవగ గట్టిగధీరత బట్టుచు ని

ట్లదరి మహాభయదంబుగ నెంతయువార్చుచు జేతులుగట్టుచు వే
విడివడి వెనక్కుబోయి మదంబున వేగమె పైకొని నేట్లుచు లే
మడిసెదవిప్పుడు గ్రుద్దనకే ఓణమాత్రన బ్రేలకుమా యనుచున్.

కవిరాజవిరాజితము అష్టపది :

కరముకరంబున బట్టుతలంపున కౌశలమొప్పుగ బైకొనుచుం
దరుణముకై యటవేచి పొరింబారి తద్దయు వైరినదల్చుచు చె
ల్లర కడిజేయుచు బాహుయుగంబుల నొండొరులుద్ధతిబట్టిపడిన్
గిరగిరచక్రగతిన్ వెననిద్వరు గేరుచునుబ్బున బంతముతో
జరజర వెనుకకు ద్రోయుచుముందుకు కౌర్యమెలర్పగ నీళ్ళుచు ని
ద్దరణిపయింబడ నెట్టి పయింబడి బాచుచు వాస్తవలంబులతో
చరణయుగంబులతో తెగదన్నుచు జానుయుగంబుల మ్రోచుచు మేలే
కరికరి కేసరికేసరి డీకొనికౌర్యమెలర్పగ బోయగతిన్.

వ. ఇట్లుభయంకరంబైన ద్వంద్వయుద్ధంబొనరించి మిగులశ్రమజెంది రయ్యనవరంబున
మహోదరుండుపట్టుదప్పించుకుని చెంగటపడియున్న ఖడ్గాయుధముచుబరిగ్రహించి
యొండొరులు మాతృర్యమున తరుముచు నొడిసిపట్ట నుంకించుచు మహోదరుం
డొడిసి సుగ్రీవుని చర్మమున దిగబడునట్లు ఖడ్గధారతో మోడెంత

గీ. చర్మమున నాటియున్న నిశాతఖడ్గ మిస్వలకుదీయునంతలో నినజ డమ్మ
హోదరు కిరిటకుండలాత్మజ్వల శిరంబు ఖండించె బాహువిక్రమము మెరయ.

—: మహాపార్వ్యుని యుద్ధము :—

వ. అంత తనైవ్యంబులు నిలువక పలాయితలగుచుండ నదిగనిరావణుడు మిగుల
నాగ్రహగ్రస్తుండయ్యె. సుగ్రీవుడు విజయమున కుప్పొంగి వానరులగూఢుకొని
సింహనాదములొనర్చిరంత మహాపార్వ్యుడు క్రోధమున నంగదుని పైశ్యములపై
గవిసి వానరమూక మధ్యమున నిలిచి తచ్చిరంబులనరికివేయుచుండ దుఃఖించి
కొందరు మూర్ఖులియు కొందరు నికృత సర్వావయవులై పడిపోవుచుండి
రాసమయమున

ఉ. అంతటనంగదుండు పరిఘాయుధ మొండు పరిగ్రహించి చు
ర్రాంతపరాక్రమస్ఫురణ తద్దనుజాగ్రణిపై నిగుడ్చ వా
డెంతయు మూర్ఛమున్గిపడియెన్ రథమధ్యమునుండి సాదిశోన్
సంతసమందిరింత కపిసైన్యములుద్ధతితోడ నార్చుచున్.

గీ. సైన్యమధ్యనుండి జాంబవంతుడును గవాక్షుడివ్యర్థవల కరుగుదెంచి
గొప్పగండశిలనుగొని మహాపార్శ్వ రథ్యములతోడ గూల్చిరరదమిలను.

వ. అంత నొకముహూర్తకాలమున మహాపార్శ్వ యుద్ధసంజ్ఞంజై జాంబవ దంగడ
గవాక్షుల బెక్కువాడిముల్కుల ముంచితేల్చిన సహింపక నయ్యంగదుండు
త్వరితగమనంబున

మంజరి :

అంగదుఁడు రోషముననట్టె పరిఘాయుధమును వడిదిప్పి
పొంగుచు రక్కసునిపైకివినరెం బొడవడంగుమనిజెప్పి
యాపరిఘాయుధపు త్రేటునను నయ్యసురుశిరస్త్రాణంబుం
జావంబుండ్రోచి క్రిందవైచెన్ సప్రయోగవిశిఖంబున్.

గీ. వాల్మీకుడు మరల వైశంబునన్ మహాపార్శ్వకడకు నేగి పాణిలము
జేత నట్టెమోదె చిత్రతోజ్జ్వల కుండలప్రదీప్త గండసీమ.

ద్విపద :

అంతమహాపార్శ్వ డతిరోషమునను కాంతితోజలువొందు గండగొడ్డలిని
గ్రక్కునవిసరి యంగదునిపైత్రేయ మిక్కుటమగునేర్పు మెరయనావేలు
తప్పించుకొని సముద్ధతితోడ మఱల రొప్పుచు దైతేయొమ్ముపైసొక్క
పిడుగునకెనవచ్చు పిడికిటబొడువ బడిద్రెళ్ళి వక్షంబుపగిలి వాడుర్వి.

—: రామరావణుల యుద్ధము :—

వ. మహాపార్శ్వ యుద్ధమున హతుండైన రావణుం డభికాగ్రహంబున మండుచు
యుద్ధమున కభిముఖుండై వారధితో బ్రగల్భకులూడుచు శ్రీరాముని
సమీపమునకే తెంచి బ్రహ్మచే నిర్మితంబైన తామసాస్త్రమును ప్రయోగించి
వానరులనందర దహించుచుండ వారెల్లరు గుంపులుగుంపులుగా పడిపోవుచుండి
రట్టియెడ

ఉ. రామవిభుండు తత్సమర రంగమునన్ హతులైన వానర
స్తోమము గాంచి తానధికశూరతతో దనపైకివచ్చు దు
స్తామసుడైన రావణుని తద్దయుగన్గొని చాపహస్తజై
భూమినివచ్చునట్లొనర భూరిగుణధ్వనిజేసె నయ్యెడన్.

- సీ. అక్కణుడు ముందు దైత్యవల్ల భువితోడ తానుభండన మొరరింపదలది నిశిత
భాగములముందివైన రావణుడు వానినన్నిటిని స్వీయశరముల నడ్డగించె.
- సీ. తొడరిసామితి నిగుడించు తూపులోకటికొకటి మూటికిమాడు నిట్టొనరబడికి
పదినిగుచ్చుచు గరిలాభుపమున రావణాసురుడు దృంచివైచె వత్సద్భుతముగ.
- స. ఇచ్చెరింగున విక్రమించి రావణుడు లక్ష్మణుని సతిక్రమించి రామునిచాసి కనుల
సిప్పుకణులురల శరవర్షంబున ముందిన శ్రీరాముడు భల్లాయుధమున వానిని
నిశాచించె. ఇట్లు పరశ్వరము తీక్షణశరంబుల ప్రయోగించుకొనుచు సవాపసవ్య
గతుల నతక్రమించుచు బాణవేగంబుల నొండొరులు దప్పించుకొనుచు
ఘోరిముగా బోరాడునెడ నకలభూతభయావహంబై వెలింగె.
- సీ. రావణరాణుల ఘోరించెనంగ్రామి నుత్త్యంత భీషణంబై దనర్యై
కౌర్వశేఖోబలో తానానంపదలచే బలవైరి వృత్రులపగిది నడరి
ప్రచ్ఛన్ననీలాభల పటలకరిచ్చన్న సమయాంధకారంబు చందమునకు
దానుణకున శరాసారంబు భూమ్యంతరీక్షముల్ గ్రమ్మి వర్షించిరధిక
సమరైవై పుణ్యులు త్రను చాపదగులు వాయుహతి పైకెగయు మేటివారినిధి త
రించిములపోల్కి తీక్షణశరవరము గుచ్చుచు సమానకౌర్వంబు లొప్పుచుండ.
- ను. బలశౌర్యోన్నతి రావణుండు విశిఖ్రవాతంబు తద్రామి చం
క్రమ లలాటంబున గుప్పతెప్పలుగ తోల్చోగుప్పుచుండంగ పే
రిలుకం ద్రదళువంశపావనుడు రాద్రాక్షుంబు సంధించి నే
ర్చులకన్ దాకనిభర్తపెవిడిచె నత్యంతత్యరాయత్తుడై
- స. శ్రీరామప్రయుక్తంబైన రాద్రాక్షు మారావణుని యభేద్యకవచమునకు సోకి
మాననినొప్పించుకలయ్యె. పదంపడి వివిధాస్త్ర విశారదుండగు శ్రీరాముడు
మిల్లలను శ్రీరామములైన శరములెన్నియో రావణుని పాలభాగంబునకు
లక్షించి ప్రయోగింప నవియెల్ల రావణుండు నమమన ఖండించుచుండుటయు
చిచ్చువాగులువికుచుచు పంచశీర్షములుగల మహావాగముల విధంబున
దరానిలంబుం బడియె నట్టియెడ
- సీ. పరిచిత్రోప హూర్చితుడై దశాసనుం డమరాస్త్రమనెడు ఘోరాస్త్రమేయ
లగుండునెడలె సీహ వ్యాఘ్ర కంబుక ఖర వరాహశరగ కంక గృధ్ర
తాక పక్షుల చుకంగ శ్వాప వృక మకరాద్యనేక భయంకరానముల
కలంబున విశితాకుగ సందోహ మున్నిదిక్కుల రామునాక్రమింప

తెలిసి రఘురామచంద్రుండు తేజసులర సతిసముత్సాహమున పాపకాస్త్రపుడు
చిత్తశుద్ధిగ జరియించి శ్రీఘమునను సంచలింపక వడిప్రయోగించెనంత.

సీ. వెలువడె నందుండి విస్మయకరముగా బబురకముల శరప్రకటిబెలుచ
తరుణార్క పావక తారకా విద్యుదుల్కా ధూమకేతు ముఖంబులలరు
బహువిధ భీషణ ప్రదరంబు లత్యంత వేగవంతంబులై వెల్లివిరిసి
దైత్యరాట్నాణ సంతతిన్లెల్ల ఖండించి విరజిమ్మె డెసలకువేవిధముల
సంత శ్రీరాముని తదస్ఫుతప్రభావ పటిమన్లెల్లనుగాంచి తక్లనగవహులు
జయజయధ్వావములుజేసి సంభ్రమమున నుల్లసిల్లిరి భూరిబలోగ్రులగుచు.

మి. తనదివ్యాస్త్రము వ్యర్థమొచనగ సంతాపంబునన్ రావణుం
డొనరన్ వేరొక యస్త్రమేయుటయు నత్యుగ్రంబులౌ పట్టనా
శని శూలాంకుశ పాశ ముద్గర గదా చక్రాద్యసంఘేయ సా
ధనముల్ సంభవమంది చుట్టుకొనియెం దద్రామభూకాంతునిన్.

వ. అంత శ్రీరామచంద్రుడు గాంధర్వాస్త్రముచే వానినెల్ల నాశంమొనరించిన
క్రోధాదుణిత లోచనండ్లై రావణుడు వెండియు సారాస్త్రంబును ప్రయోగించె
నందుండి దేదీప్యమానంబులైన చక్రంబు లనేకంబు లుత్పన్నంబులై దశదిశలు
నిండిన శ్రీరాముడు వానినెల్ల నానావిధాస్త్ర విశేషంబుల నివారించె నిట్లు
కొండొకవడి ఘోరముగా బోరాడుచుండ నింతలో లక్ష్మణుడు క్రోధావేశమున
బయల్పెడలి

చ. ఘననిశితేషు సప్తకముగైకొని గ్రక్కున నొక్కదానితో
ననుజులలేంద్రు మేటియరదంబున మానవశీర్ష లక్ష్మతో
దనరు శిరంబుదృంచి కడుదర్పమెల్లర్పగ నూతునొక్కటం
దునిమియు బాణపంచకముతో ధనువుం దునిమెన్ బలోన్నతిన్.

మంజరి .

అంత విభీషణుడుం బైకెగసి దశాననుని రథాశ్వములన్
వింతగ గడద్రిప్పివైన నిలబడి విడిచెనవియు ప్రాణములన్
యరదముపైనుండి దుమికి రావణుడట్టె మహారోషమునన్
చిరచిర శక్త్యాయుధంబువైచె విభీషణునిన్ శౌర్యమునన్.

మ. కడువేగంబునవచ్చు శక్తిని మహోగ్రంభైన బాణత్రయిన్
విడువన్ మూడుగదృంచె లక్ష్మణుడు గిన్నన్ వానరాసీక మ

ప్పుడు వార్షంబున బొంగియార్పిరి రుచిస్ఫుర్తిన్ మహాల్కాగతిం
బడియెన్ ధాత్రి సువర్నహారకలిత ప్రసీతమా శక్తి యున్.

స. అంత రావణుడోర్వక

సీ. రాణుండంతట రత్నశాంచన భూషితంబైన దానిని దండధరున్
కైన దురాసదంబైన దానిని లపద్ధంటాప్తకంబుచే గ్రాలుదాని
మునుమాయతో మయుండనువానిచే నిర్మితమై ప్రసీద్ధిగా మెరయుదాని
భిదురోపమధ్వాన భీషణంబగుదాని నధిక ప్రతిభతోడ నలరుదాని
తేరిచూడగరాని ప్రదీప్త వహ్నిశిఖల గ్రక్కుచు వైరుల చెండుదాని
నొక్కశక్త్యాయుధమును నత్కుగ్రమూర్తియై ప్రయోగింప సంసిద్ధమై రయమున.

—: రావణుడు శక్త్యాయుధమును లక్ష్మణునిపై ప్రయోగించుట :—

స. రావణుడా శక్త్యాయుధమును విభీషణునిపై ప్రయోగింప సమకట్టుటయు
చ్రాణాపాయభయంబున శంకించు విభీషణునకు లక్ష్మణుడడ్డముగావచ్చి నిలిచి
తడియప్రహారమును డప్పింప ననేక శరవరంపరల గుప్పించుచుండ రావణుడు
విభీషణునిపై ప్రయోగింపవలనుపడక లక్ష్మణునితో నిట్లనియె.

పంచదామరము :

సమరశూర నీలంబు జ్ఞాఘనీయ మీతనిన్
సమయకుండ గాచితీవు చక్కనిల్వలెంక ని
న్నమితదీప్తిరొప్పు యిమ్మహాప్రసిద్ధశక్తితో
శమనువీటి శంభువాడ చండవిక్రమంబునన్.

గీ. దొడ్డ పరిఘాయుధముతోడ తుల్యమైన యిమ్మహాశక్తి నీచేరురమ్ముజల్చి
రక్తవాహినిదోగి నీచ్రాణములను వేగమెహరించి కొనిపోవు విరుముకుమరీ!

స. అని వచించుచు నత్యంత భీషణంబై వెలుంగు శక్త్యాయుధమును లక్ష్మణునిపై
ప్రయోగించె. దానింగాంచి శ్రీరామచంద్రుడు లక్ష్మణునకు జేయంబగుగాక
యని మంగళాశీర్వాదమొనర్చి యిట్లనియె ఓభీషణంబైన శక్త్యాయుధమా!
నీయాద్ధత్యముతో గూడిన ప్రయత్నంబెల్ల నిరర్థకంబైచనుగాక యనివచించు
చుండె నింతలో

మ. ఘోరాదృష్టణ జహ్వతోసదృశమై భాసిల్లు తచ్చక్తి ల
క్ష్మణు వక్షంబుననాటి తక్షణమునన్ హృదయంబులెన్ వ్రాలి దా

దుణమూర్ఛాన్వితుడయ్యె నంత రఘువీరుండెంతయున్ మంజుదాళ
వణుడొ సోదరు దుర్దశంగని నిజస్వాంతంబునం గుండుచున్

వ. రావణప్రయుక్తంబగు శక్త్యాయుధముచే మూర్ఛమునింగియున్న లక్ష్మణుని
గురించి శ్రీరాముడించుక చింతించి బాష్పపూరిత లోచనండ్లై ప్రళయకాల
వహ్నికీలచందంబున నాగ్రహంబున మండిపడుచు దుఃఖమున కిదిసమయము
కాదని ధైర్యమువహించి లక్ష్మణుని రక్షణార్థము తగువారల నియమించి
రావణునిపైకురవడించి భయంకరముగా యుద్ధంబొనరించుచుండె నాసమయమున
సౌమిత్రి వత్సలమున నాటిన శక్త్యాయుధమును తెరుక వానరులు ప్రయత్నించి
తమకు సాధ్యముకాకయున్న శ్రీరాముండద్దానిని తెరికి విరిది పారవైచె
నింతలో రావణుడు మర్మభేదన కరములగు బాణముల శ్రీరాముని బీడింప
వానినెల్ల లెక్కనేయక లక్ష్మణుని కొగలించుకొని దుఃఖముతో హనుమత్సుగ్రీ
వాదులతో నిట్లనియె.

ఉ. వానరవర్యులార కడుభద్రముగా మరిమీరలెంతయుం
బూనికతోడ లక్ష్మణుని బ్రోచుచు నిచ్చటగాచియుండు సిం
హేనతిపాపశీలుడగు యీదశకంరుని వేగమే రణ
స్థానమునన్ వధింతున్ భుజశౌర్యము జూపగకాలమిత్తరిన్.

గీ. ప్లవగవరులార సత్యంబు పలుకుచుంటి నీముహూర్తంబులో దనుజేంద్రుడని
రాముడేనియులేని ధరాతలమును గాంచెదరుగాక మీరు శ్రీఘ్రముననేడు.

మత్తకోకిల అప్టపది :

వానరోత్తములార యేమనవచ్చు దుర్నరణోపమం
తైన ఘోరవిపత్తు సంభవచూటచే నిలులెంతయున్
దీనతం గృశియించుచుంటి విధిందొలంగగ కళ్యమే
మానసీయ సమస్తరాజ్య రమాధిపత్య వివాశముం
గాననాంతర వాసముం గులకాంత నన్యధుగొంటయున్
దానవాళితో విరోధము దమ్ముడీగతి గూలుటన్
మానసంబు దహించుచుండె సుమారణస్తలి రావణుం
బూనివేగ వధించి దుఃఖంబుబూర్తిగా విడనాడెదన్.

- సీ. ఎవ్వనివధకుగా నీమహావాసర వాహిని యిటకు రావలసినచ్చె
యెవ్వనివధకుగా నింద్రసూనునిద్రుంచి యినసుతుచకు రాజమివ్వవలసె
యెవ్వనివధకుగా నిమ్మకొండధిపైన సేతునిర్మాణంబు సేయవలసె
యెవ్వనివధకుగా నీకపింద్రులు తమప్రాణవాయువుల వర్షణ మొనర్చి
రట్టిదుష్టాశ్వుడగు రావణసురుండు బవరమున నేమనాకంట బడియెగాన
బ్రతుకడిక విష విషమునేత్రములగల్గు పన్నగముచే కరువబడినవాడవోలె
- వ. మీరింక స్వస్థచిత్తులై పరవ్రతశిఖరమున నిల్చి మాకియ్యరకు జనుగు సమగ
సన్నాహ మవలొకింపుచుండుడు.
- ఉ. రాజకులాభిరాముడగు రాముచియుద్ధ విశారదత్వ మా
రా జగదేకవీరు డీతడంచు మహర్షులు సిద్ధసాధ్యులున్
భూజనముల్ జగత్రితయ భూతములుర్వరగల్గునంతదా
కాజవి శేషముల్ పొగడునట్లుల ఘోరరణంబొనర్చెదన్.
- మంజరి :
- అనివచించి తప్తశాంచనాంచితమైన నిశితబాణములన్
దనుకాధీశ్వరునిపైనపైచెన్ దశరథతనయుడు మిగులన్
రావణు డత్యగ్రబాణముల తద్రఘుశులేశు డేహమునన్
వావిరిగాగురసె భీషణంబున వారిదములచందమునన్.
- ఉ. అప్పుడు రామరావణు లహంకృతులుల్ల శిలంగ గిన్నమై
గుప్పిడుభూరితీక్షణ శరణోటి పరస్పరమట్టై రాయుచున్
గొప్పరవంబుతో దునిసికూలె ధర్మితి మహాద్భుతంబుగా
నొప్పె సమస్తభూతభయదోగములై బలుసింజనీధ్వనుల్.
- చ. ప్రవిమలదీప్తచావుడగు బాచుశులేశు శరప్రవృష్టి కా
హనమున నిల్వనోపక రయంబున రావణుండంత లంకకున్
జనమునబారిపోయె భయసంభ్రమముల్ మనముంగలంపగ
పవనహతిన్ హుటాహుటి నభస్థలిబారెడు మేఘమాయనన్.

వ. అట్టియెడ శ్రీరామచంద్రుడు రక్తసిక్తాంగుడై ధరాతలంబున బడియుండు
లక్ష్మణునింగాంచి పట్టరానిశోకమాతో దుఃఖించి కొండొకపడికి సుషేణునితో
నిట్లనియె.

సీ. ఓయిసుషేణ దైత్యునిచేత నేడిల్లు నాసహోదరుడు ప్రాణములువాసె
ఇట్టినుస్సుహ విపత్తేల సంప్రాప్తిచే ప్రబలవిజ్ఞాని మత్స్యాణసముద్ర
నాసోదరుడు మరణించొంద నేనిక బ్రతుకనేటికి సుఖవతులలే
నుల్లంబుమిక్కిలి తల్ల డబడజొచ్చె బలమెల్ల సిగ్గుల తొలగిపోయె
చేతిలోనుండి చాపమీక్షితికిజారె కనులుస్మశుకణంబులు గ్రమ్మిదృష్టి
చెడె బ్రతుకజాల నిక నేమిసేతు స్వప్న యానుగతి పాదములు నేలనానవయ్యె

వ. అని మిక్కిలిదీనముగా వగచుచు

సీ. అత్యంతమర్థాలిహతు మహాదుఃఖార్తులప్రబలమూర్ఖాశ్రాంతు పారసులిప్త
రిక్తసిక్తాంగు శూరవరేణ్యు ల్రియతము నిరుపమసద్గుణాన్వితు దయాళు
నిర్గతపరిపూర్ణ నిశ్వాసు నిజబహిఃప్రాణ నితాంతసేవాధురీణు
గాదిలిసోదరు గాంచి శ్రీరాఘవుం డత్యంత చింతాకులాత్మకగుచు
సారెసారెకు మిక్కిలిజాలిపుట్ట భూతలంబునబడి పడి పారలిపారలి
వావిడిచియెడ్యె నాకింక భార్యయేల రాజ్యసుఖమేల రణమేల ప్రాణమేల.

వ. అనిబిట్టూర్పులు సెలంగ బెలుచవిలపించు శ్రీరామునితో సుషేణుండిట్లనియె.

సీ. శ్రీరఘువర విన్మృ చింతిల్ల నేల నీయనుగుతమ్మునకు భయంబులేను
కరతలంబులు మరిచరణయుగ్మంబును పల్ల వద్యుతులతో నుల్ల సిల్లె
ముఖపంకజము లేకముచు కళదప్పలే లబ్ధపత్రములట్టు లఱులొప్పె
తనుకాంతి మిగులనుత్తమమై ప్రకాశించె మృతులగు వారిశీర్ఘివెలయకు
గాననుత్కటమగుమూర్ఖ గ్రంధుకొనిన లక్ష్మణున కావళోపాయ లక్షణముల
జీవితండ్లగు ధైర్యంబుజెందుమిపుడ మరియు దీప్తాయువొందు సుమాయితండు.

గీ. అవయవంబులుజారి యిట్లవనియందు పడికదలకున్న సౌమిశ్రిప్రాణయుక్తు
డనుట కీతనివృత్తుటం బదరియదరి శ్వాసయాడుచునుండ నిస్సంశయముగ.

వ. సుషేణుండిట్లు శ్రీరాముని ధైర్యోక్తుల నూరడించి సత్వరంబున హనుమంతుని
చేరించేరి యిట్లనియె వాయునందనా! జాంబవంతండు మున్నునీకెరింగించిన
యోషధీపర్వతమునకు శీఘ్రముగాజని యంగుగల సంతవకరణి సంధానకరణి
సౌవర్నకరణి విశల్యకరణి యనుయోషధుల సంగ్రహించుకొని రమ్ము
తడియోషధీ లతలప్రభావంబున లక్ష్మణుండును తదితర వానర భల్లూక
ప్రముఖులు జీవింపగలుగుదురు యిక్కార్య నిర్వహణమునకు నీవేసమర్థుండవని
పలుకె వల్లెయని తదాదేశానుసారము హనుమంతుండు బయల్పెడలి యంత

రిక్షంబునకు లంఘించి వాయువేగంబున యోషధీపర్వతంబునకరిగి యచ్చటచ్చట
సంచరించి తదీయోవధు లెరుంగజాలక మిగులవగచి యంచుక యోదించి

మ. గిరిశృంగంబునుబట్టి యాడ్చి భుజశక్తిన్ లాఘవబొప్ప వే
డైర వైశంబ పెకల్చి హస్తమున బంతింబోలె గీలించి ఖే
చరమార్గంబున వాయువేగమున భాస్వదీప్తి నేతెంచి వా
నర యూధంబులమధ్యలో దిగియె సైన్యప్రాతమగ్నింపగన్.

గీ. శైలమును దింపి యంచుక శ్రమమువాపుకొని సుషేణునితో నిట్టులనియె ననఘ
యోషధుల గురైరుంగలేకొనర నిమ్మహోషధీశృంగమును దెచ్చియుంటి గంటే

మంజరి :

అనుడు సుషేణుండు సంతసంబున హనుమంతుని స్లాఘించి
కొనియెన్ దివ్యావధీలతాతతి కొండనెల్ల శోధించి
తదనంతర మాషధులను మృదువుగదంపి చూర్న మొనరించి
గదియగ నేతెంచి లక్ష్మణున కాఘ్రాణింపించెన్ మించి.

వ. దేవతావ్రముఖులకేని సాధ్యపడిని హనుమంతుని మహత్తర కార్యనిర్వహణము
నకు వానరరాక్షసులు మిగుల వాశ్చర్యచకితులై రసంతరంబ

శా. ఆదివ్యావధ చూర్నమున్ రఘువరుండాఘ్రాణముంజేసి ని
ష్ఠేదుండై శిరశల్యబాధల విముక్తింజెంది కూర్చున్న స
మ్మాదంబంది సుషేణునిన్ కపిచమూముఖ్యుల్ బ్రశంసించి పెన్
న్నాదంబుల్ దివిముట్టనార్చిరి కడున్ నానావ్రకారంబులన్.

గీ. అంత శ్రీరాము డ్రథువూర్ణాక్షుడగుచు ననుగుడమ్ముని సోదరాయని ముదమ్ము
గదుర లక్ష్మణు గట్టగాగొగలించి యెలుగురాపడ మెల్ల న పలికెనిట్లు.

ఉ. గాదిలిసోదరా నిను సుఖస్థితితో జెలువొండ వెండియున్
మోదముతోడ గాంచితిని మున్నొనరించిన పుణ్యముల్ ఘో
తృప్తకమయ్యె తండ్రి యముబారికి దప్పితి వెట్టిభాగ్యమో
భేదము బాయగంటి నికగీటడగించెద నీదళాననన్.

క. నీవు మృతింగనుచో నేజీవించిన ఫలముగలదె నీకకుగా త
ద్రావణుని జంపనేటికి ప్రావీణ్యమెలర్ప జయముబడయగ నేలా!

వ. ఇట్లైంతయు దీనముగా భావించు శ్రీరామునితో లక్ష్మణుడు ధైర్యోత్సాహము
లతో నిట్లనియె.

మ. అనఘా! నీకుశతించి డెల్పుటకు చేనర్హుండనే మున్ను వా
గొనియున్నట్టి ప్రతిజ్ఞ దీర్చవలదే ఖోణీస్తలంబంచు స
జ్జనవర్గం బెటువంటి సంకటములున్ సంప్రాప్తమైయున్న దా
మనియున్నట్టి ప్రతిజ్ఞ తీర్చుటకుగా యత్నింతు రత్యంతమున్.

ఉ. మానవనాథ నీకొక ప్రమాదమటంచు నెపంబుతో రణ
స్తానములోన నివ్వధి విచారమునన్ ధృతిదూలుటొప్పనే
భానుడు పశ్చిమాబ్ధి జారబారకమున్నె పరాక్రమాన్నతిం
బూనికదీర్చి సదృశము బొందుము శత్రునిబర్హణంబునన్.

చ. నమరమునన్ దిశాననుని జంపి మహావిభవంబెలర్చ
ప్రమదమునన్ విభీషణుని పట్టముగట్టెదనంచు నీకపి
ప్రముఖులమధ్య వాగొనినభంగి ప్రతిజ్ఞ సమాప్తిజేయ లె
మ్ముమలదరిత్ర రావణుని నాలమునం బరిమార్చుమిత్తరిన్.

—: రామరావణుల యుద్ధము :—

ఉ. నావిని రామచంద్రుడు మనంబున ధైర్యమానూని లేచి పెం
జేవదలిర్చ జాపమున చెచ్చెర బాణములెక్కువెట్టి త
ద్రావణ మేనగుల్పుటయు రాహువు సూర్యునిదుర్బుక్షైవదిన
రావణుడార్చుచున్ గదిసె రాముని వేరొక తేరువైవదిన.

ప. రామరావణు లిద్వరు తలపడి భీష్మకాళని సదృశంబులైన శరపరంపరల
నొండొరులు దీప్రంబుగాప్రయోగించుచుండుటయు రణస్తుండగు రావణునితో
భూగతుండైన శ్రీరాముడు పోరాడుట సమంజసముకాదని యోచించి దేవతా
ప్రముఖులు దేవేంద్రునితో విన్నవింప నతడు తనదివ్యకాంచన రథంబును
శ్రీరాముని సహాయార్థము గొనిపోయిని మాతలి కాజ్ఞాపింప తదాజ్ఞాను
సారమున మాతలి రథమాయత్తపరచుగొని శ్రీరాముని సాన్నిధ్యమునకు
పయనంబగుటయు

సీ. అరదంబగుచుంచె సంతరితమునుండి త్వరితగతిం జగత్తమమునంచు
జరియింపగల మేటిశక్తి గల్గినదియును దురదార్కగుచుల దిక్తటములైల్ల
వ్యాపించునదియు దివ్యవిభూషణాళిచే నత్యంత శోభతో నలరునదియు

పరిపూర్ణ శిల్పకల్పములతో నిండి వరకింకిణీగణ ధ్వనులు శ్రవణ
పర్వమొనరింప సురుచిర ధ్వణము మెరయ ఘత్రచామరములు

గ్రాల చతురగమన
భాసురాలంకృతుల హరిద్వర్న పూర్ణసైంధవ చతుష్టయముతోడసముచితముగ.

వ. అట్లలరారు రథమునుగొనివచ్చి మాతలి శ్రీరాముని నన్నిభాసమున నిలిపి
కృతాఙ్గలిబంధుడై శ్రీరామునితో నిట్లని విన్నవించె.

ఉ. ఓరఘురామచంద్ర పురుహూతుండు మివిజయంబుగోరి నే
జీరథమంపె దివ్యమగు యిమ్మహాసీయ ధనుర్వరేణ్యమున్
దారుణమైనశక్తియు సీతప్రదరంబులు వర్మమున్ మహా
దారతీబంధె గావుత ముదంబునదాల్చి రిపున్ నధింపుచూ!

గీ. ఏను సారధ్యమొనరింతు నిమ్మహారథంబుపైన నధిష్టించి డంబుమీర
రావణుని దృంఛుమిప్పుడ రణమునందు దేవపతి దైత్యవరుల వధించినటుల.

వ. అనివిన్నవించు మాతలి ప్రియోక్తుల కియ్యగొని శ్రీరామచంద్రుడు బ్రదక్షిణ
ననుసార పూర్వకముగా రథావరోహణంబొనర్చి ననంతరంబ రామరావణుల
కిద్వరకు రోమహర్షణంబైన సంగ్రామంబు ప్రవర్తలై నప్పుడు పరమాశ్రువేది
డైన శ్రీరామచంద్రుడు రావణప్రయుక్తంబులైన గాంధర్వాశ్రుంబునకు
గాంధర్వాశ్రుంబును దైవాశ్రుమునకు దైవాశ్రుంబును ప్రయోగించి ప్రతి
హతంబుగావించె నంత

సీ. శాంచనభూషణ కలితంబులై భయంకర విషణ్వులు గ్రగ్గుఘోర
సర్పబాణముల రాక్షసనల్లభుడు రామచంద్రునిపై నేయు నత్వరమున
గాకుత్స్థనీలకుండు గారుడాశ్రుంబున నాశమొందించె తన్నాగములను
దానినెరింగి దైత్యవిభుండు కోపించి శరవృష్టిసంత దాశరథి దివ్య
కేతనంబును పడగూల్చి మాతలిని భయంకర శరాధి మోడి తడశ్వములను
బిలుప్రహరించుటయు వినువీధి దేవముఖులు విమాదజలనిధి మునిగిరంత.

గీ. ఆలమున నప్పుడపరిమితార్తి గుందు శ్రీరఘూత్తముగని సురసిద్ధసాధ్య
వద్యులు విభీషణుడు కప్రివముఖులై పరితపించిరి దుర్వ్యభాభారమునను.

గీ. రావణుండను రాహువు, రాముడనెడు చంద్రుని గ్రసించుటయును

తత్సమయమందు
ప్రజలకు శుభావహంబుగా వరగబుధుడు మించి రోహిణినపుడ్రమించెపొంచి.

వ. అయ్యవసరంబున

సీ. ప్రబలధూమావృత భంగవంగములతో నాదిత్యుని గ్రసించె నంబురాశి
రవి కాంతిచెడి మందరశృలతో దివిధూమకేతువు తోడ తోచుచుండె
నై య్నాకులకు ముఖ్యమైన విశాఖనక్షత్ర మంగారకు గడిసెనంత
పదిశిరంబుల నిరుపదిబాహువుల దశాననుభు గన్పట్టె మైనాకుకరణి
సమిరరంగంబునందు దాశరథి రావణాసురునిచే దిరస్కృతుండై శరారి
నెక్కు-బెట్టంగజాలక మిక్కుటముగ గోపసంర క్త నయన్తుడై యేవుదూరె.

ఉ. ఆ రఘురాము భీషణముఖాంబుజముం గని సర్వభూతముల్
భూరిభయంబునం తెదరె భూమిచలించె వడంకె కైలముల్
వారినిధుల్ గలంగె ఖగవర్గము గూసె కరోరవాక్కులన్
వారిదపంక్తు లెంతయు సభస్థలి గర్జలానర్ప పేరిమిన్.

వ. ఇట్లు పెక్కుమహోత్సాహంబులు బయల్పెడలుటయు గనుంగొని సకల
ప్రాణులును రావణుండును భయకంపితులై రట్టియెడ విమానారూఢులగు దేవ
గంధర్వ సిద్ధరాధ్యాది వియచ్చగులు రామరావణయుద్ధ సంరంభంబున ప్రళయ
కాల సన్నివేశంబుకరణి నొప్పుటగనుంగొని శ్రీరామచంద్రా! నీకుజయం
బగుగాక యని మరిమరి యరచుచుండగా దానవులు రావణునకు జయంబగు
గ కయని జయజయధ్వానముల గావించుచుండి రాసమయంబున

గీ. అతిపరాక్రమాధ్యుడగు రావణుండు శూలాయుధమును కేలనమరదాల్చి
సింహనాదమట్టె వేసి శ్రీరాముని గాంచి పలికె నిట్లుకర్కశముగ.

చ. నిలునిలు మెండుబోయెదవు నిన్బరిమార్చెద రాఘవా సము
జ్వలిత మహగ్నికీలగతి శాత్రవవీరుల గాల్చివేయు ని
స్తులమహిమం బ్రకాశిలెఱు శూలమిదే చనుదెంచె గాచి
కొమ్మలఘు పరాక్రమస్ఫురణ నాగుము వేటిరణాంగణంబునన్.

వ. రావణుండిట్లు రాద్రంబుగా నార్చుచు శూలాయుధమును శ్రీరామునిపై
ప్రయోగింప ఘంటాష్టక సమలంకృతంబైన శూలము విద్యున్నాలికపోలిక
మెరయుచు భీషణధ్వనితో బయల్పెడలి వచ్చుటగనుంగొని శ్రీరామచంద్రుడు
బహువిధాక్రముల ప్రయోగించిన వాటినెల్ల నగ్ని మిడుతలగాల్చిన విధంబున
దోదాయుధముల దహించె నిట్లుశూలాయుధ స్పర్శంబున శరవర్గంబెల్ల భస్మీ
పటలంబై చనుటెరింగి

కా. శ్రీరాముం డధికాగ్రహంబున సువాశీయండు బు త్రైంచె నే
 ఘోరంజా బలుశక్తి దాసనివడిన్ గొంచుం బ్రయోగించినం
 దారామండలమంట మంటలెగయం దచ్చాలమం జీల్చినన్
 భూరిభావముతోడ నిష్ప్రభలతో భూమిస్థలిం గూలినన్.

మఁజరి :

పడవడి శ్రీరాముడుగ్గుడై బహుబాణములను సంధించి
 పొడలుచు రాణుని వారురంబుల పొడవడంచె లక్షించి
 వాడియైన మూడుబాణముల రావణుని వక్షమునగొట్టి
 తోడన మూడమ్ములసురవిభు నునుటమోడె సంతంజలవట్ట.

గీ. రాము శరవిధ్ధగాత్రుడై రావణుండు నిజసమస్తాంగకముల శోణితమిహర
 ముగ ప్రవింపగ బూచినమోడుగల్లు తగబ్రకాశించె దైత్యయాధమలమధ్య.

న. ఇట్లు రామబాణవీడితుండై రావణుండు పిరుతివియక తటాకముచు వర్షజలముచే
 నిండించు జలధరమట్లు వేచవేల సామకానీకంబుచు శ్రీరాముని గుప్పింప
 నర్హధారలకు జలింపని మహాశైలంబుకరణి శ్రీరాముడు జలింపక నిజశరా
 నారంబున వానినడ్డగించుచు ధైర్యముతో పోరాడుచుండ ఇత్తైరంగున వార
 లిక్కురికు మహాభయంకరంబైన పోరాటంబు జరుగుచుండ శ్రీరాముని శరీరము
 పుష్పించిన యశోకంబుగానొచ్చె. రామరావణ ప్రయుక్త శరవృష్టిచే భూమ్యంత
 రిడంబులు గ్రమ్మి గాఢాంధకార బంధురంబైయొచ్చె నట్టియెడ శ్రీరాముడు
 హసన్ముఖుండై రావణునితో నిట్లనియె.

సీ. హరుడననుచు సంస్తుతితేసుకొనెను ఛీ! నీహరుషంబుతీసిచతమము
 కావలో నేసమక్షమమున శేకున్నతరి పరదారను తన్నురించి
 చారిపోయిన నీచ వర్తనుడవు లజ్జవిడిచి నేకాక మహావీరుడనని
 గర్వించెదేల రాక్షసులపాంసన మృత్యువిప్పుడె నిన్ను బ్రుంగివైచు
 నీతివిరిహిత! పనములో నేను గాంచుచుండ నీతను గొనిచను చుండితేని
 మచ్చరాసన నిన్ముక్తమార్గణముల కాహుతియొనర్చి ఖరుచెంత కనిపియుండు.

సీ. దైత్యులలాధమా దైతయోగమున నాకగపడితిని కాన నతినిశాత
 సాయకముల నిను జముపీటికనిచెడ జ్వలితకుండలముతో సమరభూమి
 పాంశుహావితమైన భవదీయశీర్షముల్ క్రవ్యాదగణము చక్కగభుజించు

శంకగృధ్రము లలికాకూహలంబున సీపేరురముజీల్చి నెత్తురాను
గరుడపక్షులు పెనుపన్నగముల నొడిసిపట్టుకొని హావువగిది మద్బాణశిఖల
హతుడవై పడియుండు నీయాంత్రములను యాచ్ఛుకొని తిను

గృధ్రాదులీక్షణంబ.

వ. ఇట్లుపాలంభనంబొనర్చుచు శ్రీరాముడు క్రూరనారాచంబుల ననేకవిధంబుల
తొడిగి రావణునిపై గుప్పించుచుండుటయు

ఉ. రావణుడుంపగాదలచు రాముని విక్రమ మశ్రుసారముల్
చేవయు హర్షమున్ ధృతియు జేవడియున్ ద్విగుణీకృతంబులై
దావలమయ్యె నట్టియెడ తద్రఘువర్యునిమోల నప్పడ
స్త్రావళులెల్ల సంతయుబ్రియంబుననిచ్చె బ్రహ్మమూర్తులై.

వ. శ్రీరామచంద్రుడందుల కెంతయుసంతసించి ధైర్యోత్సాహములతో జెలువొందె
తత్సమయంబున

గీ. దశరథాత్మజుడంత నిజాత్మలోన ప్రబల శుభచిహ్నములగాంచి భండనమున
జయము చేకూగునను బుద్ధి సత్వరమున దశముఖుని మీన
బహువిధాశ్రయములమొందె.

మంజరి :

ఇంచుకసందీక దశరథాత్మజు డెంతయు శరవర్షమునన్
ముందె శిలావర్షమున దశానను మోదిరి కవులాలోనన్
అతులభీషణాకృతి నలువొందు మహాహవసంరంభమునం
దటకాపడిపోయె గుండెలవియగ దైత్యేంద్రుండు భయఁగ న.

మ. శరసంధానమునేయ లేదు విలసచ్ఛాపంబు దోళ్ళ క్రిమై
సరిగా నీడిచికట్టలేదు వివిధాశ్రయంబుల్ రఘూత్తంసునం
దరయన్ భేదన భేదనక్రియల జేయన్ లేక విభ్రాంతుడౌ
సురవిద్యేషి యవస్థజూచి రథమున్ సూతుండు ద్రిప్పెన్ వడిన్.

వ. సూతుడు రావణుని రథమును మరల్చుకొని యుద్ధరంగస్థలమునుండి తొలంగ
దోలుకొనిపోవుటను సహించక రావణుడు శ్రోతోద్రేకముతో సారథితో
నిట్లనియె.

మ. బలశౌర్య ప్రతిభావిహీనుగతి మద్యావంబు గుర్తింపలే
 కిలపై నాకపక్షీర్తిహేతువగు నట్టిభృంగి సంగ్రామ మం
 దెలమిన్ శత్రుసమక్షమంబున మహాహీనస్థితిం దేరుని
 వ్యలకుం ద్రిప్పి పరాభవించితివి కావట్లంబునన్ దుర్మతీ!

వ. అనిశోపింప వాషిట్లనియె ప్రభూ! గొప్పయుద్ధగంగస్థలమున నీవుపరిశ్రాంతుండవై
 యుండినట్లు గ్రహించి నీకొకింత విశ్రాంతిగలిగించు తలంపున నిట్లుతోలంగ
 ప్రోలితి. అదియునుంగాక రథవాహములు మిగులప్రమచే భిన్నములై
 ధైర్యముచెడి యున్నవి అదియట్లుండ మనకు బెక్కుదుర్నిమిత్తములు
 పొడనూపుచుండె తత్కారణమున వివేకియగు సారథి దేశకాల శుభాశుభ
 నిమిత్తంబులనరసి రథికుని బలాబలంబులను శత్రువీరుల శక్తిసామర్థ్యంబులను
 గుర్తెరింగి రథమును నడుపవలయును గాన సమయానుకూలమున ప్రవర్తించితిని
 యీవిషయమున నాగ్రహింపక క్షమించవలయుననిన రావణుడు సంతసించి
 యిట్లనియె సారథీ! రావణుడు యుద్ధరంగమున శత్రువుల వధింపక వెనుకకు
 మోలట గావున మనరథమును రామునివైపునకు మరల్పుమని పల్కి తనచేత
 నున్న యుత్తమాభరణమొండు సారథికి బహూకరించె ననంతరంబ సారథి
 రథ్యముల శ్రీరాముని సముఖమునకు తోలినిలిచె నాసమయమున రామ
 రావణుల యుద్ధావలోకన తత్పుకులై యేతెంచు దేవతాప్రవరులతో నరుదెంచిన
 అగస్త్యమహర్షి యుద్ధపరిశ్రాంతుండైయున్న శ్రీరాముని సమీపమున కేతెంచి
 యిట్లనియె.

సీ. వినుము శ్రీరఘురామ వివరింతు నొకసనాతన రహస్యము నీవు నని పగతుని
 హతమొనర్పంగల వాదిత్యహృదయాఖ్య నలగు యిమ్మంత్రంబు ననవరతము
 భక్తిపూర్వకముగా పరసంబోసర్చిన పరిపూర్ణ సౌఖ్య సౌభాగ్యకరము
 ఘనతరాయర్పణి కరము మహిమైక్య ఫలదంబు విజయ సంవత్సరంబు
 సకలచాప ప్రణాశంబు సర్వవిబుధ వరసురక్షిప్రముఖ జనోపాస్యమఖిల
 దుఃఖనాశంబు సకలసంతోషకరము నీవనుష్ఠింపు మిపుడతినిష్ఠతోడ.

వ. అని తన్మంత్రప్రభావంబెరింగించి శ్రీరామునకాదిత్యహృదయమను మంత్ర
 రాజమునుపదేశించి శ్రీరామచంద్రా! యీమంత్రప్రభావంబున యీక్షణంబున
 రావణుని సంహరింపగలవని యాదేశించి అగస్త్యమహర్షి వెడలిపోయె.
 అనంతరంబ శ్రీరామచంద్రుడు శుచియై ముమ్మాగు అచమనంబొనర్చి

సూర్యాంతర్యర్థమైన శ్రీమన్నారాయణుని వీక్షించుచు ఆదిత్యహృదయ స్తోత్రమును జపించి మిగులసంతోషముతోఁగోడందడదుండైరావణునిపైకురవడించె షిమ్మట శ్రీరాముని స్తోత్రమునకు పరమప్రీతుండై ప్రభాకరుడు రావణుని వినాశకాలము సన్నిహితమయ్యెగావున సత్యరంబు వధింపవలయునని సర్వ దేవతాసంఘమందుండి వదించె నంత మిగుల నందముగానొప్పు రావణుని రథ మవలోకించి శ్రీరాముడు మాతలితో నిట్లనియె.

చ. కనుగొను ముద్రదక్షిణముగా నదె వైరిరథంబునచ్చె వీ
డని నిజనాశనార్థముగ నాముతమయ్యె నిజంబుమాతలీ
మనరథ మిప్పుడాతని సమకమం దతిజాగరూకతం
జనదగు, గాఢ్యమేఘమును జయ్యన్ బోచిన భంగితోలెదన్.

వ. అని యాజ్ఞాపింప మాతలి రథమును రావణున కభిముఖముగా నడపె నంత
రావరావణు లిద్వురు జయాలిఖానులై మదోద్రేకముతో బోరాడుచు
సింహములపగిడి భయంకరముగా యుద్ధంబొనరించుచుండి రయ్యెవనరంబున

సీ. రావణాసురుని తీవ్రధమ్ముచై వర్షించె రక్తవర్షమును పర్జయ్యడంత
 నప్రవక్షిణముగా నఖిదిక్కులనుండి వేడిగామ్మలు బయల్పెడతలెలుచ
 నొందెందు రథమేగ నందందు వినువీధి గద్దలగుంపు వేగముగ ముసరె
 భీషణధ్వనులతో పిడుగులు తొడితొడి నుల్కాతతులతోడ నుర్విరాలె
 పగలు లంకాపురంబు జిహ్వాపూస నన్నిభంతై కడుంగడు సాంధ్యరాగ
 రుచిదనరై దళానను మోల మిగుల భూమికంపించె రాక్షసస్తోమమదర

గీ. రామరావణులల్ల ఘనపోరాటమున్న డిరుతెగల సేనలును గాంచుచలమి విస్మి
తాత్పులై యొఁడొదులును పోరాటధక్కి చిత్తరువులట్లు నిలిచిరి చేష్టులుడిగి.

మొదటిది :

రావణుండు క్రోధంబుగదుర నారాచంబును పంధించి
చేవాడితనంబుమెరయ రాముని సిద్ధమునవిడిచెన్ మించి
అశర మయ్యిం దుసిద్ధముతగులక నవనింగూలె రయమునన్
దాశరథియు రోషమున బలిక్రియదలచె సంతహృదయుమునన్.

ఉ. అంతట రామచంద్రుడు భయంకర సర్పసమాన బాణమున త్యంత దుర్మాగహంబున రయంబెసగం గడిమిన్ నిగుడ్చినన్ వింతగ నమ్మహాశరము వేగమునన్ దశకంరు తేరునం గాంతులుజమ్ము కేతనము గ్రక్కునవ్వంచె ధరాస్థలింబడన్.

ద్విపద :

అయ్యెడరావణుం డధితాగ్రహమున చయ్యన కడువాడి శరములదొడిగి
రామునితేరి గుర్రములపై విడువ తామరతూండ్ల మాత్రమునదలంచి
చలియింపకున్న నాస్థైర్యములను పలుతెరంగుల తీక్ష్ణభూణముల్ బటిసి
వీడించె పెండియు భీషణమైన వాడిముల్కుల జడివాన గురిపించె.

ఉ. విమృట శ్రీరఘూత్తముడు భీషణమైన మహాసిదూసి
చాపమృగగూర్చి రావణుని భాసుర కుండల మండితో త్రమాం
గమృదుడ్రుంచె ద్రుంచుటయు గ్రక్కున నయ్యెడ నొక్కొక్క తీ
ర మృదయించె దానినొక శాతశరంబునద్రుంచె పెండియున్.

మంజరి :

అచ్చోటని మరలనొకశరమువయంబయ్యెన్ చిత్రముగన్.
గ్రచ్చర వ్రజోపమానశరమున ఖండించెన్ కడువడిగన్
యీవిధమున రావణాసురుని తలలేకో త్తరశరమపుడు
ప్రావీణ్యమెలర్ప నరికివైచెన్ బాహుళ క్తి రాఘవుడు.

గీ. శ్రీరఘూత్తముడలుల తచ్చీర్షములను నరికివైచినకొలది వునఃపునః
వర్ధమానములగుచు రావణుడు చానకునికి యొచ్చె నిట్లునెమ్మనములోన.

సీ. ఏమికారణమొ నేడిరావణుడు చావడేమని బుద్ధిసూహింపనగును
సామాన్యములె మదస్త్రములు శస్త్రంబులు ఖరదూషణాది రాక్షసులనెల్ల
హతమార్చలేదె మహాహవంబుల నిష్పాడేమయ్యె తద్బలంబితనిపట్ల
పరమేష్టియొసగిన వరదానమహిమయో దమశ్రేంధ్రు మాయావిధానమేమొ
కానిచో ఘోరసర్వోపమాన తీక్ష్ణశరసమూహం బితనియందు శక్తిహీన
మగుచు శరములనేకంబులదృఢముగ నుద్భవంబగుచున్న విట్లుత్కటముగ.

వ. అనివికర్షించుచు శ్రీరాముడు కడుంగడు శాశలమున పెక్కుతెరంగుల
విసువక శరవర్షమున రావణుని ముంచితేల్పుచుండ నతంజేమాత్రము వీసరబోక
పోరాడుచుండుటయు వియచ్చరు లాశ్చర్యంబుగా గనుగొనుచుండిరిట్లు ఊణ
కాలంబైన విశ్రాంతిలేక రణంబొనరించుచున్న శ్రీరామునియందు జయం
బేమాత్రము విశదపడకున్న గనుంగొని మహామేధావియగు మాతలి
శ్రీరామునకు స్మృతికిదెచ్చుచు నిట్లనియె.

ఉ. అశ్రుమహాత్వముం దెలియనట్టి సర్వేంద్రునిసోల్కి దైత్యుడున్
శశ్రుములేయ వానిపయి శశ్రుములే నిగుడించెడేల బ్ర
హ్మాశ్రుము నెక్కు టెట్టి దనుజాధిపునిం బరిమార్చురూపు స
ర్వాశ్రువిదుండవెంతయు మహారథ కాలవిలంబమేటికిన్.

గీ. దనుజపతి సరునిచే జచ్చుననుచు దేవసమితి వాక్రుచ్చియున్నట్టి సమయమిప్పుడు
సన్నిహితమయ్యెగావున సంశయింపవలకు తగిన ప్రయత్నము సలుపుమనఘ.

వ. అని ప్రబోధించుటయు తక్షణంబ

కా. అంతన్ శ్రీరఘరామచంద్రు డలబ్రహ్మాశ్రుంబు మంత్రించి దు
ర్వాంతుశ్రోధ దురీక్షణుండగుచు శోదండంబు కర్నాంతప
ర్యంతంబుద్ధరిసిద్ధి వైచుటయు నయ్యస్తోత్రమంబట్టె క
ల్పాంతాగ్నిదుర్గతి నద్దశాస్యుర మత్యంతత్వరం జీల్చుచున్.

ఉ. రావణుజీవముల్ దిగించి రక్షముతో శరముర్విజౌద్ధి త
ద్యూవివరంబునుండి రఘువుంగవు మేల్పొదిజేరె సంతద
ద్రావణదాక్షిణంబున ధరాస్థలిగూలె శరాసనంబుతో
వావిరిప్ప్రతు జాలమున వాసవుచే హతుడైనచామ్యునన్.

వ. రావణుండిట్లు హాతుడగుటయు హతశేషులైన రక్కసులు హాహాకారంబులు
సేయుచు ననాధలై సకలసాధనంబులునిడిచి నలుదిక్కులకు విచ్చిపారిపోవుటయు
విజయలక్ష్మీసమేతులై వానరులు సింహనాదంబులుసేయుచు శోలాహలంబుగా
గంతు చేయుచు సంతోషముతో పొంగిపోవుచుండి రట్టియెడ

సీ. అంతరిక్షమునుండి యమృతాంధసులు దివ్యకుసుమనర్మంబును గురిసిరంత
బృందారకశ్రేణి దుంచుభుల్ మోయించి రభినుతిచిరి రామునమరవరులు
ఘ్రాణశర్పణములై గాఢ్యులు వీలెంచె దిక్తటంబులు మహాద్వీప్తికొ ప్పి
గ్రహతారకలతోడ గగనంబురాజిల్లె భానుమండలము సుప్రభలనలరె
విశ్వకంటకుడగు దైత్యవిభుడు మ్రగ్గ జయజయధ్వానములతోడ సకలసిద్ధ
సాధ్యచారణగంధర్వసమితి మిగులచార్వమును బొందిరవని సౌఖ్యమునబోదలె.

- గీ. అంత శ్రీరఘువరు విజయమున కళిలకపులును
విభీషణుండు లక్ష్మణుండు మొదలు
గాగల సుహృద్దనంబులు గడుముదమున జేరిపూజించి రత్నంతగొరవమున.
- గీ. శత్రుహరుడైన శ్రీరామచంద్రుడవుడు స్వజనపరివృత్తుడై నముత్సాహమున బ్ర
కాశిలె నమస్తగీర్వాణగణముతోడ బరివృత్తుండైన సుమనస్రప్రభుడువోలె.
- వ. తదనంతరంబ మృతుండై ధరాతలంబున బడియున్న రావణుని సమీపంబునకరిగి
విభీషణుడు చింతాభరంబున నిట్లని విలపింపందొడంగ.
- మ. హరిమైపోయితివే సహోదర సుతాప్తమాత్యవర్గంబుతో
నతులాత్మ్యత్తమతల్పమందు కడుసౌఖ్యంబొప్ప నిడించు నీ
వతిహీనస్థితి ధూళిధూసరిత సర్వాంగుండవై ధాత్రి నీ
గతి నావన్నత బొందుచుంటి వకటా గర్వాతిరేకంబునన్.
- సీ. రాక్షసప్రభుడను వృక్షరాజమును రఘుప్రభుడను గాఢ్యగూర్చివైచె
దానవేశ్వర మదదంతావళమును రాఘవఘోరసింహంబు గదిసిచంపె
దానవాధీశ్వర దావానలమును సీతాధిపాంబుడము చల్లార్చివైచె
నసురకులేశ మహావృషభంబును శ్రీరాముడను పులి చీల్చెనకట
దైవయోగంబెవరికేని దప్పుకళమె సకలభువనాతిభీషణ శౌర్య వీర్య
ఘర్బ్యుడగు రావణాసురు తుదకు రామవిభునిచే హతుడగునంచు విధివిధించె.
- వ. అని యివ్వధంబున విషాదహృదయుండై పలవించు విభీషణునకు శ్రీరామ
చంద్రుడు హితపూర్వకముగా నిట్లనియె విభీషణా! త్రిలోకదుర్జయుండగు
రావణుడు రణస్థానమున హతుండయ్యె. పరలోకమున మేలుగలుగవలయునని
కోగుపురుషులు యుద్ధరంగమున హతులగుచుదు. క్షత్రియధర్మము నాశ్రయించి
మృతులగువారి విషయమున దుఃఖంపడగదు కావున నీవింక నాలసింపక నితనికి
సంస్కారవిధుల నిర్వహించుటనుగురించి ప్రయత్నింపుచుటయు విభీషణుం
డెట్లనియె శ్రీరామచంద్రా!
- ఉ. ఇంతకుపూర్వమీతము సురేంద్రముఖామర పాశితోడ న
త్యంత భయంకరాహవములందు పరాజయమొందడయ్యె నే
డింతకు నీపయిందొడరి యిట్లు బరాజితుడయ్యె నాగరం
బెంతయుపొంగి తీరమ నకెక్కి వైసంజెడిపోయినట్టులన్.

ఉ. ఈతడొసర్చె చానములనెన్నిటిసో గురుడైవతంబులన్
భ్యాతిగ బూజలందనిపె స్వాశ్రితకోటినిబ్రోచె సర్వభో
గాతీశయాప్రీతో దసరె నాప్తుల కర్పములిచ్చె శత్రుసం
ఘాతమునెల్ల నోర్చె మదగర్వమునన్ విహరించె నెల్లెడన్.

గీ. ఆహితాగ్ని మరిమహాతపశ్శాలి వేదాంతతత్వవేది యఖిలకర్మ
నిష్ఠుడితని శివుడు నేతేయదగు పితృకర్మ కాజ్ఞ నిమ్మ నిర్మలాత్మ.

వ. అనివ్రసంగించుచుండ నంత రాజుని మరణవార్తవిని రావణుని పట్టమహిషి
యగు మండ్వోదరి పట్టరాని కోకమున వాపోవుచు రావణుని పరీషమునకేతెంచి
యతనిపైబడి యిట్లనివలసింపం దొడంగె.

సీ. ననువిడనాడి బోన్వాయంతె ప్రాజేశ కనువిచ్చిచూడవా కనికరమున
కనలిన నేమ్రాల ఘనబలుల్ పకలదిక్పకు లతిభీతితో బారుచుండు
దనుజరాట్సింహమా తద్దయు సీత్రిభువన భోగభాగ్యానుభావివైర
నినునేడు సామాన్య వనగోచరుండగు నిరుపేదమనుజుడనిన్ వధించె
ననుటకెంతయి వైవిరీత్యంబుగాడె జీవితేశ్వర నిమిషానీ షీతితలమున
బ్రతునజాలను నీతోడ స్వర్గపురికివత్తు నీకంట ననుబ్రోచు వారలెవరు.

వ. నాథా! దేవేంద్రాదులకుపైతము నిన్నునిర్జింప సాధ్యపడకున్న శ్రీమహా
విష్ణువే నిన్నువధింప మనుష్యాకారముతో శ్రీరామచంద్రుడై భూమియం
దవతరించి లోకకంటకుండవగుటచే నీతాపహరణనెవంబున రణాంగణంబున
నిన్నుమాతంబొనరించె ననిదలంచెద నిందుకుసందియములేదు గావున

సీ. అగ్రయనితండు మహాయోగి శాశ్వతం దవ్యయుండాదిమధ్యాంతరహితు
దఖిలేశ్వరుడు పరమాత్ముడు శ్రీవశ్యకౌస్తుభభోజ్యలిత విశుష్టులండు
శంఖ చక్రగదాది సాధనోపేతుండు శ్రీమహావిష్ణుడీ షీతమరుష్య
భావుడై రామాఖ్య బ్రభవించి వాసరాకాయలౌ దేవతాగణముతోడ
పరిస్మృతుండ్ల జగద్ధిత వాంఛజేసి నిఖిల భీషణ రాక్షసానీక సైన్య
యుతుడవగు నిన్ను వత్స్యగ యుద్ధమందు పంహరించె నిజాబు సంశయములేదు.

వ. ప్రాణప్రియా! శ్రీరామునితో సంధిజేసుకొనుమని నేనెంత బోధించినను
నాహితాలాపముల వాకర్నింపక నేడింతటి దుష్టికి ననుభవించుచుంటివి సకల
సుహృద్భంధు సుత సహోదరాదులతో సర్వజన వాశవమునకే నీతను

కామించితివి అగుంధతి మొదలగు పతివ్రతామతల్లులలో మిగుల నుత్తము
రాలగు నీతను పతికడబాసి ఆమెతపఃప్రభావమున తుదకిట్లయితివి. మహా
సౌందర్యరాశివగు నాథా! మృదుల మనోహర హంసతూలికా తల్పంబున
శయించి పరిచారికాజనంబు లనేకవిధంబుల నూడిగంబులు నేయుచుండ
సుఖనిద్రంజెందునీవు నేడీరాముఖాణ నిర్భిన్న సకలాంగుడవై ధూరిధూరితంబై
రక్తసిక్తంబులైన నెమ్మొగంబులు కళాపీనంబులై యొప్పె ప్రాణేశ్వరా! నీతో
గూడి సమస్త యిష్టోపభోగంబుల సరుభవించుచు మహానందగర్వితవై యున్న
నేను నేడు భవద్వియోగ విపత్సాగరంబున మునింగి వైధవ్యవృథా భరం
బనుభవించుచు జీవింపనేర్తునే! నీవులేని నాజీవితంబే! నేనును నీతోడ
సహగమనంబొనరించెద. దైవమా నీవెంతటి ఘోరకృత్యమునకు దలపెట్టితివని
విలపించుచు

గీ. దానవకులేశ్వరుండు నాతోండి సర్వరాజసాధీశ్వరుండు నాప్రాణవిభుడు
శతమఘుని నోర్వగల్గె నస్మత్సుతుండటంచు గర్వించుచుంటి మదాత్మలోన.

సీ. రాక్షసేశ్వర నిన్ను రాముండెలులజంపె నిదిస్వప్నమా లేకహృద్వికలము
మృత్యుదేవతకీపు మృతిఘటింపగ నేర్తువిదియేమిమాయయో యెగుగరాదు
నీచేరు వినినంత నిఖిలలోకప్రజా వర్గంబు గడగడ హేళుచుండ్రు
లోకపాలులగల్గి లోకస్తులగలంచి బహుభోగభాగ్య సంపదలబొడలి
పటుభుజాశౌర్య విక్రమప్రౌఢి మెరయ రాత్రిచర యూధములకెల్ల రాజువగుచు
యీశ్వరునిసైత మొక్కపుడెగురవైచి తరయనీసాటి వీరులెందైనగలరె.

ప. అనిపెక్కుభంగుల పరిదేనంబునీయుచు బ్రాణేశ్వరు నాలింగనంబుజేసుకొని
విడువక విలపించుచున్న శ్రీరాముడు విభీషణునిబిలిచి విభీషణా! నీవింక
కాలహరణ మొనర్చక నెల్ల రసవ్వలకుబచిది నీయన్నకు విద్యుత్ కమైన
సంస్కారము న ప్రకమింపునుటయు నతండు దురాత్ముడైన రావణున కగ్ని
సంస్కారము లొనర్చ నంగీకరింపకున్న శ్రీరాముడు కొంత హితవచనముల
సమాధానపరచిన పిమ్మట విభీషణుం డెట్లకేలకంగీకరించి

సీ చందనదారుపుల్ చక్కగాచితిబేర్చి పద్మశోశీరముల్ పరచిపైన
రాంకవాస్తరణ మేర్పరచి ఋత్విగ్యురుల్ వేదసమ్మతముగా విశ్రమేధ
సంస్కారమంత్రముల్ శ్రద్ధతో జపియించి యాగ్నేయదిశి వేదికాంతరమున
యగ్నిప్రతిష్ఠించి యాజ్యప్రపూర్ణ స్రువంబుంచి మేధ్యకూ పశువునొండు

జంపి హోమంబొనర్చి రాక్షసులతో విభీషణుడు గడుదుఱించి వివిధపుష్ప
గంధమాల్యా ద్యులంతారగరిమ దనరజేసి రావణు జతిమీద జేర్చిరంత.

ఉ. స్నానమొనర్చి యార్ద్రవసనంబులతోడ విభీషణుడు త
ద్దానవభర్త కగ్నిని యధావిధిగా దరికొల్పి పిమ్మటం
బూనికతోడ తార్యముల పూర్తియొనర్చి నమస్కరించి పెన్
దీనత నేడ్చు యుగ్గులుల జేర్చి గృహంబులజేర్చె నూర్చుచున్.

వ. రావణవధానంతరము శ్రీరామచంద్రుడు సుగ్రీవ విభీషణ లక్ష్మణ హనుమ
జ్ఞాంబవదంగదాది ప్రముఖులతో గూడిమిగులసంతోషించె. తదనంతరంబ
దేవతాముఖ్యులు శ్రీరాముని బహుప్రకారముల స్తుతించి తదనుమతంబున
స్వస్థానములకరిగిరి. అంత శ్రీరామచంద్రుడు సుగ్రీవునిగాఢాలింగనమొనరించు
కొని సంతోషముతో యుద్ధవిషయ ప్రసంగముల ముచ్చటించుకొనుచు
శివీరంబులకరిగి లక్ష్మణునితోనిట్లనియె.

చ. మనకనురక్తుడై మిగుల మన్ననతోడ మహాపకారమున్
బొనరిచె నీవిభీషణుడు పూజ్యతముం డలుగాన లంకకీ
తని నభిషిక్తుజేయుము ముదంబున రాక్షసరాజ్యలక్ష్మి చే
కొని తెలువొంద గాంచుటకు కోరికలీరికలెత్తె తమ్ముడా!

మంజరి :

అనియూడేళించు మాత్రమున రామానుజుండు హర్షమునం
గనకకుంభములతో సముద్రోదకము కవులం దెమ్మొనినన్
తదాజ్ఞానుసారమున వానరులు తద్దయునుద్ధతితోడన్
ముదంబునం బోయిపోయినిధి జలముంగొని తెచ్చిరి మగుడన్.

వ. తదనంతరంబ సుగ్రీవ హనుమ జ్ఞాంబవంతాది కవులతో గూడి శ్రీరాముని
సన్నిధానంబున

—: విభీషణునకు పట్టాభిషేకము నేయుట :—

మ. అభిషేకించిరి తద్విభీషణుని దైత్యాధీశు సామ్రాజ్యమం
దభిషిల్ల గ్నమునన్ సమస్తవిధ వాద్యధ్వనములమీర త

తృభికులో హర్ష హృదంతరంగులగుచున్ జై యంచుగీర్తింపగా
సభిరామంబగుచున్ వెలింగె నపుడత్యంతోత్సవ శ్రీదగన్.

గీ. రమణులిరుగడలం జామరముల వీవ చేరివిలుధులు బ్రీతి నాశీర్వదింప
పండులుస్తుతింప బాంధవ వరసుహృత్సచివ సమాజంబు నేవింప చెలువమలర.

వ. ఇట్లతివైభవంబున సకలరాక్షస సామ్రాజ్య పట్టభద్రుండైన విభీషణుని
గనుంగొని, సకలమంత్రి ప్రధాన ప్రముఖులతో రక్కసి కూకలు సంతోషించి
రట్టియెడ, పౌరజనులు వివిధమంగళద్రవ్యంబుల కానుకలర్పించిన విభీషణుడు
గ్రహించి, పడపడి రామలక్ష్మణుల యధాన్యాయంబున బహువిధోపాయనంబుల
సమర్పించి పూజించిన సతనికి సంతోషముగలుగ నంగీకరించి తదనంతరంబ
కృతాంజలిబంధురుడై నిలిచియున్న సమీరకుమారునింగని శ్రీరాముండిట్లనియె.

చ వినుముహారీశ నీవిక విభీషణుచేత ననుజ్ఞ బొంది చ
య్యన నగరంబుజొచ్చి జనకాత్మజతో ప్రియమార రావణుం
డని హతుడౌటయున్ మనజయంబును నేమములన్వదించి త
జ్జనకజపల్కులన్ మరల చయ్యన నాకరింపుమి త్తరిన్.

మానినీవృత్తము :

అంతే తదానుమతంబున నప్పుననాత్మజుడేగి దళాస్యవనా
భ్యంతరసీమ ననస్పతిమూలమునందు భయంకర రాక్షసను
పొంతలమధ్య దపించెడు సీతనుగన్గొని తన్నురిగించియు న
శ్యంతప్రమాదమునన్ ప్రణమిల్లి కృతాంజలిబంధురుడై నిలిచెన్.

వ. వినయ విసమితోత్తమాంగుడై నిలిచిన హనుమంతుని గనుంగొని సీత యతం
దొనరించిన మహోపకారంబును స్మరించి హర్షావేశమున మైమరచి పలుక నేర
కున్న ప్రకాశమానందెయున్న వైదేహీమఖ మనలోకించి వాయునందనుడు
శ్రీరాముని సం దేశమును విన్నవింపందొడంగె జననీ!

సీ. శ్రీరామలక్ష్మణుల డేమంబుగానున్న వారు నీకుశలం బవస్యమిపుడు
తెలియగోరికతోడ దేవినీచెంతకు బంపించె శ్రీరఘుస్వామి నన్ను
రణరంగమున దుష్టరావణు ఖండించి సంక్రీడితో విభీషణుని దనుజ
సామ్రాజ్యపదమందు స్థాపించె తచ్చుభవసం దేశమును భవత్సముఖమందు
విశదపరుపుమటంచు నీ విభుడుడెల్పు విన్నవింపగ నే తెంచియున్నవాడ
సకలవానరులును విభీషణుడు ప్లవగసత్తములు లక్ష్మణుండును సాయపడిరి.

జనకపుత్రీ! శ్రీరాఘవంధ్రుని వచనముల నవధరింపుము.

ప్రేయసీ! నీకతిప్రియతమంబైన వాళ్యమొకండు దెలిపెద నాలకింపు
మేలమిసాధ్యధర్మ మెరిగివసేపు దైవవశంబువలనను బ్రతికియుంటి
వస్యదీయ పరాక్రమాతిశయంబున ననిలొన మనకు జయంబుగలిగె
పగతుడౌ దుష్టరావణుడీల్లె నావశంబయ్యె లంకారాజ్య మఖలమిపుడు
సీనిమిత్తము యాహారనిద్రలుడిగి కడలిలోపల నేతువుగట్టి రిపున
ధితునని పూనియున్న ప్రతిజ్ఞ నేడు దీర్చితిని చింతబాయుము దేవిసీపు.

ఇపుడీలంకా రాజ్యమంతయు విభీషణునకు వశంబగుటచే స్వగృహమందున్నట్లే
భావించి భయమునువర్జించి యిండుక శ్రమనపనయించుకొనుము విభీషణుడు
నీసముఖమున కిప్పుడే సంతోషముతో నేతేరగలడు అని మానుమంతుడు
వచింప చంద్రబింబ సదృశాననయగు నీత పరమానంద పరవశయై లేచి
ప్రతివచనము వచింపలేక డగ్గుత్తికపడి నిలిచియున్న మానుమంతుండా మెతో
వెండియునిట్లనియె.

తల్లీ! మాటాడవు నీయుల్లంబున నిట్టులేమి యోచించెదను సుం
పుల్లాబనయన నీప్రియవల్లభు నేమింతువిపుడె వగవకుమింకన్.

1. అనవుడు నీత ప్రహర్షవదనయై గద్గదకంఠముతో నిట్లనియె.

5. ఆనఘ! మదీయభర్తృ విజయప్రతిపాదితమా ప్రియోక్తులన్
విని పరమప్రహృష్ట పదవిన్ వివశీకృతస్తై యణంబు నె
మ్మనమున నేమితోచకట మూరువచింపక నూరకుంటి పా
వనమగు నీశుభోక్తులకు ప్రత్యభినందన మేమిదెల్పుదున్.

ఉ చింతదొలంగె మంచిగ వచించితివీపు సమీరపుత్ర నీ
వెంతయు నా ప్రబంధువుడ విట్లువచింపగ నేర్తురేయొగుల్
సంతసమయ్యె నీవచనచాతురికిన్ విలసచ్ఛతుంస్సము
ద్రాంత వసుంధరాతల మహావిభవంబది సాటివచ్చునే.

వ. నీత యివ్విధమున భాషించుచుండుటయు మరున్నందనుండు కృతాంజలి
బంధువుండై యిట్లనియె.

గీ. భర్తృహితమును గాఢించు పరమసాధ్యి వగుటకతమున దేవి మహావిశిష్ట
మైన నుడులు వచింప నీకర్తవ్యమయ్యె సంశయములేదు వేయేల సత్యముగను.

వ. జననీ నీవచనములయందోక గొప్పయదార్థము గానవచ్చుచున్నది మరియు శ్రీరామచంద్రుడు దుర్జయుండైన శత్రువును పధించి విజయమును బొంది స్వప్థదిత్తుండై యుండుటచే గొప్పస్వర్గాధిపత్యమును బొందగలిగితిమని తలంతు ననిపలుకు హనుమంతునితో నీతయిట్లనియె.

నీ. గణుతింప మాధుర్యగుణ భూషితంబును యష్టాంగవిద్యా విశిష్ట కేము పీవిశేషమున భాషింపనీవర్హుండ వనిలువకత్తు త్తమాత్మజడవు పరమధార్మికుడవు బహుశాస్త్రువేదివి బలశౌర్యవీర్య సంపద్యతుడవు ధైర్య తేజఃకామా దాక్షిణ్య వినయాద్యనేక శోభన గుణానీకమాశ్రయించి నీయందుగఢు ప్రకాశించుచున్నవిందులకు సంశయంబించుకేనిలేదు నీహునిచ్చిన మేలు వర్నింపవశమె సజ్జనాధార దుష్టరాక్షసవిచారా.

వ. అనిష్టాఘించుచున్న నీతతో సంతోషపూర్వకముగా హనుమంతుండిట్లనియె.

క. నాకాజ్ఞనిమ్ముతల్లి నీకార్తిఘటిల్ల జేయు నిష్ఠురులగు యారాకానీమూకెన్లం బోకార్చెద నిముషమునను భుజిశౌర్యమునన్.

చ కనుగొనుమిప్పుడీ దనుజశాంతల మత్స్వదతాడనంబులన్
ఘనతరముప్తిఘాతముల గాఢముగా బ్రహరించి శీతముల్
గొనకొనిత్రేంచి వాడిపెరుగోయల శోరల కర్మనాసముల్
పనిపడజేల్చి పైనబడి బాది వధించెద పెక్కుభంగులన్.

వ. హనుమంతుండివీధమున వదించుటయు యశోవతియగు జానకి ధర్మయుక్తముగా నతనితోనిట్లనియె.

గీ. రాజసంక్రయ వశ్యకారణముచేత నాజ్ఞ నిరవేర్పు దాసజనాభిపైవ
గోపపడనేల సుజనులు కూడదండ్రు వానరోత్తమ స్త్రీహత్య వలదువలదు.

గీ. పూర్వజన్మకృతంబగు భూరికలుష హేతువుననో దురాదృష్ట హేతువుననో
ప్రాప్తమయ్యెను దుఃఖముప్పగిదినాకు స్వకృత మనుభవయోగ్యమై జనునుగాడె.

గీ. పాపకృత్యములకు తలపడిన ఘోరశత్రువునకైన ప్రాజ్ఞుల సత్పురుషులు
కినిసి వెండియు ప్రత్యవకృతి నొనర్పదలవరయ్యెద మాయతీ ధర్మనిరతి.

క. అపరాధియైనగాని నిరపరాధియైగాని తగళరణమని వేడన్
కృపచే రక్షింపందగు నపరాధులుగాని వారలవనిగలరే.

వ. అనవుడు మాయతీ సంతోషపూర్వకముగా నీతతో నిట్లనియె.

- గీ. రామవిభునకు తగినభార్యవు గడమ్మ సాపరాధులవైన కృపాంతరంగ
మునను రక్షించుతల్లి సమ్మాదమయ్యె సరిగదను రాముసన్నిధి కాజ్ఞ నిమ్ము.
- మ. హనుమంతుండిలులన్ వచింపగ ప్రమాదాయత్తచిత్తంబునన్
జనకత్కైవిభువుత్రి యిట్లనియె నోసామీని నాప్రాణ నా
ధుని నేవింపగ గోరుదాననన సంతోషాంతరంగంబుతో
ననియెన్ పెండియు మాగుతాత్మజుడు సాహద్యంబునన్ సీతతోన్.
- క. శ్రీమంతులగు విభీషణ సామిశ్రీ రవితనూజ సహితుండై సు
త్రామవిభవమున తగుశ్రీరాముని నేవించెదివుడు రాశీందుముఖ.
- గీ. దేవనాధునిగని శచీదేవి హర్ష పారవశ్యంబు నొందినపగిది రామ
విభుని గనుగొని పరమసంప్రీతి నొందెడమ్మ నేపోయవచ్చెద నాజ్ఞ నిమ్ము.
- ప. సాక్షాల్లక్ష్మినానొప్ప సీతసన్నిధానమునుండి బయల్పెడలి హనుమంతుడు
సత్వరంబ శ్రీరాముని సన్నిధానమున శీతెంచి విసయవిసమితోత్తమాంగుడై
శ్రీరాముని సమక్షమమున నిట్లనియె.
- ఉ. సేతువుగట్టి రావణుని తెండిన మీప్రబలప్రయత్నమే
సీతనిమిత్త మట్టికుభశీలను శోకసమాకులేక్షణం
బ్రీతిగనుంగొనందగు వివేకవివర్ధన మీజయంబు వి
ఖ్యాతిని సర్వమున్ విని మహాప్రమదంబున బొంగెసీతయున్.
- గీ. సాధ్వీ నామీది పూర్వవిశ్వాసమునకు పలికెనిట్లని మాయతీ! భండనమున
సంతయు గృతార్థుడైన ప్రాణేశ్వరుని సహోదరసమేతముగ గాంచనుత్సహించు.
- ప. అని సీతవిన్నవించెనని విన్నవింప సంత శ్రీరామచంద్రుడు కన్నుచామరల
బాష్పకణంబులు పెడలచుండ నాత్మలో నిట్లనియోచించె రావణుని గృహమున
నున్న వైదేహిని పరిగ్రహించిన లోకాపవాదము ఘటిల్లు నిర్దోషియగు సీతను
పరిత్యజించిన ధర్మహానియేనగు గావుననింతులకు కర్తవ్యమేమని యింతుక
యోచించి దీర్ఘమగు నిట్టూర్పువిడిచి క్రిందజూచుచు నిటస్తుండైన విభీషణునితో
నిట్లనియె.
- గీ. దానవవరేణ్య సేపు సత్వ రమ నిటకు జనకరాజాత్మజును శిరస్సాత నమల
భూషణాసర్ఘ్య కాశేయ భూషితాంగి నవసరంబుగ దోడ్కొని యరుగుడెమ్ము.

మానిసీవృత్తము :

అంత విభీషణుడా రఘువర్ముని యానతిచొప్పున శీఘ్రముగా
సంతిపుర ప్రియకాంతిలతో జనకాత్మజ పాలికిబోయిన వా
రెంతయు భక్తివిధేయతతో నపుడిట్లనిపల్కిరి తల్లి భవ
తామ్రంతుడు నిన్నుకనుంగొన గోరెనుగావున విన్నపమేమనినన్.

గీ. దివ్యగంధానులేపన దివ్యరత్న భూషితాంశుక సుమదామ భూషితాంగి
వై ప్రియంబున చతురంతయానమునను చెలువురారంగ నికసమాసీనవగుము.

వ. అనివిన్నవించ సీతాదేవి భర్తృసమీపమునకలంకారయుక్తముగాజననంగీకరింపక
రాక్షసరాజా! స్నానాలంకార రహితనై నాప్రాణేశ్వరుని సందర్శింపగోరు
చున్నదాన ననిపలుక నతండిట్లనియె. తల్లీ! శ్రీరామచంద్రుడు నిన్నలంకార
యుక్తముగా తోడుకొని రమ్మని సెలవొసంగె గావున తదాజ్ఞానుసారముగా
నాచరించుట ముఖ్యమనుటయు భర్తృభక్తివ్రతయగునీత దానికొడంబడుటయు

మ. దనుకాంతిపుర కాంతిలంతట సుగంధస్నిగ్ధ తోయింబులన్
జనకశ్మృదిభు కూర్మిపట్టికి శిరస్సానంబు గావించి కాం
చన రత్నాభరణాంశుకాభినవ పుష్పప్రకృగంధాది లే
పన హారాని నలంకరించి చెలువొప్పున్ సుందరాంబోధికన్.

వ. సుఖాసీనంగావించి పరిజనులెల్లరు బలసీగిలువ చతురంతయానమున తోడ్కొని
వచ్చునెడ మార్గమాన సీతావలొకన తత్పరులై మూగిన మహాజనులెల్లర
విభీషణుని యాజ్ఞాప్రకారము వేత్రహస్తాల్గు కొండరు యిరుకెలంకుల నడల్పుచు
శ్రీరాముని సన్నిధికి గొనితెచ్చి సీలికడింపుటయు శ్రీరామచంద్రుడు ప్రియా
సమాగమకంటెరింగి అంతరంగమున యోదించుచుండ నలునంకల ముసరుకొను
చుండు క్రజల దూరముగా తరుముచున్న విభీషణునితో శ్రీరాముండిట్లనియె
విభీషణా! ఈప్రజలెల్లరు మనస్వజనులే గావున వీరల దూరముగా తరుమతగదు
యేలనన జూసీత మిగులకష్టములనుండితప్పకొని యుద్ధరంగమున నానమక్షమము
నకు వచ్చియున్నది తత్కారణమున వీరెల్లరు గనుగొన తగియున్నది
అదియుంగాక

గీ. కమప్రసిద్ధంబులైన ప్రకారములును భవనరాజంబులును కాండపటములరయ
నేవి యావరణములును గావెంచిచూడ, నతివలకు నత్పృచ్ఛన మావరణము.

వ. మరియొకవిశేషమేమనగా

గీ. వ్యసనకాలంబులందు స్వయంవరముల యజ్ఞకార్యంబుల భయంకరాహవముల
పరిణయములందును మహోత్సవములలోన సతివలను గాంచుచుంట
దూష్యంబుగాను.

వ. కావున నిప్పట్ల ప్రజలు సీతను కనుంగొనుట దూష్యంబుగాను సీతను
మత్సరిపమునకు బిల్చుకొని రమ్మ సకల సుహృద్దనులతో గూడియుండు
నన్ను సీత కనుంగొనియెనుగాక యని శ్రీరామచంద్రుం డాజ్ఞాపింప విధేషణుడు
సంశయించుచు వినయపూర్వకముగా సీతను రాముని సముఖమునకు బిలుచు
కొనిబోవ నింతలో హనుమ త్సుగ్రీవసౌమిత్రిప్రభృతులు శ్రీరాముని యాకారి
ముఖ వైలక్యణ్యాదుల గనుంగొని యాయనకు భార్యయెడ ప్రీతిలేనట్లు గుర్తించి
మిగుల వివక్షనడచుటై విచారముతో నిలిచి గనుంగొనుచుండిరంత

ఉ. అయెడ లజ్జచేత జనకాత్మజ సంకుచితామలాంగియై
శ్రీయుతమైన నెమ్మొగము చేలచెరంగున గప్పి నాధునిన్
డాయగబోయి మధ్యమువడంకగ దుఃఖమువెంప నార్యపు
త్రాయని పిల్చుచున్ తెలుచ తత్సభలో విలపించె దీనతన్.

గీ. అతిపిపాసార్థి తుండు జలాశయమును గనిమహాహర్ష మున బొంగుకరణి రామ
విభుని ముఖచంద్రబింబంబు విస్మయముగగాంచె నెంతయు కన్నులకరువుచీర.

వ. ఇట్లు సీత బహుకాలను నకుగా విలోకింపబడకయున్న ప్రాణేశ్వరుని మనోహర
మగు ముఖపద్మమును గనుంగొని హృదయతాపమును విడిచె, సంత లజ్జా
వసతయై ప్రక్కనిలిదియున్న భూపుత్రిని గనుంగొని శ్రీరాముడు హృదయాంత
ర్గతమగు లోకాపవాద భయపరవశమున సీతతో యిట్లనియె.

చ. విసుముశుభాంగి గౌహుబలవిక్రమ సంపదలొప్పు మద్విరో
ధిని విధియించి నిన్నును మదధీననుగాగొనియుంటి పౌరుషం
బున నొసరింపత్గపని బూర్తియొనర్చితి మత్ప్రేతాపముల్
గనుగానిరెల్ల రున్ శ్రమకుగల్గె ఫలంబు ప్రతిజ్ఞ తీర్చితిన్.

గీ. నన్ను వనమున నెడబాసియున్న నిన్ను దానవవిభంధు గొనిచనె దైత్యుల ప
రాభవమును ప్రయత్న పూర్వకముగా నివారణంబొనరించితి పౌరుషమున.

వ. లోకమందెవ్వడని తనకు పంప్రాప్తించిన పరాభవమును సామర్థ్యముచే
పోగొట్టుకొనజాలనట్టి యల్పతేజోవంతుడగు వానికి పురుషార్థములు సిద్ధించవు

నానిమిత్తము హనుమంతుండొనర్చిన సముద్రలంఘనము, లంకాదహనము మొదలైన అమానుష కృత్యములు సార్థకములయినవి మరియు యుద్ధ సమయమున గొప్పవైశ్యములతో పోరాడి తగుసమయముల నాకు హిలాపముల బోధించుచు సహాయపడిన సుగ్రీవుని శ్రమమంతయు సఫలమైనది గుణహీనుడైన సోదరుని పరిత్యజించి నన్ను శరణాగతిబొందిన విభీషణుని ప్రయాస సార్థకమైనది అనినచించుచున్న శ్రీరాముని భాషణంబులకు భీత మృగావీయగు నీతకంటతడిబెట్ట నట్టియెడ నీతనుకనుగొనినకొలది యాఞ్యహుతిచే పెంపొందు వహ్నికీలచందంబున శ్రీరామునకు శ్రోధమతిశయించి బొనులుముడివడ నీతవంకజాడక యచటిప్రజలెల్లరు విస్మయచకితులై వినుచుండ నీతతో నిట్లనియె.

సీ. సమరరంగంబున శ్రమమెల్ల మిత్రుల బాహువిక్రమమున బావుగొంటి
నీనిమిత్తంబుగా నేపోరలేదని తగప్రజాభీతి విశదపడవలయు
యెలమి ప్రసిద్ధమా కులగౌరవమును రక్షింపగల్గితి నపకీర్తిగడచి
సకలలోకములకు సంశయాస్పదమైన చారిత్రవగునీవు సంభ్రమమున
నాయెదుటనిల్చి మఱిమఱి నాకుమిగుల శత్రువుగ దోచుచుంటివి జనకతనయ
నేత్రోగాతురుని మ్రోలనిలిచియున్న కడుచునోహరమగు దీపకలికవోలె.

మంజరి :

- నేననుమతి నొసగినాడ గావున నీకనువగు నెలవునకున్
పైసంబగు మింక నాకు నీతోపనిలేదు గ్రహించుటకున్
పొరుషవంతుడగు సత్కులీనుడు పరగృహవాసినియైన
చార నతిన్నేహమున గ్రహింపగ దలపడుసుమి లోకమున.
- గీ. రావణాంక పరిభ్రష్టరాలవగుచు నతనిచే జూడబడిన నిన్నాభిజాత్య
కులజడవలంచు దగతెప్పకొనెడు నేను యెవ్విధంబున నిన్ పరిగ్రహింపగలను.
- చ. జనకవృషాలపుత్రి మదిసంశయమండగ నేల నానుభుల్
వినుమిక నాకునీయెడల బ్రీతియొకింతయులేదు కాన నీ
కనువగు బంధుమిత్రుల గృహంబుల స్వేచ్ఛమెయిన్ వసింపగా
జనుము మదిప్పికంటిది నిజంబుగ యోచనతేసి తెప్పితిన్.
- చ. సరసిజనేత్ర రావణుని సౌధములోపల నెంతయున్ మనో
హర సుకుమార సుందర శుభాకృతితో గడుదీర్ఘకాల మి

క్కరణి జరించుచున్న నిను గాంచి దురాశయుడైన తన్నిశా
చరవరు డూరకుండునె ప్రజల్ హృదయంబుల విశ్వసింతురే.

వ. ఇట్లు శ్రోధపరవశుండైన శ్రీరామచంద్రుడు కర్నకరోరముగా వచింప బ్రయ
వచన శరణార్థులుగు జనకరాజనందన చిరకాలమునకు మహాసభామధ్యమున
బ్రయునివలన తడియ పరుషవాక్యముల నాకర్షించి లజ్జావనత వదనయై
శరీరము కృశించి క్రుంగిపోవుచుండ మదగజ తాడితంబగు పల్లకీతరు శాఖ
చందంబున గడగడవణంకుచు కనుదామరల వెలువడు బాష్పపూరమును
జేలచెరంగున నద్దుచు నిజేశ్వరుని యాననంబవలొకించి గద్గదభిన్నకంఠియై
యిట్లనియె.

సీ. వీరవరేణ్య! యీవిననర్హ ములుగాని కరినోక్తులిట్లు పల్కంగదగునె
ప్రాణసల్లభ నీవుభావించినట్లు దుశ్చరితనుగాను నాపచ్చరిత్ర
మం దొట్టునూనె మహాత్మా! శ్రీబాతినందరి నొక్కవిధమున దలపదగునె
దుశ్చరిత్రల ప్రాకృతుల బల్కుపోల్కినస్పద్విషయంబున సంశయింప
దగునె పరవశనైయుండు తరుణమందు పొంచి దైత్యుండు నన్నుగొంపోవునపుడు
స్పర్శసోకినమాట వాస్తవము దీన దైవమపరాధి, నాయందు తప్పలేదు

గీ. అస్పదీయమనంబు నీయందె నిల్చియున్న దన్యంతెరుంగ నన్యనివశమున
జక్కుబడె దేహమేనేమి జేయుదాన జీవితేశ్వర నిజము వచించుచుంటి.

వ. హృదయేశ్వరా! నా స్వభావమును మీరు బాగుగా పరీక్షించి యుండినందున
నావిషయమై మీకుగలిగిన సంశయమును వీడవలయు బాల్యాత్ప్రభృతి
మనమిద్వరము సంక్షేమగల్గి వర్తించిన కారణమున నాస్వభావమును బాగుగా
గుర్తించియుండనిచో నేనింక చెప్పవలసినదేమన్నది నాస్వరూపమే నాశన
మగుచున్నది లంకలోనున్న నన్ను గనుంగొనిరమ్మని హనుమంతుని పంపించితిరి
అప్పుడే నన్ను నేల పరిత్యజించలేదు.

ఉ. మీవచనంబులన్ వినినమీదట నీచునుకొల్వులోన సు
గ్రీవ ముఖాఖిల ప్రముఖ కీశవరేణ్యులమందు నన్నిటల్
నీవుపరిత్యజింప నికనేబ్రతుకం దగదార్యపుత్ర మ
జ్జీవనశంకచే నిపుడు చేసిన మీశ్రమ వ్యర్థమైచనెన్.

ద్విపద :

కోపవశంబున కోసలాధీశ యీపట్ల సామాన్య జెంచినపగిది
 శ్రీస్వభావమును యోచించితివిగాని నాస్వభావముమరి సమ్మకున్నావు
 జనకరాజుప దేశంబున ధాత్రి జననమందిన దాదిపద్మస్త్రమెల్ల
 నీనెరుంగుదుగాదె నినుగూడియుంటి భావజ్ఞ నేనింక బల్కెడిదేమి.

వ. బాల్యమందు నీవుసర్వలోక సమ్మతముగా నాచరించిన పాణిగ్రహణమును నా
 భక్తిని నాసచ్చరిత్రమును ప్రమాణముగా నుంచుకొనక త్రోసివుచ్చుచుటచేత
 నేచేయందగు కర్తవ్యమేమున్నది ప్రాణేశ్వరా నా శివితమును నేటితో మీ
 సరిాపమందు తుదముట్టించెద నని గద్గదస్వరమున వాపోవుదు, చింతాకులిత
 చిత్తుండై శ్రీరామునిసముఖమున నిలిచియున్న లక్ష్మణునితోనిట్లనియె.

గీ. ఏలనిక లక్ష్మణా! తదవీరురంత చింతకావధముగనుండు చితిసమర్పు
 మిట్టివిధ్యాపవాదు వహించినను పృథివై క్షణమైన జీవంపజాల.

మంజరి :

వియనకు మత్స్యగుణజాలమందున విశ్వాసముచెడగాన
 సభలోనన్ విభువబడితి యికనాజన్మమేల నిలకొన
 యేనేపని నాచరింప నమ్ముకు రెల్ల జరులు హృదయములన్
 మానుగ నిపుడట్లు వహ్నికీలల మరిజూచ్చెద ధృతివరలన్.

వ. నీత యిట్లుభాషించుచుండుటయు నీతారాముల సంభాషణంబుల నాకర్షించు
 చుండు లక్ష్మణుడు పట్టరాని కోకభారమున భీషణాకారంబైన శ్రీరాముని
 ముఖమవలోకించి తనాకారేగిత లక్షణాభిప్రాయముల గ్రహించి తుష్కము
 లయిన యింధనములతో చితిసమర్చె నంత వైదేహి లజ్జావనత వదనయై
 ప్రాణేశ్వరులకు ప్రదక్షిణపూర్వకముగా నచ్చి నమస్కరించి జాజ్వల్య
 మానముగా శిఖాపరంపరలతో వెలుంగు తచ్చితిమిహిమమున కరిగి సకల
 దేతాప్రముఖులకు బ్రాహ్మణోత్తములకు నమస్కరించి అగ్నిభట్టారకున
 కభిముఖముగా శృతాంజలిబంధురయై నిలిచి యిట్లనియె.

చ. అనఁచినంబు నాహృదయ మారఘరామునియందుడప్పు న
 న్యుని విషయంబునన్ జనకనుంట నిజంబగు నేని నావిధుం
 దనకొనినట్లు దోష మెపుడంటని మేటిపశీలనేని న
 న్ననువుగ లోకసాక్షియగు హవ్యవహుండు గృహస్థి బ్రోచుకన్,

గీ. సర్వధర్మజ్ఞుడగు రామచంద్రునెవుడు వాఙ్మనఃకాయముల విడిచడనిభక్తి
భావమున గొల్పుచుండెడు పరమసాధ్వివేది ననుపాపకుడు-దయ నేలుగాత.

వ. అనినెండియు నిట్లనియె.

చ. పవనుడు చంద్రసూర్యులు సభంబును దిక్కులు భూతభ్రాత్రీయుం
బలునులేలు సంధ్యలును పాపకుడున్ గ్రహతారకాదులున్
వివిధసౌఖ్యమున్ నను పవిత్రచరిత్రుగా నెరుంగుచున్
సవితథ సత్కృపాగరిమ హవ్యవహుండిట నన్నుబ్రోచుతన్.

కవిరాజవిరాజితము :

అనుచు వచించుచు తప్తసునర్మమయాభరణాంచిత సుందర కాం
చన లలితోపమ విగ్రహముపైడు జానకి సంగముబాసి హుతా
శనునకు భక్తి ప్రదక్షిణమునం దగనల్చి సమస్తజనుల్ వగతో
గనుగొన దీప్తహుతాశనకీలల గ్రక్కునజొచ్చె నుదారమతిన్.

వ. శాపవశంబున స్వర్గమునుండి పడిపోవుచున్న దేవకన్యాయవోలె చితాగ్నిహోత్ర
మున ప్రవేశించు మహాభాగ్యవతి సీతను ముల్లోకవాసులును హోమ వేదికాంత
ర్భాగమున సమంత్రకముగా పడుచున్న యాజ్ఞాధారవలె గనుంగొని స్త్రీలెల్లరు
మిగుల దీనపదనలై విలపించుచుండిరి. తత్సమయంబున నచ్చటిజనులెల్లరు
హోహారములు భూసభాంతరాళములు నిండిపోవుచుండె తదీయప్రజల
వాక్యములు వినుచుండిన శ్రీరామచంద్రుడు రావృషర్యాకుల లోచనంబు
చింతాభరంబున వివశీకృతుండయ్యె తత్సమయంబున

కా. యక్షేకుంభు కృతాంతు డప్పతి విహాపాటుం డజంఘన్ సహ
స్రాటుందాదిగ సర్వనిర్ధర కులాద్యక్ష ప్రముఖ్యుల్ జగ
చ్చటుశ్రీ నిరసించు యానములపై సమ్యక్సమాహుధులై
సాక్షాత్కారము జెందిరంత రఘువంశశ్రేష్ఠమౌలన్ వడిన్.

వ. అంత వారలనిల్లర సందర్శించి దీర్ఘంబులగు బాహుదండంబులు పైకెత్తి
కృతాంజలిబంధురుండైయున్న శ్రీరామచంద్రునితో సర్వదేవతాసమక్షమున
చతురానననుండిట్లనియె.

సీ. ఇనకులాభరణ నీవిలులుపేయింప వచ్చునె ధరాసత వహ్ని జొచ్చుచుండ
ఘనుడవు సకలలోకములకు కర్తవు పరిపూర్ణ విజ్ఞాన భాసురుడవు

నిను దేవదేవుడని దలంపవదేమి ప్రాకృత పురుషునిపగిది రామ!
 పరమాత్ముడవు స్వయంభుడవు మరిసనాతనుడవీశుడవు శ్రీధరుడవరయ
 చంద్రసూర్యులు నీకులోచనము లష్టవసువులును ఋషిధామార్ఖ్య వజ్రులుచుందు
 వాదిమధ్యాంతరహితుండ వక్షురుడవు రమ్యగుణాంధ్ర శ్రీరఘురామచంద్రా!

వ. అనిస్తుతించు బ్రహ్మాదులతో శ్రీరామచంద్రుడు తనమహిమ బ్రహ్మలవలన
 లోకములయందు ప్రసిద్ధిపరచుటకు దేవతాప్రమాఖులతో నిట్లనియె.

గీ. రాఘవుండన దశరథరాజులుతుండ నంచనఘ మానవుడనేనని తలంతు
 నెనడ నెవ్వనివాడ నేనేప్రయోజ నార్థమగు దెంచితికొ దెల్పుమమరనాథా!

వ. అనివచింప శ్రీరామునితో చతుర్ముఖుండు వెండియునిట్లనియె.

సీ. వినుము శ్రీరామ మద్విజ్ఞాపనము నీవునారాయణుండ వసంతశక్తి
 వక్షురుండవు జగద్వ్యాపివి శార్ఙ్గివి చక్రాయుధుడవు విశ్వంభరుడవు
 పురుషోత్తముడవు విభుండవు సర్వలోకేశ్వరుండవు హృషీకేశుడవు చ
 తుర్ముఖుండవు మహేంద్రుడవు విష్ణుండవు మధుసూదనుడవు రమావిభుడవు
 కృష్ణుడవు జన్ముడవు నీవుకేశవుడవు నీవుబ్రహ్మ పత్యుండ వీవుహరివి
 శాశ్వతుడ వక్షురుండవు సర్వలోకరక్షకుడవీవె గాదె శ్రీరామచంద్రా!

సీ. నీవుననానివి నీవుచేంద్రుండవు నీవుశరణ్యుండ వీవుశక్తు
 సంహారకుండవు శమదమ యజ్ఞ వషట్కారములు నీవు సత్యవీరు
 శతజహ్వరుడవు సహస్రశృంగుడవునీవు నీవునేదాత్ముండ వీవుబుద్ధి
 వఖిలభూతగణాంతరాత్ముండ ఓంకారవాక్యంకవీవు తపంబునీవు
 నిత్యముక్తుండ వాక్రయణీయుడవు త్వడీయప్రభుండు నిధనంబు నెరుగరెవ్వ
 రాదికర్తవు లోకత్రయంబునకును దేవదేవేశ నిన్నుస్తుతింపవశమె.

వ. మరియు నీవు సహస్రశీర్షుండవు సహస్రపాక్షుండవు సహస్రపాదుండవు ప్రళయ
 కాలమున నీవు పయోధినుండు శేషభోగిపర్యంకమున శయనించి సకల
 చరాచరాత్మకమగు బ్రహ్మాండమెల్ల కుక్షినిమగ్ని యోగనిద్రాసక్తుండవై
 మార్కండేయాది మహర్షులకుమాత్రము గోచరింతువు శ్రీరామచంద్రా!
 పరబ్రహ్మయూర్తివగు నీకునేను హృదయమును పరస్పరినీజిహ్వ సకల దేవతలున్
 నీరోమములు నీరెప్పవాలు రాత్రి నీనేత్రోన్నేమము పగలు, వేదములు
 నీయశ్వాస నిశ్వాసములు విశ్వమంతయు నీశరీరము నీరోపమగ్ని

శ్రీపత్నచిహ్నమును చంద్రునిలోని శీతము సీప్రసాదము తొల్లి నీవు త్రివిక్ర
మావతారమున నవతరించి బలిననిష్ఠించి త్రిలోకములనాక్రమించి దేవేంద్రునకు
స్వర్గలోకాధిపత్యమొసంగితివి అదియునుంగాక

కా. శ్రీవిష్ణుండపు నీవు లక్ష్మీయైసుమా సీతామహాదేవి నీ
వీవిశ్వంబున రావణాద్యసురులన్ హింసింప రామాఖ్యచే
నావిరభావము జెందినాడపు మనుష్యాకారమున్ దాల్చి యో
దేవా నీవుమదియ కృత్యమును పూర్తింజేసినా పెంతయున్.

క. శ్రీరామ నీకేస్తవంచిది ఘోరాఘనికృంతనంబు గురుతర భయని
స్తారకము విబుధ సేవ్యము సూరిజనానందకరము శుభదాయకమున్

వ. సభామధ్యంబున శ్రీరామచంద్రునిపరతత్వంబును నిర్ధారణజేయుచు చతుర్ముఖుం
డిట్లుపన్యసించుటయు సభ్యులెల్లరు జోహారులొంది శ్రీరామచంద్రుడు
భగవదంశసంభూతుండని గ్రహించి యాజన్యమున భవన్మూర్తిని నేవించుటచే
జీవితములు సార్ధకమయ్యెనని పరమానంద పరమాత్మర్య భరితులైరి.

నీ. అనలశిఖావళిమధ్య ముందుండి దేదీప్యమాన సుప్రభల వైశ్వానరుండు
సభ్యులెల్లరును విస్మయచిత్తులై కనుంగొనుచుండ రత్న కాంచన విదిత్ర
భూషణాలంకార భూషితయై దేవకన్నియగతి తప్తకాంచన ప్ర
తిమ సౌమ్యమునను కుసుమకోమలాంగియౌ ధరణీతనయ నంతలమునండు
నుంచుకొని వచ్చి శ్రీమద్రఘ్నాత్మమునకు ప్రీతిపూర్వకముగ సమర్పించె జనకు
జాత్యజను సంతసమున నిజాంతలమునందు నిడుకొనివచ్చిన చందమునను.

వ. జగత్సాక్షియగు పావకుడు సర్వాంగసుందరియగు సీతామహాదేవినింగొనివచ్చి
శ్రీరామచంద్రుని సముఖమున దింపి యిట్లనియె.

ఉ. ఈమెపతివ్రతాతిలక మీమహిళామణియందు కల్గవం
దేమియులేదు శ్రీరఘుకులేశ్వర సంతతసచ్చరిత్రయౌ
భూమిజ సత్స్వభావమున భూరిభ మంకర రాక్షసాంగనా
స్తామనిషీడ్యమయ్యును త్రిశుద్ధిగనీపయినిల్పె ప్రాణమల్.

వ. శ్రీరామచంద్రా! సాధ్వీమతల్లుల యందగ్రగణ్యురాలగు సీతామహాదేవి
ప్రభావంబెరుంగక లోకకంటకుడగు రావణుండు నిజనాశనార్థము మాయా

మృగ నెపంబున వంచింది మదోన్మత్తుండై గొనివచ్చి లంకయందు రాక్షసస్త్రీల రక్షణముననుంచి బెక్కుగతుల బాధించుచున్నను నీయందు చిత్తముంచి రావణుని తృణప్రాయముగానెంచి నిజవాత్సలత్వ మహిమావిశేషముతో రక్షింపబడియె. ఇట్టిసాశీల్య కుభస్వభావియు నిద్దోషియుగు సీతను న్యాయముగా పరిగ్రహింపుము ఇందులకీమాత్ర మభ్యంతరము చెప్పకుము.

చ. అనవిని సంప్రహృష్ట హృదయాంబుజుడై రఘురాముడంతటన్
కనుగవ బాష్పబిందువులు గ్రమ్మగ నొక్కముహూర్తకాల మొ
య్యన దలపోసి పెండియు బ్రయంబున దేవవరేణ్యుడైన య
య్యనలునితోడ నిల్లనియె నచ్చటనుండు మహాజనుల్ విసన్.

మంజరి :

చిరకాలము రావణాసురుని గృహసీమవసించిననైనన్
పరమసాధ్వియైన సీతసుమహత్వావని జగత్రయమునన్
పరిశోధింపకయె రాఘవుడు నిజభార్యను కామవశమునన్
పరిగ్రహించెనని ముజ్జిగంబుల ప్రజదూరెడరదిగానన్
జనులకు నమృతముగల్గుటకు నీచందంబున సభలోనన్
జనకజ నిట్లుపేడజేసితి సముచితముగు ధర్మమునన్

చ. అనవరతం బనన్య హృదయంబున నాకనుకూల వర్తియౌ
జనకజ సుస్వభావమును సంతతభక్తియు నేనెరుంగుదున్
తనమహిమా విశేషమున తద్దయు రక్షితయైన మైథిలిం
తెనకగలేడు రావణుడు సింధువు తీరముమీరనట్టులన్.

గీ. దీప్తవహ్నిమహాబ్జాల ధిక్కరింప సాధ్యపడనితెరంగున జనకసుతను
పాపియగు రావణుడు నిజభావమందునైనను తిరస్కరింపలేడరసిచూడ

ప. ఆత్మజ్ఞానముగల పురుషుడు కీర్తిని విడచాలనివిధంబున జగత్పావనియగు
సీతను నేనువిడనాడను జగత్పూజ్యుండవగు నీయాదేశానుసారము నడచుకొను
వాడనని వచించి బ్రహ్మాదిదేవతా ప్రార్థితుండగు శ్రీరామచంద్రుడు సతీ
సమేతుండై సంతసించె తదనంతరంబ తదీయ మంగళప్రదంబులైన వాక్యముల
నాకర్పించి శంకరుడు శ్రీరామునితో నిట్లనియె.

కా. శ్రీమద్భానుకులాభిసోమ కరుణాసింధో జగద్భాంధవా
సామాన్యంబే భవత్ప్రభావము ప్రశంసాపాత్రమోమామ సం
గ్రామియోఽఽ దశాననాద్యసురులన్ ఖండించిలోకాభిన్
జ్ఞేమంబుం గలిగించి తెంతయును మచ్చిత్తంబు లుప్పొంగగన్.

గీ. శ్రీరమూ త్రమ విజ్ఞప్తి చిత్తగింపు మఖలలోకంబులకు ముదంబావహిల్లె
జనకపుత్రకతో వనచర సమూహములును నేనింప సాక్షితమునకు నరిగి.

సీ. దీనుడౌ భరతునిదేర్చి తల్లులకు నమస్కృతులౌజేసి సామాజ్యలక్ష్మి
చేరిని తద్దయు నేహవర్గంబును సంతోషపరచి యిత్వోకువంశ
మభివృద్ధిసొందించి యశ్వమేధమొనర్చి శాశ్వతమైన యశంబునదని
బ్రాహ్మణోత్తములకు బహుధనాదులొనంగి దుష్టులఖండించి శిష్టజనుల
జక్కగాబ్రోచి ధర్మసంస్థాపనంబు సల్పిపిమ్మట వైకుంఠపదనమునకు
శ్రీకరంబుగ నీపువేంచేయదగుదు పఖలలోకేశ దుష్టదైత్యవరాళా!

వ. శ్రీరామచంద్రా! మానవలోకమున నీజనకుండైన దశరథుడు సుస్థియండైన
స్వర్గస్థాన మలంకరించె నేడు నిన్నుకనుంగొన వాంఛించి మాతోనేలెంచె గాన
నీపు లక్ష్మణహీతుండవై యమృతాత్మనుకు నమస్కరింపుమన రామలక్ష్మణు
లిరువురు విమానస్థుండైన దశరథునకు నమస్కరించిన దశరథుండు చ్రాణ
సమానుండగు శ్రీరాముని చేరఁదిగిది నిజాంకతలంబున నిమగ్నని గాధా
లింగనమొనర్చి యిట్లనియె.

కా. రామావిన్దు భవద్వియోగమున స్వర్గస్థానభోగంబు నా
శేమాశ్రంబు గుచ్చిపలేదిద్రువం బీదుష్టదైత్యావళిన్
సామర్థ్యంబున సంహరించి వనవాసంబెల్ల పూరించి పూ
ర్వామోదంబున నొప్పునిన్నుగని హర్షాంభోనిధిం దేలితిన్.

వ. నిన్నరణ్యమునకు జనుమని వచించిన వచనములన్నియు నాహృదయమున నాటి
బాధించుచున్నవి నేటికి తేమముగానున్న మిమ్ముగనుంగొంటి హిమవరంపర
నుండి వెలుపలికితెంచిన మాయ్యోధంగి నేతెంచిన నిన్నుగాంచి సంతోషించు
చున్నవాడ తొల్లి యష్టావక్రనిచే తండ్రరక్షింపబడినటుల సకలకళ్యాణ
గుణగరిష్టుండవగు నీచరక్షింపబడితి రావణాది దుష్టరాక్షససంహారామే
మహర్షులెల్లరు నీపట్టాభిషేకవిధూతమొనర్చిరని గ్రహింపగలిగితి వనవాస

దీక్ష ముగించి యయోధ్యకరిగి సౌఖ్యముగ నున్న నిన్ను గనుంగొను కొసల్య
ధన్యురాలు నీవయోధ్యానగరమున పట్టాభిషిక్తుండవై మహావైభవమున నలరు
చుండ గనుంగొను ప్రజలెల్లరు పరమానందిభరితులయ్యెదరు మరియు

మ. అనురాగంబు శుచిత్వమున్ బలము ధర్మాపక్తియున్ మున్నుగా
ననవద్యవ్రతుడౌటచే భరతునత్యంతప్రియంబార గ
న్దొని నీవాతనితోడగూడి కడునన్యోన్యానురాగంబుతో
ననువర్తింపగ జూడగోరెద మదీయాత్మక రఘూత్తంసమా.

సీ. జనకజ లక్ష్మణ సహితుండవై నీవుననముల పనునాల్గువత్సరములు
గడపి రావణ కుంభకర్నాదుల వధించి వేల్పులపని నెరవేర్చి మఱియు
సకలలోకములకు సంతోష మొనరించి మించి సద్యశము గడించినావు
పాయక పితృవాశ్యపరిపాలనారూప ప్రబలప్రతిజ్ఞ కాపాడినావు
యికనయోధ్యాపురంబునకేగి ప్రియసహోదరులతోడగూడి మహోత్సవమున
సఖిసామ్రాజ్య మొంది దీర్ఘాయురంబింతాభ్యుదయవృద్ధితో నొప్పమమలచరిత.

వ. అనివదించు దశరథుని సంభాషణంబులాలించి శ్రీరాముడంజలిబద్ధుండై
యిట్లనియె ప్రభో! మున్నుకైకేయితో సమైక్యముగా నిన్నుత్యజించితివని
పలికితివి అభావము వారిర్వుర కంటకుండునలుల ప్రసన్నుండవగుమని
ప్రార్థించిన దశరథుండట్లగుంగాకయని యొడంబడి కృతాంజలిబంధురండగు
లక్ష్మణునాలింగన మొనర్చుకొని యతనితోనిట్లనియె లక్ష్మణా!

గీ. జనకజనమేతుడగు రామచంద్రునకును నిరతము సవర్యలొనరించు నీవు నాకు
మిగుల సంతోష మొనరించి మించినావు పరమధర్మఫలంబును బడసిధాత్రి.

సీ. సామిత్రి నీవిట్లు సాహర్ద్రబుద్ధితో శ్రీరామచంద్రుని నేవజేసి
యుత్తమోత్తమ యశ మొందితి వదిగాక కడుమహాత్యంబును బడయగల్గి
తనుపమధర్మంబు నాశ్రయించితి వమృతాంధస పడవికి నర్హమైన
యోగ్యత సాధించి యొప్పితివెంతయు శ్రీరాముశుశ్రూష జేయుమెలమి
శుభములొందు దఖిలసరసిద్ధసాధ్యులు పరమభక్తి రామభద్రుగొల్పు
చుండుమితకు విష్ణుమర్విచాలింప రామాఖ్య నవతరించెననిరి సురలు.

వ. పడంపడి దశరథుడు నీతతో నిట్లనియె.

చ. పరమహితాళిలామడగు భానుకులేకుడు నీవతివ్రతా
గరిమ జగత్రయస్తులునుం గన్గొనకోరిక నీవరీక్షకున్

దొరలొనె నందుచేసితని దూషణసేయగరాదు జీవితే
శ్వరు పరిచర్యసేయుటయె సాధ్వితి నుత్తమధర్మ మైతిలి.

వ. దశరథుం డితైరంగున రామలక్ష్మణులను సీతను హింసచనంబుల ననునయించి
మిగులదీ ప్తివంతంబగు విమానంబున స్వర్గస్తావనంబునకరిగె నంత జేవేండుం
డంజలిబద్ధుండై నిలిచియున్న శ్రీరామునితో నిట్లనియె రామభద్రా!

గీ. దశరథుని యజ్ఞమందు భవద్దర్శనంబు మోక్షగుట సార్థకముగ దుర్మాప్తుడైన
రావణుండీలై పరమహర్షంబుగలై వాంఛితంబేమొ డెప్పు మిత్వోకుతిలక.

వ. అరుటయు శ్రీరాముండిట్లనియె.

సీ. ద్వివిషద్వరేణ్య మద్విజ్ఞప్తినొండు నీవధరింపుము భీషణాహవమున
నస్సదర్థంబుగా వసువులరాసిన భల్లూకవనచర ప్రముఖగణము
జీవితంబై మహాశ్రేయంబు నొందగావలయు నీపకల ప్లవంగవీరు
లెండెందు వసియింతు రందండు సర్వకాలముల నానా వృక్షలతలు దివ్య
ఫలరసాదులు మూలముల్ పావయోగ్యమైన వాఃపరిపూర్ణ పద్మాకరముల
తోడజెలువొంద వలయు సంతోషకరముగా ప్రసాదింప నర్థింతు గాననముల.

వ. మహాత్ముండైన శ్రీరాముడు రాక్షససంహారార్థము జేవాంశ సంభూతులైన
వానరభలూకప్రముఖుల పరిరక్షణార్థముగా నర్థించు వాంఛితమును సఫల
మొనర్చునెంచి జేవేండుండు శ్రీరామునిపై గలసంప్రీతిచిహ్నముగా నుండు
నట్లొక వాక్యంబిట్లనియె.

ఉ. గొప్పవరంబు లిప్పగిది గోరితి వెంతయు సంతసించితిం
దప్పక నేడు నీయభిమగంబు ఫలంపగజేతు పోరిలో
నిప్పిళితాశనాథముల హేతువునన్ మాతులైన వానరుల్
యిప్పుడలేది సౌఖ్యముగ నెప్పటినుట్ల రహింతు రెంతయున్.

గీ. ఫల కుసుమ మూలములతోడ పాదపము లకాలములయందును ఫలంపగలవు
మఱియు
విమలతోయ సమృద్ధితో వెలయునమలు ప్రణములునుమాని పైనికుల్ వరలు
చుండు

వ. అనివచించుచుండుటయు నై నికులు నిడురనుండి లేచినవారిపోలిక సమరస్థలము నుండి లేచి పరమాశ్చర్యభరితులై శ్రీరామచంద్రునకు సాష్టాంగ నమస్కృతు లాచరించి రంత బహ్నిర్ముఖులై పరిపూర్ణమనోరథులై శ్రీరాముని గీర్తించుచు యిట్లనిరి

సీ. శ్రీరఘువర కపిసేనలనెల్ల విపర్జించి నీవిధ సంతసమున
జనుమయోధ్యకు మహాసాధ్వీమతల్లియా నీతను తల్లుల శిష్టజనుల
పరమభక్తుండగు భరతుడాదిగ గలతమ్ములనందర తగినరీతి
సంతోషపరపుము సర్వసామాజ్య పట్టాభిషిక్తుండవై యథులజనుల
జక్కగాబ్రోచి ధర్మచంఢాపనంబు జేయుముయశంబు సకలదిక్ష్పినులందు
నింపుమనిపల్కి సకలనిలంపులంతి తడరుమతమున జనిరిస్వస్థానములకు.

వ. తదనంతరంబారాత్రి శిశిరముల సుఖనిద్రుండైది ప్రాతఃకాలమున శ్రీరామునితో విభీషణుండంజలి బద్ధుండై యిట్లనియె.

శా. నానాలంకరణైక విజ్జలగు యానారీమణుల్ మంగళ
స్నానార్థంబుగ తోయముం గలపముల్ నవ్యాంబరానర్హ్యభూ
మానీకంబమరించియుంచిరి హితంబారంగ నాచేయు
స్మానంబుల్ గృపతోడ జేసినగదే మార్తాండవంశాగ్రణి.

వ. ఇట్లుప్రార్థించిన విభీషణునితో శ్రీరాముండిట్లనియె విభీషణా నీవు సుగ్రీవ ప్రముఖ వానరులకు మాత్రము యభ్యంగనాది సపర్యలోనరింపుము యీ సమయమున నేనుమాత్రము అభ్యంగనాది సంస్కారముల పరిగ్రహింప నేలనన.

సీ. పరమసుఖాహ్లాదంబు బాలుండు సుఖమారజేహంబు సత్యప్రతిజ్ఞ డధిక
ధర్మశీలుండు నాతమ్ముడౌ భరతుడస్మన్నిమిత్తముగ దుస్తరతపమున
గడుకృశించుచునుండె గాత్రన నాతనివిడచి స్నానంబును విమలభూష
ణాంబర సుమచండనాద్యలంకారంబు గైకొననిష్టంబుగాదు మదికి
మరియయోధ్యకు జనియెడు మార్గమధిక దుర్గమ మింక టంబగు

దూరమున్న

దింకసత్వరమున పురికేగుటకు బ్రయాణ మొనరింపవలయు నోయసురనాథా.

వ. అనపుడు విభీషణుండిట్లనియె.

మంజరి :

భయమేటికి రామచంద్ర నిన్నొక పగటిలోన శ్రీఘ్రముగన
వియన్యార్గ గామియైన పుష్పకవిమానరాజములోనన
అయోధ్యలోడించివత్తు సందేహంబువలదు రఘురామా
ప్రియంబార దీనిచరిత మెల్లను వినుపింతును గుణధామా.

మ. తొలియుద్ధంబున రావణుండు ధననాథున్ గల్చి సూర్యప్రభ
నలువౌ దివ్యవిచిత్రపుష్పక విమానశ్రేష్ఠమున్ బల్కిమై
యలఘుప్రజ్ఞ హరించితెచ్చె నదిజేవార్హంబు నేడించు మి
మ్ముల సాక్షేతపురంబు జేచ్చుటకుగా ముఖ్యంబుగానిల్చితిన్.

వ. గావున రఘూత్తమా బహుయోజనములయోధ్య కరుగవలయునను సందేహ
మందకుడు కామగమనమున నతివేగముగా శ్రీఘ్రకాలముననే సీరాజధానికి
చేరంగలరు గావున నావిన్నప మవధరింపుడు.

మానినీవృత్తము :

నాయెడ మీకు ననుగ్రహముండిన నాగుణవర్గమునచ్చిన న
త్యాయిత సౌహృద్భావమతోడుత నార్యమదర్శిత పూజనముల్
న్యాయముగా నిజమిత్ర కళత్ర హితానుజ సైన్యసమేతముగా
బాయకక్షణిని పిమ్ముటబోవగ ప్రార్థనజేసితి భక్తిమెయిన్.

వ. మీకనన్య నేవళుండనగు నన్నుపలావించి కటాక్షించితిరి గావున నాసపర్యల
సంగీకరింపుమని వేడ నెల్లరు వినుచుండ శ్రీరాముండిల్లనియె.

సీ. అనఘ సీహృదయమం దన్యథా తలవకు నవహితమతితోడ నాలకింపు
మనుపమాన భవత్సహాయ సంపదచేత నెవలేని మేటి సౌహృదముచేత
వినుతింపదగిన నీవిక్రమోన్నతిచేత ననువరిపూర్వ మున్నవలచేత
దనిపినాదపు ప్రమాదంబయ్యె నేకారంతయులేకు కలకశైదంగ నేల
విదుషకర సీపలుకు నేమివినకపోను కాని నాహృదయంబు ముఖ్యముగ భరతు
నవసరముగా విలోకింప నార్తిజెందెగావున ముహూర్తమిందుండ గాదుసుమ్ము.

వ. విభీషణా చిరకాల వనవాసాయాస కృశీభూతులమగు మేము మాతల్లులను
వసిష్ఠప్రభృతులైన యాచార్య సుహృత్సదర పౌరజానపదులనెల్లర కనుంగొన

నామనందెంతయు త్వరజెందుచున్నది గాన నింక పుష్పకవిమానమును రప్పించి నా ప్రయాణమును సాగింపుమనవుడు తదాజ్ఞానుసారము పుష్పకమును రావించె.

సీ. నలువక్షేపము వేయితలల చిల్వకునైన నల విమానమునెన్న నలవియగునె బలురత్న కాంచన ప్రతిమాళిరామంబు పరిపూర్ణ శృంగార భాషరంబు మిసిమించు వేల్పట్టు మృదుదుకూలా స్తరణాలంకృత సుఖాసనాంచితంబు సలలిత మాక్తిక స్తబకమాలా సముజ్జ్వలితోన్నత గవాక్ష విలసితంబు శ్రవణసుఖదాయక స్వనశత సహస్రఘంటికా ఘోషితం బిందుకాంతరచిత మంటప విత్తర్థికా కుడ్య మందిరంబు సుప్రసిద్ధధ్వజ పతాక శోభితంబు.

వ. ఇట్లు విశిష్టాలంకార విరాజితంబై మేరుశిఖరంబు కైవడి ప్రకాశించుచుండు నదియు వియన్మార్గమున మనోవేగమున నరుగ సమర్థతగల పుష్పకవిమానమును సిద్ధపరచి శ్రీరామునకు నివేదించి విచయవిషమత శీర్షుండై శ్రీరామచంద్రా! నాకుకర్తవ్యమును నిర్దేశింపుడని విన్నవింప శ్రీరామచంద్రుడు స్నేహపూర్వకముగా విభీషణునితో నిట్లనియె

ఉ. ఓయివిభీషణా వినుము యుద్ధములోన వనాటసేన ల
త్యాయత బాహుశౌర్యముల నద్యుతకార్యము లాచరించినా
రీయెడ వీరికిందగిన హేమవిభూషణ వస్త్రుజాలమున్
న్యాయముగా నొసంగి హితమారగ చక్కగసత్కరింపుమా.

వ. అని యాజ్ఞాపింప విభీషణుడు బ్రహ్మచిత్తుండై యధార్హంబుగా వివిధవిచిత్ర రత్నభూషణాంబరాదుల నెల్లర సత్కరించె ననంతరంబ శ్రీరామచంద్రుడు యశనిసత్కృతుల కెంతయు సంతసించి ఋతు వానర గోలాంగూల వీరులనెల్లర నవలొకించి యందర బహువిధంబుల నభినందించి సుగ్రీవ విభీషణ ప్రభృతులతో నిట్లనియె

సీ. అనఘాత్మలార మహాసాహసము జూపి మిత్రకార్యంబును మీరలెల్ల
బూర్తిచేసితి రేనుపూని కృతార్థుండనైతిని మీరు మదాజ్ఞ వలన
జనుడు సౌఖ్యముగ స్వస్థానసీమలకు యభేచ్ఛగా తడవేల నింకమీరు
సుగ్రీవ నీవును సుహృదయుండగు మిత్రుడొనరింపదగిన మహోపకార
మొనర సంపూర్ణ మొనరించి యుంటివిపుడు సర్వసేవతోగూడి సత్వగమున
చేరదగుదింక నీవుకిష్కింధకనుచు వాకొని విభీషణునితోడ బలికెనిట్లు.

మంజరి :

విభీషణా! స్వీయరాజ్య లక్ష్మీవిభూతితో సంప్రీతిన్
 శుభోన్నతిన్ సౌఖ్య మొందగలవిక సురలకతేయభ్యాతిన్
 నాతండ్రికి రాజధానియగుచున్ నలవొందు యయోధ్యకుం
 జేతోమోదమున జనిదనాకన్ సెలవొసగుము బ్రీయ మొదవన్.

ప. శ్రీరామచంద్రుం డిట్లాజ్ఞాపించుటయు వానరులెల్లరు కృతాంజలిబంధువులై
 శ్రీరామనియందుగల భక్త్యగురాగ పూర్వకమైన రామవియోగముచు
 సహింపజాలక మిగుల దుఃఖించుచుండ వారల యభిప్రాయంబెరింగి సుగ్రీవ
 విభీషణు లేకగ్రీవముగా యిట్లు విన్నవించిరి.

సీ. శ్రీరామచంద్ర సుస్సిగ్ధ దయాసాంద్ర మాప్రార్థనము వినుమా మహాత్మ్య
 మే మెల్లరము వేడకమీ వెంట శ్రీమదయోధ్యాపురమున కత్యుత్సుకమున
 జేరి మీ పట్లాభిషేక వైభవముచు గాంచి మీజననల గారవముర
 సేవించి వత్తుము సెలవొసంగుము మాకు పురజనంబుల కెగుబోరయకుండ
 సత్స్వభావంబుతో కడుసంతసమున సంచరించెద మదిగాన సంకయంబు
 మాని మీ సేవకులమైన మమ్ము సుప్రసన్నతతోడ గొనిపొమ్ము సమృత్తుగ.

ప. ఇట్లు విన్నవించు మిగులప్రీతిపాత్రులగు హనుమదంగడ సుగ్రీవ విభీషణ
 ప్రభృతులైన మిత్రవర్గముతో నయోధ్యా నగరంబున కరుగుటయే ముఖ్యమని
 దలంచి శ్రీరామచంద్రుడు వారలెల్లరకు సంతోషప్రదములైన వచనముల
 నిట్లనియె.

మ. పరమానందము గల్గెనాకును సుహృద్వర్గంబుతో సంపదా
 కరమై యొప్పు యయోధ్యకేగుట సముత్కర్షన్ స్లవంగేక వా
 నరవర్గంబులతో విభీషణ విమానశ్రేష్ఠమందెల్లరుం
 ద్వరగానెక్కుడు సంప్రహర్షమతులై తర్కింపగా నేటికిన్.

ప. అని వారలకాజ్ఞాపించి సీతాలక్ష్మణ సహితండ్రి శ్రీరామచంద్రుడు ఘోషక
 విమానారూఢుండై మృదుల దుకూలాస్తరణ శోభిత సుఖాసనంబుల నధిష్ఠింప
 నంత క్రమంబున సుగ్రీవుడు సకలవానర భట్టాక పైనిక వర్గంబుతో
 విమానారూఢుడైన వారలెల్లరు తత్తరుచిత పీఠంబుల నుపవిష్టలైరంత

విభీషణుండును సదీపహితుండై పుష్పకచారోహిత ప్రబల బలిష్ఠులగు
వానర భల్లూక రాక్షసముదాయు బొకరినొకరు యెరసుకొనక సుఖప్రదముగా
విశ్రమించి పరమసంతోష పారవశ్యమున పొంగిపోవుచు దానిప్రభావమును
ఆనేకవిధంబుల నొంజొరులు ప్రసంగించుకొనుచుండ శ్రీరాముని యాజ్ఞ
ప్రకారము పుష్పకమంతరికంబున కెగసి నప్పుడు

- చ. అగతేత రత్నరోచుల వహనమయ్యాఖుని ధిక్కరించుచున్
గగనతలంబునం గడుభగద్దగ వెల్లు విమానమంచు నిం
పుగ తెలువొందె రామస్వప పుంగవుడాదివిషత్ప్రసేప్యడై
పోగడితగన్న దేవవిభుపోల్కి మహావిభవాధిరాముడై.
- గీ. కరుమువైదేహి యదై విశ్వకర్మ నిర్మితంబలత్రికూట కైలాగ్రతలముసందు
తెలగుచున్నది కైలాసశిఖరముల కడుమనోహరమగుచు లంకాపురంబు.
- సీ. జనకరాజకీనాజ గనుగొనుమియ్యెడ సమరభూప్థలి విశేషముల నెల్ల
దుర్జయులైన దైత్యులతో వనాకస సైనికుల పోరిన స్థలములివియె
రక్షీవిభుండైన రావణాసురుని వధింపగల్గిన చోటిదే లతాంగి
కుంభకర్నుండను ఘోరరాక్షసు బడగూల్చిన నేలవిది కువలయాశీ
చెలగి లక్ష్మణు డింద్రజిత్తురము నరికివైచిన స్థలమిది వనజగంధి
నలివియోగార్తి రావణభార్యలెల్ల మిగులవగనొందు చోటిది మించుబోడి.
- సీ. నీనిమిత్తముగ మున్నీటిపై నేతువు నిర్మించితిమి యిదేనెలతమిన్న
నలనేతువనుచేర నలరారునిది దుష్కరంబిట్టి కార్యనిర్వహణమతివ
గగనతలంబంట నెగయుసాంద్రతరంగ సంఘముతోనొప్పు సాగరమును
గాంచుమిచ్చోటనే కపిసైన్యములు శ్రమ వాయుగా నిలిచిరి వనజగంధి
అదియెసుమి మాదుతికి విశ్రమార్థ ముద్దిపైకి తేలివచ్చెనాక పర్యటంబు
నేతువనుచేర శ్రైలోకకృషేవ్యమిమ్మహాబలువనాశకంబు తుభాంగివింశి.
- గీ. ఇచ్చటనే దొల్లలధి మాయెడ బ్రవన్నడగుచు నతులిత భక్తిబ్రయంబొనర్చు
లసురవతి యావిభీషణుం డగుచుదెంచి శరణమర్థించె నన్నసుస్వాంతుడగుచు.
- గీ. చూడుమిది చిత్రకానన బోధికంబు గడపితిమి వాలినిచట సుగ్రీవ పురవ
రంబు కిష్కింధయనుచేర డంబుమీరు మాకునెలవయ్యె సీమయ్యమాకశిఖరి.
- ప. ఇట్లు ప్రసంగించుకొనుచు కిష్కింధాపుర ప్రాంతమున కేతెంచుటయు సీత
ప్రియవినయ సంభ్రమంబుల శ్రీరామచంద్రునితో నిట్లనియె.

మంజరి:

రాజపుత్ర తారాదిసకల మర్కటగుల పత్నులతోడన్
రాజధానియైన మనయయోధ్యకు రాదగుననుచున్ వేడన్
సమ్మతించి కిష్కింధచెంత పుష్పకమునిల్పి దాశరథి
పిమ్మట సుగ్రీవుగాంచి యిట్లను ప్రియమున కరుణాశరధి

గీ. వానరేశ్వర సర్వప్లవంగవదుల సతులతోగూడి చనగోరె జనకతనయ
కాన తమతమ ప్రియురాండ్ర గలసి పయన మగుడని వచించుటయు సంత
హర్ష మెచగ.

న. సుగ్రీవాది వానరులు తొండరు పుష్పకమునుండిదిగి తమతమ ప్రియురాండ్ర
పయన మొనర్చు చుండిరంత సుగ్రీవుడు నిజాంతఃపురమునకరిగి తారతో
ప్రేయసీ సకలవాసర పత్నులతో నయోధ్యాపురమునకు రావలయునని
సీతతోరుచున్నది గావున శ్రీరాముని యాజ్ఞాప్రకారము మనమెల్లరము
యయోధ్యాపురంబున కరుగవలయు గాన సీతవాసరస్త్రీలనెల్లర రావించి
ప్రయాణమును సాగింపుమనుటయు తారాదేవి పరమప్రహర్ష పడనయై
వాసరస్త్రీలనెల్లర రావించి యిట్లనియె.

ఉ. ఓవనజాతులార మనమొప్పుగ నాధులతో నయోధ్యకున్
రావలెనంచు గోరెనట రామునిపల్ని తదాజ్ఞ చేత సు
గ్రీవుడు మున్నుగా సకలకీశవరుల మనతోజనంగ మో
దావహులైరి గావున వెనం బయనంబొనర్చు డిమ్ములన్.

గీ. దశరథుని భామినుల నయోధ్యాపురమును శ్రీరఘూత్తము పట్టాభిషేక
మచటిమంతల విశేషముల ను సంప్రీతితోడ గాంచిన త్తము రారమ్మ కాంతలారా!

వ. అని తారాదేవి యాజ్ఞాపించుటయు వాసరస్త్రీలెల్లరు సంతోషభరితులై
చక్కగా దివ్యదుకూల దివ్యమాల్యాంబరాభరణాలంకృతులై పచ్చి
పుష్పకమునకు ప్రదక్షిణపూర్వకముగా సీతాసందర్శన ఓహూహులై
విమానారూఢులై సీతారాములకు నమస్కృతు లాచరింప సీతాదేవి వారి నెల్ల
సగౌరవముగా నాదరించి నిల్లుపరస్పర సౌహార్ద్ర స్థలాపములతో పరమారంద
భరితులై రంత విమానము రామాజ్ఞ చొప్పున క్రమ్మతి విహాయసంబున కెగసి
మహావేగముతో జనుచుండ శ్రీరామచంద్రుడు మార్గంబున విశేషంబులెల్ల
సీతకీర్తిని చెప్పందొడంగె.

ఉ. కాంచుమదే ధరాతనయ కాంచనభాతువిరాజమానమై
మంచులచే ప్రకాశిలెడు మేఘమువడికై నొప్పు ఋష్యమూ
కాంచిత శైలరాబుము ప్రియంబేసగన్ ప్లవగేంద్రునిండు సం
ధించిత వానినెక్కటి వధించెదనంచు ప్రతిజ్ఞ జేసితిన్ .

వృషభగతిరగడ

కాంచు మిందు నిభాస్య మనుయిక్కాననాంతరసీమనెల్లెడ
సంచరించితి నీవియోగ విపాదమగుడుడనై బడలోపడ
పానకోదక పూర్వమగు పంపానరోవర మల్ల దేగను
మీవనంబున గంటితాపసి నెంతయున్ శబరిని గుణాధ్యను
ఘోరదైత్యు కబంధునియ్యెడ గూల్చివైచితి విక్రమంబున
వీరుడైన జటాయు వీవటవృక్షమందె వసించెనల్లన
రావణుండు జటాయువండు దురంబొనర్చిరి నీనిమిత్తమై
నేవధించితి దూషణున్ ఖరునిన్ త్రిశీర్షునిటన్ యెరుంగుము
పావనాంగి యిదేసుమా మనపర్వశాల దురాగతంబున
రావణుండు హరించెనిన్ను కురంగలోచన యివ్వనంబున
దాపునం గనుపట్టె గాంచుము తన్వి మరిగోదావరీనది
తాపసోత్తము డయ్యగస్త్రుని ధన్యమైన శుభాశ్రమంబిది
దేవినీవిటు గాంచుమల్ల సుతీక్ష్ణు చక్కని యాశ్రమంబును
భావితాత్మకుడైన తచ్చరభంగ యోగిశుభాశ్రమంబును
ఇందుమేము విరాధునిన్ వధియించినారముగాదె పేరిమి
సుందరాంగి యివేమహర్షుల శోభనాశ్రమ దేశములేసుమి
చూచినావుగదా యదే యననూయతో నిటనత్రిచూనిని
దోచనల్లచె చిద్రకూటము తోరమైచెలువొందె మానిని
పూనినన్ను యయోధ్యకుం గొనిపోవగా భరతుండుమెల్లన
సేనతో జనుడెంచె నీవనసీచుకుం బరికింపుమల్లన
నాతిగన్గొను మల్ల దే యమునాతరంగిణి దూరమంచున
ఖ్యాతిమీర యదేసుమా గంగాభవాని జగత్రయంబున
నామహావనమే భరద్వాజాశ్రమస్తల మారయన్చెలి
రామగన్మిది శృంగబేర పురంబటన్ గుహుండునర్మిలి
యోసతీమణి గంటివే సరయూతరంగిణి చిత్రకానన

భాసురంబు ప్రదీప్తితో గనువట్టె యూపస్తంభములో మన
రాజధానియై ప్రియంబోనరంగ వందల మాదరింపుము
తేజమొప్పు సుఖంబుగా జనుదెంచినాముసరూ విశేషము.

మ. అనిశ్రీరామవిభంధు దెల్పుచు నయోధ్యాపట్టణంబుల జే
గనుమన్నన్ వినివానరో త్తములు వేడ్కన్ యేదియేదంచు జ
య్యన శీర్షంబులనెత్తి సిక్కికమహర్షావేశులై గాంధ న
య్యనిమేమాలయ తుల్యమై మిగుల హృద్యంబై ప్రకాశిల్ల గన్.

గీ. రఘుసులాధీశ్వరుడు చతుర్దశ శరప్రవాసమును పూర్నమొనరించి పంచమితిధి
ముదముగదుర భరద్వాజ మునిశుభాశ్రమంబు బ్రావించి ఋషికి నమస్కరించె.

వ. ఇట్లు మార్గమధ్యమునగల విశేషముల సీతకు వానరులకెల్లర కెంగించుచు
శ్రీరామచంద్రుడు భరద్వాజాశ్రమ స్థానమున పుష్పకమును నిలిపిన వారెల్లరు
దిగిన శ్రీరామచంద్రు డమృతాన్ని పన్నీధానమున కరిగి ప్రణామమర్పించిన
మహర్షి వద్యం దెంతయు సంతసించి వారల యథావ్యాయముగా నత్కరించి
శ్రీరామచంద్రా చిరకాలమునకు గ్రమ్మతి సుఖముగా జనుదొచుచున్న
మిమ్ముల గనుంగొను లాగ్యము మాకులభ్యమగుటయెంతయు మదావహమయ్యె
ననశ్రీరాముడుం డిట్లనియె మహాత్మా! సాశేతపురవాసుల కెల్లరకు మిశలమా
భరతుడు ప్రజామరంజకముగా రాజ్యపాలన మొనర్చుచుండెనే మాజనను
లెల్లరు క్షేమముగా నుండిరేగదా యనిప్రశ్నింప మహర్షి యిట్లనియె
శ్రీరామచంద్రా! యయోధ్యాపురవాసులందరకు కుశలమే మరియు

గీ. జడలు ధరియించి ధూళిధూసరిత గాత్రుడగుచుండు భరతుండు
మరిభవదాగమనము

కాంక్షజేయుచు నీపాదుకలను భక్తియుక్తి గొల్పుచు కుశలియై యున్నవాడు

ఉ. ఓరఘవంశవర్ధన బ్రసిద్ధిగ ఘోరననప్రదేశ సం
చార మొనర్చు మిమ్ముగని చాలవిచారము నొందియుంటి నే
చార ము దుర్మదోద్ధతి భయంకర రాక్షసులన్ చధించి నిం
దాదుముదంబునన్ జయమునొందు నినున్ గని సంతసించితన్.

గీ. శైక కారణమున కాంతారములలోన కాంతతోడ ప్రబల శిష్టదశల
ననుభవించితివి మహేశ్వర్యమును బాసి నేటికొడవ కాంతి నిర్మలాత్మ.

గీ. మానుల కభయంబొసగియు బూనిజనస్తానమందు భుజిశౌర్యమునన్
దానపులనెల్ల దునుముట మానసమునగంటి యోగమహిమముచలనన్.

ప. నీయరణ్యసంచారక్రమంబెల్ల నాశుగోచరమగుచుండె దురాత్ముండగురావణుడు
నీసతీలలామ నవహరించి చనుటయు నీవు మారీచుని వధించి నీతాన్వేషణకు
బయల్వెడలి సంచరించుట మొదలగు నృత్యంతమంతయు యోగబలంబున
గ్రహించితి. నీవునేడించు నాయాతిధ్యమును బరిగ్రహించి రేపకడ సైన్య
సమేతుండవై యయోధ్యాపురంబున కరిగెదవుగాక యన శ్రీరాముండందుల
కంగీకరించె సంతమునివరుండు వెండియు శ్రీరామునితో శ్రీరామచంద్రా!
నీకొకవరంబివ్వదలంచితి కోరుమనుటయు శ్రీరామచంద్రుం డెంతయు
సంతోషముతో నిట్లనియె.

ఉ. ఓమునివర్య మేమిపుడయోధ్యకు బోయెడుమార్గమందు మేల్
భూమిరుహంబులెల్ల వరిపూర్వ మధుద్రవ యుక్తమా ఫల
స్తోమముచే విరాజిలెడునొప్పున నొప్పువరంబునిమ్ము చాల్
మామది సంతసించు నన మానికులొత్తము డాదరంబునన్.

మంజరి :

అటుల నగుంకాయంచు బ్రీతి మహ్ని వరేణ్యుడు నుమవన్
అటకపియూధములు యోజిత్రయ మాక్రమించుకొని నిలువన్
పథమున నలరారుచున్న బహువిధ పాదపములు నలుగడలన్
మధురములగు దివ్యఫల రసాదులు మనోహరముగా బొడలన్.

గీ. ఫలకసుమ పత్రవిరహిత పాదపములు బహుళ ఫలపుష్ప పత్రసంపన్నమగుచు
కల్పవృక్షులకు నెవగల్గి సర్వకాలముల యంచును సమృద్ధిగా రహించె.

ప. అంత వాసర భల్లూక సైన్యంబులు మిఁదల ప్రహృష్టహృదయులై యదేచ్చ
సంచరించినంత శ్రీరాముడయోధ్యా నగర ప్రవేశమును గురించి యిండుక
యోచించి హనుమంతుని జరియిట్లనియె.

సీ. హనుమత్కవీంద్ర నీవరిగి మజ్జనకుని సౌధాంతరముల నన్వేషింతుల
కుశలమారసి రమ్ము గుహుడనుపేర కిరాతరాజుమదంతరింగసఖుడు
కలడు నీవరుగు మార్గములొన శృంగి బేరంబననొప్పు పురంబునందు

యతస్మి నాజ్ఞేయ మంతయు నెరిగింపు మాతడు పరమ ప్రహర్ష మెసగ
తివిరి నీకునయోధ్యకు తెరువుజూపు నెలలు భరతుని వృత్తాంతమెల్ల దెలుపు
పిదప భరతుని కడకేగి ప్రియ మెసంగ జ్ఞేయమునవచ్చితిమటంచు జెప్పమయ్య.

చ నీవు నాప్రవాసవృత్తాంతమంతయు విశదముగానెరిగించి సుగ్రీవ చిభీషణ
ప్రభృతులతో నేలేంచుచుంటిమని దెలుపుము పదపడి భరతుని ముఖ
దృక్సంభాషణాదుల విముఖ సుముఖముల ద్వారా యతని యభిప్రాయమును
గ్రహించి నేనయోధ్యకు బయల్పెడలక మున్నె నీవునాకడ కేతేరవలయు
నేలనన

గీ. రథ మదేభ తురంగ పూర్వంబు మహిత సర్వ కామసమృద్ధంబు జనులకెందు
పితృపైకామహంబైన విపులరాజ్య మెవ్వరికి నాశగలిగింపకెట్టులుండు.

చ. అదియునుంగాక

గీ. భరతుడు సామ్రాజ్యమునం జరవరిచితుడగుటజేసి చిత్తమున వసుం
ధర నేలనుత్సహించిన పరిపాలన మితఁడొనర్చు ప్రమదమెసంగన.

చ. మదియాగమనమునకు భరతుండెంతయు ప్రీతుండగుచో క్రమ్మర నీవురావలదు
తేనిచో త్వరితగమనంబున నాకడకరు దేరవలయునని యాదేశింప తదాజ్ఞాను
సారముగా హనుమంతుడు మనుష్యాశారముతో బయల్పెడలి మింటికెగసి
గరుడుని విధంబున రిప్పున వాయువేగముతో జని గంగామునుల సంగమ
స్థానమును నిర్గమించి శృంగి బేరపురంబుజేరి గుహునిగాంచి శ్రీరామాగమనం
బెరిగించిన నతడు హర్ష పులకితాంగుండై చెంగుననెగసి హనుమంతుని
కొగలించుకొని కుశలంబొససి భరతుని కుశలవృత్తాంతంబెరిగింప నాకర్పించి
తదనుమతంబున నటనుండి బయల్పెడలిచూర్ణమధ్యమున పరశురామశీర్షంబును
వాలుకీనది నుత్తరించి గోమతిందాటి భయంకరసాలవనంబును బహుజన
పూర్వంబై సకలైశ్వర్యశోభితంబులైన దేశముల గనుంగొనుచు బహు
దూరముగా జని స్త్రీబాల వృద్ధజన సేవ్యంబై రమణీయ పురోపవనంబులతో
నలంకృతమగు నందిగ్రామంబును జేరియంచు

సీ భరతుని సుగుణసంభరితుని సామిరి కనులార ముదమున గాంచెనంత
ననశనకృత దేహు నాశ్రమవాసుని మునివేషధరు ఫలమూలభటు
సత్యసంభాషణు సద్యశఃపరిపూర్ను వరమృగాజనజటా వల్కులధరు

మలదిగ్గదేహు నిర్మత్సరు సాధు సజ్జనబుధ సంసేత్యు శాంతు దాంతు
పరమధర్మపరాయణు భాత్యవిప్రయోగ కర్మితు భోగభాగ్యోపకరణ
వర్జితుని రామసాదుకాద్యయ సమర్పితాశల ప్రాజ్య పూజ్య రాజ్యాధికారు.

వ. మరియును మహర్షి విధమున నొప్పు భరతునితో సమానధర్మాచరణ పరాయణు
లగు సకల మంత్రపురోహిత పౌరజానపద సైన్యంబులును దివ్యవస్తు రత్న
భూషణాద్యలంకారవర్జితులై కాషాయాంబర ధారులై తత్తత్కార్యనిర్వహణ
శీలులగుచు నేవించు ప్రజలతో మూర్తిభవించిన దేవతనానొప్పు భరతుని
విలోకించి నమస్కరించి ముకుత కరకమయిండ్లై నిలిచి హనుమంతుండిల్లనియె
మహాశయా!

సీ. శుభవార్త దెలిచెద శోకంబుడుగురుంక శ్రీరామవిభుని గాంచెదపు యిపుడ
చెలువొప్పు వల్కలాశన జటామండలధారియై ఘోరకాంతారసీమ
చరియించు శ్రీరామచంద్రుని విషయమై పెనువిషాదమున తపించుచుంటి
వట్టి శ్రీరామక్షమాధీశు డిపుడు మీక్షేమమారయ బంచె శిష్టచరిత
రావణాసురు బరిమార్చి రామవిభును నీతతో లక్ష్మణునితోడ స్నేహభోటి
కొలువ నిష్టార్థ పూర్తితో నెలది నేను వచ్చుచున్నాడు నిరుగాంచువాంఛజేసి.

మంజరి :

హనుమత్కపివీరుడిట్లు చెల్వగ నన్నపైని గలకూర్చిన
మరమలరగ భరతుడంత మోహనిమగ్నత బడియెం బేర్చిన
ముహూర్త మాత్రమున నాతడల్ల న మూర్ఛ చెలిసి వేగమునన్
మహాత్ముడగు వాయుపుత్రునన్ సంభ్రమమునగని ప్రేమమనన్.

క. మానసము బొంగ భరతక్షౌనాధుడు లేచి బిగ్గగాగిటిలో త
ద్వానరవీరు గదించుచు నానందాశ్రువుల నతని నభిషేకించెన్.

వ. తదనంతరంబ భరతుడు సంతోషముతో

సీ. నేడెంత సుదినమో కేనుధన్యుడనైతి మీదర్శనము మాకు మేలుగలిగె
మీరెన్నోకో స్వామీ వచింపుడు భాగ్యవశమున నిచటికి వచ్చినారు
భావింపజాలను దేవుడవో లేక మనుజుమాత్రుడవో నిర్మలగుగాధ్య
శ్రీరామచంద్రుని క్షేమంబుచెలిపి మదాప్తీయ సంతాపమార్చినావు
నీరుణము దీర్చగాలేను కోరుమిష్టవాంఛితార్థంబులిచ్చెద నలయునన్ని
గ్రామముల గోగణంబుల గన్నియలను హితమెలర్పగ నీవుగ్రహింపుమనఘా.

వ. రామాగమన శాంతితుండగు భరతుడిట్లు మహాపండకందరిత హృదయార విందుండై భాషించుచు శ్రీరామచంద్రు డర్చనాభిలాష మనంబున జెంగలింప నిట్లనియె.

గీ. శ్రీరఘవదుండు కాననసీమలకును బోయిబహువత్సరములయ్యె బొగుల నింత కాలమునకు గదా వినగలిగ విభుని నామచంకీర్తనంబు మన్మథమునిండె

గీ. కడుశుభస్మరమైయొప్పు గాధనేడు కర్మ చేయంబుగా వినగల్గెనారా బ్రతికియుండినచో శతవర్షములకు నైన నానందమొందు భాగ్యములభించు

వ. అనివచ్చించుచు సంప్రమాదభరితుండై హనుమంతుని యొకచిత్రాసనమున సుఖాసీనుంగావించి కానతని కభిముఖముగా నాసీనుండై యిట్లనియె ఆర్యోత్తమా! శ్రీరాముడు యెవ్వరిన్నేహమున రావణప్రముఖ రాక్షసుల వధించె శ్రీరాముని పనవాసదీక్ష యెవ్వధమున గడనె తద్వృత్తాతం బెరింగింపు మనను.

భరతుడు చిత్రకూటమునుండి రామాజ్ఞ చొప్పున పాదుకాద్వయముతో పురప్రవేశమొనర్చిన పిమ్మట శ్రీరామచంద్రుడు సీతాలక్ష్మణసహితుండై మహర్షుల యాశ్రమముల నివసించుట మొదలుకొని రాక్షససంహారము, సీతాపరారణము, సుగ్రీవాదులతో మైత్రి సేతుబంధనము రావణవధ మొదలగు చరిత్రనంతయు నెరింగించె. “ప్రకృతము శ్రీరామచంద్రుడు సకలవానర సముద యంబుతో సీతాలక్ష్మణ సహితుండై విమానయానమున భరద్వాజా శ్రమమునకీతెంచి ముందుగా మీరెరింగింపబంచె. రేవు పువ్వుమీ నక్షత్రమున మీరన్నగారిని సందర్శింపగలవని” విన్నవింప భరతుడు పరిపూర్ణానంద భరితుండై నామనోరధంబు బహుకాలమునకు సఫలమయ్యెనని తలంచుచు నతని ననేకవిధముల మృదుమధుర వచనపూర్వకముగా సత్కృతుల నన్నానించి శత్రుఘ్నునితో నిట్లనియె.

కా. శత్రుఘ్నా! తడవేటికింక పురిలో చాటింపగా బంచి మేల్ చిత్రాలంకరణాది కార్యవిధులం జేయించి వైతాళిక స్తోత్రంబుల్ బహుమూర్త్య ఘోషణములున్ శోభిల్ల పొంబితో నేత్రాలంకరణంబుగా రఘువరున్ వీక్షింప నేగండగున్.

వ. అని యాజ్ఞాపింప నంత శత్రుఘ్నుడు రామాగమన విశేషమును పురంబెల్లెడల జాటింప ననుమతిజేసి వేనవేల పనివాండ్ల రావించి తత్తరుచిత కార్య నిర్వహణంబుల కిట్లాజ్ఞాపించె.

సీ. ఇచటినుండియయోధ్య కేగుమార్గము మిట్టపల్లములను చక్కపరుపవలయు
 నగరమందెల్లెడ నానావిచిత్ర ధ్వజాద్యలంకృతుల నేయంగవలయు
 బహువిధ సౌరభ ప్రసవ స్తబక మాలికలు గృహంగణముల గట్టవలయు
 నతిపరిమళ నీతలాంబువుల్ వీధులనెల్లెడ చల్లగా జల్లవలయు
 కర్పరపు రంగపల్లులు దీర్చవలయు లాజలును పుష్పములును చల్లంగవలయు
 ప్రజ్వలద్దీపమాలికా ప్రచయకాంతి దీటుకొన చల్యపందిళ్ళు దీర్చవలయు

గీ. రాజపత్నులు మంత్రులు రాజవరులు బ్రాహ్మణాది సమస్త వర్ణములప్రజలు
 సర్వసైన్యములును శ్రీరామచంద్రమూర్తి కభిముఖులుగ నతివేడఁ-
 నరుగవలయు.

వ. అనియాజ్ఞాపింప మంత్రప్రముఖులును, శార్యకర్తలును త్వరలో నయోధ్యా
 నగరంబును నందిగ్రామంబును సర్వవిధాలంకారముల జేయించిరనంతరంబ
 యయోధ్యానగరమందుండి కౌసల్యాప్రభృతి రాజపత్నులును సమస్తప్రజలును
 సముచితాలంకార శోభితులై యుచిత వాహనాద్యధులై శ్రీరామాదుల
 సందర్శించు కుతూహలంబున నందిగ్రామంబునకేతెంచి రంతరాత్రిగతిండుటయు
 ప్రభాతంబున ప్రజలెల్లెరు సత్వరంబున కాలోచిత కృత్యంబుల నిర్వర్తించుకొని
 సర్వాలంకార శోభితులై శ్రీరామచంద్రుడేతెంచు మార్గమున కభిముఖముగా
 జనప్రయాణ సన్నాహులై రట్టియెడ

సీ. భరతుడు శ్రీరాము పాదుకాద్యయమును దనకీర్తమున భక్తిదాల్చి పెడల
 నకలసైన్యములు జననలు మంత్రులు పొదులు బ్రీతితో బలసిగొలువ
 ధారుణీసురులు వేదములు బలింపంగ నకలవాద్యముల ఘోషణములెసగ
 నందిమాగధుల కైవారముల్ చెలువొంద వేత్రహస్తలు పెడపెడజనంగ
 రాచయువకులు తగచామరములువీరు ఛత్రమునుబట్టి తమ్ముడు సంతసమున
 నడువ వారవధూమణుల్ నాట్యమాడ వైభవంబున జెలంగ సత్వరమొకదలి.

వ. వసిష్ఠాది మహర్షులు కుశాక్షత ఫల పుష్ప పాత్రాలంకృత హస్తలై నడువ
 జనులాబాలము శ్రీరామచంద్రు దర్శనోత్సాహంబున జయజయధ్వానములతో
 నందిగ్రామము నిర్గమించి కొంతదవ్యరిగి శ్రీరామాదుల యాగమనంబు
 నిరీక్షించుచు నెంచునుంగానక దళదిశల బరికించుచుండ భరతుడు సంశయ
 చిత్తుండై హనుమంతునితో నిట్లనియె

గీ. పూజ్యుడైన రామునొడగావ మెచ్చోట కామరూపులైన కవులలోన
గానరాకొండు కావేయ చావల్య మొనరనీకులేక యుండునొక్క.

వ. అని భరతండ్రిట్లు పలుకుటయు శ్రీరామాదుల యాగమనము తడవగుటకు
కారణము తెలుపుచు హనుమంతుండిట్లనియె భరతమహీచాలా! అవధరింపుము

మంజరి :

భరద్వాజమునివరు కృపచే సంప్రాప్త ఫలప్రసవములన్
మరందరసచాన లాలసోన్మద మధుకరకులరఘుంకృతులన్
సమంచికానేక ఫలభక్షణ కుశూహలాత్మకులై
ప్రమోదమునన్ మెలగుచుండ నెల్లడ స్థవగోత్రములునృదులై

వ. ప్రభూ! పర్వతాలములయందును వృక్షలకాదులు ఫలకుసుమ భరితంబులై
యుండునట్లొందుడు శ్రీరామునకు వరంబొసంగె. తత్కారణమున భరద్వాజ
మహర్షి సైన్యసమేతులైన శ్రీరామునకు అతిధ్యంబొసంగె. తవాతిధ్య
సంతృప్తులగు వానరుల కోలాహల ధ్వనులవిగో వివచన్ముచున్నవి వానరసేనలు
గోమతీనదించాటి వచ్చుచున్నట్లు గోచరించెడి యనిపలికి పరికించిచూచి మరయు
నిట్లనియె

ఉ. అల్లదిగో పరాగము విహాయసమంటగ లేచె నైస్యముల్
మెల్లన చాలుకీనది సదూపము చేరగవచ్చుచుండె సం
చుల్లమునం దలంచెద నవళో! దవుడవ్వల పంతరిక్షమం
దెల్లరు వేడకగన్గొనుడు యిందునిభోజ్యులమా విమానమున్.

కా. పంకేజప్రభవుండు బూర్వము మహాప్రజ్ఞావిశేషంబునన్
సంకల్పంబున సృష్టితేసి పిదపన్ సంకామరంగస్థలిన్
లంకాధికు సబంధుమిత్రముగ లీలనదృంచి శ్రీరాముడే
శంకాంతకములేక గైకొనియె భాస్వత్కుష్మకంఠిమ్ములన్.

సీ. బాలసూర్యప్రభా భాసమాసద్యుతిన్ నఖిలదీప్తిమల నిండిచెలుగ
దేవతార్హముగ వాగ్దేవవిభండు యోచించి యోగ్యముగ సృజించినదియు
మొనసి మనోజవమున గామగమనయై గగనవీధి జరింపగలుగునదియు
చతురాననుని సుప్రసాదంబువలనన పౌలస్త్యుడతివేడక బడసినదియు

నగువిమానమునందు మహాత్ములైన రామలక్ష్మణులును సీత రాక్షసాధి
పతియగు విభీషణుడును ప్లవంగనాథు డాదిగాగల కపులెక్కి రరయుడదిగో.

వ. అని హనుమంతు డెరిగించుచుండ నతిత్వరిత గమనంబున నేతెంచు పుష్పక
విమానమున నున్న శ్రీరామాదుల గనుంగొన మహాజనులెల్లరు పరమా
హర్షంబున జయజయధ్వానములు నేయుచు వాహనంబులదిగి గగనపథంబున
చంద్రప్రతీకాశమై ప్రకాశించు పుష్పకంబున దేవనాథుని విధంబున నొప్పు
శ్రీరామచంద్రుని నేవించి కరకమంబులు మొగిచి నమస్కరించుచుండి
రంత భరతుండంజలిబ్రస్తుండై శ్రీరామచంద్రుడు గమప్రకాలమువలె
యేతెంచెనని సంతసించె నింతలో శ్రీరామానుమతంబున విమానరాజుమా
ధరాతలంబునకుదిగివచ్చినిలిచె.

మంజరి :

భరతుడంత పుష్పకమునెక్కి రఘుపతిచరణంబులవ్రాలి
త్వరితగతి బ్రణామమాచరించె దత్తరమతిగుణకాలి
బహుకాలంబునకు నడిగతుడగు భరతునిలేవగదిగిచి
మహాదరముతోడ గొగలించెన్ మనముకలంగగ వగచి.

వ. పడంపడి శ్రీరామచంద్రుడు భరతుని యంకతలంబున నిడుకొని మూర్ధా
ప్రూణంబొనరించి యాదరించె సియ్యట భరతుడు లక్ష్మణుని సమీపమునకరిగి
కొగలించుకొని బ్రయోక్తుల నాడరించె సీతాదేవిచరణంబులవ్రాలి నమస్కరించె
ననంతరంబ

చ. భరతుడు సుస్వభావమున భానుతరూభవు జాంబవంతు ని
ర్జ్వరపతిపాత్రునిం బససు రంభు గవాక్షుని గంధమాదనున్
శరభు సుషేణు నీలుని ప్రణంఘు దరీముఖు మైందునిన్ సమా
దరమున కొగలించె ప్రమదంబున వారలుపొంగ నయ్యెడన్.

వ. తామరూప ధరులైన వానరులు మనుష్యాకారముతో భరతుని కుశల
ప్రశ్నాదికంబుల గౌరవించి రనంతరంబ భరతుడు సుగ్రీవుని గాఢముగా
కొగలించుకొని యిట్లనె

గీ. నావచన మొందువిన్ను సుగ్రీవ మత్సహోదరులు నల్వరందు నీవొనరనిప్పు
డైదవ సహోదరుడవైతి, వాపుడగును సౌహృదంబున, మర్వత్తి శత్రుడగును.

కవిరాజవిరాజితము :

అనుచునచింది విభీషణునిం గవియాడరథానముతోడుత వి
ట్లనియె విభీషణ భాగ్యవశంబున నబ్బినసేను సహాయమునన్
జనులకు శేరి తీర్చగరాని యసాధ్యపు కృత్యములెల్ల రఁన్
మనములలో బ్రమదంబెవంగం సమర్థత బూర్తియొనర్పితివే.

వ. అంత శత్రుఘ్నుడు శ్రీరామలక్ష్మణులకును సీతాదేవికిని నమస్కృతు
లాచరించె నప్పుడు దుఃఖవశమున కృశాంగియగు కాశ్యాదేవి పాదంబులకు
సీతాలక్ష్మణసహితుండై శ్రీరామచంద్రుడు నమస్కృతులాచరించి క్రమంబున
తల్లులందరికి వసిష్టాది మహర్షులకును ప్రణామంబులర్పించి రనంతరంబ

డి. నాగరులెల్ల రాదరమునన్ మునుశీకృత హస్తవద్మలై
స్వాగతమర్కవంశ కలకాంబుధిచంద్ర యటంచుబల్కుచున్
మూగిన తత్ప్రణాళి కరముల్ ముకుళించిన దమ్మిమొగ్గలో
నాగ బ్రకాశిలంగ రఘువందను డల్ల నగాంచె నవ్వచున్.

వ. పదంపదీ ధర్మవిదుడైన భరతుడు తాను చిత్రకూటమైలమునుండి గొనికెచ్చిన
పాదుకాద్వయమును శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందములకడ నమర్పించి
కృతాఙ్గలిపుటుండై నిలిదియిట్లనియె.

సీ. నేకృతార్థుడనైతి నీవయోధ్యురారాగ కనుపండువుగ మిమ్ముగాంచుకతన
నాశోక్తాసిద్ధించె నానోములుఫలించె రఘువంశవర్ధనా రామచంద్ర
సీరాజ్యలక్ష్మిని నీవేధరింపుము నీయాజ్ఞ తలదాల్చి నేటివరకు
కాపాడితిని నీయఖండతేజంబున సంపద పదిరెట్లు పెంపునొందె
రధగజతురంగభట చతురంగములును బహుళ ధనధాన్య వస్తు సంపదలుబోదవె
హేమమయమైన శోశంబులివియె వేడకనవిధరింపుము నీపురమాదరమున.

గీ. భాతృవాత్సల్యమున నిట్లుబలుకుచున్న భరతునివీక్షించి ప్లవకరాట్నభృతిపకల
కపులును విభీషణాదులు కడుముదమున విడచిరానందబాష్పంబు వికరిసెలయి.

వ. అంత శ్రీరామచంద్రుడు భరతుని సాహస్యభావమున కెంతయు బ్రహర్ష
చిత్తుడై నతనినిజాంకీరంబున నిమగ్నిని సకలసైన్యంబులతో విరానంబున
సుఖాసీనుండై నందిగ్రామంబునుండి యయోధ్యాపురంబున కరుగుచెంది ధరా

తలంబునకు దిగివచ్చినిలుచుటయు వారెల్లకు విమానముచుండిదిగి వచ్చినంత
శ్రీరామచంద్రుడు విమానముతో నిట్లనియె విమానరాజమా! నీయమోఘు
ప్రభావమున సంకహరదేశమున కత్యంతశీఘ్రకాలమున వచ్చిచేరగలిగితిమి
నీవింక నీయజమానియగు కుబేరుని నిలయంబున కనుగుమని సెలవొంగిన
తక్షణంబ నాయుత్తమ విమానరాజ మాకసంబునకెగసి యుత్తరాభిముఖంబుగా
ధనేశ్వరుమందిరంబుసొచ్చె ననంతరంబ

మ. శతమన్యుండు బృహచ్చతింగని నమస్కారంబు గావించుప
ద్ధతి శ్రీరాముడు తద్వసిష్ఠముని పాదద్వంద్వముల్బట్టి యం
చితభక్తిం బ్రణమిల్లి తానునుగురుశ్రేష్ఠుండు పీఠంబులం
దతులొత్కర్ష తుభవసంగములతో నాసీనులైరంతటన్.

గీ. శిరమునం దంజలిఘటించి భరతుడవును జ్యేష్ఠుడధికపరాక్రమ శ్రేష్ఠుడైన
రామచంద్రునితో యచురాగ మొలయ నెల్లరువినంగ వాక్రుచ్చె నివ్విధమున.

సీ విజ్ఞాపనంబొందు వినుము శ్రీరఘువర యిమ్ముహూసామ్రాజ్య మెల్లనీవు
నావశపరచి కాననసీమలజరించి కైకకోరిక దీర్చగల్గినావు
ఈసర్వసామ్రాజ్య మెల్లు నావశమందు నిల్పితివాంతి నేనుమరల
నీసమర్పింతు నిశ్చయముగ దీనినేలుకొమ్మిభారమెరునాకు
భారవహనార్హమగు వృషభంబు మోవదగిన పెరుభార మల్పచక్కింబు మోవ
జాలని నెరంగు నీసమస్తప్రపూజ్య రాజ్యమేసేలనోప శ్రీరామచంద్రా!

మ. బలవంతంబగు సేతుబంధనమునన్ వారిప్రవాహంబు ని
శ్చలమైనిల్చినభంగి పూజ్యమగు యీసామ్రాజ్యభాగంబునం
గలఁచిదంబుల మంత్రగుప్తి మొదలౌ గాఢక్రియాసంవృతో
జ్వల సామర్థ్యము లేనిరక్షణము దుస్సాధ్యంబటంచెంచెదన్.

గీ. అశ్వగమనంబును ఖరంబు హంసనడల నధికయత్నంబుతో కాకమనుసరింప
లేనివిధమున శ్రీరామ లేశమైన నేను నీసామ్యమెల్లు రాలేనుగాదే.

వ. అనియెల్లు విన్నవించి వెండియు నిట్లనియె మహాత్మా!

సీ. పట్టాభిషేకంబు వదసి మధ్యాహ్నంబుగతి వెల్లుచిను ప్రజల్గాంచవలయు
మంగళకూర్యముల్ మధురగానంబు లాలించుచు నిమర మేల్గాంచవలయు
సకలజ్యోతిశ్చక్ర సర్వసహచక్ర మంతకాలంబుండు సంతదనుక

- మహనీయ సర్వసామ్రాజ్యమునకు నీవయేలికగానుండి యేలవలయు
ననిన భరతుని ప్రియభాషలాలకించి రామభూమిశ్యం దనురాగమునను
సమృద్ధించిన నలనున్న సభ్యులెల్ల హర్ష సాగరమున నోలలాడిరంత.
- ప. తత్సమయంబున శత్రుఘ్నుని యనుమతంబున సమర్థులగు ఊరకులరావించి
భరతునితోనహ శ్రీరామలక్ష్మణులు ఊరకర్మల నివర్తించిరంతరంబ
- చ భరతుడు స్నానమాణ కడుపావనతోయములందు ముందుగా
వరుసన లక్ష్మణుండు కపివల్ల భుడంత విభీషణాదులున్
సరగున స్నానముల సలిపి చాదువిచిత్రముణివిభూషణాం
బర భద్రులై యథావిధిగ భాస్వదలంకృతులన్ దనర్చినన్.
- ప. పదపడి పరిచారికాజనంబులు సర్వవిధోపచారపూర్వకముగా నేవించుచుండ
- గీ. జడలుకోధింప మంగళస్నానమాడి దివ్యగంధానులేపనదివ్యరత్న
భూషణ మహార్జు కాశేయ వృష్ణమూల్య ధారియైరామచంద్రుడెంతయువెలింగె.
- ప. లట్టియెడ నీతను పరిచారికాజనంబులు మంగళతోయంబుల స్నానమాడించిరి.
దివ్యకూల్యాంబరాభరణాలంకృతియై కాసల్యాదేవిని పేవింప నంత కాసల్యా
ప్రభృతి రాజవత్సులు ప్రహృష్టహృదయులైరి. వానరభామినులకెల్ల రకత్యంత
గౌరవంబున సుగంధతోయంబుల వభ్యంగనాదుల జేయించి వివిధవిచిత్ర
వస్త్రభూషణ మూల్యచందన విలేపనాద్యలంకారములగావించి రంత
శ్రీరామానుమతంబున సుగ్రీవాది వానరసముదాయంబున కెల్లరకు తత్రదుచిత
భవనాంతరంబుల విడిదలల వసంపజేసి మనోహర చిత్రరత్న శిల్పచాతుర్యా
లంకృతంబైన రాజసౌధంబులగల విశేషంబులెల్ల సుగ్రీవ విభీషణాదులకు
జూపవలయునని భరతున కాజ్ఞాపించుటయు
- చ. భరతుడు సంప్రమోదమున భానుతినూభవు హస్తపద్మమా
దరమున కేలనూని మదితద్దయు స్నేహముబెంప తండ్రిమం
దిరమున నన్నిభాగముల దివ్యమణిస్తగిలొద్దుతాపనా
స్తరణ విచిత్రవస్తు సముదాయములన్నిటి జూపెనేర్పదన్.
- ప. తదీయసౌధాంతరాళమున
- సీ. కలహంస తుకశారీకా మయారానేక బహుళభగౌఢు విభాజితంబు
జంత్రగాత్రవిశిష్ట సంగీతసాహిత్య చతురయోషిద్ధాన సంభృతంబు
రజితదాంత సువర్నరత్న చిత్రిత మహారాసన శయనవీథాంచితంబు

చంపక పూగ వాసంతికా కురవక ప్రముఖలతాతరు భాసురంబు
నవనవోన్నేవ బహువిధానల్ప శిల్పకల్పనానేక భోగోపకరణకలిత
మతుల సౌందర్యయాచనాంచిత వధూనహస్రకోభితమై యొప్పెనంతిపురము.

ప. వానినెల్ల పరిశీలించి కినుంగొనుచు సంతృప్తాంతరంగులై రంత నెల్లరకు
నపూర్వములగు భక్త్యభోక్త్య చోవ్య లేవ్యా పానీయాది యుష్ణమృష్ణాంబులతో
ప్రశ్చదన తాంబూల శయనాసనాది సత్కారంబులతో బహువిధ క్రీడా
విసోదంబులతో నందనోద్యాన తుల్యంబులగు దివ్యోద్యాన వనవిహారంబులతో
మహానందచరవశ్యులై రంత శ్రీరామచంద్రుని పట్టాభిషేకమునకు వసిష్ఠాది
మహర్షులు చక్కగాయోచించి శుభముహూర్తమును నిర్ణయింప తత్తత్కార్య
కర్తలు పురంబునెల్లెడల సర్వశోభనాలంకార నిమగ్నులగుచుండిరంత
శత్రుఘ్నుడు సుగ్రీవుతో హితపూర్వకముగా నిట్లనియె.

సీ అవధరింపుము వ్ల నంగాధీశ తడవేల శ్రీరాముపట్టాభిషేక మెలమి
జరిగించుటకు చతుస్సంగరాంభఃపూర్న సౌవర్నమయ కలశములవేడ
గొనిరాదగు కపిముఖులకు నాజ్ఞనిమ్రున సుగ్రీవుడిచ్చ మెచ్చి
కౌర్యసంపన్నులౌ కాళామృగ ప్రముఖులను కొందర తీరిపలికెనిట్లు
త్వరితగతితో చతుష్పముద్రముల తీర్థములను కొనిరండు పొండన మోదమలర
వానరులు శాతశంభ శంభములబూని పెడలిరాకసమున వాయువేగమునను.

న. హనుమదాది ప్రముఖవానరులు కొందరు బయల్పెడలి పంచశత మహానదీ
తీర్థపాత్రలు గొనివచ్చిరి

మంజరి :

పూర్వముద్రంబుపూర్వకలశము బూనిపూజింపన చెప్పెన్
గర్వోన్నతి దక్షిణాంబునిధి జలకలశము గయండు దెచ్చెన్
పశ్చిమాద్భిమండి పూర్వజలకుంభము గవయుడుగొనితెచ్చెన్
నిశ్చలుడైసిలుడుదీదిగ్జలనిధి తోయముగొనితెచ్చెన్.

గీ. వానర శ్రేష్ఠులల గొనితెచ్చియున్న తత్ప్రయఃపూర్న కనకరత్నమను కుంభ
ములను శత్రుఘ్నుడల మంత్రులును తాముతగనివేదించిరి వసిష్ఠతపసిమణికి.

న. అంత కార్యకర్తలెల్లరు బయల్పెడలి సత్వరంబున

సీ. పురరాజవీధు లద్భుతముగ చలువపందిళ్ళు మేలోకల్లతో దీర్చిరెలమి
వివిధవర్న విచిత్రవిమృశ్యచరిత దీలు చక్క సహస్రకాపిగనమర్చిము

అణిముఠైపురుచ్చు లరిదీప్తివలుగొండ పచ్చతోరణము లేర్పడనెల్లార్చి
 లీలరంభావారిశీల పూగమహిషి పత్రవృంతముల స్తంభములగూర్చి
 చొక్కపు జవాజి పునుగు కన్నూ మిళిత సౌరభానుల శీతలజలముజల్లి
 కప్పరపురంగవల్లు లక్కజముగా ప్రకాశిలగ దీప్తిరెల్లెడ కాతుకమున.

సీ. సకలవిదేశస్థ సామంతస్పృహతులు ప్రబలధనాధీశుల్ పండితులును
 వేదాంతవేత్తలు వివిధకామ్రజ్జులు బహుధోద్యోగులు బ్రహ్మవితులు
 సంగీతపాఠకుల్ సత్కవిశ్రేష్టులు పౌరాణికులు మేటివర్తకులును
 నాటక ప్రాశాసనయ కోవిదులు కడుమేటి వేశ్యాంగవా మేళములును
 బహుకళోపాసకులు సుహృద్బాంధవార్థ వగములు తాపశీత్రముల్
 సర్వవర్ణస్తు లతులితోత్సాహులగుచు వచ్చిచేరి సముచిత వాహనముల. బ్రాహ్మణాది

చ. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రుని పట్టాభిషేక మహోత్సవాలోకన శక్తులై యేకేందిన
 నానావిధ శ్రీపురుష జనానీతిమున కర్పవిధానన పంతులతో సభాభవన
 మంత్రులు నయనానందకరంబై సర్వవిధాలంకార భూయిష్టంబై సర్వతోముఖ
 ద్వారకలోభితంబై యనేక రక్షితభటరక్షితంబై చెలువొండె నవ్వగు

సీ. అవనీధపులు ప్రసిద్ధార్థాధికులు వేడ్క వారామవిభునియందధికభక్తి
 నభినవమణిమయ హారాద్యరూపలభ భూషణములు గోవులు ధనము దివ్య
 రత్నకంబళములు రమణీయ వవ్యాంబుములు జాత్యోక్తముల్ రత్నచయము
 వ్యాఘ్రహణనములు కృష్ణాణినలులు కనక్కనక రావ్య వినిర్మితప్రణిమలు
 చందనాగురు కాశ్మీరజ న్నమును సంగంధబంధురమైన చొక్కపుజవాజి
 పునుగు మృగనాభి పచ్చకర్పూరము లాదిగాగల్గు వస్తువంతతుల్ కావ్యలోసగ.

చ. భరత శత్రుఘ్నప్రభృతు లాయావిశిష్ట వస్తువస్తువాచుంబెల్ల పరిగ్రహించి
 వారివారికిందగిన విడిదలల నేర్పరించి వివిధసత్కారముల గొనించిరింత వసిష్ఠ
 వామదేవ బాబాలి కణ్వ కాత్యాయన విశ్వమిత్ర మార్కండేయ గౌత
 మాగస్త్య భరద్వాజాది మహర్షులును సంగపవక్రమ స్వాధ్యాయపరులై న
 బ్రాహ్మణోత్తములెల్లరు తత్తత్కాలోచిత కార్యముల నిమగ్నులై సుముహూర్త
 ర్తమునై నిరీక్షించుచుండిరి.

సీ సకలమహానదీ సాగరాంభఃపూర్ణ కుంభముల్ తగపమకూర్చి వీడవ
సభిషేక శార్యార్థ మాదుంబర విచిర్చితాసన మమరించి రతిమునమున
సవధాన్యములు ప్రసిద్ధానర్హ్య రత్నముల్ పరిమళద్రవ్యముల్ పాలు పెరుగు
పుష్పముల్ కళలును బొరుగు లాజ్యంబును మధువు ఖడ్గము హిరిణ్మయవిచిత్ర
పాత్రములు మేటిచాపంబు భద్రగణము చతురసౌందర్య నిత్యకాష్టకము మరియు
పైంధనచతుష్టయించిత స్తందనంబు సిద్ధమొనరింపబడియె విచిత్రముగను.

వ. మఱియును

సీ. చామరంబులు సితచ్ఛత్రంబు పల్లకి వ్యాఘ్రాజినంబు సింహాసనంబు
కనకదామనిబద్ధ ఘనవృషభంబును రమ్యకీసర చతుర్ద్వార్యలొప్పు
యు త్రమాశ్వుంబు సముజ్వలచహ్నియు వివిధవాద్యములును వేశ్యలన్య
దేశసమాగత స్త్రీపురుషులియు నాచార్య గోభూసురావలియును
సిద్ధమైయుండె భగవ్యగ్రతేజులెలలు తమతమ ధరాధి నాయకోత్తములతోడ
శ్రీరఘూత్తము పట్టాభిషేక వైభవోత్సవాలోకనాపేక్ష నొప్పియుండె.

కవిరాజవిరాజితము

బహువిధ వాద్యవిశేషములున్ స్తుతిపారక గీతమహాస్వనముల్
సహజపరాక్రమ శోభితులౌ భటన. చయ సింహానినాదములున్
వివిధగతిన్ పురవీధుల సజ్జనవిశ్రుత భవ్యజయధ్వనులున్
రహినెసగెం గడుపర్వమునన్ జలరాశి సముద్భతి హంగుగతిన్.

వ. అంత సుముహూర్తము సన్నిహితంబగుటయు సర్వాలంకార శోభితులగు
స్త్రీపురుషుది మహాజనులచే సభాభవనంబెల్ల క్రిక్కిరిసి తత్తరుచిత స్తలంబుల
నెల్లరు నిశ్శబ్దముగా సుఖాసీనులై తమత్సవ సందర్శన సంతోష పారసశ్యమున
మప్పొంగుచుండి రట్టియెడ శ్రీసీతారాములు పుష్పరధంబున నధిష్టించిన
ధరతును స్వేతచ్ఛత్రధారియై ఓలువ లక్ష్మణశత్రుఘ్న లిరుగడల
వింశామరములు పీచుచుండ బ్రాహ్మణపుంగవులు వేదపఠనంబొనర్చుచుండ
వేత్రవాణులు బరాబరులుచెప్ప వందిమాగధునిస్త్రుతి పారంబులు జరుపుచుండ
సభాభవనమున కేతెంచి రథావతరణంబొనర్చినప్పు సీతారాముల వనిష్టాది
మహర్షు లెనుకొని

గీ. బ్రహ్మవిద్యుర్మలై పట్టి బ్రాహ్మణప్రవరులతోడ ప్రయత్న పూర్వకముగా న
సిద్ధమని రామచంద్రుని సీతతో ప్రసిద్ధమణిమయ వీతినాసీనుజేసె.

సీ. పటనా కాచాళ కంఠ పగవ దిగా నేణ ముఖ్యవాక్యంబులు మోయుచుండ
 వృత్త్యగీతాదుల నేర్పరులగు వారవారీశోమయితో వాక్యమాడ
 వేదపరగులైన విప్రవరీణ్యులు వేదప్రవచనంబు వేద్య-పలుకు
 పందిమాగధ మాతలైతాళిగిండ్ల మద్యపండ్తుల కోళలుచెలుంగ
 పూర్వపు ధరాధిపాదులపోలి- కాత్మమర్త్యగ ముక్తవిచులైన బ్రాహ్మణప్ర
 ముఖులతోనంతట పసిష్టమునివరీణ్యుతాచరించె పథాపూజనాదికంబు.

మ. తదనంతరంబు యుత్పిక్వముఖులతో పశిష్టమిహర్షి పదిత్రపాదులై కుకావత
 ఫలపుష్పదక్షిణకాంబూలాది మంగళద్రవ్యపూర్ణ పాత్రులధరించి ముక్తపరవం
 తొనరించుచు పథాపూజపూర్వకంబుగా పంఖరాశిపణంబొనరించి వేదికాంత
 రంబున పకలపదీపముద్రోదకపూర్ణ కంఠముల బ్రతిష్ఠించి విష్వక్సేవ
 పూజనంబును సర్వదేవతాశక్తిపూర్వకంబుగా పుణ్యాహవాచనంబులు
 గావించి తదీయపూర్ణ కుంభంబులు నవరత్నంబులును సువర్ణంబును
 నవభావ్యంబులును సర్వావధిలతలును కాశ్మీరమిలయితి కహూర మృగమీన
 ప్రముఖ సుగంధద్రవ్యంబులును లాజాక్షత సుమంతులతో దిగ్భుక్తవిధానమున
 పూజించి దేవతాసామ్రాజ్యమందు దేవేంద్రుని పదువులభిక్షించిపదిధంబున
 దివ్యరత్న సీరంబుల సుఖాసీనులై యున్న సీతారాముల ప్రథమమున పసిష్ట
 వామదేవ వాచాలి కాశ్యప కాశ్యాయన సుయజ్ఞ గౌతమి విజయులను
 మహర్షులును పురుషమాతాది ప్రోక్షణమంత్రంబుల పఠించుచు సర్వపదీ
 సముద్రోదకంబుల పభిక్షించిన పవంతిరంబు క్రమంబున వేదవేత్తలగు
 బ్రాహ్మణోత్తములును మహారాజపుంగవులును ముక్తిప్రముఖులును కవ్యకా
 రత్నములును కంఠపాత్రులతో పభిక్షించి రవంతిరంబు

సీ. తోయజ్ఞప్రభవుండు తొల్ల న ప్రపవర్ష చిత్రరత్నములతో పృష్ఠితేనీ
 మునుపున కేరిమి సామ్రాజ్యాభిషేకంబు గావించెనద్రావ ఘోరతలెల
 నదియెడలగ తదీయావ్వయులగు మహిపాలులెద్దానవీ ప్రాజ్యపూజ్య
 రాజ్యాభిషిక్తులై రాజ్యరట్టి ప్రభావంబుతో రవిప్రభవదోష్య
 దివ్యరత్న సీటంబు త్రిభువనముల ప్రజలు పంచోదభరితులై భక్తిబ్రణుతు
 లాచరించుచు నేమింక కంకమిగిమియాసవమునంచు మంచి రయ్యార్యచతులు.

గీ. వేద్యదగుకాత్మ కల్పాక్షవిధిగ ముక్తపూతమయింపు తత్పుణంబులై తతి-
 రీటరాజంబు నటమహర్షిప్రముఖులంతి పభిక్షేక మొనరించి రతియనమున.

వ. తత్సమయంబున సభికులెల్లరు జనుజనుభావములొనర్చుచుండ దేవమందుభుల
ఘోషణంబులు భూమ్యంతరిక్షంబులునిండి భోయకొల్ప వియచ్చర భామినుల
లాస్యంబులు సెలంగ సంతరిక్షంబునుండి నందనోద్యాన సంభవంబులగు మందార
చరిత్ర కల్పప్రసూనంబుల సోనవాసలు గురిపించుచుండ మంత్రవిదులు
మంత్రపఠనంబు చేయుచుండ సభిషేకించి దీవ్యాంబరాభరణ సుగంధగంధ
పుష్పాద్యలంకృతులచరించి సింహాసనాసీనులగావించుటయు సంత

సీ. శ్రీరమామణితోడ జెలువొందు శ్రీనిష్ణదేవుని విధమున త్రిభువనైక
మోహనాకాశుడై ముదమున నలువొందు సీతాసమేతుడై శ్రీరఘుపతి
సంపూజ్య సామ్రాజ్య సార్వభౌమపదంబు నంది మేల్రత్నసింహాసనమున
నలర వసిష్టమహర్షి రత్నకీరీట మంతరాముని శీర్ష మందునుంచె
తొడరి చక్రంబుబట్టి శత్రుఘ్నుడెలమి చంద్రసంకాశ వాలవ్యజనము లరగ
తనయుడు విభీషణుండు మోదము ననుభయ పార్శ్వముల నిల్చివీచ వైభవ
మెసంగ.

క. శతమఖుడు తప్తకాంచన శతపుష్కరమాలికయును సలలిత నానా
ద్యుత రత్నఖదిత ముక్తాందిత హారమునంపె ననిలునిచే రామునకున్.

వ. అంత సదస్యంబున విప్రోత్తములు శుభాశీర్వచనంబులొనర్చుటయు సువాసినీ
జనంబులు మంగళహారతులిచ్చుటయు తత్పట్టాభిషేకసమయమున

సీ. అభినవరాజ్యరమాభిరాముడైన శ్రీరామచంద్రుడాశ్రీతులకెల్ల
సభిమతార్థముల నత్యంతహర్షంబున కొదవలేకనొసంగ కోట్లధనము
బ్రాహ్మణోత్తములకు పాడియావుల చూరువేలును శతమదవృక్షభములను
నానావిదిత రక్ష సువర్ణభూషణాంబర ధనాదులొసంగ భక్తితోడ
సకలవిద్యావిసోద ప్రశస్తలై నకవివరేణ్యుల నటకుల గాయకులను
వేణువీణామృదంగాది వివిధవాద్య గోవిదుల దన్వెబహుమతుల్ కోర్కెలలర.

వ. తదంతరంబ భరితశత్రుఘ్నులును సుగ్రీవవిభీషణులును మంత్రసమ్యలును
సభాసమలెల్ల రిత్యంతవిధేయతతో న్రక్షందన తాంబూల మధుపరకంబులతో
సంపూర్ణ దక్షిణ ఫలప్రదానంబులతో గౌరవించి రసంతరంబ శ్రీరామ
చంద్రుడు సింహాసనంబునుండి దిగివచ్చి సభ్యులయెదుట కృతాంజలిబంధుడై
నమస్కారపూర్వకముగా నిట్లనియె మహాశయులారా! నాయంచాదరాభి
మానములతో మీరందరు పితృపితామహంబైన సామ్రాజ్యమనకు నన్ను పట్ట

భద్రుని గావించితిరిగాన మీకెల్ల రకు కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాను మరియు యీసర్వసామ్రాజ్య రక్షణదురంధరతకు సంపూర్ణ బాధ్యుడనై ధర్మయుక్తముగను ప్రజానురంజకముగను రాజ్యపాలన మొనర్చు గలనని మీయందరిసమక్షమున భగవత్సాక్షిగా ప్రమాణ మొనర్చుచున్నాడ నని విన్నవింప ప్రజలెల్ల రేకగ్రీవముగా శ్రీరామచంద్రసార్వభౌమునకుజై యని నినాదంబులొనరించిరనంతరంబ చాతుర్వర్ణప్రజలకు యిష్టమృష్టాన్నములతో సమారాధనంబులు ప్రారంభించిరంబు

సీ. చంద్రికాధనశిత శాల్యాదనంబులు మిసిమిబంగరుచాయ మించునూప మమ్మతోపమాన దివ్యరసాయనంబులు కమ్మని శాకపాకములు తియ్య చారులు భక్ష్యభోజ్యములు చిత్రాన్నముల్ వడలప్పడములును వడియములును పాయసాన్నంబులు బహువిధ పూపముల్ పాల్యెరుగులు మేటిఫలరసంబు లాదిగాగల వివిధపదార్థయుక్త వడ్రసోపేతమైన భోజనములెలమి బ్రాహ్మణాది సమస్తవర్ణములప్రజల కధికసంత్పత్తిగా నిడిరమ్మతముగ.

వ. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రుని పట్టాభిషేక మహోత్స వాలాకనతత్పరులై యేతెంచిన వివిధ దేశ నగర జానపద పౌర జనంబులెల్లెర తగుమర్యాదలతో నిష్ట మృష్టాన్న స్రవ్యంధన తాంబూల వస్త్రభూషణాద్యమూల్య సత్కారంబుల సంతృప్తులగావించి రాసమయంబున

గీ. అర్కురస్మిప్రతీకాశమైన హేమరత్నభూషిత దివ్యహారమును రామ భూవిభుం దాదరమున సుగ్రీవుకంఠసీమన నలంకరించె దాక్షిణ్యబుద్ధి.

మంజరి :

అనర్ఘ్యవైభవార్థ వజ్ర కనకమయాంగదముల సభలోనన్
మనమున యోచించి యంగనున కభిమతముగ నొసగెడియమునం
బ్రవిమల మణిఖచిత మాక్తికాహారము నవనిజ చేనిడినం
బననజాన కొసంగనామె విభునిం బరికించుచు హర్ష మునన్.

వ. శదనంతరంబ

- సీ. అవనిజ నిజకంఠ హారంబుదిగిచి తత్సభలోన కపులనందరిని గనుచు
సారెసారెకు నిజేశ్వరువంక గనునంత మదిరఘుపతి తదింగితమెరింగి
జనకపుత్రాలాత్మజనుగాంచి యిట్లును సాధ్వి నీవెవ్వరి శౌర్యవీర్య
సాహాయసంపద సంతోషమందితి వమ్మహాత్మునకిమ్ము హారమనిన
సంతవైదేహీ తద్రత్నహారమప్పు డనిలసుతు కంఠమునవైన నాతడొప్పె
శశికిరణ గౌరవర్ణ భాస్వచ్చిత్రాభ పటల సంపన్నమగుజైలపతియువోలె.
- వ. మరియు శ్రీరామచంద్రుడు తనకెంతయు సహాయకారులైన వానర భట్టాక
వీరులగు మైందద్వివిధ నల నీల గజగవయ గవాక్ష సుషేణ జాంబవత్ప్రముఖుల
కెల్లరకును విభీషణప్రభృతులైన రాక్షసవర్గంబునకును యథాన్యాయమున
బహువిధ దివ్య వస్తు భూషణాది బహుమతుల గౌరవముగా సంతోష
పూర్వకముగా బహూకరించె. ఇట్లు వానరులెల్లరు వివిధసత్కారముల
సంతృప్తులై యయోధ్యపుర వైభవంబును శ్రీరామచంద్రుని రాజ్యపరిపాలనా
విధానంబున కెంతయు వరమానందభరితులై కోన్నిదినములు నివసించి
శ్రీరామాదుల విప్రయోగమున కెంతయు చింతిల్లుచు యెట్టికీలకు వానర
వైన్యంబులతో సుగ్రీవాదులు తమతమపత్నులతో కాసల్యాదిరాజియాకలకును
శ్రీరామాదిసోదరులకును వారిధర్మపత్నులకును నమస్కృతులొచ్చరించి వారల
యనుమతంబున శ్రీరామనామ సంస్మరణ పారవశ్యంబున నుప్పొంగుచు
పునర్దర్శనమర్థించుచు కిష్కింధానగరంబునకిరిగి రనంతరంబ
- ఉ. శ్రీరఘరామభూవిభునిచే పరిపూర్ణ మనోరధార్థముల
గౌరవపూర్వకంబుగ జగన్నుతుడైన విభీషణుండు స
త్కారములెల్ల నొంది ప్రమదంబున తత్కులదైవతంబు దా
గోరి పర్తిగహించి రఘుకుంజకు నానతినేగె లంకకున్.
- గీ. అరిజనవిరుద్ధుండు మహాయశస్వి ప్రకటితౌదార్యనిధియైన రామవిభుడు
పరమసంతోషమున నిజభ్రాతృవర్గమెల్ల గొలువంగ సామ్రాజ్యమేలుచుండె.
- వ. ఇట్లు శ్రీరామచంద్రుడు ప్రియసోదరులైన భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు తన
కనునన్నుల సర్వకార్యనిర్వహణ దురింధనులై నేమిపుచుండ పూర్వపు
చక్రవర్తుల కంటేననేకరెట్లు ప్రజానుకూల్యోదిత ధర్మమార్గంబున, ముష్టి
శిక్షణంబును శిష్టరక్షణంబును జేయుచు స్పృత్యనుకూల దండన విధానంబున
మంత్రుల సాహచర్యంబుతో జారచోరాదుల వలనను మారీనుభ్యుత్పాది

యీతిబాధలవలనను ప్రజలకెట్టి యుపద్రవములు గలుగనీయక రామరాజ్యమే
యాచంద్రదార్కస్థాయిగా నుండవలయునని ప్రజలు వేసోళ్ళ పొగడుచుండ
పాలించుచు కైంకర్యలక్షిని పెంపొందించు లక్ష్మణుని గనుంగొని యిట్లనియె.

మ. మనపూర్వార్జితమైన యీగుతల సామ్రాజ్యంబునందీవు నా
కును జేదోడుగ యావరాజ్య పదమున్ గొన్నంచు శ్రీరాము డ
ల్ల న సౌమిత్రిని జీరిపెక్కుగతులం లాలించి బోధించినన్
వినకున్నన్ నియమించె నంత భరతున్ వేయావరాజ్యంబునన్.

వ. తదనంతరంబ

గీ. పార్థివశ్రేష్టుడగు రామభద్రుడొనర పొందరీ కశ్యపేధాది బహువిధముల
యజ్ఞములనేకము లొనర్చి యమరవతుల బ్రాహ్మణుల దృష్టినిొందించె
ప్రమదమెనగ.

గీ. దశసహస్రవర్షంబులు దాశరథియు పూజ్యరాజ్యంబు ప్రాపించి భూరిదశీ
ణల సదస్యుల పూజించి న్యాయమున శతాశ్వమేధంబులొనరించె నతులదీప్తి.

వ. ఇట్లు మహావైభవోపేతంబై జెలువొందు రామరాజ్యంబునందు

సీ. వైభవ్యదుఃఖ దుర్వ్యధితశాంతలులేరు సర్పధయాద్రుతా జనులులేరు
బహుళ రోగగ్రస్త ప్రజలెందు గనరాదు దస్యులవలన బాధలునులేవు
బాలపైతృక కర్మపదులు లేరెయ్యెడ దార్పిద్య వీడితాత్మకులు లేరు
దనరవెయ్యెడ ననర్థకములు ప్రజలలో నన్యోన్యవైరంబు లరయరాదు
పుత్ర పౌత్రాయురారోగ్య భోగభాగ్య భరితులై ప్రజలెల్లరు పరమధర్మ
తత్పరత రామచంద్రుకథా సుధారసాప్తి సుఖయింతు రతులతోత్సాహులీల.

ఉ. రామవిభుండు సౌఖ్యముగ రాజ్యమునేలెడువేళ తత్ప్రీతి
స్తోమము హృష్టపూర్వ పరిశోధిత హృత్పరిపుల్ల పద్మలై
రామకథాప్రసంగము పరస్పరముత్సుకతన్ వచించుచున్
రామమయంబుగా కడువిరాజిలె నెంతయులోక మెల్లెదన్.

సీ. నిత్యపుష్పఫలాళి నెనసె వృక్షలతాళి వర్షించును సుపృష్టి వారిదములు
కడుసుఖస్పర్శ లేగాడుపులు వీలెంచె వివిధసస్యాగ్రిచే వెలసెధాత్రి
బ్రాహ్మణాది సమస్తవర్ణప్రజాతలి స్వస్వధర్మానురూపమున లోభ
వర్జితులై యనవరతం బవృతంబాడుపెరుగక సకలకల్యాణగుణ వి

రాజతుండైన శ్రీరఘురామునందు నిరుపమాన మహాభక్తి నిష్ఠ సర్వ
సౌఖ్యమున నుల్లశిల్ల భాస్వద్విభూతి రామచంద్రుండు సర్వసామ్రాజ్యమేలె.

గీ. దశవర్ష సహస్రంబులు దశవర్ష శతంబు ధర్మతత్పరుడగుచున్
దశదిశల యశస్సూర్తిన్ దశరథరాట్టనయుడేలె తమ్ములుగొలువన్.

గీ. ధన్యము యశస్కరము శుభదాయకంబు పరమపావన మాయు ప్రవర్ధనంబు
విజయసంప్రాప్త మఖిలభూభుజాలకెందు మించివాల్కిరి దీనిరచించె దొలుత—

క. ఏ మానవవరులీ శ్రీరామునిచారిత్ర మధిక రక్తిన్ వినినన్
ప్రాముఖ్యముగ పఠించిన భీమకలుషజాలమడగి మేలుఘటిల్లున్.

సీ. పుత్రకాంక్షితులు సత్పుత్రులగాంతురు ధనవాంఛితులకబ్బు ధనచయంబు
వైరివర్గంబును వధియించి రాజ్యంబు వడయగల్గుచును భూపాలవరులు
రాముని కివలభరతునిగన్నతల్లుల కరణిని సతులు దీప్తాయులైన
సత్పుత్రకుల గాంచి సంతోషభరితులై చెలువొందుదురు గాత షీతితలమున
శ్రీరఘూత్తమ పట్టాభిషేక చరిత మధికశ్రద్ధా సమన్వితులై పఠింప
నెంత దుర్లుటకార్యంబులేనిగడచి భూరిసౌఖ్యానుభూతితో బొడలుచుండు.

క. పరమపవిత్రంబగు రఘువరుల చరిత్రమును వేడ్కపఠియించినచో
సురసిద్ధపాద్య విద్యాధరముఖ్యులు హర్ష ముచను బొడలుచు రెలమిన్.

సీ సద్భక్తి శ్రీరాముచరితంబు వినిన రజస్వలాస్త్రీ గాంచు సత్పుత్రులను
ఋణసీ ప్రవాస విముక్తులై శ్రేయంబు వడయుదురానంద భరితులగుచు
గృహరాజములలోన గ్రహవీడలునులేక చెలువొందుదురు ప్రజల్జేమముగను
సకలసంపదలతో సత్పుత్రకులతోడ నారోగ్యభాగ్యంబు లందగలరు
పరమవిజ్ఞాన పూర్ణులౌ బ్రాహ్మణప్రపరులచే రామచరితంబు భక్తిపూర్వ
కముగ శ్రవణంబుచేసిన కలుష మెల్ల బాసి ధన్యాత్ములగుచురు ప్రజలుభాత్రి.

కా. శ్రీమద్రామనృపాల కాంచనకనచ్చేలా కృపాశీల ని
స్సీమానంతయశోవిశాల కలుషశ్రేణీవిఫాలా రిరా
టోసీమారణ్యదవానలా బుధజనస్తుత్య ప్రభాజాల సం
గ్రామాభీల వినీలనీరద నిభాంగాశ్యామలా శోమలా.

X ద్యము

ఇహ్యుది శ్రీసీతారామచంద్రప్రభు కృపాలబ్ధ కవితాకాశల కాండిన్యసగోత్ర
పవిత్ర శేషభటస్వయ సంజనిత శ్రీవేంకటాచార్యపాత్ర వృసింహాచార్యపుత్ర,
కృష్ణమాచార్యదత్తపుత్ర, వేంకట శ్రీనివాసాచార్యప్రణీతంబైన
శ్రీ మదాంధ్ర శ్రీనివాస రామాయణ ప్రబంధమున

యుద్ధకాండము సంపూర్ణము

సర్వేజ్ఞనాః సుఖినోభవంతు

